

The Relationship between the Liquidity Ratios and Measure of profitability with Expected Return of the Listed Companies on The Stock Exchange of Thailand.
 Puiinpatch Buakham, Pronnapa Punriboon, Usa Janjaroen, Kritsada Zatem, Jirayu Tansathien, Patomthap Chaiyusol, Supaphan Yangtisan, Thapthim Toomaree and Apisak Jaerlasukon.....1

Effects of Ratios Finance on Expected Return of the Listed Companies on Stock Exchange of Thailand.
 Kanyanat Thinthawon, Nachthalak Chunmala, Napaporn Sornsomnuek, Budsadee Khotprom, Onanong Wongkruason, Chanintorn Santiklaiwinit, Pakpilai Boonphap, Panu Fakkaew and Apisak Jaerlasukon.....11

The Power Structures Related to Decisions on Community of Participation : A Case Studies Infrastructure Development of Huai Mek Municipality Huai Mek District, Kalasin Province.
 Jakkroad Butkul, Sakkarin Sapu and Tharawat Boonlua.....20

An Investigation of Impacts of Physical Environment Changing in Ancient-Mahout Community Case Study: Takrang Sub-District, Thatoom District, Surin Province
 Jakawan Prombut and Thawon Niyompanitpatana.....31

A Critical Reading Development in Matayomsuksa 5 Students Using SO5R Method via Newspapers
 Jittikam Khummasorn, Thanawit Chaiyasuk and Kantabhon Samdeangdej.....40

The Guidelines for Coaching Internal Supervision Operation for Schools Under the Office of Secondary Education Service Area 24
 Jannapa Lamjumjung and Maliwan Noibutip.....51

Integrated Development Guideline of Bueng Kan City Plan Under Smart Growth Concept
 Chutchai Khoungtip, Pondej Choawarat and Dita Sangvatanachai.....61

Community Structure of Affecting People's Decision of Participation in the Development of Kamalasai Municipality, Kamalasai District, Kalasin Province.
 Yuthakan Klaewkla and Sakkarin Sapu.....74

Guidelines for the Management of Pre-school Development Centers Under Local Administrative Organization in Khon Kaen Province
 Thongluk Thadtha, Kam Ruangmontri and Phongsuk Phukabkhw.....86

Genre-based Writing Instruction: Theme Analysis of EFL Expository Essays
 Prapai Jantrasakul.....97

Risk Management Related to Flooding for urban planning management: Case study of the flooding risk management in the Comprehensive Area Plan of Ubon Ratchathani- Warin Chamrap, Ubon Ratchathani Province, Thailand
 Rarchaneekorn Saros, Sakkarin Sapu and Tarawat Boonlua.....106

Thailand's Desirable Higher Education Policy
 Ratchaneewan Dangwilailux and Somboon Suksamran.....117

Folk Tales of Thai Dam at Ban Na Pa Nard, Tambon Kao Kaew, Amphoe Chiang Khan, Changwat Loei
 Sarisa Sukkhong.....126

Legal Problems and Obstacles in Wetland Protection
 Suphawut Mokmethakul.....135

A Study of Land Use Surrounding Industrial Facility Area Preparing for Physical Environment Protection and Development Plan Proposal: Case Study of Tambon Kham Bong Municipality, Kalasin Province
 Sanan Surapan and Thawon Niyompanitpatana.....150

Model Development Competency Development of Basic School Directors Under Roi-Et Educational Service Area Office 1
 Saman Keawkamsai, Chalei Phoompan and Yuwathida Chapanya.....159

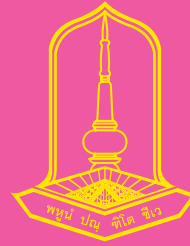
The Information Technology for Support Online Learning in Music and Life Course Mahasarakham University
 Sayam Chuangprakhon.....175

Legal Measures to Promote the Export of Frozen Instant Food to China
 Sugul Kritalukvong and Suchin Kritalukvong.....184

Social Movement of Kwan Phayao Local Fishery Network for Right Fishery in Kwan Phayao
 Auttachai Aueyingsak and Somsak Keawkingkeo.....197

Identities Emerging From the Sets of Dramatic Arts Creation Concerning Chuichai of the Department of Performing Arts, Faculty of Fine and Applied Arts, Mahasarakham University.
 Ourarom Chantamala and Thanyalak Moonsuwan.....206

A Study and Creativity of Buddhist Arts in the Wat Si Saket / Hor Phakeo Museum / Pha That Luang / Vientiane Victory Gate, Lao PDR in Post-Impressionism Arts
 Sathit Thimwatbunthong.....213

ความสัมพันธ์ระหว่างการวัดสภาพคล่อง และการวัดความสามารถในการทำกำไรที่มีผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
 ปุริณปรีชญ์ บัวคำ, พรนภา ปุณริบูรณ์, อูษา จันทร์เจริญ, กฤษณา แซ่เท็ม, จิรายุ ตันเสถียร, ปฐมเทพ ไชยศล, สุภาพรรณ ยางธิสาร, ทับทิม ทุมริ และ อภิศักดิ์ เขียวสุคนธ์.....1

ผลกระทบของอัตราส่วนทางการเงินที่มีผลต่อการวัดผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
 กัญญาณัฐ ถินถาวร, ณัฏฐลักษ์ณัน จันทร์มาลา, นภาพร สอนสมนึก, บุษดี โคตรพรม, อรอนงค์ วงศ์เครือศรี, ชนินทร สันติโกสวินิจ, ภานุ พักแก้ว, ภิกขิไล บุญภาพ และ อภิศักดิ์ เขียวสุคนธ์.....11

โครงสร้างอำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชน กรณีศึกษา การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็ก อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์
 จักรกรรต บุตรกุล, สักกรินทร์ แซ่ภู และ ธราวุฒิ บุญเหลือ.....20

การศึกษามลภาวะจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพชุมชนเลี้ยงช้างโบราณ กรณีศึกษา : บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
 จักรวาล พรหมบุตร และ ถวัลย์ นิยมพานิชพัฒนา.....31

การพัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้เทคนิคการสอนแบบ SO5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์
 จิตติกานต์ คำมะสอน, ธนวิทย์ ไชยสุข และ กิ่งกมล ลาแดงเดช.....40

แนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24
 แจ่มนภา ล้าจุมจัง และ มะลิวัลย์ น้อยบัวทิพย์.....51

แนวทางการพัฒนาเมืองแบบบูรณาการของเมืองมรดกชุมชนบึงกาฬ ภายใต้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด
 ฉัตรชัย ช่วงทิพย์, พลเดช เขาวรัตน์ และ ศิลา แสงวัฒนะชัย.....61

โครงสร้างของชุมชนที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเทศบาลตำบลมลาไสย อำเภอมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
 ชนะ จินารักษ์ และ สักกรินทร์ แซ่ภู.....74

แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น
 ทองลักษ์ณัน ทัดทา, กาญจน์ เรืองมนตรี และ พงษ์ศักดิ์ ภูภาพขาว.....86

การสอนการเขียนแบบเน้นประเภท: วิเคราะห์ระบบข้อความหลักในการเขียนเรียงความภาษาอังกฤษเชิงอธิบาย
 ประไพ จันทร์สากุล.....97

การจัดการความเสี่ยงจากอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านผังเมืองกรณีศึกษา : การจัดการความเสี่ยงด้านน้ำท่วมในเขตพื้นที่ผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
 รัชนิกรณ์ สารส, สักกรินทร์ แซ่ภู และ ธราวุฒิ บุญเหลือ.....106

นโยบายอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ของประเทศไทย
 รัชนิวรรณ แดงวิไลลักษณ์ และ สมบูรณ์ สุขสำราญ.....117

นิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคน จังหวัดเลย
 ศำริศา สุขคง.....126

ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ
 ศุภวุฒิ โมกข์เมธากุล.....135

การศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับแผนพัฒนาและป้องกันปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลค้อง จังหวัดกาฬสินธุ์
 สนั่น สุระพันธ์ และ ถวัลย์ นิยมพานิชพัฒนา.....150

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1
 สมาน แก้วคำไสย์, เฉลย ภูมิพันธ์ และ ยูวธิดา ซาปัญญา.....159

การพัฒนาแบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ รายวิชาดนตรีกับชีวิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 สยาม จวงประโคน.....175

มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีน
 สุภัทลฤต ลักขณวงศ์ และ สุชิน กฤตลักษณ์วงศ์.....184

ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวนพะเยาเพื่อเรียกร้องสิทธิการทำประมงในกวนพะเยา
 อิศพรชัย เขื่อนยิ่งศักดิ์ และ สมศักดิ์ เขียวกิ่งแก้ว.....197

อัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประติมากรรมประติมากรรมของภาคศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 สุวรรณีย์ จันทร์มาลา และ ธัญลักษณ์ นุตสุวรรณ.....206

การศึกษาและสร้างสรรค์พุทธศิลป์ในวัดสี่เสง/หอพระแก้ว/พระธาตุหลวง/ประตูดงเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในศิลปะรูปแบบโพสต์โมเดิร์นนิซึม
 สาธิต ทิมวัฒนะบรรเทิง.....213

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ปีที่ 35 ฉบับที่ 3 เดือน พฤษภาคม-มิถุนายน พ.ศ.2559

เจ้าของ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ และเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการ โดยครอบคลุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรม ดนตรี สถาปัตยกรรม ภาษา วรรณกรรม กำหนดการตีพิมพ์ปีละ 6 ฉบับ ออกราย 2 เดือน คือ เล่ม 1 มกราคม – กุมภาพันธ์ / เล่ม 2 มีนาคม – เมษายน/เล่ม 3 พฤษภาคม – มิถุนายน/เล่ม 4 กรกฎาคม – สิงหาคม /เล่ม 5 กันยายน – ตุลาคม และ เล่ม 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

บทความวิชาการและบทความวิจัยที่นำมาตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคามนี้ จะต้องได้รับการตรวจสอบทางวิชาการ (Peer review) ซึ่งปกติจะมี Double Blind (ผู้พิจารณา 2 คน) หรือ Triple Blind (ผู้พิจารณา 3 คน) ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

ที่ปรึกษา

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและวิจัย

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ปพฤกษ์บารมี อุตสาหะวานิชกิจ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ ปิ่นนัม

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย ปฎิภักดิ์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ ดร.คาราวรัตน์ เมตตาริกานนท์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญชม ศรีสะอาด

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.มนวิภา ผดุงสิทธิ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบูน้อย

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินดา เจียมศรีพงษ์

มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิวรรณ ตันติรจนางค์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา

รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิวรรณ พิรศักดิ์โสภณ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ท้ายเรือคำ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.วณิช นิรันทรานนท์

สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอุดรธานี

รองศาสตราจารย์พิทักษ์ น้อยวงศ์คลัง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ยงยุทธ ชูแฉ่น

มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์สิทธิพร ภิรมย์ริน

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลพร สอนศรี

มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรวิทย์ จันทร์ศิริ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กอบเกียรติ์ สมุทรจักร

มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ภัทรธนานันท์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ คำคง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมพร หลินเจริญ

มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุมินทร เบ้าธรรม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตสกลนคร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรศิริ ปิยะพิมพ์สิทธิ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม นาคอ้าย

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

อาจารย์ ดร.พิมพ์ยุพา ประพันธ์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mr.Gordon baker

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

นางฉวีวรรณ อรรถศรีธรรม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เลขานุการ

จิราวัฒน์ ภูสิทธิ์

สำนักงานกองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

โทรศัพท 0-4375-4321 ต่อ 1754 หรือ 0-4375-4416

ราคาปก 60 บาท

กำหนดเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม

กองส่งเสริมการวิจัยและบริการวิชาการ

ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150

ราคาสมาชิก ราย 1 ปี 240 บาท

ราย 2 ปี 480 บาท

ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน

ฉบับที่ 5 กันยายน-ตุลาคม

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม-มิถุนายน

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม

พิมพ์เผยแพร่เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2559

บทบรรณาธิการ

สวัสดีครับ วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ฉบับที่ 3 ประจำปี 2559 ฉบับนี้ยังเข้มข้นด้วยเนื้อหาและสาระทางวิชาการ ทุกบทความวิจัยและบทความวิชาการได้ผ่านการกลั่นกรองจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบทางวิชาการ เพื่อให้วารสารเป็นที่ยอมรับและเกิดความเชื่อมั่นในวงการวิชาการ

ในการจัดทำวารสารทางวิชาการ กองบรรณาธิการได้ให้ความสำคัญกับคุณภาพของบทความวิจัยและบทความทางวิชาการที่คัดเลือกนำมาลงตีพิมพ์ในแต่ละฉบับ โดยบทความวิจัยและบทความทางวิชาการที่ถูกคัดเลือกตีพิมพ์จะต้องผ่านการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับสาขาวิชาทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ท่านเหล่านี้ได้สละเวลาอันมีค่าในการช่วยอ่านและพิจารณาต้นฉบับ พร้อมทั้งให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินการจัดทำวารสารเป็นอย่างดี กองบรรณาธิการขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ฉบับนี้ประกอบด้วยบทความจำนวน 20 เรื่อง ได้แก่ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างการวัดสภาพคล่อง การวัดความสามารถในการทำกำไร และผลตอบแทนที่คาดหวัง (2) ผลกระทบของอัตราส่วนทางการเงินที่มีผลต่อการวัดผลตอบแทนที่คาดหวัง (3) โครงสร้างอำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชน (4) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพชุมชนคนเลี้ยงช้างโบราณ (5) แนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา (6) แนวทางการพัฒนาเมืองแบบบูรณาการของผังเมืองรวมชุมชนบึงกาฬ (7) ความสัมพันธ์ระหว่างความสำเร็จของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคม (8) แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (9) การสอนการเขียนแบบเน้นประเภท: วิเคราะห์ระบบข้อความหลักในการเขียนเรียงความภาษาอังกฤษเชิงอธิบาย (10) การจัดการความเสี่ยงจากอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านผังเมือง (11) นโยบายอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ของประเทศไทย (12) นิทานพื้นบ้านไทดำ (13) ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ (14) การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อจัดทำแผนพัฒนาและป้องกันปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (15) การพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (16) การพัฒนาระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ รายวิชาดนตรีกับชีวิต (17) มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีน (18) ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวนพะเยาเพื่อเรียกร้องสิทธิการทำประมงในกวนพะเยา (19) อัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประดิษฐ์ประเภทฉุยฉาย และ (20) การศึกษาและสร้างสรรค์พุทธศิลป์ในวัดสี่สาง/หอพระแก้ว/พระธาตุหลวง/ประตูชัยเมืองนครหลวงเวียงจันทน์

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ยินดีต้อนรับสำหรับบรรดานักวิชาการและนิสิตนักศึกษาที่ต้องการนำเสนอผลงานวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความทั่วไป หรือบทความสั้นๆ ทั้งจากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยมหาสารคาม กองบรรณาธิการยินดีต้อนรับ เปิดกว้าง และพร้อมรับต้นฉบับของท่านตลอดเวลา ขอให้ศึกษารูปแบบ

การเขียนจากท้ายวารสารแต่ละฉบับ ส่งมาให้ยังกองบรรณาธิการโดยไว หัวข้อเรื่องและประเด็นนำเสนอ
ที่เกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศีรษะศาสตร์ บริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ และอื่นๆ กอง
บรรณาธิการยินดีและพร้อมรับต้นฉบับเป็นอย่างมาก เพื่อให้เกิดการเปิดกว้างด้านเนื้อหาและสาระที่จะบรรจุ
ในวารสารและเพื่อให้ครอบคลุมทุกสาขาและวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ในสุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้อ่านทุกท่านที่ได้ให้คำติชมและให้คำแนะนำ
เพื่อการปรับปรุงการดำเนินการจัดทำวารสารมาโดยตลอด โดยกองบรรณาธิการได้ให้ความสำคัญและมุ่ง
เน้นกับการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของวารสารให้เป็นที่น่าเชื่อถือและยอมรับในวงการศึกษาการอยู่เสมอ
และต่อเนื่อง

รองศาสตราจารย์ ดร.ปพฤกษ์บารมี อุตสาหะวาณิชกิจ
บรรณาธิการ

สารบัญ

ความสัมพันธ์ระหว่างการวัดสภาพคล่อง และการวัดความสามารถในการทำกำไร ที่มีผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย	
ปริชญ์ปริชญ์ บัวคำ, พรนภา ปุณริบูรณ์, อุษา จันทร์เจริญ, กฤษฎา แซ่เทิ้ม, จิรายุ ต้นเสถียร, ปฐมเทพ ไชยศล, สุภาพรรณ ยางธิสาร, ทับทิม ทุมรี, อภิศักดิ์ เจียรสุคนธ์.....	1
ผลกระทบของอัตราส่วนทางการเงินที่มีผลต่อการวัดผลตอบแทนที่คาดหวัง ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย	
กัญญาณัฐ ถินถาวร, ณัฏฐลักษณ์ จันทร์มาลา, นภาพร สอนสมนึก, บุษดี โศตรพรหม, อรอนงค์ วงศ์เครือศรี, ชนินทร สันติไกลวิณี, ภาณุ พักแก้ว, ภักพิไล บุญภาพ, อภิศักดิ์ เจียรสุคนธ์.....	11
โครงสร้างอำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชน กรณีศึกษา การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็ก อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์	
จักรกรด บุตรกุล, สักรินทร์ แซ่ภู, ทรายุณี บุญเหลือ	20
การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพชุมชน คนเลี้ยงช้างโบราณ กรณีศึกษา : บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์	
จักรวาล พรหมบุตร, ถวัลย์ นิยมพานิชพัฒนา	31
การพัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้เทคนิคการสอนแบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์	
จิตติกานต์ คำมะสอน, ธนวิทย์ ไชยสุข, กันตภณ สำแดงเดช	40
แนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24	
แจ่มนภา ล้ำจุมจัง, มะลิวัลย์ น้อยบัวทิพย์.....	51
แนวทางการพัฒนาเมืองแบบบูรณาการของผังเมืองรวมชุมชนบึงกาฬ ภายใต้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด	
ฉัตรชัย ช่วงทิพย์, พลเดช เขาวรัตน์, ดิฐา แสงวัฒนะชัย.....	61
ความสัมพันธ์ระหว่างความสำเร็จของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลกับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในกระบวนการประชาคม ในช่วงปี พ.ศ.2550 – 2555	
ชนะ จิณารักษ์, สักรินทร์ แซ่ภู.....	74
แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น	
ทองลักษณ์ ทัดทา, กาญจน์ เรืองมนตรี, พงษ์ศักดิ์ ภูขาบขาว.....	85
การสอนการเขียนแบบเน้นประเภท: วิเคราะห์ระบบข้อความหลักในการเขียนเรียงความ ภาษาอังกฤษเชิงอธิบาย	
ประไพ จันทราสกุล.....	96

การจัดการความเสี่ยงจากอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านผังเมืองกรณีศึกษา : การจัดการความเสี่ยง ด้านน้ำท่วมในเขตพื้นที่ผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี	
<i>รัชณีกรณีสารส, สักรินทร์ แซ่ภู, ทรายุณี บุญเหลือ</i>	105
นโยบายอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ของประเทศไทย	
<i>วิชวีวรรณ แดงวิไลลักษณ์, สมบูรณ์ สุขสำราญ</i>	116
นิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย	
<i>ศาริศ สุขคง</i>	125
ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ	
<i>ศุภวุฒิ โมกข์เมธากุล</i>	134
การศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะ สำหรับแผนพัฒนาและป้องกันปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลคำบง จังหวัดกาฬสินธุ์	
<i>สนั่น สุระพันธ์, ถวัลย์ นิยมพานิชพัฒนา</i>	149
รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1	
<i>สมาน แก้วคำไสย, เฉลย ภูมิพันธ์, ยุวธิดา ชาญัญญา</i>	158
การพัฒนาระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ รายวิชาดนตรีกับชีวิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	
<i>สยาม จวงประโคน</i>	174
มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีน	
<i>สุกัลกฤต ลักษณะวงศ์, สุชิน กฤตลักษณะวงศ์</i>	183
ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวม้งพื้นบ้านกว๊านพะเยาเพื่อเรียกร้องสิทธิ การทำประมงในกว๊านพะเยา	
<i>อัมพชัชย์ เอื้อหยิ่งศักดิ์, สมศักดิ์ เกี้ยวกิ่งแก้ว</i>	196
อัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประดิษฐ์ประเภทฉุยฉายของภาควิชาศิลปการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	
<i>อุรารมย์ จันทมาลา, ธัญลักษณ์ มูลสุวรรณ</i>	205
การศึกษาและสร้างสรรค์พุทธศิลป์ในวัดสี่สะเกต/หอพระแก้ว/พระธาตุหลวง/ ประตูชัยเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในศิลปะรูปแบบโพสต์อิมเพรสชันนิซึม	
<i>สาริต ทิมวัฒนบรรเทิง</i>	212

Contents

The Relationship between the Liquidity Ratios and Measure of profitability with Expected Return of the Listed Companies on The Stock Exchange of Thailand. <i>Purinpatch Buakham, Pronnapa Punriboon, Usa Janjaroen, Kritsada Zatem, Jirayu Tansathien, Patomthap Chaiyusol, Supaphan Yangtisan, Thapthim Toomaree, Apisak Jaerlasukon</i>	1
Effects of Ratios Finance on Expected Return of the Listed Companies on Stock Exchange of Thailand. <i>Kanyanat Thinthawon, Nachthalak Chunmala, Napaporn Sornsomnuek, Budsadee Khotprom, Onanong Wongkruason, Chanintorn Santiklaiwinit, Pakpilai Boonphap, Panu Fakkaew, Apisak Jaerlasukon</i>	11
The Power Structures Related to Decisions on Community of Participation : A Case Studies Infrastructure Development of Huai Mek Municipality Huai Mek District, Kalasin Province. <i>Jakkroad Butkul, Sakkarin Sapu, Tharawut Boonlua</i>	20
An Investigation of Impacts of Physical Environment Changing in Ancient-Mahout Community Case Study: Takrang Sub–District, Thatoom District, Surin Province <i>Jakawan Prombut, Thawon Niyompanitpatana</i>	31
A Critical Reading Development in Matayomsuksa 5 Students Using SQ5R Method via Newspapers <i>Jittikarn Khummasorn, Thanawit Chaiyasuk, Kantabhon Samdeangdej</i>	40
The Guidelines for Coaching Internal Supervision Operation for Schools Under the Office of Secondary Education Service Area 24 <i>Jamnapa Lamjumjung, Maliwan Noibutip</i>	51
Integrated Development Guideline of Bueng Kan City Plan Under Smart Growth Concept <i>Chutchai Khoungtip, Pondej Choawarat, Dita Sangvatanachai</i>	61
Relationships between The Success of Sub-district Administrative Organization development Plan with People’s Participation in process of Civil Society, during 2007-2012. <i>Chana Jinarag, Sakkarin Sapu</i>	74
Guidelines for the Management of Pre-school Development Centers Under Local Administrative Organization in Khon Kaen Province <i>Thongluk Thadtha, Karn Ruangmontri, Phongsuk Phukabkhw</i>	85
Genre-based Writing Instruction: Theme Analysis of EFL Expository Essays <i>Prapai Jantrasakul</i>	96

Risk Management Related to Flooding for urban planning management: Case study of the flooding risk management in the Comprehensive Area Plan of Ubon Ratchathani- Warin Chamrap, Ubon Ratchathani Province, Thailand <i>Rarchaneekorn Saros, Sakkarin Sapu, Tarawut Boonlua</i>	105
Thailand's Desirable Higher Education Policy <i>Ratchaneewan Dangwilailux, Somboon Suksamran</i>	116
Folk Tales of Thai Dam at Ban Na Pa Nard,Tambon Kao Kaew,Amphoe Chieng Khan, Changwat Loei <i>Sarisa Sukkhong</i>	125
Legal Problems and Obstacles in Wetland Protection <i>Suphawut Mokmethakul</i>	134
A Study of Land Use Surrounding Industrial Facility Area Preparing for Physical Environment Protection and Development Plan Proposal: Case Study of Tambon Kham Bong Municipality, Kalasin Province <i>Sanan Surapan, Thawon Niyompanitpatana</i>	149
Model Development Competency Development of Basic School Directors Under Roi-Et Educational Service Area Office 1 <i>Saman Keawkamsai, Chalei Phoompan, Yuwathida Chapanya</i>	158
The Information Technology for Support Online Learning in Music and Life Course Mahasarakham University <i>Sayam Chuangprakhon</i>	174
Legal Measures to Promote the Export of Frozen Instant Food to China <i>Sugul Kritalukvong, Suchin Kritalukvong</i>	183
Social Movement of Kwan Phayao Local Fishery Network for Right Fishery in Kwan Phayao <i>Auttachai Aueyingsak, Somsak Keawkingkeo</i>	196
Identities Emerging From the Sets of Dramatic Arts Creation Concerning Chuichai of the Department of Performing Arts, Faculty of Fine and Applied Arts, Mahasarakham University. <i>Ourarom Chantamala, Thanyalak Moonswan</i>	205
A Study and Creativity of Buddhist Arts in the Wat Si Saket / Hor Phakeo Museum / Pha That Luang / Vientiane Victory Gate, Lao PDR in Post-Impressionism Arts <i>Sathit Thimwatbunthong</i>	212

ความสัมพันธ์ระหว่างการวัดสภาพคล่อง และการวัดความสามารถในการทำกำไรที่มีผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

The Relationship between the Liquidity Ratios and Measure of profitability with Expected Return of the Listed Companies on The Stock Exchange of Thailand.

ปริญปรัชญ์ บัวคำ, พรนภา ปุณริบูรณ์, อุษา จันทร์เจริญ, กฤษฎา แซ่แท้, จิรายุ ดันเสถียร, ปฐมเทพ ไชยศล, สุภาพรณ ยางธิสาร, ทับทิม ทุมรี¹, อภิศักดิ์ เจียรสุคนธ์,²

Purinpatch Buakham, Pronnapa Punriboon, Usa Janjaroen, Kritsada Zatem, Jirayu Tansathien, Patomthap Chaiyusol, Supaphan Yangtisan, Thapthim Toomaree,¹ Apisak Jaerlasukon²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการวัดสภาพคล่องและการวัดความสามารถในการทำกำไรที่มีผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จำนวน 379 บริษัท สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณ และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ ซึ่งการวัดสภาพคล่อง การวัดความสามารถในการทำกำไรได้ถูกกำหนดให้เป็นตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อผลตอบแทนที่คาดหวังผลการวิจัย พบว่า 1) อัตรากำไรขั้นต้น 2) อัตรากำไรจากการดำเนินงาน 3) อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ มีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อผลตอบแทนที่คาดหวัง

คำสำคัญ : การวัดสภาพคล่อง, การวัดความสามารถในการทำกำไร, ผลตอบแทนที่คาดหวัง, บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

¹ นิสิตหลักสูตรปริญญาตรีหลักสูตรบัญชีบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติจังหวัดสกลนคร

² อาจารย์,คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติจังหวัดสกลนคร

¹ Bachelor Degree Student of Accountancy Program, Financial and Accounting Department Faculty of Liberal Arts and Management Science, Kasetsart University Chalermphrakiat Sakhonnakhon Province Campus.

² Lecturer, Financial and Accounting Department Faculty of Liberal Arts and Management Science, Kasetsart University Chalermphrakiat Sakhonnakhon Province Campus.

Abstract

The objective of this research is to assess the relationship between the liquidity of profitability and expected Return of the Listed Companies on The Stock Exchange of Thailand using samples from 379 listed companies. Statistics used for data analysis were correlation analysis and multiple regression analysis, liquidity ratios and measure of profitability have been designates as the independent variable that have positive relationship effects on expected return. The results revealed the following findings : Financial Ratio GPM, OPM, ROA have positive effects on Expected Return

Keywords: liquidity ratios, measure of profitability, expected return, the listed companies on the stock exchange of Thailand.

บทนำ

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยถือเป็นสถาบันการเงินที่มีความสำคัญในตลาดทุนและตลาดการเงินที่เป็นศูนย์กลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนหลักทรัพย์ของผู้ระดมทุนและนักลงทุนและเป็นตัวกลางในการระดมเงินทุนส่วนเกินจากภาคครัวเรือนเพื่อจัดสรรเงินทุนสู่ภาคการผลิตที่ต้องการเงินทุนทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนทำให้การออมและการลงทุนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญทำให้ผู้มีเงินออมสนใจเข้ามาลงทุนในหลักทรัพย์มากขึ้นโดยผู้ลงทุนจะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนในรูปแบบของกำไรและเงินปันผล (ตลาดการเงินและการลงทุนในหลักทรัพย์, 2554)

ในปัจจุบันนักลงทุนที่เข้ามาลงทุนในตลาดหลักทรัพย์เริ่มมีความหลากหลายและให้ความสนใจกับการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากอัตราผลตอบแทนที่ได้จากการลงทุนมีจำนวนสูงกว่าการออมเงินผ่านสถาบันการเงิน (ชาราทิพย์ สิริจินดา, 2553) การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินเป็นเสมือนเครื่องมือในการวางแผน การจัดการและควบคุมทางด้านบัญชีและการเงินได้เป็นอย่างดี (เฉลิมขวัญ คุรุทนต์, 2551)

จากการทบทวนวรรณกรรมมีนักวิชาการได้ทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับผลตอบแทนที่คาดหวังไว้มากมาย อาทิ บุญนาค เกิดสินธุ์ (2554) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินและราคาตลาดของหลักทรัพย์กลุ่มพาณิชย์ พบว่า การลงทุนมีโอกาสได้รับผลตอบแทนสูง ในรูปของเงินปันผลจึงทำให้ราคาในตลาดเคลื่อนไหวอย่างมีประสิทธิภาพ อริษา สุรัสโม (2554) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับราคาตลาดหลักทรัพย์ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับราคาตลาดหลักทรัพย์มีความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันแสดงให้เห็นว่าอัตราส่วนทางการเงินสามารถทางการเงินสามารถใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจลงทุนซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงจากการลงทุน เฉลิมขวัญ คุรุทนต์ (2551) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัท พบว่า อัตราส่วนทางการเงินทั้ง 20 อัตราส่วนมีความสัมพันธ์ทั้งทางลบและทางบวกกับอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน HPR อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อธิการ แรมวิโรจน์ (2550) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับอัตราผลตอบแทนของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ พบว่า

อัตราส่วนหนี้สินต่อความสัมพันธ์ทางบวกกับราคา ในขณะที่บริษัทในหมวดพลังงานอัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเปลี่ยนแปลงของราคาหลักทรัพย์

การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยในการตัดสินใจสำหรับการพิจารณาการลงทุนของนักลงทุนเพื่อเปรียบเทียบรายการต่างๆในงบการเงินทำให้ผู้ประกอบการและนักลงทุนทราบถึงผลการดำเนินงานฐานะการเงินทั้งในอดีต ปัจจุบันและในอนาคตเพื่อใช้ในการประกอบการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินที่มีต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET100) เพื่อพิจารณาการลงทุนของนักลงทุนในการเปรียบเทียบรายการต่างๆ ในงบการเงินและจัดทำให้ผู้ประกอบการและนักลงทุนได้ทราบว่าธุรกิจมีฐานะทางการเงินนโยบาย และผลการดำเนินงานทั้งในอดีตและปัจจุบันประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ยังช่วยให้ผู้ประกอบการตัดสินใจเพื่อให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่ามากที่สุด

คำถามในการวิจัย

จากสภาพปัญหาและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงกำหนดคำถามการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ปัจจัยใดของการวัดสภาพคล่องที่มีอิทธิพลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

2. ปัจจัยใดของการวัดประสิทธิภาพในการดำเนินงานที่มีอิทธิพลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของ บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการวัดสภาพคล่อง ที่มีต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัท

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการวัดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ที่มีต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัท

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสมมุติฐานของการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมมีนักวิชาการได้ทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการวัดสภาพคล่องและการวัดความสามารถในการทำกำไร ที่มีผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังดังนี้

Mills and Yamamura (1998) ได้ทำการศึกษาคำนวณอัตราส่วนกระแสเงินสดขึ้นมาใหม่ด้วยการใช้ประโยชน์จากรายการในงบกระแสเงินสดซึ่งเกี่ยวข้องกับการประเมินสภาพคล่องเพื่อใช้ทดสอบความสามารถในการจ่ายหนี้สินระยะสั้นของกิจการ จำนวน 4 อัตราส่วน และการวิเคราะห์การดำเนินงานต่อเนื่อง จำนวน 8 อัตราส่วน พบว่าแนวคิดของอัตราส่วนกระแสเงินสดน่าจะถูกนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับประสิทธิภาพกับการดำเนินงานภายในองค์กรมากกว่าที่จะนำไปเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ตัดสินใจภายนอกดังเช่นอัตราส่วนทั่วไป

Giaconino and Mielke (1993) ได้ศึกษาและจำแนกประเภทอัตราส่วนกระแสเงินสด ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ อัตราส่วนความเพียงพอและอัตราส่วนประสิทธิภาพ โดยทั้งสองประเภทมีวัตถุประสงค์การใช้ที่แตกต่างกัน ประเภทแรก เป็นอัตราส่วนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดความเพียงพอของกระแสเงินสดต่อรายการต่าง ๆ ในงบแสดงฐานะทางการเงินเป็นหลักมีจำนวน 6 อัตราส่วนอัตราส่วนประเภทที่สองเป็นอัตราส่วนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ

วัดประสิทธิภาพของกระแสเงินสดที่มีต่อการดำเนินงานของกิจการ จำนวน 3 อัตราส่วน พบว่ากระแสเงินสดเป็นส่วนสำคัญสำหรับภาวะวิกฤตอัตราส่วนทั้ง 2 ประเภท ซึ่งเป็นกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานสะท้อนข้อมูลภายในของธุรกิจอย่างแท้จริง

Sloan (1996) ได้ทำการศึกษาถึงราคาหลักทรัพย์ว่าจะสะท้อนข้อมูลของกระแสเงินสดและรายการคงค้างเกี่ยวกับกำไรในอนาคตหรือไม่ โดยทำการตรวจสอบ รายการคงค้างและกระแสเงินสดที่เป็นส่วนประกอบของกำไรในปัจจุบันในการประเมินกำไรในอนาคตและกำหนดสมมติฐานไว้ว่ากำไรจากกระแสเงินสดเป็นกำไรที่ยั่งยืนกว่ากำไรตามเกณฑ์คงค้างอย่างมีนัยสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า ส่วนประกอบของกำไรตามเกณฑ์คงค้างจะมีเสถียรภาพต่ำกว่ากำไรที่มีส่วนประกอบของกระแสเงินสด แต่ความแตกต่างนี้ไม่กระทบต่อราคาหลักทรัพย์ ดังนั้นในการลงทุนระยะยาวนักลงทุนควรพิจารณากิจการที่มีรายการคงค้างต่ำและถ้าระดับของรายการคงค้างอยู่ในช่วงร้อยละ 10 สามารถบ่งบอกได้ว่ากิจการมีการจัดทำรายงานทางการเงินตามหลักความระมัดระวังซึ่งเป็นพื้นฐานของกำไรที่มีคุณภาพ

Abdelghany (2005) ได้ทำการศึกษาเรื่องการวัดคุณภาพการกำไรของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์นิวยอร์ก (NYSE) จำนวน 90 บริษัท โดยในการศึกษานี้ใช้วิธีการวัดคุณภาพกำไร 3 ตัวแบบคือ วิธีการวัดคุณภาพกำไรของ Penman (2001) ซึ่งใช้อัตราส่วนกระแสเงินสดจากกิจกรรมการดำเนินงานต่อกำไรสุทธิเป็นเกณฑ์ในการวัดคุณภาพกำไร วิธีของ Leuz et al. (2003) ซึ่งใช้ผลของการนำเอาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกำไรสุทธิจากการดำเนินงานหารด้วยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกระแสเงินสดจากกิจกรรมการดำเนินงานเป็นเกณฑ์ในการวัดคุณภาพกำไร ในการสรุปผลนั้นจะสรุปจากผลที่ได้ของทั้ง 3 ตัวแบบ หากบริษัทใดมีคุณภาพกำไรสูงหรือต่ำครบทั้ง 3 ตัวแบบ

ก็จะถือว่าได้คำตอบที่ชัดเจนแต่หากผลการศึกษพบว่าบริษัทใดมีคำตอบในแต่ละรูปแบบไม่ตรงกัน ผู้วิจัยแนะนำให้ใช้วิธีการวิเคราะห์และหลักฐานอื่นในการวัดคุณภาพกำไร การศึกษาพบว่าการวัดคุณภาพกำไรนั้นไม่ควรใช้เทคนิคในการวิเคราะห์เพียงแบบเดียวเพราะผลที่ออกมาในแต่ละแบบอาจให้ผลที่ไม่เหมือนกัน ผู้วิจัยได้แนะนำว่านักลงทุนควรใช้วิธีการวัดคุณภาพกำไรในหลายๆ รูปแบบเพื่อประกอบการตัดสินใจลงทุน

อรรถชัย เตชะลปนรัตน์ (2548) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของอัตราส่วนทางการเงินกับคุณลักษณะกลุ่มอุตสาหกรรม ได้เก็บข้อมูลจาก SETSMART (2545-2547) จำนวน 118 หลักทรัพย์ โดยใช้อัตราส่วนทางการเงิน 3 อัตราส่วน คือ อัตราส่วนผลตอบแทนส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) อัตราส่วนผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (ROA) และอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (DE) ทดสอบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มอุตสาหกรรมธุรกิจการเงินและกลุ่มอุตสาหกรรมบริการพบว่า (ROE) ของสองกลุ่มอุตสาหกรรมไม่แตกต่างกัน เกิดจากการที่เงินทุน และกำไรสุทธิของสองกลุ่มอุตสาหกรรมไม่แตกต่างกัน ส่วน ROA และ DE ของสองกลุ่มอุตสาหกรรมมีความแตกต่างกัน โดยคุณลักษณะของกลุ่มธุรกิจทางการเงินนั้น DEBT ของธุรกิจการเงินจำเป็นต้องรักษาดุลบัญชีและบริหารเงิน สภาพคล่องให้เพียงพออยู่ตลอดเวลา ส่วนคุณลักษณะของกลุ่มธุรกิจบริการประกอบด้วยธุรกิจหลากหลาย รวมทั้งธุรกิจหมวดการแพทย์ โดยส่วนใหญ่ใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูงในเรื่องเกี่ยวกับเทคโนโลยี ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ อีกทั้งการจ้างบุคลากรสามารถกำหนดราคาตามที่ต้องการได้ สรุปว่าความแตกต่างและไม่แตกต่างกันของอัตราส่วนทางการเงินที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุมาจากความคล้ายคลึงและความแตกต่างกันของคุณลักษณะของแต่ละอุตสาหกรรม

ณัฐนันท์ กุลจิรัฐติกาล (2550) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนกระแสเงินสดกับ

ความสามารถในการทำกำไรในขนาดของธุรกิจหมวดอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นระยะเวลาไตรมาสที่ 1 ปี พ.ศ. 2546 - ไตรมาสที่ 3 ปี พ.ศ. 2549 รวมทั้งสิ้น 15 ไตรมาส โดยตัวแปรอิสระ ได้แก่ อัตราส่วนกระแสเงินสด ณ ไตรมาสปัจจุบัน ใช้อัตราส่วนกระแสเงินสด 5 ประเภท ได้แก่ 1) กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน/หนี้สินรวม 2) กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน/รายได้รวม 3) กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน/สินทรัพย์รวมถัวเฉลี่ย 4) กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน/กำไรสุทธิ 5) กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน/รายจ่ายฝ่ายทุน และตัวแปรตาม ได้แก่ ความสามารถในการทำกำไรในขนาดของไตรมาสหน้า ได้แก่ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมเฉลี่ยในขนาด (ROA) โดยนำอัตราส่วนที่คำนวณได้มาวิเคราะห์การถดถอยอย่างง่ายเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนกระแสเงินสดแต่ละประเภทกับความความสามารถในการทำกำไรในขนาด พบว่า อัตราส่วนกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานต่อหนี้สินรวมมีความสัมพันธ์กับ (ROA) ในขนาดมากที่สุดรองลงมาอัตราส่วนกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานต่อสินทรัพย์รวมถัวเฉลี่ย และอัตราส่วนกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานต่อรายได้รวม โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ในระดับนัยมากคือ 0.184, 0.114 และ 0.042 ตามลำดับ

สมมุติฐานการวิจัยที่ 1 : อัตราส่วนเงินหมุนเวียน มีความสัมพันธ์กับผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สมมุติฐานการวิจัยที่ 2 : อัตราส่วนเงินหมุนเวียนเร็วมีความสัมพันธ์กับผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สมมุติฐานการวิจัยที่ 3 : อัตรากำไรขั้นต้นมีความสัมพันธ์กับผลตอบแทนที่คาดหวังของ

บริษัทหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สมมุติฐานการวิจัยที่ 4 : อัตรากำไรจากการดำเนินงานมีความสัมพันธ์กับผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สมมุติฐานการวิจัยที่ 5 : อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมมีความสัมพันธ์กับผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สมมุติฐานการวิจัยที่ 6 : อัตราผลตอบแทนต่อส่วนผู้ถือหุ้นมีความสัมพันธ์กับผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. กระบวนการและวิธีการเลือกประชากร

ในกระบวนการเลือกประชากรสำหรับการวิจัยนั้น ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจำนวน 379 บริษัท (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2558) การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่แล้ว ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยฐานข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้จะได้จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในระบบเผยแพร่ข้อมูลของตลาดหลักทรัพย์ (Setsmart) ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย รวมทั้งแฟ้มข้อมูลประกอบการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และจากสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ จากข้อมูลจากงบการเงิน ในปี 2557

2. ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2557 ทุกกลุ่มอุตสาหกรรมยกเว้นกลุ่มธุรกิจการเงิน ประกอบ

ด้วยหมวดธนาคาร บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ บริษัทประกันภัยและบริษัทประกันชีวิต เนื่องจากงบการเงินของกิจการในกลุ่มดังกล่าวมีการจัดประเภทรายการที่แตกต่างไป

3. การวัดคุณลักษณะของตัวแปร

การวัดสภาพคล่อง หมายถึง การวัดความสามารถของธุรกิจในการเปลี่ยนสภาพสินทรัพย์ให้เป็นเงินสดเพื่อนำไปชำระหนี้ระยะสั้นโดยสามารถคำนวณได้จาก

อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน หมายถึง อัตราส่วนระหว่าง สินทรัพย์หมุนเวียน และ หนี้สินหมุนเวียน ซึ่งบ่งบอกถึงสภาพคล่องของกิจการในการที่จะชำระหนี้ระยะสั้น หากอัตราส่วนนี้มีค่าน้อยกว่า 1 หมายความว่ากิจการมีหนี้สินหมุนเวียนมากกว่าสินทรัพย์หมุนเวียนทำให้อาจมีปัญหาในการชำระหนี้ระยะสั้นได้

$$CR = \frac{\text{สินทรัพย์หมุนเวียน}}{\text{หนี้สินหมุนเวียน}}$$

โดยสามารถคำนวณได้จาก

อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนเร็ว หมายถึง อัตราส่วนที่ใช้วัดสภาพคล่องของกิจการอีกประเภทหนึ่งแสดงความสามารถที่กิจการจะนำสินทรัพย์หมุนเวียนที่เปลี่ยนเป็นเงินสดได้เร็ว มาจ่ายชำระหนี้สินระยะสั้นได้ทันเวลาหรือไม่

$$QR = \frac{\text{สินทรัพย์หมุนเวียน} - \text{สินค้าคงเหลือ}}{\text{หนี้สินหมุนเวียน}}$$

การวัดความสามารถในการทำกำไร หมายถึง การวัดความสามารถในการทำกำไรและกระแสเงินสดได้มากขึ้นหรือลดลง โดยอัตราผลตอบแทนที่สูงโดยสามารถคำนวณได้จาก

อัตรากำไรขั้นต้น หมายถึง การวัดความสามารถให้ทราบว่ากิจการมีกำไรเป็นร้อยละเท่าใดของยอดขาย ถ้าอัตราส่วนนี้ยิ่งสูงยิ่งดีแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการทำกำไรขั้นต้น

$$GPM = \frac{\text{กำไรขั้นต้น}}{\text{ยอดขายสุทธิ}} \times 100$$

โดยสามารถคำนวณได้จาก

อัตรากำไรจากการดำเนินงานแสดงให้เห็นประสิทธิภาพในการขายของบริษัท ในการทำกำไรหลังจากหักต้นทุนสินค้าและหักค่าใช้จ่ายรวม ผลลัพธ์ยิ่งสูงยิ่งดี

$$OPM = \frac{\text{กำไรจากการดำเนินงาน}}{\text{ขายสุทธิ}}$$

โดยสามารถคำนวณได้จาก

อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ (Return on Asset หรือ ROA) แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการบริหารสินทรัพย์รวมทั้งกิจการมีอยู่ว่าก่อให้เกิดผลตอบแทนในรูปแบบกำไรให้กับธุรกิจมากหรือน้อยอย่างไรบางครั้งเรียกอัตราส่วนนี้ว่า อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment หรือ ROI)

$$ROA = \frac{\text{กำไรสุทธิหลังภาษี}}{\text{สินทรัพย์รวม}} \times 100$$

โดยสามารถคำนวณได้จาก

อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Return on Equity) หรือ ROE เป็นอัตราส่วนที่แสดงให้ผู้ถือหุ้นทราบว่าจะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนมากน้อยเพียงใด อัตราส่วนที่แสดงให้ผู้ถือหุ้นทราบว่าได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนมากน้อยเพียงใด

$$ROE = \frac{\text{กำไรสุทธิหลังภาษี}}{\text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}} \times 100$$

3. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณ และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการวัดสภาพคล่อง และการวัดความสามารถในการทำกำไรที่มีผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยซึ่งเขียนเป็นสมการ ดังนี้

$$\text{สมการ } NPM = \beta_0 + \beta_1 CR + \beta_2 QR + \beta_3 GPM + \beta_4 OPM + \beta_5 ROA + \beta_6 ROE$$

เมื่อ NPM แทน อัตรากำไรสุทธิ	OPM แทน อัตรากำไรจากการดำเนินงาน
CR แทน อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน	ROA แทน อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์
QR แทน อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนเร็ว	ROE แทน อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น
GPM แทน อัตรากำไรขั้นต้น	

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

ตาราง 1 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของการวัดสภาพคล่อง ความสามารถในการทำกำไร โดยรวมที่มีต่ออัตราผลตอบแทนที่คาดหวังของหลักทรัพย์ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ตัวแปร	NPM	CR	QR	GPM	OPM	ROA	ROE	Tolerance	VIF
$\bar{X}$	3.81	3.98	2.41	23.23	6.65	5.36	6.72		
S.D.	24.249	17.798	13.990	19.060	53.337	10.029	53.821		
NPM	-	-0.352	-0.344	0.483	0.380	0.614	0.311		
CR	-0.352*	-	0.924	-0.136	-0.157	-0.157	-0.037	0.144	6.959
QR	-0.344*	0.924	-	-0.106	-0.161	-0.152	-0.035	0.145	6.887
GPM	0.483	-0.136*	-0.106*	-	0.090	0.378	0.214	0.850	1.177
OPM	0.380	-0.157*	-0.161*	0.090	-	0.274	0.137	0.909	1.100
ROA	0.614	-0.175*	-0.152*	0.378	0.274	-	0.583	0.551	1.814
ROE	0.311	-0.037*	-0.035*	0.214	0.138	0.583	-	0.655	1.527

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 1 พบว่า ตัวแปรอิสระแต่ละด้าน มีความสัมพันธ์กันซึ่งอาจเกิดเป็นปัญหา Multicollinearity ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทำการทดสอบ Multicollinearity โดยใช้ค่า VIF ปรากฏว่า ค่า VIF ของตัวแปรอิสระ มีค่าตั้งแต่ 1.100 – 6.959 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันในระดับที่ไม่ทำให้เกิดปัญหา Multicollinearity (Black, 2006 : 585)

ตาราง 2 การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณโดยใช้ตัวแปรตามเป็นการวัดผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ตัวแปรอิสระ	ผลตอบแทนที่คาดหวัง		t	p-value
	สัมประสิทธิ์	ความคลาดเคลื่อน		
	ถดถอย	มาตรฐาน		
ค่าคงที่	-9.795	1.402	-6.988	0.000*
อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน (QR)	-0.058	0.125	-0.463	0.644
อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนเร็ว (CR)	-0.305	0.159	-1.924	0.055
อัตรากำไรขั้นต้น (GPM)	0.360	0.048	7.474	0.000*
อัตรากำไรจากการดำเนินงาน (OPM)	0.093	0.017	5.584	0.000*
อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ (ROA)	1.069	0.114	9.414	0.000*
อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE)	-0.019	0.019	-0.992	0.322
F = 75.109 p = 0.000 Adj R ² = 0.541				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 2 พบว่า 1) การวัดสภาพคล่องและความสามารถในการทำกำไร ด้านอัตรากำไรขั้นต้น ด้านอัตรากำไรจากการดำเนินงาน และด้านอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัท เนื่องจากอัตราส่วนทางการเงินทั้ง 3 ตัว ได้แก่ 1) อัตรากำไรขั้นต้น 2) อัตรากำไรจากการดำเนินงาน และ 3) อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ มีผลต่อผลตอบแทนสูง ทำให้กิจการมีผลตอบแทนที่คาดหวังสูงด้วย จะส่งผลต่อนักลงทุนที่นำไปใช้ประเมิน ประสิทธิภาพในการลงทุน เป็นตัวสนับสนุนความสามารถในการดำเนินงานเพื่อสร้างผลกำไรให้แกกิจการได้ เมื่อนำมาพิจารณาในภาพรวมแล้วนักลงทุนอาจให้ความสำคัญกับอัตราส่วนทั้ง 3 อัตราส่วน ในการพิจารณาผลตอบแทนจากการลงทุน นำมาเป็นปัจจัยหลักในการพิจารณาตัดสินใจที่จะเข้าร่วมลงทุนในกิจการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอริษา สุรัสโม (2554 : บทคัดย่อ) พบว่าอัตราส่วนผลตอบแทนจากสินทรัพย์มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงราคาของหลักทรัพย์ 1 บริษัท โดยอัตราส่วนผลตอบแทนจากสินทรัพย์มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับราคาตลาดหลักทรัพย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กัญญาพัชญ์ อรุณรัตน์ (2557 : บทคัดย่อ) พบว่ากลุ่มบริษัทที่เลือกใช้นโยบายการวัดมูลค่าสินค้านำค่าเฉลี่ยด้วยวิธีเข้าก่อนออกก่อน ส่งผลให้อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนและอัตราส่วนกำไรขั้นต้นมีความสัมพันธ์กับผลตอบแทนของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์เอ็มเอไอ (MAI) สอดคล้องกับงานวิจัยของแก้วมณี อภิรัมย์ และ กนกศักดิ์ สุขวัฒนสินธิ์ (2555 : บทคัดย่อ) พบว่าอัตรากำไรขั้นต้น อัตรากำไรสุทธิ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมและอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้นมีความสัมพันธ์กับผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 แสดงให้เห็นว่า

นักลงทุนในตลาดทุนของประเทศไทยสามารถใช้ข้อมูลทางบัญชีในด้านอัตราส่วนทางการเงินพิจารณาตัดสินใจเลือกหลักทรัพย์ที่นำลงทุน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต และประโยชน์ของการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

การวิจัยครั้งนี้ผู้สนใจสามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมและเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจของนักลงทุนในด้านการวัดสภาพคล่องและความสามารถในการทำกำไรที่มีผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยรวมถึงควรศึกษากิจการวัดสภาพคล่องและความสามารถในการทำกำไรที่มีผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยวิเคราะห์แยกกลุ่มอุตสาหกรรมหรือศึกษาแยกรายบริษัท หากผู้สนใจต้องการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบอื่นๆ เช่นการวิเคราะห์แบบโพรบิทและลอจิสติกส์นอกเหนือจากที่ได้ทำการศึกษาไว้ จะส่งผลให้ได้ผลการวิจัยในอนาคตที่ดีและมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

2. ประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลที่สำคัญสำหรับนักลงทุนเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาในการลงทุน ส่งผลให้นักลงทุนทราบถึงผลการดำเนินงานของกิจการและนโยบาย สามารถคาดการณ์ผลการดำเนินงานทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อใช้ในการประกอบการตัดสินใจให้ได้รับผลตอบแทนที่คาดหวังอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการวัดสภาพคล่องและการวัดความสามารถในการทำกำไรที่มีผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจำนวน 379 บริษัท พบว่าอัตราส่วนทางการเงิน มี 3 อัตราส่วน ได้แก่ 1) อัตรากำไรขั้นต้น 2) อัตรากำไรจากการดำเนินงานและ 3) อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมที่มีความสัมพันธ์กับผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและมี 3 อัตราส่วน ได้แก่ 1) อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน 2) อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้นไม่มีความสัมพันธ์กับผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จด

ทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยแสดงให้เห็นว่านักลงทุนในตลาดทุนของประเทศไทยสามารถใช้ข้อมูลทางบัญชีในด้านอัตราส่วนทางการเงินที่แสดงในงบการเงินเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินใจเลือกหลักทรัพย์ที่น่าจะลงทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้โดยได้รับความสนับสนุน และคำแนะนำจากคณาจารย์ภาควิชาการเงินและบัญชี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติจังหวัดสกลนคร

เอกสารอ้างอิง

- แก้วมณี อุทิมรัมย์ และ กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธิ์. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยกรณีศึกษา กลุ่มอุตสาหกรรมเทคโนโลยี. ค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2558, จาก : <http://www.spu.ac.th/account/files/2014/01/บทความวิชาการของคุณแก้วมณี.pdf>.
- แก้วมณี อุทิมรัมย์ และ กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธิ์. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET100). ค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2558, จาก : <http://www.human.bru.ac.th/rom/images/120257/title7.pdf>.
- ณัฐสุภา จิวคิวนนท์. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนกระแสเงินสดกับความสามารถในการทำกำไรในขนาดของธุรกิจหมวดการแพทย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2558, จาก : http://research.psu.ac.th/~rdi/research_journal/journal/journalRdi_14-2th.pdf.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2558). ข้อมูลรายบริษัท/หลักทรัพย์. ค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2558, จาก : <http://www.set.or.th/set/commonslookup.do>.
- ธชวิน โอจรัสพร. (2551). ความสัมพันธ์ระหว่างมูลค่าตามราคาตลาดหลักทรัพย์และมูลค่าส่วนเพิ่มทางเศรษฐกิจ. ค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2558, จาก : http://archive.lib.cmu.ac.th/full/T/2555/mba40655ct_ch2.pdf.
- พรทิพา ขาวสะอาด. (2550). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับการจัดการกำไร: กรณีศึกษาบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. ค้นเมื่อ 7 กันยายน 2558, จาก : http://www.east.spu.ac.th/journal/booksearch/upload/253-P29-34_porntiwa.pdf.
- วรุณกร ยิ่งดำรง. (2554). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อกำไรสุทธิต่อหุ้นของบริษัทที่เป็นธุรกิจครอบครัวกับบริษัทที่ไม่เป็นธุรกิจครอบครัวที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมอาหารหมวดธุรกิจการเกษตร. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2558, จาก: <http://eprints.utcc.ac.th/219/1/219fulltext.pdf>.
- Abdelghany, Khaled ElMoatasem. (2005). *Measuring the Quality of Earning*. Managerial Auditing Journal.
- Sloan, R. G. (1996). *Do stock Prices Fully Reflect Information in Accruals and Cash Flows about Future Earnings*. The Accounting Review 71, 289-315.

ผลกระทบของอัตราส่วนทางการเงินที่มีผลต่อการวัดผลตอบแทนที่คาดหวัง ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

Effects of Ratios Finance on Expected Return of the Listed Companies on Stock Exchange of Thailand.

กัญญาณัฐ ถินถาวร, ณัจจุลลักษณ์ จันทร์มาลา, นภาพร สอนสมนึก, บุษดี โคตรพรหม,
อรอนงค์ วงศ์เครือสร, ชนินทร สันติไกลวิณิช, ภาณุ พักแก้ว, ภัคพิไล บุญภาพ,¹
อภิศักดิ์ เจียรสุคนธ์²

Kanyanat Thinthawon, Nachthalak Chunmala, Napaporn Sornsomnuek,
Budsadee Khotprom, Onanong Wongkruason, Chanintorn Santiklaiwinit,
Pakpilai Boonphap, Panu Fakkaew¹, Apisak Jaerlasukon²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบผลกระทบของอัตราส่วนทางการเงินที่มีผลต่อการวัดผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จำนวน 460 บริษัท สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณ และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ ซึ่งอัตราการหมุนเวียนสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นอัตรากำไรสุทธิ อัตราส่วนกำไรจากการดำเนินงาน ได้ถูกกำหนดให้เป็นตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อการวัดผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทจดทะเบียน ผลการวิจัย พบว่า อัตรากำไรจากการดำเนินงานมีความสัมพันธ์ต่อการวัดผลตอบแทนที่คาดหวังของหลักทรัพย์

คำสำคัญ : อัตราผลตอบแทนหลักทรัพย์, อัตราการหมุนเวียนสินทรัพย์รวม, อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น, อัตรากำไรสุทธิ, อัตราส่วนกำไรจากการดำเนินงาน, บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

¹ นิสิตระดับปริญญาตรี หลักสูตรบัญชีบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติจังหวัดสกลนคร

² อาจารย์,คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติจังหวัดสกลนคร

¹ Bachelor Degree Student of Accountancy Program, Financial and Accounting Department Faculty of Liberal Arts and Management Science, Kasetsart University ChalemphrakiatSakhonnakhon Province Campus.

² Lecturer, Financial and Accounting Department Faculty of Liberal Arts and Management Science, Kasetsart University ChalemphrakiatSakhonnakhon Province Campus.

Abstract

The objective of this research is to assess the Effects of Ratios Finance on Expected Return of the Listed Companies on The Stock Exchange of Thailand. Sampling from 460 listed companies. Statistics used for data analysis were multiple correlation analysis and multiple regression analysis. Ratios finance has been designated as the independent was regarded as independent variable that have relationships and positive effects on expected return. The results revealed the following findings : Operating Profit Margin have relationships and positive effects on expected return.

Keywords: Return On Investment, Total Assets Turnover, Debt to Equity ratio, Net Profit Margin, Operating Profit Margin, Companies on The Stock Exchange of Thailand.

บทนำ

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยถือเป็นสถาบันในตลาดทุน ที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการซื้อขายหลักทรัพย์จดทะเบียนและเพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์และการระดมเงินทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศทำให้มีผู้ประกอบการจำนวนมากที่ต้องการขยายกิจการนำหลักทรัพย์ของตนเองเข้าจดทะเบียนกับตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและทำการเสนอขายหลักทรัพย์ต่อสาธารณชนโดยการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยและเป็นทางเลือกหนึ่งของการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนสูงแต่ก็มีความเสี่ยงสูงเช่นกัน (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2558) ปัจจุบันการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ผู้ลงทุนต้องมีเครื่องมือที่จะช่วยให้ทราบผลการดำเนินงานของกิจการ นั่นคือ การวิเคราะห์งบการเงินซึ่งเป็นตัวช่วยในการประเมินความสามารถของกิจการในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพคล่องความสามารถในการทำกำไรและความสามารถในการชำระหนี้สินของกิจการ โดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่ระบุถึงประโยชน์ของการวิเคราะห์งบการเงินในเทคนิคการวิเคราะห์งบการเงินของ

บริษัทจดทะเบียนว่าปัจจัยหนึ่งส่งผลกระทบต่อการเคลื่อนไหวของราคาหุ้นคือ ผลประกอบการของกิจการยิ่งกิจการมีความสามารถในการทำกำไรสูงโอกาสที่ราคาหุ้นจะเคลื่อนไหวเพิ่มสูงขึ้นตาม (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2545)

ดังนั้น การวิเคราะห์งบการเงินในอนาคตของกิจการ จึงนับเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ใช้พยากรณ์การทำกำไรในอนาคตของกิจการนั้นๆว่าจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงเนื่องจากข้อมูลทางบัญชีในงบการเงินเป็นข้อมูลสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงฐานะทางการเงิน ความมั่นคงและผลการดำเนินงานของกิจการซึ่งทำให้การตัดสินใจลงทุนในหลักทรัพย์เป็นไปอย่างมีหลักเกณฑ์และข้อมูลที่แม่นยำ ซึ่งการวิเคราะห์งบการเงินดังกล่าวมีผลต่อผลตอบแทนของหลักทรัพย์ โดยเฉลิมขวัญ ครุขานุญยงค์, (2551) ได้กล่าวว่า การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินเป็นเสมือนเครื่องมือในการวางแผน การจัดการ และการควบคุมทางด้านบัญชีและการเงินได้เป็นอย่างดีในการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของธุรกิจในตลาดหลักทรัพย์จะพิจารณาจากการคำนวณหาอัตราส่วนทางการเงินได้แก่ อัตราส่วนแสดงถึงการวัดสภาพคล่องอัตราส่วนแสดงถึงประสิทธิภาพในการดำเนินงานอัตราส่วนแสดงถึงการวัดสภาพหนี้สินอัตราส่วนแสดงถึงการวัดความ

สามารถในการทำกำไรและอัตราส่วนแสดงมูลค่าทางการตลาด โดยมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ (อริกา แรมวีโรจน์ และวาสนา เวทยประสิทธิ์ (2551) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงของอัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ อัตราผลตอบแทนจากส่วนของผู้ถือหุ้นและอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นกับการเปลี่ยนแปลงของราคาหลักทรัพย์ของบริษัทในหมวดเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและหมวดพลังงาน พบว่า อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเปลี่ยนแปลงของราคาหลักทรัพย์ ในหมวดพลังงาน อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเปลี่ยนแปลงของราคาหลักทรัพย์ Dwi, Mulyono and Rahfiani (2009) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับผลตอบแทนของบริษัทกลุ่มอุตสาหกรรมการผลิตที่จดทะเบียนในตลาดอินโดนีเซียพบว่าอัตราส่วนกำไรจากยอดขายและมูลค่าทางบัญชีมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอัตราผลตอบแทนแต่มีความสัมพันธ์ทางลบกับอัตราส่วนสินทรัพย์หมุนเวียนและการหมุนเวียนของสินทรัพย์ Christie Florou and Constantinos (2009) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของอัตราผลตอบแทนของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ของประเทศกรีซ พบว่า อัตราส่วนมูลค่าส่วนของผู้ถือหุ้นตามราคาตลาดต่อมูลค่าของเจ้าของตามบัญชีมีความสัมพันธ์ทางบวกแต่มีความสัมพันธ์ทางลบกับอัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งการตัดสินใจลงทุนในหลักทรัพย์จำเป็นต้องใช้วิธีการวิเคราะห์ที่สำคัญวิธีหนึ่งคือ การวิเคราะห์หลักทรัพย์โดยใช้ปัจจัยพื้นฐาน เป็นการวิเคราะห์หุ้นโดยมีลำดับขั้นตอนจากการวิเคราะห์เศรษฐกิจ การวิเคราะห์อุตสาหกรรม และการวิเคราะห์บริษัท โดยการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่นำไปสู่การคาดการณ์ผลการดำเนินงานในอนาคตซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อผลตอบแทนของหลักทรัพย์

การวิเคราะห์งบการเงินถือเป็นส่วนหนึ่งของ การวิเคราะห์หลักทรัพย์โดยใช้ปัจจัยพื้นฐาน เนื่องจากข้อมูลทางการเงินบัญชีในงบการเงินเป็นข้อมูลที่สำคัญที่สะท้อนถึงฐานะการเงิน ความมั่นคง และผลการดำเนินงานของบริษัท ผู้ศึกษาจึงได้มีความสนใจที่จะศึกษาอิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินที่มีผลต่ออัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ เนื่องจากเห็นว่าข้อมูลที่ได้จากการคำนวณอัตราส่วนทางการเงินนั้นเป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์งบการเงินและน่าจะเป็นข้อมูลที่มีความสัมพันธ์และมีผลกระทบต่ออัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ โดยทำการศึกษาในบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาจะสามารถใช้เป็นแนวทางในการประกอบการตัดสินใจของนักลงทุน

คำถามในการวิจัย

จากสภาพปัญหาและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงกำหนดคำถามการวิจัยไว้ ดังนี้

ปัจจัยใดของอัตราส่วนทางการเงินที่มีต่ออัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของอัตราส่วนทางการเงินที่มีผลต่ออัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ อัตราส่วนทางการเงินที่มีผลต่ออัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสมมุติฐานของการวิจัย

อัตราส่วนทางการเงิน (Financial Ratio) (เริงรักจำปาเงิน, 2544)

กิจการสามารถนำอัตราส่วนทางการเงินมาใช้ในการเปรียบเทียบความเสี่ยงและผลตอบแทน

ของกิจการต่างๆ เพื่อช่วยผู้ลงทุนและเจ้าหน้าที่ทำการตัดสินใจลงทุนและตัดสินใจให้สินเชื่ออัตราส่วนทางการเงินสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของกิจการไม่ว่าจะเป็นลักษณะเชิงเศรษฐกิจกลยุทธ์ในการแข่งขันของกิจการรวมถึงลักษณะการดำเนินการลงทุนและการจัดหาเงินซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของกิจการอัตราส่วนทางการเงินมีมากมายหลายชนิดแต่อัตราส่วนที่จัดทำขึ้นเพื่อช่วยในการประเมินงบการเงินและใช้ในการคาดการณ์สภาวะในอนาคตของบริษัท มีอัตราส่วนทางการเงินที่สำคัญ 5 ด้านดังนี้

1. อัตราส่วนทางการเงินเพื่อวัดสภาพคล่องหรือความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้น (Liquidity Ratio) สามารถวัดได้จากอัตราส่วนทางการเงินที่สำคัญดังนี้

1.1 อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน (Current Ratio)

1.2 อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนเร็ว (Quick Ratio)

2. อัตราส่วนวัดความสามารถในการบริหารสินทรัพย์ (Asset Management Ratios) เป็นอัตราส่วนในการวัดประสิทธิภาพการบริหารจัดการสินทรัพย์ประกอบไปด้วยอัตราส่วนทางการเงินดังนี้

2.1 อัตราการหมุนสินค้าคงคลัง (Inventory Turnover)

2.2 อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า (Account Receivable Turnover)

2.3 อัตราการหมุนเวียนของเจ้าหนี้การค้า (Account Payable Turnover)

2.4 อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ถาวร (Fixed Asset Turnover)

2.5 อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม (Total Asset Turnover)

3. อัตราส่วนวัดความสามารถในการก่อหนี้ (Leverage Ratios) เป็นอัตราส่วนที่แสดงถึงความสามารถในการก่อหนี้ระยะยาวและพิจารณาสัดส่วนหนี้สินต่อโครงสร้างของเงินทุนว่ามีความสามารถ

ชำระดอกเบี้ยและเงินกู้ได้หรือไม่ ประกอบไปด้วยอัตราส่วนทางการเงินดังนี้

3.1 อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ (Debt to Total Asset Ratios)

3.2 อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Debt to Equity Ratios)

3.3 อัตราส่วนความสามารถในการชำระดอกเบี้ย (Times Interest Earned : TIE)

4. อัตราส่วนวัดความสามารถในการทำกำไร (Profitability Ratios) เป็นการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของบริษัทใช้วัดขีดความสามารถของฝ่ายบริหารว่าในรอบปีที่ผ่านมาบริหารงานมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดประกอบไปด้วยอัตราส่วนทางการเงินดังนี้

4.1 กำไรสุทธิ (Net Profit Margin)

4.2 อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ (Return on Asset: ROA)

4.3 อัตราผลตอบแทนส่วนของผู้ถือหุ้น (Return on Equity: ROE)

5. อัตราส่วนมูลค่าตลาด (Market Value Ratio) เป็นอัตราส่วนแสดงความสัมพันธ์ระหว่างราคาหุ้นสามัญกับกำไรต่อหุ้น มูลค่าตามบัญชีต่อหุ้น เพื่อเป็นดัชนีชี้ให้เห็นมุมมองของนักลงทุนต่อผลดำเนินงานที่ผ่านมาและแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตผ่านราคาหุ้นสามัญ ประกอบด้วยอัตราส่วนดังนี้

5.1 อัตราส่วนราคาต่อกำไรสุทธิต่อหุ้น (Price/Earnings Ratios: P/E)

5.2 อัตราส่วนราคาต่อกระแสเงินสดต่อหุ้น (Price/Cash Flow Ratio)

5.3 อัตราส่วนราคาตลาดต่อราคาตามบัญชี (Market to Book Value Ratio)

แนวคิดผลตอบแทนจากการลงทุนมีองค์ประกอบ 2 ส่วน ได้แก่

1. อัตราผลตอบแทน (Yield) คือ กระแสเงินสดหรือรายได้ที่ผู้ลงทุนได้รับระหว่างเวลาการลงทุน ซึ่งอาจอยู่ในรูปของเงินสดปันผลหรือ

ดอกเบี้ย ที่ผู้ออกตราสารหรือหลักทรัพย์จ่ายให้แก่ผู้ถือหุ้น

2. กำไรจากการขายหลักทรัพย์ (Capital Gain) คือผลประโยชน์ซึ่งผู้ถือหุ้นสามัญอาจจะได้จากการขายหุ้นได้ในราคาที่สูงกว่าราคาที่ซื้อเข้ามาเกินจากราคาหุ้นนี้ก็คือกำไรจากการขายหุ้นสามัญซึ่งจัดว่าเป็นรายได้อีกทางหนึ่งซึ่งจะได้รับการถือหุ้นสามัญ อย่างไรก็ตาม การถือหุ้นสามัญอาจทำให้เกิดขาดทุนส่วนทุน (Capital Loss) ได้ถ้าราคาขายต่ำกว่าราคาซื้อ

อัตราผลตอบแทนรวม (Total Return) ของหลักทรัพย์ใดหลักทรัพย์หนึ่งคือ ผลรวมจากผลตอบแทนของกระแสเงินสดระหว่างงวดกับการเปลี่ยนแปลงของราคาหลักทรัพย์นั้น

อัตราผลตอบแทนรวมคำนวณได้จากเงินสดที่ได้รับระหว่างงวดบวกการเปลี่ยนแปลงของราคาหลักทรัพย์แต่การลงทุนทุกประเภทย่อมมีค่าใช้จ่ายซึ่งได้แก่ค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับการลงทุน และค่านายหน้าในการซื้อขายหลักทรัพย์ที่นักลงทุนต้องจ่ายดังนั้นนักลงทุนควรคำนึงถึงอัตราผลตอบแทนสุทธิจากการลงทุน (Net Return) ซึ่งเป็นผลต่างของผลตอบแทนรวมจากการลงทุนกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการลงทุน ดังนั้นอัตราผลตอบแทนสุทธิเท่ากับผลตอบแทนรวมบวกค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการลงทุน

โดยทั่วไปผลตอบแทนจากการลงทุน มักจะแสดงออกมาในรูปของร้อยละโดยเปรียบเทียบกับเงินลงทุนต้นงวดและมักจะคำนวณต่อระยะเวลา 1 ปีจะเรียกรวมๆ ว่า "อัตราผลตอบแทน" ซึ่งเป็นตัวบ่งบอกถึงผลได้ที่ผู้ลงทุนได้รับหรือจะได้รับในหนึ่งงวดจากการลงทุนประเภทนั้นๆ ผู้ลงทุนจะได้ใช้อัตราผลตอบแทนนี้เปรียบเทียบกับความเสี่ยงที่จะต้องเผชิญหรืออาจเปรียบเทียบกับการลงทุนประเภทอื่นๆ ต่อไป อย่างไรก็ตามการคำนวณอัตราผลตอบแทน ต้องวัดดังกล่าวไม่จำเป็นว่าผู้ลงทุนต้องมีการขายหลักทรัพย์ออกไปจริง (กรณี Long Position) หรือไม่จำเป็นที่ผู้ลงทุนต้องซื้อหลักทรัพย์เพื่อคืนจริง (กรณี Short Position) อัตราผล

ตอบแทนของการลงทุนใดๆ คำนวณจากการเปรียบเทียบผลตอบแทนรวมจากการลงทุนกับเงินลงทุนต้นงวดในรูปร้อยละ

การคำนวณอัตราผลตอบแทนจากหุ้นสามัญโดยปกติการคำนวณกำไรจากการขายหลักทรัพย์สามารถคำนวณได้จากราคาที่ขายได้หักด้วยราคาที่ซื้อเข้า อย่างไรก็ตามในการศึกษาผลตอบแทนจากการลงทุนโดยทั่วไปในการซื้อขายหลักทรัพย์ผลตอบแทนที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าหลักทรัพย์ที่ถือครองอยู่และเงินปันผลที่ได้รับจากบริษัทผู้ออกหลักทรัพย์สามารถใช้การคำนวณ

สมมุติฐานการวิจัยที่ 1 : อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวมจะส่งผลต่ออัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์

สมมุติฐานการวิจัยที่ 2 : อัตราส่วนหนี้สินต่อทุนจะส่งผลต่ออัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์

สมมุติฐานการวิจัยที่ 3 : อัตราส่วนกำไรจากการดำเนินงานจะส่งผลต่ออัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. กระบวนการและวิธีการเลือกประชากร

ในกระบวนการเลือกประชากรสำหรับการวิจัยนั้น ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจำนวน 398 บริษัท (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2558) การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่แล้ว ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยฐานข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้จะได้จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในระบบเผยแพร่ข้อมูลของตลาดหลักทรัพย์ (Setsmart) ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย รวมทั้งเพิ่มข้อมูลผลประกอบการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และจาก

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ จากข้อมูลจากงบการเงิน ในปี 2556

2. ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2556 ทุกกลุ่มอุตสาหกรรมยกเว้นกลุ่มธุรกิจการเงิน ประกอบด้วยหมวดธนาคาร บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ บริษัทประกันภัยและบริษัทประกันชีวิต เนื่องจากงบการเงินของกิจการในกลุ่มดังกล่าวมีการจัดประเภทรายการที่แตกต่างไป

การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน

อัตราผลตอบแทนที่คาดหวังของหลักทรัพย์ หมายถึง ผลตอบแทนจากการลงทุนประเภทต่างๆ ที่แสดงในรูปร้อยละ เทียบกับมูลค่าหลักทรัพย์ต้นงวดซึ่งจะพิจารณาเฉพาะในส่วนของผลตอบแทนจากการลงทุนได้รับจากการเปลี่ยนแปลงระดับราคาเท่านั้น โดยอัตราผลตอบแทนที่คาดหวังของหลักทรัพย์ (จากอัตรากำไรสุทธิ) สามารถคำนวณได้

$$ROI = \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{ยอดขายสุทธิ}}$$

อัตรการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม (Total Assets Turnover) คือ เป็นอัตราส่วนที่แสดงถึงประสิทธิภาพในการใช้สินทรัพย์ทั้งหมด (TA) เมื่อเทียบกับยอดขาย (SALES) ถ้าอัตราส่วนนี้ต่ำ แสดงว่า บริษัทมีสินทรัพย์มากเกินไปความต้องการ โดยคำนวณได้จากสูตร

$$\text{Asset} = \frac{\text{ขายสุทธิ}}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

อัตรกำไรจากการดำเนินงาน แสดงให้เห็นประสิทธิภาพในการขายของบริษัทในการทำกำไรของกิจการหลังจากหักต้นทุนสินค้าและหักค่าใช้จ่ายรวม ผลลัพธ์ยิ่งสูงยิ่งดี โดยสามารถคำนวณได้จากสูตร

$$\text{Operate} = \frac{\text{กำไรจากการดำเนินงาน}}{\text{ขายสุทธิ}}$$

อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Debt to Equity ratio : D/E) คืออัตราส่วนที่นำเอาหนี้สินรวมหารด้วยส่วนของผู้ถือหุ้น อัตราส่วนนี้จะแสดงโครงสร้างเงินทุนของกิจการว่า สินทรัพย์ของกิจการมาจากการกู้ยืมหรือมาจากทุนของกิจการ โดยคำนวณจากสูตร

$$\text{Debt} = \frac{\text{หนี้สิน}}{\text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}}$$

3. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณและการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณในกาทดสอบผลกระทบของอัตราส่วนทางการเงินที่มีผลต่อการวัดผลตอบแทนที่คาดหวัง ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งเขียนเป็นสมการ ดังนี้

$$\text{สมการ ROI} = \beta_0 + \beta_1 (\text{Asset}) + \beta_2 (\text{Debt}) + \beta_3 (\text{Operate}) + \beta_5 (\text{Exc})$$

เมื่อ	ROI	แทน	อัตราผลตอบแทนหลักทรัพย์
	Asset	แทน	อัตราส่วนการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม
	Debt	แทน	อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น
	Operate	แทน	อัตรกำไรจากการดำเนินงาน
	Exc	แทน	อัตรแลกเปลี่ยนเงินบาทต่อเงินดอลลาร์สหรัฐ

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

ตาราง 1 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของอัตราส่วนทางการเงินโดยรวมที่มีต่ออัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ตัวแปร	ROI	ASSET	DEBT	OPERATE	VIF
$\bar{X}$	-14.74	1.97	3.13	5.15	
S.D.	323.96	8.85	43.78	77.73	
ROI	-	0.015	0.004	0.649	
ASSET	0.015*	-	0.003	0.019	1.000
DEBT	0.004*	0.003*	-	-0.004	1.000
OPERATE	0.649	0.019*	-0.004*	-	1.000

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 1 พบว่า ตัวแปรอิสระแต่ละด้าน มีความสัมพันธ์กันซึ่งอาจเกิดเป็นปัญหา Multicollinearity ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทำการทดสอบ Multicollinearity โดยใช้ค่า VIF ปรากฏว่า ค่า VIF

ของตัวแปรอิสระอัตราส่วนทางการเงินมีค่า 1.000 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระ มีความสัมพันธ์กันในระดับที่ไม่ทำให้เกิดปัญหา Multicollinearity (Black, 2006 : 585)

ตาราง 2 การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณโดยใช้ตัวแปรตามเป็นการวัดผลตอบแทนที่คาดหวังของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

อัตราส่วนทางการเงิน	อัตราผลตอบแทนหลักทรัพย์		t	p-value
	สัมประสิทธิ์ถดถอย	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน		
ค่าคงที่	-29.01	11.86	-2.45	0.15
อัตรการหมุนเวียนสินทรัพย์(ASSET)	0.09	1.31	0.07	0.94
อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น(DEBT)	0.05	0.26	0.19	0.85
อัตรากำไรจากการดำเนินงาน(OPERATE)	2.71	0.15	18.22	0.00*

F = 110.697 p = 0.000 Adj R² = 0.418

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง ที่ 2 พบว่า พิจารณาค่านัยสำคัญของสัมประสิทธิ์ของตัวแปรตามและตัวแปรอิสระแต่ละตัวจะเห็นได้ว่าตัวแปรอัตรากำไรจากการดำเนินงานมีค่านัยสำคัญเท่ากับ 0.00 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอัตรากำไรจากการดำเนินงานมีความสัมพันธ์ต่อการวัดผลตอบแทนที่คาดหวังของ

หลักทรัพย์ในทิศทางเชิงบวก ซึ่งเป็นผลมาจากการที่บริษัทมีผลการดำเนินงานที่ดีทำให้มีกำไรจากการดำเนินงานที่สูงส่งผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของหลักทรัพย์ ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของงานวิจัยของ Lipe (1986) ที่พบว่ากำไรจากการดำเนินงาน มีความสัมพันธ์กับอัตราผล

ตอบแทนของหลักทรัพย์หรือราคาหลักทรัพย์ในขณะที่ตัวแปรอิสระอื่นๆไม่ได้มีค่านัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งประกอบไปด้วย อัตราการหมุนเวียนสินทรัพย์ อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น ซึ่งมีค่านัยสำคัญเท่ากับ 0.94 และ 0.85 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อัตราการหมุนเวียนสินทรัพย์ และอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น ไม่มีนัยสำคัญต่อการวัดผลตอบแทนที่คาดหวังของหลักทรัพย์ เนื่องจากในช่วงทำการศึกษพบว่า บริษัทที่มีสินค้างเหลือที่มาก ก็จะมีอัตราการหมุนเวียนสินทรัพย์สูง ส่งผลให้กำไรสุทธิต่อหุ้นลดลงเพราะมีต้นทุนค่าเสียโอกาสเกิดขึ้น สาเหตุดังกล่าวส่งผลให้อัตราการหมุนเวียนสินทรัพย์ไม่มีผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของหลักทรัพย์

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคตและประโยชน์ของการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

ในการวิจัยควรมีการใช้ตัวแปรอิสระและตัวแปรตามเพิ่มมากขึ้น การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ช่วยให้นักลงทุนนักวิเคราะห์ทราบข้อมูลเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ผู้ที่สนใจควรศึกษาปัจจัยหลายประการ เช่น ภาวะเศรษฐกิจ การเมือง เพิ่มเติม และในการคำนวณอาจจะใช้โปรแกรม Probit และโปรแกรม Logistics

2. ประโยชน์ของการวิจัย

1. เพื่อให้นักลงทุนตระหนักถึงความสำคัญ ของการวิเคราะห์งบการเงิน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐาน ที่ทำให้นักลงทุนตัดสินใจลงทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้ใช้งบการเงิน ได้แก่ นักลงทุน ผู้ถือหุ้น ผู้บริหาร ตลอดจนผู้ใช้งบการเงินอื่น เข้าใจเกี่ยวกับหนี้สิน สินทรัพย์สุทธิ ดอกเบี้ยจ่าย (ต้นทุนทางการเงิน) ในการอธิบายกำไรในอนาคตของบริษัท

3. ช่วยให้นักลงทุนใช้เป็นแนวทางในการ พยากรณ์ราคาหลักทรัพย์ของบริษัทโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพยากรณ์ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลทางบัญชีจากงบการเงิน

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยพบว่าอัตรากำไรจากการดำเนินงานมีความสัมพันธ์ต่อการวัดผลตอบแทนที่คาดหวังของหลักทรัพย์ ในทิศทางเชิงบวก ซึ่งเป็นผลมาจากการที่บริษัทมีผลการดำเนินงานที่ดีทำให้มีกำไรจากการดำเนินงานที่สูงส่งผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของหลักทรัพย์

ในขณะที่ตัวแปรอิสระอื่นๆ ซึ่งประกอบไปด้วย อัตราการหมุนเวียนสินทรัพย์ อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นไม่มีนัยสำคัญต่อการวัดผลตอบแทนที่คาดหวังของหลักทรัพย์ เนื่องจากในช่วงทำการศึกษพบว่า บริษัทที่มีสินค้างเหลือที่มาก ก็จะมีอัตราการหมุนเวียนสินทรัพย์สูง ส่งผลให้กำไรสุทธิต่อหุ้นลดลงเพราะมีต้นทุนค่าเสียโอกาสเกิดขึ้น สาเหตุดังกล่าวส่งผลให้อัตราการหมุนเวียนสินทรัพย์ไม่มีผลต่อผลตอบแทนที่คาดหวังของหลักทรัพย์

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้โดยได้รับความสนับสนุน และคำแนะนำจากคณาจารย์ภาควิชาการเงินและบัญชี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติจังหวัดสกลนคร

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมขวัญ คุรุบุญวงศ์. (2551). *การวิเคราะห์รายงานทางการเงิน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ซีเอ็ดยูเคชั่น. ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.(2545). *เทคนิคการวิเคราะห์งบการเงินบริษัทจดทะเบียน*.พิมพ์ครั้งที่3กรุงเทพมหานคร:ส่วนสิ่งพิมพ์ ฝ่ายสื่อสารองค์กร ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.
- เริงรัก จำปาเงิน. (2544). *การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน*.พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: บึกเน็ต.
- วาสนา เวทยประสิทธิ์. (2550). *ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงของอัตราผลตอบแทนสินทรัพย์รวมอัตราผลตอบแทนจากส่วนของผู้ถือหุ้น และอัตราหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น กับการเปลี่ยนแปลงของราคาหลักทรัพย์ ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มอุตสาหกรรมพลังงาน*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อธิกา แรมวิโรจน์. (2550). *ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงของอัตราผลตอบแทนสินทรัพย์รวมอัตราผลตอบแทนจากส่วนของผู้ถือหุ้น และอัตราหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น กับการเปลี่ยนแปลงของราคาหลักทรัพย์ ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มอุตสาหกรรมเทคโนโลยีและการสื่อสาร*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Christie,F.& Constantinos, C. (2010). *Key accounting value drivers that affect stock return:evidence from Greece*,Managerial Finance,36(11),921-930.
- Dwi,M.M.,&Rahfiani.K.(2009).*The effect of financial ratios.firmsizeand cash flow from operating activities in the interim report to the stock return, Chinese business*.
- Lipe, R.C (1986). *The information contained in the Components of earning*. Journal of AccountingResearch,24(3),37-64.

โครงสร้างอำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชนกรณีศึกษา การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็ก อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์

The Power Structures Related to Decisions on Community of Participation : A Case Studies Infrastructure Development of Huai Mek Municipality Huai Mek District, Kalasin Province.

จักรกรรต บุตรกุล¹, สักกรินทร์ แซ่ภู², ธาราวุฒิ บุญเหลือ²

Jakkroad Butkul¹, Sakkarin Sapu², Tharawut Boonlua²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความสัมพันธ์ของโครงสร้างอำนาจที่มีต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมของชุมชนและ 3) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากรในชุมชนทั้ง 10 หมู่บ้าน ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยเม็ก อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 5,766 คนและทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน 374 คน สำหรับตอบแบบสอบถามและสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) ตามลักษณะของอาชีพผู้อยู่อาศัยในชุมชน สำหรับตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 30 คนสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการคำนวณค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน F-test การวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการตีความ (Interpretation) นำเสนอในลักษณะบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสัมพันธ์ของโครงสร้างอำนาจที่มีต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า ความสัมพันธ์มีสัดส่วนใกล้เคียงกันในระดับมาก ดังนี้ โครงสร้างอำนาจด้านเศรษฐกิจโครงสร้างอำนาจด้านครอบครัวโครงสร้างอำนาจด้านรัฐ และโครงสร้างอำนาจด้านการเมือง 2) ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากโครงสร้างอำนาจทางการเมือง และประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในการวางแผนและตัดสินใจในการร่วมแก้ไขปัญหา และการตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ปัญหา 3) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ

¹ นิสิตระดับปริญญาโทสาขาวิชาการวางแผนผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, (091) 8621409, Email : tree_hyper@hotmail.com

² อาจารย์, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.

¹ Graduate student in Sustainable Urban and Environmental Development, Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, (091) 8621409, Email : tree_hyper@hotmail.com

² Lecturer, Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, Advisor.

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันผลักดันการเมืองที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยเน้นระบบการเมืองที่กระจ่างชัดโปร่งใสไม่ปิดบังอำพรางสามารถตอบคำถามสาธารณะได้ทุกเรื่อง

คำสำคัญ : โครงสร้างอำนาจ, การตัดสินใจ, การมีส่วนร่วม

Abstract

The research aimed to study 1) relationship of the power structure that has to decide on the community participation. 2) Problems and obstacles which have to decide on community participation and 3) Guidelines to incitement for community participation in infrastructure development. Data were collected from 10 villages of Huai Mek Municipality HuaiMek District, Kalasin Province and amounts to 5,766 people and a simple sampling using a questionnaire on 374 people plus Stratified Sampling for answers to structural Interview Questionnaire is In-depth Interview of 30 people. The statistics used for analyzing the collected data were mean, standard deviation f-test and descriptive interpretation and the presentation described for response to objectives.

The results showed that 1) Relationship of the power structure that has to decide on community participation found that relationship is proportioned at similar levels as follows : the economic power structure, the family power structure, the state power structure and the political power structure. 2) Problems and obstacles have to decide on community participation from the political power structure and most people have rarely an opportunity to participate in infrastructure development, planning and deciding on joint problems and decisions of possible solutions. 3) Guidelines to incitement for community participation in infrastructure development of relevant agency must jointly push to encourage political to incitement for community participation by focusing on a clear and transparent political system that does not mask issues and can answer all public questions.

Keywords : The Power of Structure, Discussion, Participation

บทนำ

ประเทศไทยเริ่มกระบวนการวางแผนพัฒนาประเทศแนวใหม่ตั้งแต่การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนา

ให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นพร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นับเป็นจุดเปลี่ยนแปลงของการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการ รวมทั้งสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการณ์ของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้นอย่างฉลวด

ถูกต้อง และเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติไว้ในส่วนที่ 10 แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตรา 87 (1) ที่ว่า “ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น” แสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นโครงสร้างอำนาจในส่วนภาครัฐขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล เป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองและการบริหารท้องถิ่นมากขึ้นนับเป็นจุดเปลี่ยนแปลงของการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการ รวมทั้งสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้นอย่างฉฉาด ถูกต้อง และเหมาะสม(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555)

เทศบาลตำบลห้วยเม็ก มีรูปแบบโครงสร้างภารกิจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการกระจายอำนาจสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยังไม่สามารถพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร เพราะประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนน้อยกว่าที่คาดหวังไว้ อาจมีสาเหตุมาจากกิจกรรมต่างๆ ในโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวกับการบริการสาธารณะ เช่น สร้างถนน ซ่อมถนนที่ชำรุดเสียหายเท่านั้น ทำให้การพิจารณาโครงการต่างๆ มิได้คำนึงถึงความจำเป็นเร่งด่วนอย่างแท้จริง และขาดการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาตัดสินใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการปกครองในกระบวนการทั้ง 4 ด้าน คือ การตัดสินใจ การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ทั้งนี้เพราะประชาชนขาดความสนใจที่จะเข้าร่วมในการมีส่วนร่วม และขาดการวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การบริหารท้องถิ่นให้

เกิดประสิทธิภาพ (Efficiency) และสร้างความพึงพอใจ (Satisfaction) ให้ตรงตามความต้องการของประชาชนได้นั้น จะช่วยในการแก้ปัญหาของท้องถิ่น รวมทั้งการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดแล้ว จะต้องมีการมีปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง และปัจจัยดังกล่าวก็มีความสำคัญต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวต่อการบริหารส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน รวมถึงบทบาทของประชาชน หรือกลุ่มชุมชนในการแก้ไขสถานการณ์ที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการที่เปิดโอกาสให้ประชาชน หรือชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ รวมถึงการปฏิบัติกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และยังเป็นที่ยอมรับในระดับสากลว่าช่วยกระตุ้นให้เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชนในระดับรากหญ้า (Grass-roots) ได้เป็นอย่างดี (สมงาม อารยธรรม. 2553)

ปัจจุบันเทศบาลตำบลห้วยเม็ก อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้มีการวางแผนพัฒนามีข้อกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทำแผนเกือบทุกขั้นตอนรวมทั้งมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลเพื่อให้ประชาชนได้ทราบความก้าวหน้าในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลเพื่อรับทราบปัญหาความต้องการของประชาชนและกำหนดแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้สามารถวางแผนพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องและตรงตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเป็นการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานประชาชนและกลุ่มองค์กรต่างในเขตพื้นที่เพื่อชุมชนจะได้พัฒนาแบบมีส่วนร่วมและยั่งยืนตลอดไปเพื่อให้การพัฒนาเทศบาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลองค์กรประชาชน หรือประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

โดยใช้แผนพัฒนาเป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางดำเนินการในระดับท้องถิ่น

สอดคล้องกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ที่ได้ให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างศักยภาพของ “คน” ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาให้เข้ามามีส่วนร่วมการระดมความคิดเห็นร่วมกันคิดร่วมกันทำตามกระบวนการประชาคมซึ่งระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพ.ศ. 2548 กำหนดไว้ว่าในทุกๆปี เทศบาลตำบลจะต้องจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นซึ่งจะมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหนนั้นบุคคลที่จะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นก็คือประชาคมหมู่บ้าน โดยจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นให้ตรงกับความต้องการของคนในชุมชนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการประชาคมหมู่บ้านไปจนถึงการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นจนเสร็จสิ้น

ถึงแม้เทศบาลตำบลห้วยเม็กจะอยู่ในเขตชุมชนเมืองก็ตาม แต่สังคมโดยส่วนใหญ่ยังเป็นชุมชนดั้งเดิม คือ สังคมเกษตรเกษตรกรรม ที่มีความผูกพันใกล้ชิดในระดับท้องถิ่น เมื่อศึกษาถึงโครงสร้างอำนาจต่างๆ ในเทศบาลตำบลห้วยเม็กพบว่า เทศบาลตำบลห้วยเม็กเป็นชุมชน เป็นสังคมที่มีการปฏิสัมพันธ์กัน มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างกลุ่มคน เป็นชุมชนต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ต่อโครงสร้างทางสังคมส่วนอื่น ผ่านตัวกลางที่เรียกว่า “โครงสร้างอำนาจ” อันประกอบด้วย กลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางความเป็นอยู่ของสังคมในชุมชน ซึ่งการแบ่งกลุ่มบุคคลตามความสำคัญ และความสัมพันธ์ สามารถแบ่งได้จากปัจจัยต่างๆ ดังนี้ (วรรณทพร กาญจนานุกูล. 2552)

1) กลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์จากเครือญาติ สืบเชื้อสายมาแต่บรรพบุรุษ จนมีลูกหลาน มีการดำรงเผ่าพันธุ์ให้คงอยู่ในสังคม สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในสังคมในชุมชนได้ โดยการใช้ความสัมพันธ์ทางสายเลือดมาเป็นตัวถ่วงร้อยความเชื่อในด้านต่างๆเช่น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้

ประกอบการ กลุ่มเกษตรกร

2) กลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางความเชื่อ ประเพณีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยสิ่งเหล่านี้สามารถกลมเกลียวบุคคลรวมทั้งเป็นตัวกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตตามความเชื่อที่ยึดถือกันมาแต่โบราณเช่น กลุ่มทางศาสนา

3) กลุ่มบุคคลที่เกิดจากการมีอำนาจบารมี ซึ่งมีความสัมพันธ์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีอำนาจ “อำนาจ” คือการที่บุคคลมีความสามารถ มีอิทธิพลต่อผู้อื่น/กลุ่มบุคคลอื่นให้มีพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการเช่น กลุ่มข้าราชการ

4) กลุ่มที่เกิดจากการมีคุณงามความดีที่สะสมมา เป็นกลุ่มบุคคลที่ใช้ความดีที่สะสมกันมาเป็นตัวถ่วงร้อยความสัมพันธ์เช่น กลุ่มอาสาสมัครต่างๆ อาทิ อสม. อพพร. เป็นต้น

5) กลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันแบบมีผลประโยชน์ร่วมกัน คือ กลุ่มที่มีการจัดทำธุรกรรมร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งกลุ่มทางการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงโครงสร้างอำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของโครงสร้างอำนาจที่มีต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ก็เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานได้มีการปรับปรุงแสวงหามาตรการสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนได้มากยิ่งขึ้น ภายใต้ความเข้าใจในกฎเกณฑ์และบริบทของชุมชน และสังคมที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของโครงสร้างอำนาจที่มีต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมของชุมชน

- 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการตัดสินใจในมีส่วนร่วมของชุมชน
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มประชาชนในชุมชนทั้ง 10 หมู่บ้าน ในเขตเทศบาลตำบลห้วยเม็ก อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) จำนวน 30 คนตามลักษณะของอาชีพผู้อยู่อาศัยในชุมชน สำหรับตอบแบบสัมภาษณ์ และสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คำนวณตามสูตรของยามาเน่ (Yamane, 1967) และให้มีความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม (sampling error) 0.05% ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 374 คน จากประชากร จำนวน 5,766 คน ให้ระดับความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 จากนั้นจะนำกลุ่มตัวอย่างมาทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกตามลักษณะของอาชีพผู้อยู่อาศัยในชุมชน แบ่งออกเป็นตามลักษณะอาชีพ 3 ลักษณะอาชีพ ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มอาชีพรับราชการ จำนวน 112 คน
- 2) กลุ่มอาชีพเกษตรกร จำนวน 111 คน
- 3) กลุ่มอาชีพค้าขาย จำนวน 151 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามทั้งฉบับผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ที่ปรึกษาที่ปรับปรุงมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60-1.00 แล้วไปทดลองใช้ (Try-Out) กับกลุ่มตัวอย่างนอกเขตพื้นที่ตามสถานที่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพื้นที่ศึกษาคือ เทศบาลตำบลทาลาดดงยาง อำเภอ

ห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือจากความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cron-bach) (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2541 : 70) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ประกอบด้วย 4 ส่วน ประกอบด้วยคำถามทั้งหมด 51 ข้อ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัยทั้งหมด แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชน

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ส่วนที่ 4 การเปรียบเทียบค่าน้ำหนักระหว่างมาตรฐานเป็นคู่ๆ ของโครงสร้างอำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชน

การเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกและเก็บแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง จำนวน 374 ชุด และเก็บได้ครบ 374 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 หลังจากได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้วได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลจากแบบสอบถาม คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน สำหรับข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์นำมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือ โดยการใช้คำถามเดียวกันหลายๆ คน และตรวจสอบว่าตรงกันหรือไม่ ในกรณีที่ขัดแย้งกัน ใช้วิธีการตรวจสอบเพิ่มเติมจากข้อมูลที่ได้จากเอกสารอื่นๆ แล้วใช้ดุลยพินิจพิจารณาว่าข้อมูลของใครมีความน่าเชื่อถือกว่ากัน แล้วจึงทำการวิเคราะห์สรุปอีกครั้ง โดยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความ (Interpretation) เพื่อนำเสนอ

ในลักษณะบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อตอบ
วัตถุประสงค์ของการศึกษา

**ความสัมพันธ์ของโครงสร้างอำนาจที่มี
ต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมของชุมชน
อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์พบว่า ระดับความ
สัมพันธ์โครงสร้างอำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการ
ตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชน**

**ความสัมพันธ์ของโครงสร้างอำนาจที่มีต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมของชุมชนอำเภอ
ห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์**

ผลการศึกษา

จากผลวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาโครงสร้าง
อำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจในการมี
ส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาการพัฒนา
โครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็ก อำเภอ
ห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ดังนี้

ตาราง 1 ความสัมพันธ์โครงสร้างอำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชน

ความสัมพันธ์ โครงสร้างอำนาจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความสัมพันธ์	ลำดับที่
1. โครงสร้างอำนาจด้านเศรษฐกิจ	4.40	0.37	มาก	1
2. โครงสร้างอำนาจด้านครอบครัว	4.35	0.32	มาก	2
3. โครงสร้างอำนาจด้านรัฐ	4.31	0.34	มาก	3
4. โครงสร้างอำนาจด้านการเมือง	4.25	0.57	มาก	4
โดยรวม	4.33	0.25	มาก	

**การตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็ก
อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์**

ตาราง 2 การตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชน ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็ก

การตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชน ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ การมีส่วนร่วม	ลำดับการตัดสินใจ การมีส่วนร่วม
1. ด้านการตัดสินใจ	4.48	0.33	มาก	1
2. ด้านการรับผลประโยชน์	4.44	0.32	มาก	2
3. ด้านการดำเนินการ	4.41	0.34	มาก	3
4. ด้านการติดตามและประเมินผล	4.35	0.36	มาก	4
โดยรวม	4.42	0.25	มาก	

**การตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชนใน
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบล
ห้วยเม็ก อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า
การตัดสินใจในกระบวนการมีส่วนร่วมชุมชนในการ
พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็ก
ระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดย**

เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้าน
การตัดสินใจ ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการ
ดำเนินการ และด้านการติดตามและประเมินผล

**ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการตัดสินใจ
ในมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า โครงสร้างอำนาจ
ด้านการเมืองเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการ**

ตัดสินใจมากที่สุด ทั้งในเรื่องของการดำเนินงานในการจัดทำแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งอำนาจการตัดสินใจว่าจะเลือกโครงการใดก่อน ซึ่งไม่เป็นไปตามลำดับของแผนพัฒนา

แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็กนั้น พบว่า ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นร่วมกันผลักดันการเมืองที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยเน้นระบบการเมืองที่กระจ่างชัดโปร่งใสไม่ปิดบังอำพรางและสามารถตรวจสอบได้

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาโครงสร้างอำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชนกรณีศึกษาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็ก อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

โครงสร้างอำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ได้แก่ โครงสร้างอำนาจด้านเศรษฐกิจ โครงสร้างอำนาจด้านครอบครัว โครงสร้างอำนาจด้านรัฐ และโครงสร้างอำนาจด้านการเมือง ในประเด็นของโครงสร้างอำนาจด้านเศรษฐกิจ พบว่า การให้ความรู้เกี่ยวกับกฎ กติกาต่างๆ เพื่อรองรับการแข่งขันในท้องถิ่นที่สูงขึ้น มีระดับความสัมพันธ์มากที่สุด รองลงมา คือ การพัฒนาคนในชุมชน เพื่อตอบสนองตลาดแรงงานท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วการส่งเสริม การพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่สอดคล้องกันสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมของชุมชนเทศบาลห้วยเม็กเริ่มเปลี่ยนจากการเกษตรมาเป็นการค้า ดังนั้น การศึกษาเรียนรู้ในกฎ กติกาในเรื่องการค้าของระบบเศรษฐกิจจึงเป็นเรื่องสำคัญของชุมชน เพราะอำนาจทางเศรษฐกิจ คือ การเจรจาต่อรองที่

บุคคลสามารถจัดสรรเพื่อตอบสนองความต้องการแก่ประชาชนในเรื่องต่างๆ ได้ ทั้งในเรื่องของสินค้า การบริการ การเงิน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีฐานะทางการเงินในชุมชนที่เป็นผู้ถืออำนาจทางเศรษฐกิจนี้ ฉะนั้น ชุมชนจึงควรมีความรู้และความเข้าใจถึงอำนาจเศรษฐกิจในเรื่องของการแข่งขันในท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่มีมาตรการรองรับตามกฎหมายกติกาด้านเศรษฐกิจ เพื่อความเท่าเทียม และการเข้าถึงในการใช้ประโยชน์เศรษฐกิจในท้องถิ่นของชุมชนตน

การตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็ก อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็ก ระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการดำเนินการ และด้านการติดตามและประเมินผล ในประเด็นด้านการตัดสินใจ พบว่า การมีส่วนร่วมในการชี้แจงรายละเอียดและสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/ปัญหา และการจัดการกับโครงการ/ปัญหาการมีส่วนร่วมในการร่วมกันวางแผนการดำเนินการ เช่น การจัดกิจกรรม โครงการ การแบ่งงาน และการใช้งบประมาณเป็นหัวข้อที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุด สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของตัวเอง การตัดสินใจใช้ทรัพยากรโดย ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527: 2) ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง สิทธิของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร และการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรเพื่อการผลิต ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้ามามีการวางแผน เพื่อการกินดีอยู่ดี และสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้าถึง ซึ่งการพัฒนาให้คนจนได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกราชการด้วย ทั้งนี้อาจเนื่องจากว่าประชาชนมีความเข้าใจและเล็งเห็นความสำคัญของการตัดสินใจในกระบวนการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะในเรื่องของการจัดทำแผนพัฒนาที่จะเกิดผลอย่างไรแท้จริงนั้นต้องเกิดจากความเข้มแข็งของเครือข่ายประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาล โดยเฉพาะการผลักดันเรื่องแผนพัฒนาจะต้องเกิดจากการริเริ่มของภาคประชาชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะความเข้าใจในหน้าที่บทบาทของตนในกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งประชาชนต้องมีความพร้อมหลายๆ ด้าน เช่น ความพร้อมด้านทรัพยากรสำหรับการผลักดันเคลื่อนไหว เครือข่ายสามารถสร้างพลังโดยเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเข้าไปมีบทบาทในการวางแผนกิจกรรม การดำเนินการต่างๆ ของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กระนั้น แม้ว่าภาคประชาชนจะมีความพร้อมเพียงใดก็ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านผู้บริหารเทศบาล ความสามารถของผู้ปฏิบัติตามแผนศักยภาพทางด้านงบประมาณด้วยเช่นกัน

โครงสร้างอำนาจที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการตัดสินใจในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน พบว่า โครงสร้างอำนาจที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการตัดสินใจมากที่สุด คือ โครงสร้างอำนาจด้านการเมือง รองลงมาคือ โครงสร้างอำนาจด้านเศรษฐกิจ และโครงสร้างอำนาจด้านรัฐ เนื่องจากการเมืองเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ที่สุดในท้องถิ่น เพราะอำนาจการเมืองมีผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้บริหารจัดการดำเนินงานในการจัดทำแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งอำนาจการตัดสินใจว่าจะเลือกโครงการใดก่อน ซึ่งไม่เป็นไปตามลำดับของแผน ทั้งๆ ที่แผนพัฒนาฯ นั้นเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น แต่กลับขึ้นอยู่กับอำนาจการตัดสินใจของผู้นำทางการเมืองของท้องถิ่น จึงถือได้ว่ากลุ่มอำนาจด้านการเมืองเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการตัดสินใจมากที่สุดแตกต่างจากการศึกษาปัญหาการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม

ของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ของพัชราศินีศิริโกมุต (2547) พบว่า สาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น มีไม่มากนัก การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา เพื่อพัฒนาท้องถิ่นอีกทั้งประชาชนมีส่วนร่วมในการหาสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ประชาชนมีส่วนร่วมจัดลำดับความสำคัญของความต้องการในการพัฒนาท้องถิ่น ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดปัญหาของชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการพัฒนาท้องถิ่น และประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาท้องถิ่น อาจเนื่องมาจากประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การประชุมระดมความคิดเห็นในการวางแผน และมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาที่นำไปสู่การวางแผนพัฒนา การกำหนดวิธีการและแนวทางในการพัฒนา การกำหนดทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาและประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนา การติดตามผลการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาเทศบาล การกำหนดเกณฑ์การประเมินผลตามโครงการพัฒนาเทศบาลซึ่งประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินการพัฒนาเป็นประจำนั่นเอง

แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็กนั้น พบว่า การที่คนตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นมีสาเหตุจากความไม่เชื่อมั่นในประสิทธิภาพทางการเมืองอันเป็นประสบการณ์ที่มีให้เห็นในอดีตโดยเป็นการจัดการปัญหาด้วยพลังของประชาชนที่ออกมาชุมนุมเรียกร้องซึ่งถือเป็นด้านดีที่สะท้อนให้เห็นความตระหนักในสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน หากทว่าการแสดงออกเพื่อแก้ปัญหานี้ ขาดซึ่งความเข้าใจระหว่างกันก็อาจนำไปสู่ความรุนแรงและความเสียหายได้เจตนาธรรมที่มุ่งสร้างการเมือง

แบบมีส่วนร่วมอาจถูกบิดเบือนและมีใช้สิ่งที่พึงปรารถนาตั้งนั้นในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นนั้นผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมกันผลักดันการเมืองที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยเน้นระบบการเมืองที่กระจ่างชัดโปร่งใสไม่ปิดบังอำพรางสามารถตอบคำถามสาธารณะได้ทุกเรื่องทั้งนี้ต้องแสดงให้เห็นที่มั่นใจได้ว่าเป็นระบบการเมืองของประชาชนทุกคนและการเลือกตั้งตามวิถีทางของการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นได้สอดคล้องกับจวน เพียรภายลุน (2554) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลสระพังทอง อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเทศบาลตำบลสระพังทอง ผลการศึกษาพบว่าเทศบาลควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาภายในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการ และควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา เสนอความคิดเห็น เพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนา ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่วมพิจารณากำหนดวิธีการและแนวทางในการพัฒนา ดังนั้น เทศบาลควรสนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมสนับสนุนการวางแผนพัฒนาเพื่อความโปร่งใสในการบริหารงาน และสามารถตรวจสอบได้

สรุป

โครงสร้างอำนาจที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชนเทศบาลตำบลห้วยเม็กในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมากที่สุดคือ โครงสร้างอำนาจด้านเศรษฐกิจ เพราะอำนาจทางเศรษฐกิจ คือ การเจรจาต่อรองที่บุคคลสามารถ

จัดสรรเพื่อตอบสนองความต้องการแก่ประชาชนในเรื่องต่างๆ ได้ ทั้งในเรื่องของสินค้า การบริการ การเงิน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีฐานะทางการเงินในชุมชนที่เป็นผู้ถืออำนาจทางเศรษฐกิจนี้ ฉะนั้นชุมชนจึงควรมีความรู้และความเข้าใจถึงอำนาจเศรษฐกิจในเรื่องของการแข่งขันในท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่มีมาตรการรองรับตามกฎหมายกีดกันด้านเศรษฐกิจ เพื่อความเท่าเทียม และการเข้าถึงในการใช้ประโยชน์เศรษฐกิจในท้องถิ่นของชุมชนตน ดังนั้น การตัดสินใจในการมีส่วนร่วมชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลตำบลห้วยเม็กจะช่วยให้ชุมชนเข้าใจบทบาทหน้าที่ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเช่น การจัดกิจกรรม โครงการ การแบ่งงาน การใช้งบประมาณและการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรเพื่อการผลิต ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้าร่วมในการวางแผน เพื่อการกินดีอยู่ดี และสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้าถึงให้คนจนได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย ในขณะเดียวกันเพื่อเป็นการป้องกันอำนาจด้านการเมือง เทศบาลห้วยเม็กต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นนั้นผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมกันผลักดันการเมืองที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยเน้นระบบการเมืองที่กระจ่างชัดโปร่งใสไม่ปิดบังอำพรางสามารถตอบคำถามสาธารณะได้ทุกเรื่องทั้งนี้ต้องแสดงให้เห็นที่มั่นใจได้ว่าเป็นระบบการเมืองของประชาชนทุกคนและการเลือกตั้งตามวิถีทางของการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากชุมชนเทศบาลตำบลห้วยเม็กเดิมเคยเป็นสังคมชุมชนชนบทที่เคยดำรงชีวิตด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่กำลังเปลี่ยนวิถีชีวิตเข้าสู่สังคมชุมชนเมืองที่เปลี่ยนการประกอบอาชีพก้าว

สู่การค้า ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ทำให้โครงสร้างอำนาจทางสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากปัญหาจากวิถีชีวิตของชาวชุมชนผู้ยากจนต้องทำมาหาเช้ากินค่ำ ทำให้การปฏิสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำกันทางสังคมขึ้นมา อีกทั้งในการจัดสรรงบประมาณงานประเพณีต่างๆ หากโครงการ/แผนงานนั้นๆ มีงบประมาณไม่เพียงพอ ชุมชนจะแก้ไขปัญหาในเรื่องของงบประมาณด้วยการของบประมาณสนับสนุนจากร้านค้า สถานประกอบการต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดอำนาจในเรื่องของการอุปถัมภ์ขึ้น ดังนั้นชุมชนจึงต้องการตัวแทน/ตัวกลางของชุมชนมาทำหน้าที่เป็นตัวแทนเพื่อให้ดำเนินการให้ได้มาในสิ่งที่ชุมชนต้องการหรือรักษาสิทธิที่ชุมชนพึงมีพึงได้ อันขึ้นกับการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าว ดังนั้น โครงสร้างอำนาจด้านเศรษฐกิจที่

เกิดจากกลุ่มอาชีพค้าขาย จึงเป็นตัวผลักดันให้ประชาชนตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเป็นตัวชี้ทางที่สำคัญของชุมชน ด้วยการเล็งเห็นถึงความสำคัญและตระหนักถึงการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในชุมชนเทศบาลตำบลห้วยเม็กอย่างทั่วถึง

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือจาก ผศ.ดร.สักรินทร์ แซ่ภู อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน และคณาจารย์ทุกท่านที่ให้คำชี้แนะและสนับสนุนให้กำลังใจ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2541). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตการพิมพ์.
- จวน เพียรภายุณ. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลสระพังทอง อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- พัชรคติณี ศิริโกมุท. (2547). *การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษากรณีอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม*. การศึกษาค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะ. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วรรณทพร กาญจนานุกูล. (2552). *โครงสร้างอำนาจทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจในตำบลกำแพงเขา อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. การศึกษาค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. การปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมงาม อารยธรรม. (2553). *การศึกษาเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา 3 ปีของประชาชนในเขตตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพชุมชน
คนเลี้ยงช้างโบราณ กรณีศึกษา : บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
**An Investigation of Impacts of Physical Environment Changing in
Ancient-Mahout Community Case Study: Takrang Sub-District, Thatoom
District, Surin Province**

จักรวาล พรหมบุตร¹ ถวัลย์ นิยมพานิชพัฒนา²
Jakawan Prombut¹, Thawon Niyompanitpatana²

บทคัดย่อ

การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนเลี้ยงช้างโบราณ ในเขตพื้นที่บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ บนพื้นฐานของหลักการและทฤษฎีในการพัฒนาเมือง อย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการวิจัยแบบผสมผสานประกอบด้วยการเก็บข้อมูลทั้งเชิง ปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาขั้นต้นในเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้างจากกลุ่ม ตัวอย่างสามารถสรุปและแบ่งผลกระทบออกเป็น 3 ประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้ (1) ด้านกายภาพ (2) ด้าน สิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ และ (3) ด้านการบริหารจัดการ โดยทั้งสามประเด็นจะมีรายละเอียดที่ทาง หน่วยงานที่รับผิดชอบยังไม่ได้นำมาดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องอันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านการเงิน และทรัพยากร ซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดระเบียบและพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสมกับบทบาทของ ชุมชน ผลจากการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะสามารถนำผลการศึกษา มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ผลการศึกษาดังกล่าวยังขาดความสมบูรณ์ โดยผลการศึกษาเชิงปริมาณจะถูกนำมาเปรียบเทียบกับผลการศึกษาเชิงคุณภาพข้างต้นและนำเสนอต่อ ไปในภายหลัง

คำสำคัญ : เมือง, การพัฒนาอย่างยั่งยืน, การมีส่วนร่วมของประชาชน

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาการออกแบบผังเมืองและชุมชน, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม

² อาจารย์, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Graduate student in Urban Design and Community, Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University

² Lecturer, Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University

Abstract

The study of impacts of physical environment changes of Ancient-Mahout Community in Takrang Sub-district, Thatoom district, Surin province was based on the principles and theories of sustainable urban development and public participation. An integrated data collection such as quantitative and qualitative methods was applied in this study. The results of a preliminary study in terms of qualitative method from semi-structured in-depth interviews with sample group were possibly concluded and divided the impacts into 3 main issues as follows : (1) physical aspect, (2) environmental and conservative aspect, and (3) management aspect. These three issues which detailed the agencies in charge have not concretely and continuously performed yet the financial and resource limitations impacted on environmental collocation and management complying with the role of the community. The results of these studies demonstrated that the research results should be applied in the area management effectively be important and necessary. The research result still lacks of completion since the result of quantitative measure will be compared with the result of previous qualitative measure and presented in the next followings.

Keywords : Urban, Sustainable Development, Public Participation

บทนำ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนเลี้ยงช้างโบราณในเขตพื้นที่บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ บนพื้นฐานของหลักการและทฤษฎีในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน (sustainable development) และการมีส่วนร่วมของประชาชน (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2553; Jenks & Dempsey, 2005) กรรรมวิธีในการวิจัยประกอบด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (semi structured in-depth interview) การสังเกตการณ์ (observation) และแบบสำรวจความคิดเห็น (survey questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล งานวิจัยนี้จัดเป็นการวิจัยแบบประยุกต์ (applied research)

ชุมชนคนเลี้ยงโบราณ บ้านตากกลาง ตั้งอยู่ในบริเวณเขตตำบลกระโพ เป็นแหล่งกำเนิดตำนานคชศาสตร์³ แห่งเดียวในประเทศไทย ผลจากการพัฒนาทางด้านกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานตามแผนพัฒนาพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก การขยายตัวของชุมชนตามแนวเส้นทางถนนที่ตัดผ่านหมู่บ้านส่งผลให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตองภูดิน ถึงแม้ว่าทางเทศบาลได้มีการกำหนดแผนและนโยบายในการพัฒนารอบด้าน แต่แผนดังกล่าวขาดความเชื่อมโยงแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองให้เติบโตอย่างเหมาะสม รวมถึงการรักษาคุณค่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเป็นผลมาจากข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรและข้อมูลพื้นฐาน (องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ, 2556; นพวรรณ สิริเวชกุล, 2544; ศิริพงษ์ ทองจันทร์,

³ คชศาสตร์ เป็นศาสตร์โบราณที่ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับช้าง เช่น การคล้องและการเลี้ยงดูช้าง โดยมีศูนย์คชศึกษาเป็นแหล่งเผยแพร่และอนุรักษ์ข้อมูลดังกล่าว (ตั้งอยู่ในพื้นที่เป้าหมายของการศึกษา)

2549) ข้อมูลข้างต้นดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการศึกษาครั้งนี้ โดยผลการวิจัยเชิงประจักษ์ (empirical data) จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้หรือประกอบแนวทางในการออกแบบนโยบายในการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนต่อไป

บททวนวรรณกรรม

แนวทางในการทบทวนวรรณกรรมจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วนสำคัญดังต่อไปนี้ (1) แนวคิดด้านการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน (2) แนวคิดด้านการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และ (3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ โดยเนื้อหาทั้งสามประเด็นสำคัญมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) แนวคิดด้านการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน Mike Jenks และ Nicola Dempsey (2005) และ สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ (2553) ได้ให้นิยามที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการออกแบบพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาพื้นที่ให้มีการเติบโตอย่างเป็นระบบในทุกๆ ด้านและสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เพิ่มโอกาสความเท่าเทียมกันในสังคม เศรษฐกิจและสภาพแวดล้อม สมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทยและคณะ (2543) ได้เสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับเมืองยั่งยืนว่าจะต้องมีความสวยงาม น่าอยู่ ปลอดภัยและมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นเหมาะสมเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่

(2) การพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ เนื่องจากเป็นแหล่งอนุรักษ์วัฒนธรรมและการเรียนรู้เกี่ยวกับข้างแห่งหนึ่งของประเทศ ซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสำคัญของชุมชนชาวนิวทรี เกษตรศิริ (2540) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อ

สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนอย่างแท้จริง ในขณะที่ พลอยศรี โบราณานนท์ (2539) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นการทำให้นักท่องเที่ยวได้มองเห็นถึงความหลากหลายทางชีวภาพ และมิติทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ดังนั้นการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองเพื่อการท่องเที่ยวจึงประกอบด้วยหลากหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับแนวคิดที่เหมาะสมและก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย (เดชา บุญค้ำ, 2531)

ข้อได้เปรียบจากการผนวกแนวคิดในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมอย่างบูรณาการข้างต้นมีดังต่อไปนี้ (1) เพื่อพิทักษ์มรดกของสังคม (protect our legacy) (2) เพื่อสร้างความหลากหลายทางสังคมให้เกิดขึ้นในเมือง (ensure variety in urban fabric) (3) เพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ (economic) และ (4) เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน (symbolic) (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2553) โดยแนวคิดดังกล่าวได้รับการตอบรับจากหน่วยงานในพื้นที่เป็นอย่างดี แต่แนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ยังมีความต้องการในการพัฒนาหรือยกระดับต่อไปเพื่อเป็นการพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างแท้จริง เนื่องจากในพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว เช่น ศูนย์ศึกษาและวัฒนธรรมอันลึกซึ้งเกี่ยวกับการเลี้ยงช้าง เป็นหมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรช้าง (เลี้ยง) มากที่สุดในประเทศไทย (องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ, 2556) ดังนั้นการมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวจะต้องให้ความสำคัญควบคู่ไปกับมุมมองในการพัฒนาทางด้านอื่นๆ รวมไปถึงการคาดการณ์ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตเช่นเดียวกัน

(3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาซึ่งนำไปสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีดุลยภาพ (ธีรพงษ์ แก้วหา วงษ์, 2543) กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เช่น การปลูกชุมชนในประเทศ

ญี่ปุ่น โดย ผลของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพอสรุปเป็นสังเขปได้ดังต่อไปนี้ (1) การจัดตั้งเมืองและชุมชนตามหลักการดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนการดำเนินการจากภาครัฐมาสู่การดำเนินการโดยภาคประชาชน (2) ผลที่ได้จากการดำเนินการมีทั้งทางด้านกายภาพและกิจกรรม (3) การดำเนินงานให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะตัวของชุมชน แทนการดำเนินการในรูปแบบมาตรฐาน (4) การดำเนินงานที่ต่อเนื่องเพื่อเป้าหมายในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี การคำนึงถึงมิติมุมมองใกล้และความสัมพันธ์ภายในของชุมชน (5) การดำเนินการที่ไม่หยุดเพียงแนวความคิด แต่จะต้องนำแนวความคิดนั้นมาดำเนินการจนได้เป็นรูปธรรม (เลอสมสตาปีตานนท์ และคณะ, 2546)

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นระบบสากลพื้นฐานอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชนหรือเมืองอย่างยั่งยืน ในบริบทของการศึกษานี้ เนื่องจากบ้านตากกลาง เป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจ ทำให้มีหลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนหรือพัฒนาโดยขาดกระบวนการการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงช่องว่าง (niche) ของข้อมูลพื้นฐานที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ (ที่เกี่ยวข้องกับทั้ง 3 ประเด็น) ที่จะสามารถใช้ในการออกแบบหรือประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวนโยบายในการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนต่อไป

วิธีการวิจัย

วัตถุประสงค์โดยภาพรวมของงานวิจัยนี้เพื่อต้องการที่จะศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่และมุมมองด้านการ

พัฒนาของผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์แบบเจาะจง (purposive sampling) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ตัวแทนจากหน่วยงานของรัฐ กลุ่มคนเหล่านี้มีศักยภาพและมีความเกี่ยวพันในการกำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ กลุ่มที่ 2 ตัวแทนชาวบ้าน ประกอบด้วยประชาชนในพื้นที่ที่มีประสบการณ์ทางด้านวัฒนธรรม หรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ผลจากการสัมภาษณ์ จะทำการวิเคราะห์แบบ Content Analysis⁴ ตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างประกอบด้วย (1) ผู้ใหญ่บ้าน (2) หัวหน้าส่วนราชการเทศบาลตำบล (3) หัวหน้าสำนักปลัดตำบล (4) ประชาชนชาวบ้าน (5) ความรู้ช่าง และ (6) หมอช่าง⁵ (2 คน) ในส่วนของแบบสำรวจเป็นแบบ Likert Scale⁶ 5 ระดับ การแจกแบบสำรวจแบบสุ่ม (random) ให้กับประชากรและนักท่องเที่ยวในพื้นที่จำนวน 400 ชุด การสุ่มตัวอย่างประชากร ได้สุ่มตัวอย่างจากประชากรเป้าหมาย 15,571 ตามหลักสูตรของ ทาโรยามาเน่ ผลจากแบบสำรวจจะทำการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณดังกล่าวจะถูกนำมาเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (triangulation cross comparison) ต่อไป

ผลจากการสำรวจเบื้องต้น

ผลจากการสำรวจพื้นที่เปรียบเทียบกับองค์ประกอบในการออกแบบเมืองอย่างยั่งยืนโดยการประยุกต์มาจาก Mike Jenks และ Nicola Dempsey (2005) (สรุปในตารางที่ 1) มีทั้งหมด 10 องค์ประกอบ องค์ประกอบที่น่าสนใจและหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะให้ความสำคัญ คือ องค์ประกอบที่ (4) การสัญจรบนผิวถนน (surface

⁴ การวิเคราะห์เนื้อหาหรือเนื้อหาสำคัญที่แฝงมาระหว่างการสื่อสาร (communication) ด้วยวิธีการ Coding (Babbie, 2013)

⁵ หมอช่าง หมายถึง พรานที่ทำหน้าที่จับช้างป่า เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับศสศาสตร์ ถือเป็นฐานันดรระดับสูงสำหรับชุมชนคนเลี้ยงช้าง (ตำแหน่งดังกล่าวจะขึ้นอยู่กับจำนวนช้างป่าที่สามารถจับได้)

⁶ เป็นมาตรวัดระดับที่ใช้ในการสำรวจการทำวิจัยเชิงสังคมศาสตร์ที่ถูกพัฒนาโดย Rensis Likert (Babbie, 2013)

transit) (5) รูปแบบเมือง (urban form) (9) ประเด็นเมือง (urban issues) และ (10) กฎระเบียบและการบังคับใช้ (regulations and enforcement)

ภาพประกอบ 1 แสดงผังชุมชนและตำแหน่งศูนย์ราชการ (องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ, 2556)

องค์ประกอบที่ (4) การสัญจรบนผิวถนน ในบริบทของพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษ เนื่องจากในพื้นที่มีโครงการคชอาณาจักร และ โครงการโลกของช้างที่ส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มคนเลี้ยงช้างในพื้นที่ไม่ให้พาช้างออกไปทำงานนอกพื้นที่ โดยการจ่ายเงินสนับสนุน (incentive) เป็นเงิน 10,800 บาทต่อเชือก โดยทั้งสองโครงการปัจจุบันมีช้างเข้าร่วมกว่า 244 เชือก บนเงื่อนไขสำคัญคือ ครวณช้างจะต้องนำช้างมารายงานลงชื่อปฏิบัติงานประจำวันระหว่างเวลา 08.00 – 16.00 นาฬิกาของทุก

วัน และสามารถหยุดได้ 4 วันต่อเดือน ถ้ามากกว่า 4 วันถือว่าไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข (องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ, 2556) โครงการดังกล่าวส่งผลต่อการจราจรภายในพื้นที่เป็นอย่างมาก เนื่องจากช้างทั้ง 244 เชือกจะต้องเดินทางมาลงทะเลเบียนที่ศูนย์คชศึกษา (ภาพที่ 1 บริเวณจุดวงกลม และภาพที่ 2) ทำให้เกิดการจราจรติดขัดในบางพื้นที่ รวมไปถึงการสัญจรผ่านพื้นที่การเกษตรในบางครั้ง

องค์ประกอบที่ (5) รูปแบบเมือง เนื่องจากมีเส้นทางคมนาคมหลักตัดผ่านหมู่บ้าน ทำให้การกระจายตัวของเมืองเป็นไปตามแนวเส้นถนน นำไปสู่การขยายพื้นที่ทำการเกษตรและบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนในที่สุด ซึ่งในองค์ประกอบนี้จะสัมพันธ์กับองค์ประกอบที่ (10) ที่ว่าด้วยเรื่องกฎระเบียบและการบังคับใช้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ในชนบท ดังนั้นกฎหมายด้านผังเมือง เทศบัญญัติหรือข้อกำหนดต่างๆจึงไม่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน มีเพียงการอ้างอิงหรือนำกฎระเบียบบางอย่างในการควบคุมเมือง เช่น กฎหมายอาคารในการขออนุญาตในการก่อสร้าง เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นผลทำให้การกระจายตัวของเมืองเป็นไปอย่างไร้รูปแบบและบางพื้นที่มีการรบกวนพื้นที่สาธารณะ อันเป็นผลมาจากจำนวนบุคลากรที่มีหน้าที่กำกับดูแลต่อขนาดพื้นที่ไม่เพียงพอและไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลพื้นฐานจากการสำรวจพื้นที่ บ้านตากกลาง

Sustainable urban design components	ข้อมูลพื้นฐานจากการสำรวจ
(1) Identity	ชุมชนเลี้ยงช้างโบราณบ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านที่มีประวัติความเป็นมายาวนานและมีความน่าสนใจ เป็นพื้นที่ที่มีการเลี้ยงช้างมากที่สุดในประเทศไทย เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงช้างที่ครบวงจร
(2) Social / economic diversity	สภาพสังคมโดยรวมเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ความหลากหลายทางด้านเศรษฐกิจได้รับอันติสงส์จากการสถานที่ท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับช้างโดยมีศูนย์ศึกษาเป็นแกนหลัก
(3) Access and connection	เนื่องจากหมู่บ้านตากกลางตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 58 กิโลเมตร การคมนาคมจะมีรถโดยสารประจำทาง (รถบัสและรถตู้ปรับอากาศ) รุ่งผ่าน การเดินทางจะมาลงรถที่กิโลเมตรที่ 36 บริเวณบ้านหนองตาดและต่อรถสองแถวเข้าไปยังชุมชน
(4) Surface transit	ระบบโครงข่ายถนนหมู่บ้าน ถนนสายหลักเป็นถนนลาดยางตลอดสายและตัดผ่านหมู่บ้านไปยัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ กว้าง 5 เมตร ส่วนถนนสายรองเป็นถนนคอนกรีต กว้าง 4 เมตร (เส้นทางดังกล่าวเป็นทางสัญจรช้างเช่นเดียวกันภาพที่ 1)
(5) Urban form	บ้านตากกลางประกอบไปด้วย 2 หมู่บ้าน คือหมู่ 9 และหมู่ 13 มีการขยายตัวของชุมชน เกิดเป็นชุมชนใหม่ตามถนนตัดผ่าน (ชุมชนเกาะตามแนวถนน)
(6) Open space	มีศูนย์ศึกษาและศูนย์ช้างวังทะเล ลานวัด โรงเรียน เป็นพื้นที่ใช้ในการทำกิจกรรมสาธารณะต่างๆ
(7) Nature and buildings	มีแหล่งน้ำไหลผ่าน 2 สายคือ แม่น้ำมูลและแม่น้ำชี ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรียบง่ายเน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความงาม
(8) Community services and civic amenities	มีระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการขั้นพื้นฐาน สถานีอนามัย โรงเรียนระดับประถมและมัธยมศึกษา สถานีตำรวจ วัด สถานีจ่ายน้ำมัน และร้านค้าชุมชนกระจายตัวตามพื้นที่
(9) Urban issues	ด้านกายภาพ ปัญหาขาดแคลนพื้นที่เลี้ยงช้างที่เป็นพื้นที่รวม ด้านสังคมเศรษฐกิจ ปัญหาเรื่องรายได้ ขาดการส่งเสริมและพัฒนาจุดต่อของพื้นที่
(10) Regulations and enforcement	หมู่บ้านตากกลางเป็นชุมชนที่อยู่ในชนบท ดังนั้นกฎหมายผังเมือง เทศบัญญัติหรือข้อกำหนดต่างๆ จึงไม่สามารถมีผลบังคับใช้กับชุมชนหมู่บ้านได้ แต่ในส่วนของช้างซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงของชุมชนจะมีกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ช้าง กฎหมายสัตว์พาหนะ กฎหมายสัตว์สงวน และกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับช้างมารองรับ

ภาพประกอบ 2 แสดงเส้นทางสัญจรช้าง เพื่อรับเงินสนับสนุนและตัวอย่างบ้านเรือนในพื้นที่

ตารางที่ 2 สรุปประเด็นผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้างจากกลุ่มตัวอย่าง

	ประเด็นเชิงบวก	ประเด็นเชิงลบ
ด้านกายภาพ	การคมนาคมสะดวก ถนนเชื่อมระหว่างอำเภอและจังหวัด มีระบบขนส่งมวลชนรองรับการเดินทางในระดับหนึ่ง (รถโดยสาร) ระบบสาธารณูปโภคและการบริการขั้นพื้นฐานทั่วถึง ระบบการศึกษาที่รองรับทั้งระดับประถมและมัธยมศึกษาในพื้นที่	ปัญหาสภาพถนนชำรุด ปัญหาขยะ/น้ำเสียที่เกิดจากคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า ปัญหาการขาดแคลนพื้นที่เลี้ยงช้าง ปัญหาการขยายตัวของเมืองลุกล้ำพื้นที่เกษตรกรรมโดยขาดการควบคุมและวางแผนที่ดี ความปลอดภัยจากการเพิ่มของประชากร การจราจรที่เพิ่มขึ้น (ทั้งจากคนและช้าง)
ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์	ศูนย์ศึกษา แหล่งเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับช้าง มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำมูลและลำน้ำชี มีพื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ทำให้เกิดกลุ่มอาชีพต่างๆ มีความหลากหลายในอาชีพ เป็นแหล่งผลิตข้าวและผ้าฝ้ายสำคัญของจังหวัด	ปัญหาของคนที่มีทัศนคติต่อช้างที่เปลี่ยนไปในแง่การมองช้างเป็นสัตว์เศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว (เนื่องจากได้รับเงินเดือน 10,800 บาท) ปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรและปศุสัตว์ ช่วงฤดูแล้ง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้น การใช้สารเคมีในการเกษตร บุกรุกที่ป่าสงวนเพื่อสร้างที่ดินทำกิน
ด้านการบริหารจัดการ	องค์กรปกครองส่วนจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำงานสอดประสานกันได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างเช่น โครงการคชอาณาจักรและโครงการโลกของช้าง เน้นกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาสังคม	ขาดการส่งเสริมอาชีพสำรองเพื่อสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ขาดการจัดระเบียบและพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้มีความสวยงาม ร่มรื่น เหมาะสมกับบทบาทของชุมชนอันเนื่องมาจากข้อจำกัดทางการเงินและทรัพยากรมนุษย์ ประชาชนขาดความรู้ในการใช้ประโยชน์ที่ดินและจิตสาธารณะ

องค์กรประกอบที่ (9) ว่าด้วยเรื่องของประเด็นเมือง จากการสำรวจและสอบถามเบื้องต้นค้นพบว่าปัญหาด้านกายภาพคือ ขาดพื้นที่ว่างสาธารณะที่สามารถใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงช้างรวม ปัญหาด้านสังคมและเศรษฐกิจ คือ ประชากรในพื้นที่มีรายได้จากการเกษตรที่ต่ำ ขาดการส่งเสริมและพัฒนาอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง

ผลจากการแจกแบบสำรวจแบบสุ่ม

จากการเก็บแบบสอบถาม พบว่า การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรช้าง จะส่งผลกระทบต่อบ้านตากกลาง ร้อยละ 82 เห็นด้วยว่าการเพิ่มขึ้นของ

ประชากรช้างจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ โดยให้เห็นผลว่า การเพิ่มขึ้นของประชากรช้างจะส่งผลกระทบต่อ การขยายตัวด้านที่พักอาศัย และมีการลุกล้ำพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อใช้มาเป็นพื้นที่เลี้ยงช้าง ปัญหาด้านการจราจร และการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ

อภิปรายและข้อเสนอแนะ

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้างจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม สามารถแบ่งประเด็นออกเป็นสามส่วนสำคัญ (1) ด้านกายภาพ (2) ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ และ (3) ด้านการ

บริหารจัดการ โดยทั้งสามประเด็นจะแบ่งเป็น ประเด็น (emerging theme) ที่เป็นทั้งเชิงบวกและเชิงลบ (สรุปในตารางที่ 2) โดยเนื้อหาส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ เช่น (1) ประเด็นเชิงลบด้านกายภาพ กล่าวถึงเรื่องปัญหาสภาพถนนชำรุด ปัญหาขยะและน้ำเสียที่เกิดจากคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า ปัญหาการขยายตัวของเมืองลุกล้ำพื้นที่เกษตรกรรมโดยขาดการควบคุมและวางแผนที่ดี ความปลอดภัยจากการเพิ่มของการจราจรที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่ (รวมถึงการจราจรของช้าง) (2) ประเด็นเชิงลบด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทัศนคติของคนในพื้นที่ที่มีต่อช้างที่เปลี่ยนไปในแง่การมองช้างเป็นสัตว์เศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว (เนื่องจากได้รับเงินเดือน) และ (3) ประเด็นเชิงลบด้านการบริหารจัดการ ที่เกี่ยวกับการขาดการส่งเสริมอาชีพสำรองเพื่อสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ขาดการจัดระเบียบและพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้มีความสวยงามเหมาะสมกับบทบาทของชุมชน อันเนื่องมาจากข้อจำกัดทางด้านการเงินและทรัพยากรมนุษย์

สำหรับข้อเสนอแนะในประเด็นที่ (1) ด้านกายภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการจราจรของช้าง ผู้วิจัยและผู้บริหารท้องถิ่นมีความเห็นตรงกันว่าควรจะต้องมีการจัดทำเส้นทางจราจรช้างที่

เหมาะสมและเป็นรูปธรรมรวมไปถึงหาพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อเป็นพื้นที่รวมในการเลี้ยงหรือทำกิจกรรมสำหรับช้างนอกเหนือจากพื้นที่ของศูนย์ศึกษา (2) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและทัศนคติที่เกี่ยวกับช้างที่เปลี่ยนแปลงไปสำหรับประชาชนในพื้นที่ และประเด็นที่ (3) ที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการอันเนื่องมาจากข้อจำกัดหลายด้านของหน่วยงานในพื้นที่ ควรเป็นเรื่องของการจัดการภายในพื้นที่ที่ทางหน่วยงานผู้รับผิดชอบจะต้องให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าวมากยิ่งขึ้นและบริหารภายใต้กรอบการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

ข้อมูลจากตารางที่ 1, 2 และผลจากการแจกแบบสอบถาม ความคิดเห็นด้านลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุมชนคนเลี้ยงช้างโบราณบ้านดากลางอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องเกี่ยวกับข้อมูลและทัศนคติของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรช้าง กับประเด็นในเชิงลบ แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการศึกษาเชิงลึกเพิ่มเติมเพื่อที่หน่วยงานหรือองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). "วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม /ชาญวิทย์ เกษตรศิริ."กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชื่น ศรีสวัสดิ์. (2529). *การเลี้ยงช้างของชาวไทย-กวย (ส่วย) ในจังหวัดสุรินทร์*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ เจมส์ เอช ดับเบิลยูทอมสัน.
- เดชา บุญค้ำและคณะ. (2531). *คู่มือพัฒนาภูมิทัศน์เมือง เพื่อการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ : ภาควิชา ภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทศบาลเมืองสุรินทร์. (2549). *สำนักงานเทศบาล แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2545-2549*. สุรินทร์ :สำนักงานเทศบาล.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2543). *กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง*. ขอนแก่น : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- นพวรรณ สิริเวชกุล.(2542). *หัตถศิลป์ถิ่นธมมา : ภูมิปัญญาคนลำปาง*.กรุงเทพฯ:บริษัทแสงปัญญาเลิศ.
- พลอยศรี ปรารณานนท์. (2539) *สองนครแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: เกียวโต-เชียงใหม่.ในเชียงใหม่และเกียวโต: ผักพื้นใจเมือง เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่*
- เลอสม สถาปิตานนท์ และคณะ. (2546). *มะจิชีศิริ การปลูกชุมชนในญี่ปุ่น*. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพงษ์ ทองจันทร์. (2549). "รากฐานอำนาจของผู้นำชุมชนเลี้ยงช้างชาวไทย-กวย (ส่วย) : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านช้าง อำเภอกำตूम จังหวัดสุรินทร์ /ศิริพงษ์ ทองจันทร์." กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทย และคณะ. (2543). *เมืองน่าอยู่และประหยัดพลังงาน*. กรุงเทพมหานคร : สมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทย.
- สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. (2553). *การวางแผนด้านกายภาพ*. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ. (2556). *สภาพทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ ศูนย์ข้อมูลประเทศ*. ค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2556, จาก <http://www.krapho.go.th/index.php>
- Babbie, E. (2010). *The Practice of Social Research*. 13rd edn. Belmont : Wadsworth Publishing Company.
- Jenks, M. & Dempsey, N. (2005). *Future Forms and Design for Sustainable Cities*. London : Architectural Press.

การพัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้เทคนิคการสอนแบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์

A Critical Reading Development in Matayomsuksa 5 Students Using SQ5R Method via Newspapers

จิตติกานต์ คำมะสอน¹, ธนวิทย์ ไชยสุข², กันตภณ สำแดงเดช³

Jittikarn Khummasorn¹, Thanawit Chaiyasuk², Kantabhon Samdeangdej³

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) หาประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนและ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557 โรงเรียนจันทร์บุบผาอนุสรณ์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 40 คน ที่ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแผนการเรียนรู้พัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณผ่านสื่อหนังสือพิมพ์โดยใช้เทคนิค SQ5R จำนวน 6 แผน ใช้เวลาสอนแผนละ 2 ชั่วโมง แบบทดสอบวัดความสามารถทางการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้เทคนิค SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test (Dependent Samples) ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีประสิทธิภาพเท่ากับ 90.01/85.88 แสดงว่า มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ 2) ผลคะแนนที่ได้จากการทดสอบความสามารถทางการอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยรวมก่อนเรียนและหลังเรียน ปรากฏว่า คะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย 3) ผลของคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ พบว่า ได้ค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ SQ5R สื่อหนังสือพิมพ์, ความพึงพอใจต่อการเรียน

¹ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

^{2,3} อาจารย์, ภาควิชาภาษาตะวันตกและภาษาศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ M. ED. in English Language Teaching, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

^{2,3} Lecturer, Western languages and Linguistic Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

Abstract

Critical reading skills are important especially in today's communication. Critical reading develops thinking critically, but to consider the fact and opinion for assess and decide the information in it logically. The purposes of this research were 1) to find out the effectiveness of a Critical Reading Development in Matayomsuksa 5 students by using SQ5R Method via Newspapers lesson plan, of 80/80 2) to compare the achievement of students critical reading abilities before and after learning by using SQ5R Method via Newspapers and, 3) to study Matayomsuksa 5 students 'satisfaction toward learning critical reading. The samples included 40 students by simple random sampling from Matayomsuksa 5 students attending At Chantarubeksa Anusorn School in 2014. The instruments included 6 critical reading by using SQ5R via newspapers' plans, critical reading achievement test 40 item and students' satisfaction questionnaire toward Critical Reading Development by using SQ5R via Newspapers. The data were statistically analyzed in mean score, standard deviation, and t-test (Dependent Samples). The findings reveal 1) The efficiency of critical reading by using SQ5R lesson plan was 90.01/85.88 which was higher than the set criteria of 80/80 2) The posttest at students 'critical reading test scores are higher than pretest at the .01 level of significance. 3) The students' satisfaction toward learning critical reading by using SQ5R method via newspapers showed at the higher level.

Keywords: Critical reading, Learning achievement, SQ5R Method, Newspapers, students' satisfaction.

บทนำ

ในปัจจุบันการเผยแพร่ข่าวสารเป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ระบบข้อมูลข่าวสาร เข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกวันนี้เป็นอันมาก การสอนอ่านเพียงเพื่อความเข้าใจยังไม่เพียงพอ แต่จะต้องสอนให้เด็กรู้จักคิดหาเหตุผลในขณะที่อ่านด้วยทุกครั้ง การสอนให้เด็กอ่านโดยใช้วิจารณญาณจึงเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมเพื่อให้เด็กสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งความก้าวหน้าในด้านการโฆษณาชักชวนต่างๆ ถ้าหากเด็ก ผู้ฟังหรือผู้อ่าน ไม่ได้ฟังหรืออ่านด้วยความคิดที่รอบคอบก็อาจตกเป็นเหยื่อของการโฆษณาได้โดยง่าย โลกยุคปัจจุบันเป็นโลกแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงไปได้

ไกลทั้งโลกจึงทำให้ปริมาณข้อมูลข่าวสารต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนกันอย่างไม่รู้สิ้นสุดทำให้การรับสารจำเป็นต้องใช้วิจารณญาณให้รอบคอบเพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้อง การอ่านอย่างมีวิจารณญาณจึงเป็นทักษะการอ่านขั้นสูงที่ต้องใช้ปัญญาและเหตุผลในการอ่าน เพื่อทำความเข้าใจเรื่องที่อ่านได้อย่างถูกต้อง และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในวัยเรียนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

ทั้งยังต้องสามารถเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสาร ด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556: 6) ดังนั้นผู้เรียนจึงควรฝึกฝนให้เกิดทักษะการอ่านถึงระดับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ผู้วิจัยได้ศึกษาปัญหาสำคัญที่พบ ในการสอนภาษาอังกฤษพบว่า การสอนอ่านเป็นไปได้เฉพาะขั้นพื้นฐาน ถ้าเป็นขั้นวิจารณ์จะยาก นักเรียนยังขาดทักษะขั้นวิเคราะห์ สังเคราะห์สิ่งที่อ่านตลอดจน จับความคิดสำคัญที่ผู้เขียนส่งต่อมายังผู้อ่าน และไม่สามารถบอกจุดประสงค์ของผู้เขียนได้ นักเรียนชอบที่จะให้ครูสอนโดยการแปลมากกว่า หรือการใช้เทคนิคหรือสื่อการสอนไม่น่าสนใจ สาเหตุเพราะครูส่วนใหญ่ยังยึดติดกับตำรา มุ่งสอนให้นักเรียนจดจำความรู้จากตำรามากกว่า จะสอนให้นักเรียนรู้จักคิด ใช้เหตุผลด้วยตนเอง จากการสำรวจสาเหตุของปัญหาที่กล่าวมานั้น ทำให้เป็นปัญหาที่ครูควรหาวิธีการหรือสื่อการสอนที่จะช่วยพัฒนาทักษะความสามารถทางการอ่านของนักเรียน และสิ่งที่นักเรียนขาดก็คือความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณนั่นเอง โดยเฉพาะยุคข้อมูลข่าวสารในปัจจุบันที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการติดต่อสื่อสารเป็นอย่างมาก ทักษะพื้นฐานในการรับข้อมูลที่สำคัญทักษะหนึ่งคือ การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเพราะจะช่วยให้ นักเรียนรู้เท่าทันสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ดังที่ สุขุม เฉลยทรัพย์ (2531) กล่าวถึงประโยชน์ของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ว่า เป็นการอ่านที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้อ่านมีความรู้กว้างขวาง สามารถวินิจฉัยข้อผิดพลาดต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทำนองเดียวกัน จีวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542) ได้กล่าวไว้ว่า ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณหมายถึง ผู้อ่านจะต้องอ่านเป็น ไม่ใช่การอ่านได้ แต่เพียงอย่างเดียวการอ่านเป็น ผู้อ่านจะต้องอ่านอย่างถูกต้องอ่านได้เร็ว สามารถจับใจความสำคัญได้ มีวิจารณญาณในการอ่าน สามารถวิเคราะห์ วิจารณ์ข้อคิดเห็นที่ดีมีเหตุผล สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิต

ประจำวัน และเป็นประโยชน์ในการศึกษาเล่าเรียน ได้ กมล การกุศล (2529) เสนอความคิดไว้สรุปได้ว่าการอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีความสำคัญเพราะทำให้ผู้อ่านรู้จักพิจารณาวิเคราะห์สารสามารถแยกแยะส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็นได้ ดังนั้นการปลูกฝังเรื่องการอ่านอย่างมีวิจารณญาณจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

เทคนิคที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจในการอ่านนั้นก็มีอยู่หลายวิธีด้วยกัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิค SQ5R เข้ามาใช้ในการพัฒนาการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นวิธีการสอนอ่านภาษาอังกฤษวิธีหนึ่งที่สามารถพัฒนาทักษะการอ่านรวมทั้งพัฒนาทักษะการคิดได้ดี วิธีการสอนแบบ เอส คิว ไฟว์ อาร์ (SQ5R: Survey, Question, Read, Record, Recite, Review, Reflect) ซึ่ง วอลเตอร์ พอค (Walter Pauk, 1984 อ้างถึงใน อรรถวุฒิ, 2541) ว่าพัฒนามาจาก เอส คิว ไฟว์ อาร์ SQ4R และ เอส คิว ทรี อาร์ SQ3R อีกที ซึ่งเป็นแนวคิดของ Francis P. Robinson (1970) ที่กล่าวถึงยุทธวิธีการสอนอ่าน ว่าสามารถช่วยให้ผู้เรียนเลือกสิ่งที่เขาคาดว่าจะรู้จักจากเรื่องที่อ่าน เข้าใจแนวคิดของเรื่องที่อ่านได้อย่างรวดเร็วจดจำได้ดีและทบทวนเรื่องราวที่อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพและจากผลการศึกษาวิจัยของไซเฟิร์ต (Seifert, 1988) พบว่าเป็นการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักเตรียมการอ่าน ฝึกอ่าน อย่างคล่องแคล่ว และเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยมีจุดประสงค์ที่จะใช้กลวิธีการสอนอ่านอย่างเป็นระบบเพื่อปรับปรุงพัฒนาการอ่าน และนิสัยการอ่านของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเรื่องของการค้นพบ การตระหนัก และสิ่งสำคัญคือการทำโอเนความรู้เดิมไปสู่ความรู้ใหม่ส่งเสริมให้นักเรียนเขียนสะท้อนความคิดได้ทำให้นักเรียนเกิดความคิดระดับสูง และยังเป็นวิธีที่เอื้ออำนวยต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณอีกด้วย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำวิธีการสอนแบบ SQ5R มาใช้ในการอ่านภาษาอังกฤษอย่างมี

วิจารณ์ญาณโดยการนำเอาวิธีดังกล่าวมาใช้ในการสอนภาษาอังกฤษชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะสามารถทางภาษาอังกฤษในระดับที่เหมาะสมพอที่จะเรียนรู้ตามการสอนแบบ SQ5R เอส คิว ไฟว์ อาร์ ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณจะต้องพิจารณาเลือกสื่อให้เหมาะสมซึ่งสื่อที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีส่วนสำคัญในการพัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณก็คือ สื่อหนังสือพิมพ์ ซึ่งสื่อหนังสือพิมพ์นี้ เป็นสื่อที่มีราคาถูกและแพร่หลายไปในสังคมทุกระดับ มีความน่าสนใจ น่าสนใจต่อการอ่าน ช่วยกระตุ้นความอยากอ่านหนังสือ และหาได้ง่ายกว่าหนังสือ หรือตำราทั่วไป ภาษาที่ใช้ในหนังสือพิมพ์มีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างไปจากสิ่งพิมพ์ประเภทอื่นๆ คือ เป็นภาษาที่กะทัดรัด ชวนอ่าน เนื้อหาสาระก็มีความหลากหลายทั้งในการเสนอข่าวที่ทันต่อเหตุการณ์ บทความสารคดี ตลอดจนถึงโฆษณาและความบันเทิงอื่นๆ ด้วย อ่านแล้วได้ความรู้เพิ่มเติมทำให้มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ช่วยให้เข้าใจเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยทัศนะอันกว้างไกล และยังช่วยพัฒนาความรู้สึกนึกคิดได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะสังคมในยุคข่าวสารไร้พรมแดนนักเรียนต้องรู้จักคิด วิเคราะห์ สามารถแยกข้อเท็จจริงได้ หนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่มีเนื้อหาสาระหลากหลายทั้งเนื้อหาและประเภทของข่าวต่างๆ ที่ผู้สื่อข่าวได้เสนอทั้งข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเอาไว้ ผู้วิจัยเห็นว่าทำให้ได้บรรยากาศอันสนุกสนานและแปลกใหม่ เพราะหนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่ค่อนข้างใหม่สำหรับนักเรียน การใช้สื่อประเภทนี้ประกอบในการเรียนการสอน จึงช่วยกระตุ้นและดึงความสนใจจากนักเรียนได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักเรียนที่มองว่าหนังสือแบบเรียนเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่าย การคัดเลือกเรื่องจากหนังสือพิมพ์ มีส่วนประกอบมากมาย แต่ผู้วิจัยเห็นควรว่าจะนำเสนอส่วนสำคัญๆ เป็นหลักใหญ่ๆ ในการสอนอ่านขั้นวิจารณ์ เช่น พาดหัวข่าวหรือ บทความความคิดเห็นที่บรรณาธิการ หรือ ผู้เขียน ได้เขียนแสดงความคิดเห็นต่างๆ ซึ่ง

แสดงถึงทัศนะของผู้เขียน เนื้อหาของหนังสือพิมพ์ส่วนนี้ มีความสำคัญในการชักจูงใจ และสร้างปราชญ์ในหมู่มุขที่อ่าน แหล่งที่มาของหนังสือพิมพ์ผู้วิจัยเห็นว่าหนังสือพิมพ์ Student Weekly ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่อ่านง่าย คำศัพท์ไม่ลึกซึ้ง หรือเป็นทางการมากเกินไป นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายสามารถอ่านได้

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น การอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณ มีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะเป็นการอ่านที่พัฒนาความคิดให้แตกฉาน รวมถึงเทคนิค SQ5R เป็นเทคนิคที่จะช่วยให้ผู้อ่านมีลำดับขั้นตอนในการอ่านและอ่านอย่างมีประสิทธิภาพ สื่อหนังสือพิมพ์ แสดงถึงทัศนะของผู้เขียน ได้เสนอทั้งข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเอาไว้ และเป็นสิ่งที่สร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียน ผู้วิจัยจึงได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนาการอ่านภาษาอังกฤษโดยใช้เทคนิคการสอนแบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์มาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษอย่างมีวิจารณ์ญาณ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสอนแบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้แบบ SQ5R เพื่อพัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณ ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์

วิธีการศึกษา

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษา ปีที่ 5 โรงเรียนจันทร์บุบผาอนุสรณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด เขต 27 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557 1 ห้องเรียน จำนวน 40 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่ายโดยใช้ห้องเรียนเป็นการสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยในครั้งนี้ผ่านผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและการหาคุณภาพเครื่องมือแล้วได้แก่

1. แผนการจัดการเรียนรู้พัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณผ่านสื่อหนังสือพิมพ์โดยใช้เทคนิค SQ5R จำนวน 6 แผนใช้เวลาสอนแผนละ 2 ชั่วโมง

2. แบบทดสอบความสามารถทางการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ

3. แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์เพื่อพัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทำการสอบก่อน กับกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การอ่านอย่างมี วิจารณญาณ จำนวน 40 ข้อ ใช้เวลาสอบ 1 ชั่วโมง

2. ทดลองการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้เทคนิค SQ5R ผ่านสื่อหนังสือ พิมพ์ตามแผนการจัดการเรียนรู้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนจันทร์บุบผาอนุสรณ์ ผู้วิจัยได้ทำการสอนสัปดาห์ละ 2 คาบ คาบละ 50 นาที โดยลำดับการสอนดังนี้

2.1 บอกจุดประสงค์ให้นักเรียนทราบ

2.2 สนทนา พูดคุยกับนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องข่าวที่น่าสนใจ แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับข่าวนั้นๆ

2.3 ให้ใบงานที่เป็นแบบฝึกหัดต่างๆ ก่อนสร้างความคุ้นเคย

2.4 สอนเนื้อหา คือ หัวข้อข่าวและรายละเอียดของข่าว และวิธีการตอบคำถาม

2.5 ให้นักเรียนฝึกแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องที่อ่านจากการใช้เทคนิค SQ5R

2.6 วิเคราะห์วัดประเมินจากเรื่องที่อ่าน โดยตอบคำถามและตรวจจากแบบฝึกหัด และทำแบบฝึกหัดในใบงาน

2.7 หลังทำการทดลองให้นักเรียนทำแบบทดสอบ ซึ่งเป็นชุดเดียวกับกับแบบทดสอบก่อนการทดลอง

2.8 สอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสอนแบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถทางการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ SQ5R ผ่านหนังสือพิมพ์ ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้แบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ร้อยละ (Percentage).

ผลการศึกษา

จากผลวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปได้ดังนี้

1. แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสอนแบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 90.01/85.88 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

2. ผลคะแนนที่ได้จากการทดสอบความสามารถทางการอ่านอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนปรากฏว่าคะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์พบว่า มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมเท่ากับ 4.33 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในภาพรวมเท่ากับ .359 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ประเมินค่า อยู่ในระดับมาก

ตาราง 1 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสอนแบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์

ความสามารถทางการอ่านอย่างมี วิจารณญาณ	N	คะแนน เต็ม	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t	p
			$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ทำนายสิ่งที่เกิดขึ้นล่วงหน้าจากการอ่าน	40	7	4.15	1.44	6.68	.066	11.92**	.000
จำแนกข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็น	40	7	2.80	.075	6.68	.052	31.00**	.000
การลำดับเรื่อง	40	8	3.45	.093	6.72	.078	24.46**	.000
การจับใจความสำคัญของเรื่อง	40	9	2.20	.064	6.68	1.02	22.82**	.000
การสรุปความ	40	4	1.63	.049	3.15	.082	12.30**	.000
การเข้าใจจุดมุ่งทัศน์คติ และการประเมินเรื่อง	40	5	2.27	.087	4.65	.533	14.24**	.000

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 2 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์

รายการประเมิน			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านเนื้อหา			
1. เนื้อหามีความถูกต้องในด้านวิชาการ(ทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ)	4.22	.530	มาก
2. เนื้อหา มีความสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	4.27	.554	มาก
3. เนื้อหา มีความทันสมัย น่าสนใจ	4.27	.506	มาก
4. เนื้อหา มีปริมาณเหมาะสมกับเวลาที่ใช้สอน	4.20	.608	มาก
รวม	4.24	.386	มาก
ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน			
5. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีลำดับเป็นขั้นตอน	4.25	.543	มาก
6. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับเวลา	4.48	.554	มาก
7. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน	4.45	.639	มาก
8. จัดบรรยากาศการเรียนการสอนให้ปลอดภัย	4.37	.586	มาก
9. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	4.42	.594	มาก
รวม	4.39	.426	มาก

รายการประเมิน			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านสื่อการเรียนการสอน			
10. สื่อการสอนมีความทันสมัย	4.27	.554	มาก
11. สื่อการสอนมีความสอดคล้องกับเนื้อหา	4.48	.554	มาก
12. สื่อการสอนดึงดูดความสนใจ	4.38	.586	มาก
13. สื่อการสอนทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย	4.35	.483	มาก
14. สื่อการสอนกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดที่จะตั้งคำถาม	4.30	.516	มาก
รวม	4.35	.390	มาก
ด้านผู้สอน			
15. ผู้สอนมีความรู้เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ที่สอน	4.38	.540	มาก
16. ผู้สอนมีความเป็นกันเองกับผู้เรียน	4.35	.580	มาก
17. ผู้สอนมีการแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการเรียนการสอน	4.38	.540	มาก
18. ผู้สอนมีเทคนิคการสอนให้เข้าใจง่าย	4.35	.622	มาก
19. ผู้สอนมีความอดทนต่อผู้เรียนเมื่อถูกซักถาม	4.23	.577	มาก
20. ผู้สอนมีส่วนร่วมกับนักเรียน	4.23	.577	มาก
รวม	4.31	.393	มาก
ภาพรวม	4.33	.359	มาก

อภิปรายผล

การวิจัยในครั้งนี้พบว่า

1. แผนการจัดการเรียนรู้การอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้เทคนิคการสอนแบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ พบว่ามีประสิทธิภาพ เท่ากับ 90.01/85.88 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่ากิจกรรมการสอนแบบ SQ5R เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนชัดเจน พัฒนาความสามารถในการอ่านตามลำดับขั้นจากง่ายไปยาก จากการอ่านคร่าว ๆ ไปสู่การอ่านอย่างละเอียดมี ซึ่งเริ่มจากขั้นตอนที่ง่ายที่สุด

โดยขั้นตอนที่หนึ่ง Survey เป็นการอ่านอย่างคร่าว ๆ เพื่อหาจุดสำคัญของเรื่อง การอ่านคร่าว ๆ จะช่วยให้ผู้อ่านเรียบเรียงแนวคิดต่าง ได้ ขั้นตอนที่สอง Question เป็นการตั้งคำถามจากเรื่องที่อ่าน การตั้งคำถามทำให้ผู้อ่านมีความอยากรู้อยากเห็นจึงเพิ่มความเข้าใจในการอ่านมากยิ่งขึ้น

คำถามจะช่วยให้ผู้อ่านระลึกถึงความรู้เดิมที่มีอยู่เกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน คำถามจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้เร็ว และที่สำคัญก็คือคำถามจะต้องสัมพันธ์กับเรื่องราวที่กำลังอ่านในเวลาเดียวกันก็ควรจะต้องถามตัวเองว่าใจความสำคัญที่ผู้เขียนกำลังพูดถึงอยู่นั้นคืออะไร ทำไมจึงสำคัญ สำคัญอย่างไร และเกี่ยวข้องกับอะไรหรือใครบ้างตอนไหนและเมื่อไร ขั้นตอนที่สาม Read เป็นการอ่านข้อความในบทหรือตอนนั้น ๆ อย่างละเอียดและในขณะเดียวกัน ก็ค้นหาคำตอบสำหรับคำถามที่ได้ตั้งไว้ ในขั้นนี้จะเป็นการอ่านเพื่อจับใจความและจับประเด็นสำคัญ ๆ โดยแท้จริง ขั้นตอนสี่ Record ให้ผู้เรียนจดบันทึกข้อมูลต่างๆ โดยมุ่งจดบันทึกในส่วนที่สำคัญและสิ่งที่จำเป็น โดยใช้ข้อความอย่างรัดกุมหรือย่อตามความเข้าใจของผู้เรียน ขั้นตอนห้า Recite ให้ผู้เรียนสรุปใจความสำคัญ โดยพยายามใช้ภาษาของตนเองถ้ายังไม่แน่ใจในบทใดหรือตอนใดให้กลับไป

อ่านซ้ำใหม่เป็นการพยายามตอบคำถามอย่างย่อๆ ใช้ถ้อยคำของตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ขึ้นตอนที่ทบทวน Review เป็นการอ่านทบทวนหัวข้อ หรือประเด็นสำคัญ หลังจากทีอ่านจบแล้วคือการสรุปโดยมองภาพรวมของเรื่อง เป็นการทบทวนเนื้อเรื่องที่อ่าน ขึ้นตอนสุดท้าย Reflect ให้ผู้เรียนวิเคราะห์ วิเคราะห์ บทอ่านที่ผู้เรียนได้อ่านแล้วแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่ผู้เรียนมีความคิดเห็นสอดคล้องหรือความคิดเห็นไม่สอดคล้องบางครั้งอาจขยายความสิ่งที่ได้อ่านโดยการเชื่อมโยงความคิดจากบทอ่านกับความรู้เดิมโดยใช้ภาษาอย่างถูกต้องหลังจากที่มีการฝึกอ่านอย่างมีวิจารณญาณแต่ละแผนทุกครั้งนักเรียนจะได้รับทราบผลการฝึกอ่านทันที พร้อมทั้งเสนอแนะแนวการตอบที่ถูกต้อง จึงทำให้นักเรียนเกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้เร็วขึ้น นักเรียนจะเกิดการเรียนได้เร็ว เมื่อได้เรียนรู้จากสิ่งที่ง่ายไปหาสิ่งที่ยาก โดยฝึกคิดในขั้นพื้นฐานคือจำ เข้าใจ นำไปใช้ให้มากที่สุดที่จะเป็นฐานนำไปสู่การคิดในขั้นสูง คือ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า ทั้งนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฌ็อง ลักซ์ สุกาโย (2544) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสอนแบบ SQ5R เอส คิว ไฟว์ อาร์เป็นวิธีการสอนอ่านเพื่อส่งเสริมการอ่านให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การฝึกจะต้องกระทำซ้ำๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุง พัฒนาการอ่าน และนิสัยการอ่านของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเรื่องของการค้นพบ การตระหนัก และสิ่งสำคัญคือการถ่ายโอนความรู้เดิมไปสู่ความรู้ใหม่และยังเป็นวิธีที่เอื้ออำนวยต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณอีกด้วย

2. จากสมมติฐานผลสัมฤทธิ์ความสามารถทางการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังการใช้วิธีการจัดการเรียนรู้อย่าง SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์แล้วนักเรียนมีความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าก่อนหน้านั้นนักเรียนมีปัญหาการอ่านคือให้เวลากับการอ่านและการ

ทำความเข้าใจกับสิ่งที่อ่านน้อยมากมักรีบตอบคำถามเพียงเพื่อให้เสร็จๆไป หลังจากผู้วิจัยนำเทคนิค SQ5R เข้ามาช่วยในการพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณพบว่านักเรียนมีความสนใจที่จะเรียนมากขึ้น คือ สนใจเข้าเรียน มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เช่นการตอบคำถาม อีกทั้งการเลือกใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์เพื่อใช้ประกอบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณเพื่อไม่ให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายและเกิดความรู้สึกว่าเป็นการเรียนที่ไม่ยาก เห็นได้จากงานวิจัยของ Theyy. (2002) ได้ศึกษาถึงการใช้หนังสือพิมพ์ในการเรียนการสอนของ โรงเรียนแห่งชาติ และในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครมาเลเซียซึ่งใช้ ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง ซึ่งในการศึกษาค้นคว้านี้ได้ใช้หนังสือพิมพ์มาเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน ในการกระตุ้นการอ่าน การเขียน และผลจากการศึกษาพบว่านักเรียนสนใจอ่านหนังสือมากขึ้น ทำให้พัฒนาทักษะด้านการอ่านได้ดี อีกทั้งเทคนิค SQ5R ประกอบด้วยหลายกลวิธีที่ช่วยในการพัฒนาให้เกิดความเข้าใจในการอ่าน เริ่มตั้งแต่ขั้นสำรวจ ซึ่งในขั้นนี้ผู้เรียนจะได้มองภาพรวมของเรื่องที่อ่านเพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดถึงเรื่องที่กำลังจะได้อ่าน และยังมีกระตุ้นคำถามจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกหาคำตอบจากคำถามที่ตั้งไว้ช่วยให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการอ่านเนื่องจากมีจุดประสงค์ในการอ่านที่ชัดเจน และเมื่อผู้เรียนสามารถหาคำตอบได้จะทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการอ่านว่าไม่ใช่สิ่งที่ยากเกินไปเมื่ออ่านจบแล้วผู้เรียนก็ยังสามารถตรวจสอบความเข้าใจของตนเองได้ในขั้นเขียนสรุปใจความ ซึ่งจะเป็นการใช้ความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนว่าสามารถทำความเข้าใจเรื่องที่อ่านได้มากน้อยเพียงใด การบอกคำตอบออกมาอีกครั้งซึ่งเป็นการตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนหรือกลับไปอ่านการทบทวนหัวข้อหรือประเด็นสำคัญ หลังจากทีอ่านจบซึ่งจะช่วยในการจำเรื่องที่อ่านได้ดียิ่งขึ้น จนกระทั่งผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ วิเคราะห์ บทอ่านที่ผู้เรียน

ได้อ่านแล้วแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่ผู้เรียนมีความคิดเห็นสอดคล้องหรือความคิดเห็นไม่สอดคล้อง สามารถรู้จุดมุ่งหมายและทัศนคติของผู้เขียนได้ บางครั้งอาจขยายความสิ่งที่ได้อ่านโดยการเชื่อมโยงความคิดจากบทอ่านกับความรู้เดิม ซึ่งผู้อ่านสามารถใช้ความรู้เดิมในการตีความและตัดสินใจในเรื่องที่อ่านอย่างมีเหตุผล ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ การอ่านภาษาอังกฤษอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้วิธีการสอนแบบ SQ5R หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ถนอมจิตร สังข์จรรย์ (2552) การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนด้วยเทคนิค เอส คิว ไฟว์ อาร์ (SQ5R) พบว่าเทคนิค SQ5R ทำให้ความสามารถด้านการอ่านและการเขียนของนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.1 และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อวิธีการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนด้วยเทคนิคเอส คิว ไฟว์ อาร์ (SQ5R) อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธาราภรณ์ มีจันทร์ (2554) การพัฒนาทักษะการอ่านเรื่องสั้น โดยใช้เทคนิคการสอนแบบ SQ4R ในรายวิชาการอ่านภาษาอังกฤษทั่วไปพบว่านักศึกษาทุกคนมีความเข้าใจในเรื่องที่อ่านเป็นอย่างดี เนื่องจากนักศึกษาสามารถทำแบบฝึกหัดได้ถูกต้องผ่านเกณฑ์ 50% ทุกคน และคะแนนที่ได้อยู่ในระดับดีมาก

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์พบว่า ได้ค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ดังจะเห็นได้จากแบบสอบถามความพึงพอใจด้านสื่อการเรียนการสอน มีเกณฑ์ประเมินค่าอยู่ในระดับมากแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อวิธีการสอนแบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ โดยมีค่าเฉลี่ยในภาพรวมเท่ากับ 4.33 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในภาพรวมเท่ากับ .359 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ประเมินค่า อยู่ในระดับ

มาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านเนื้อหาหามีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.24 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .386 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.39 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .426 ด้านสื่อการเรียนการสอนค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.35 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .390 ด้านผู้สอนค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.31 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ .393 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ประเมินค่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการจัดการเรียนการสอนผู้วิจัยเน้นกิจกรรมกลุ่ม เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำงานกับผู้อื่น ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นในตนเองในการร่วมกันแสวงหาคำตอบของข้อสงสัยตลอดจนสามารถฝึกปฏิบัติได้ด้วยตนเอง กรมวิชาการ. (2546). กล่าวถึงการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างทั่วถึงยึดกลุ่มเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปรึกษาหารือกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้พฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น ผู้เรียนค้นหาคำตอบได้ด้วยตนเอง จนสามารถนำความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติงานไปใช้ในชีวิตประจำวัน อยู่ในสังคมอย่างสันติสุข และจากแบบ สอบถามด้านกิจกรรมการเรียนการสอน จะเห็นได้ว่าเกณฑ์ประเมินค่าอยู่ในระดับมาก อีกทั้งสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียน ระหว่างการจัดการจัดการเรียนการสอนผู้วิจัยสร้างความเป็นกันเองแก่ผู้เรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ นักเรียนร่วมกิจกรรมทุกขั้นตอนด้วยความกระตือรือร้นและตั้งใจอ่านเพื่อตอบข้อสงสัย ตลอดระยะเวลาที่ทำการสอน นักเรียนมีความสุข สนุกสนาน ตื่นเต้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากวิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค SQ5R เป็นวิธีสอนที่มีขั้นตอนการสอน นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่ทำหายความสามารถใน

การแก้ปัญหาหรือข้อสงสัยจากการอ่าน แต่ละขั้นตอน เป็นการสร้างแรงจูงใจในการค้นหาคำตอบจากการอ่าน การคาดเดา ทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าจากการอ่านอาจจะถูกหรือผิดขึ้นกับประสบการณ์ทางภาษาหรือประสบการณ์เดิมของผู้อ่าน

สรุป

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสอนแบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ มีประสิทธิภาพ ภาพ 90.01/85.88 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ผลคะแนนที่ได้จากการทดสอบความสามารถทาง การอ่านอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนของนักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ พบว่า มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ครูผู้สอนที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ SQ5R ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ ให้เกิดประโยชน์ผู้สอน ควรชี้แจงการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนเข้าใจอย่างละเอียดต้องแท้ จึงทำให้นักเรียนเข้าใจการกระทำกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน ได้ถูกต้องชัดเจน

2. การฝึกให้นักเรียนอ่านควรเลือกสื่อที่มีความหลากหลายนอกจากข่าว เช่น บทความ เรื่องสั้น นิทาน ข้อความจากสื่อต่างๆ เป็นต้น เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ ตอบสนองความสามารถและความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

3. ข่าวที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนควรมีเนื้อหาที่ไม่สั้นหรือยาวเกินไป มีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน โดยเริ่มจากเรื่องง่ายๆ ที่เป็นข่าวสั้นๆ แล้วพัฒนาไปสู่การอ่านข่าวที่มีความซับซ้อนหรือข่าวยาวมากขึ้น เพื่อเพิ่มความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไปตามลำดับ

4. ผู้สอนควรกระตุ้นให้นักเรียนทุกคนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น และจัดบรรยากาศการเรียนการสอนให้มีความเป็นกันเองสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ทำให้นักเรียนไม่รู้สึกกลัว กล้าพูด กล้าแสดงออกและกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างเชื่อมั่น พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนมีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างอิสระไม่ด่วนสรุปเนื้อหาเร็วเกินไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5. ควรศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณด้วยวิธีการสอนหรือรูปแบบการสอนอื่นๆ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณภาควิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม คณะครูและนักเรียนโรงเรียนจันทบุรุษอนุสรณ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27

เอกสารอ้างอิง

- กมล การกุศล. (2529). *ทักษะความรู้ทางภาษา*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- กรมวิชาการ. (2546). *กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมวิชาการ. (2546). *การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่มุ่งเน้นทักษะการสื่อสาร ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. (2542). *เทคนิคการอ่าน*. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์ศิลปบรรณาการ.
- ถนอมจิตร สังข์จรรยา. (2552). *การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนด้วยวิธี เอส.คิว.ไฟว์.อาร์. วิทยานิพนธ์*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธราภรณ์ มีจันทร์. (2554). *การพัฒนาทักษะการอ่านเรื่องสั้น โดยใช้เทคนิคการสอนแบบ SQ4R เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านเรื่องสั้นของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง*. วิจัยการเรียนการสอน.
- ณัฐวัลักษณ์ สุภาโย. (2544). *การใช้วิธีสอนแบบพี คิว โฟร์ อาร์ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในการอ่าน ความคงทนในการจำและความสามารถในการตรวจสอบความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5*. วิทยานิพนธ์. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุขุม เฉลยทรัพย์. (2531). *การส่งเสริมการอ่าน*. ปทุมธานี. วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- อรธฤณี ตรากิจธกุล. (2541). *การเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านและความสามารถในการเขียนภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนด้วยวิธี SQ4R ประกอบกับ TLS กับวิธีสอนตามคู่มือครู*. ปรินญาณินพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Francis P. Robinson. (1970). *Effective Study*. 4th ed. New York: Harper & Row.
- Seifert, G.T. (1988). A multiple case study of the effect of reflective writing of elementary schoolchildren in individual counseling with a school psychologist. Dissertation Abstract International.
- Thevy. (2002). *Using Newspapers in the Classroom: A Personal Experience* MARA University of Technology, Malaysia

แนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24

The Guidelines for Coaching Internal Supervision Operation for Schools Under the Office of Secondary Education Service Area 24

แจ่มนภา ลำจุมจัง¹, มะลิวัลย์ น้อยบัวทิพย์²

Jamnapa Lamjumjung,¹ Maliwan Noibutip²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะ และศึกษาแนวทางการดำเนินงานการนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 414 คน และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม สภาพปัจจุบันซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.30 – 0.86 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 แบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.35 – 0.87 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 และแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัจจุบันการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับ ปานกลาง สำหรับสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะโดยรวมและรายด้านอยู่ระดับมากที่สุด การศึกษาแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะ พบว่า 1) ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ควรศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ ประชุมเพื่อชี้แจง แต่งตั้งคณะกรรมการและจัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน 2) ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ควรเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ ปฏิบัติการนิเทศเป็นทีม มีสร้างบรรยากาศที่ดี และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีทักษะความรู้ และปฏิบัติการนิเทศอย่างต่อเนื่อง ตรวจสอบความพร้อม เลือกรูปแบบให้เหมาะสม สร้างขวัญและกำลังใจ และ 4) ด้านการประเมินผลการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ควรชี้แจงขั้นตอนการประเมินให้คำปรึกษา รับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง ประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย นำผลมาปรับปรุงพัฒนางานติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : การนิเทศภายใน, การนิเทศภายในแบบชี้แนะ, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

¹ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ, สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Master Degree of Education Program in Educational Administration

² Librarian, Senior Professional Level, Academic Resource Center Mahasarakham University

Abstract

This research aimed at studying current Situations and desired Situations of coaching internal supervision and the guidelines for coaching internal supervision operation for schools under the Office of Secondary Educational Service Area 24. The samples included 414 school directors and teachers and 5 experts. The tools employed were interviewing form, the current conditions of coaching internal supervision questionnaire with the discrimination indices ranging between 0.30-0.86 and had 0.96 coefficient reliability and the desired conditions of coaching internal supervision questionnaire with the discrimination indices ranging between 0.35-0.87 and had 0.97 coefficient reliability. The collected qualitative data were analyzed by content analysis and the quantitative data were analyzed by means and standard deviation.

The research revealed that the current situations of coaching internal supervision on the whole and each aspect were at a moderate level. For the desired situations of coaching internal supervision on the whole and each aspect were at a highest level except the cognition and understanding of internal supervision was at a high level. The studying of the guidelines for coaching internal supervision operation found that 1) The coaching internal supervision planning consisted of studying basic data to set a policy, plans, projects, meeting to inform, committee setting and work scheduling, 2) The cognition and understanding of coaching internal supervision, should invite experts to share knowledge, internal supervision operating in team, positive organizational climate creating, learning and sharing, 3) The operating of coaching internal supervision, the school director should have skill and knowledge and continually operate in supervision, checking readiness, selecting appropriated tools, building employee morale, and 4) The assessment of coaching internal supervision, should explain the assessment process giving counsel, listening to stake holder opinions, assessment by using several approaches, bring the assessment results to improve and develop, follow the progression continually.

Keywords: Internal supervision, Coaching internal supervision, Office of Secondary Educational Service Area

บทนำ

การขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการนิเทศซึ่งเป็นวิธีการที่สามารถช่วยเหลือครูและผู้บริหารให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและให้ครูสามารถนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนได้บรรลุตามมาตรฐานของการศึกษาโดยเฉพาะผู้นิเทศก็ต้องการความรู้ ประสบการณ์ ทักษะต่าง ๆ ในการนิเทศ ต้องการการสนับสนุน ต้องการขวัญและกำลังใจ และความร่วมมือจากบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ขณะเดียวกันผู้รับการนิเทศก็ต้องการการดูแลเอาใจใส่ ต้องการขวัญและกำลังใจ และการสนับสนุนจากผู้นิเทศและผู้บริหารเช่นกัน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2548) แม้ในทางทฤษฎีจะเป็นที่ยอมรับกันตลอดมาว่าการนิเทศการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาก็ตาม แต่เมื่อนำไปปฏิบัติแล้วปรากฏว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่มากซึ่งเห็นได้จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า แนวทางการนิเทศไม่เป็นระบบ ผู้นิเทศไม่ได้รับการยอมรับและไว้วางใจเชื่อถือจากครู ขาดการลงมือปฏิบัติจริง และกลวิธีการนิเทศของศึกษานิเทศก์ในทางปฏิบัติจริงไม่หลากหลาย (กิตติกร คัมภีร์ปรีชา, 2557) นอกจากนี้ยังพบว่านโยบายการนิเทศภายในสถานศึกษาในการสอนไม่สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดเครื่องมือในการประเมินผลการนิเทศไม่ชัดเจนและครอบคลุม ขาดความรู้ความเข้าใจในการนิเทศภายใน การแต่งตั้งคณะกรรมการภายในไม่สอดคล้องกับความถนัดของบุคลากรในสถานศึกษา ครูที่ทำหน้าที่ในการนิเทศมีภาระงานมาก ครูทุกคนไม่มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัญหาปัจจุบัน และประเมินความจำเป็นในการพัฒนา (วัชรภรณ์ เมตุลา, 2556 ; เพชรชนก แสงเทพ, 2556)

เกิดการพัฒนากลยุทธ์และการจัดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษากับครูที่ปฏิบัติหน้าที่การสอนโดยผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีคุณลักษณะของความเป็นพี่เลี้ยงมีความเป็นกัลยาณมิตรและมีทักษะในการชี้แนะการนิเทศภายในแบบชี้แนะถือเป็นนวัตกรรมการนิเทศแนวใหม่ที่นักวิชาการให้การยอมรับและนำมาเป็นเครื่องมือในการนิเทศ ช่วยให้ครูผู้สอนได้สะท้อนการจัดการเรียนการสอนของตนเองได้อย่างเป็นระบบ ช่วยให้ครูทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียน และให้ความสำคัญในเรื่องความร่วมมือในการทำงานระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้ปฏิบัติหน้าที่การสอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553) ซึ่งเป็นการพัฒนาครูที่ไม่เร่งรัด แต่เป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เน้นการใช้คำถามในการกระตุ้นให้คิด สามารถจัดการปัญหาในการทำงานโดยมุ่งความสนใจไปที่นักเรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่คาดหวัง และทำให้ผู้รับการนิเทศได้ค้นพบศักยภาพที่ดีในการทำงาน ดังนั้นการนิเทศภายในแบบชี้แนะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะพัฒนาการเรียนการสอนสำหรับสถานศึกษา ผู้ให้การนิเทศและผู้รับการนิเทศต้องดำเนินการนิเทศอยู่ตลอดเวลา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น มีคุณลักษณะตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรครูผู้สอนได้รับแนวทางในการพัฒนาตนเองในด้านการเรียนการสอนและด้านสนับสนุนการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการขยายการนิเทศที่หลากหลาย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 เพื่อให้ได้สารสนเทศมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการคุณภาพการนิเทศภายในโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24

2. เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานการนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 จำนวน 55 โรงเรียน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 117 คน และครูผู้สอน จำนวน 2,086 คน

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 จำนวน 55 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น จำนวน 414 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 92 คน ครูผู้สอนจำนวน 322 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยเทียบจำนวนจากตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2552) ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินขอหนังสือราชการจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ถึงผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อส่งแบบสอบถามให้ผู้บริหารโรงเรียน ทั้ง 414 คน ช่วงเวลาเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 1- 30 กรกฎาคม 2558

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาเป็นค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

4.2 ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะ วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

ระยะที่ 2 แนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24

1. กลุ่มเป้าหมาย

1.1 กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 และนอกสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 แห่ง โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

1.2 กลุ่มเป้าหมายในการประเมินคู่มือแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 และนอกสังกัด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 5 คน จากสถานศึกษา 5 แห่ง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปในการสัมภาษณ์ และตอนที่ 2 เป็นประเด็นในการสัมภาษณ์เป็นแบบปลายเปิด

2.2 แบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 ความเหมาะสมของคู่มือแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ประสานงานไปยังผู้ทรงคุณวุฒิ และเดินทางไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ระหว่างวันที่ 1-10 สิงหาคม 2558

3.2 ดำเนินขอหนังสือราชการจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามถึงผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อส่งแบบประเมินให้ผู้ทรงคุณวุฒิ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 โดยการวิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์ (Content Analysis)

4.2 ประเมินความเหมาะสมของคู่มือแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะ วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 โดยรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.48$) เมื่อ

พิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง 4 ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ($\bar{X} = 3.50$) รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติการณ์เทศภายในแบบชี้แนะ ($\bar{X} = 3.49$) ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจการนิเทศแบบชี้แนะ ($\bar{X} = 3.48$) และด้านการประเมินผลการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ($\bar{X} = 3.46$) สำหรับสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน ระดับมาก 1 ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก คือ ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ($\bar{X} = 4.54$) รองลงมา คือ ด้านการประเมินผลการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ($\bar{X} = 4.53$) ด้านการปฏิบัติการณ์เทศภายในแบบชี้แนะ ($\bar{X} = 4.52$) และด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจการนิเทศแบบชี้แนะ ($\bar{X} = 4.50$)

2. แนวทางการดำเนินงานการนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 พบว่า ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ควรศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ ประชุมชี้แจง แต่งตั้งคณะกรรมการและจัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน 2) ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ควรเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ ปฏิบัติการนิเทศเป็นทีม มีการสร้างบรรยากาศที่ดี สังเกตการรับรู้และทดสอบความเข้าใจ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) ด้านการปฏิบัติการณ์เทศภายในแบบชี้แนะ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีทักษะความรู้ และปฏิบัติการณ์เทศอย่างต่อเนื่อง ตรวจสอบความพร้อมและข้อบกพร่องของผู้รับการนิเทศ เลือกเครื่องมือให้เหมาะสม สร้างขวัญและกำลังใจ สาธิตพร้อมยกตัวอย่างประกอบขณะที่ชี้แนะ และ 4) ด้านการประเมินผลการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ควรชี้แจงขั้นตอนการประเมินให้

คำปรึกษาหรือจัดให้มีพี่เลี้ยง รับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง ประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย นำผลมาปรับปรุงพัฒนางานติดตามผลอย่างต่อเนื่อง พร้อมสรุปและรายงานผล

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 24 พบว่า สภาพปัจจุบันการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 24 โดยรวม และรายด้านอยู่ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบชี้แนะ รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจการนิเทศแบบชี้แนะ และด้านการประเมินผลการนิเทศภายในแบบชี้แนะ การที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เนื่องจากสภาพการดำเนินงานนิเทศในปัจจุบันได้ดำเนินการนิเทศจริง แต่ไม่ได้ทำอย่างจริงจังและต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ การสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับวางแผนจัดทำโครงการทำให้ไม่สามารถมองเห็นการนิเทศขึ้นภายในโรงเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรมมากนัก อีกทั้งลักษณะของการนิเทศภายในที่นำเอาแนวคิดหรือกระบวนการนิเทศภายในที่ยังไม่มีความหลากหลายวิธีการเท่าที่ควรโดยเฉพาะรูปแบบการนิเทศภายในแบบชี้แนะต้องอาศัยความเป็นมืออาชีพผู้บริหารสถานศึกษา และอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษายังขาดการวิธีการดำเนินการนิเทศอย่างจริงจังและไม่ต่อเนื่อง การประสานความร่วมมือยังไม่เอื้อต่อการนิเทศเต็มที่ขาดการชี้แนะจากผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญคอยให้คำปรึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของกิตติกร คัมภีร์ปรีชา

(2557) ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางการนิเทศแบบผสมผสาน การเป็นพี่เลี้ยงและการชี้แนะทางปัญญา โดยใช้กลุ่มสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ พบว่า ปัญหาการนิเทศการศึกษา คือ แนวทางการนิเทศไม่เป็นระบบ การขาดการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้อง การขาดการสนับสนุนด้านความรู้อย่างต่อเนื่อง การขาดคนปรึกษาและการกำกับอย่างใกล้ชิด การขาดการลงมือปฏิบัติจริงระหว่างชี้แนะ และกลวิธีการนิเทศของศึกษานิเทศก์ในทางปฏิบัติจริงไม่หลากหลาย ขณะที่ Yavuz (2010) ได้ศึกษาประสิทธิผลการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศ ขาดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงไม่สามารถดำเนินการนิเทศให้เกิดประสิทธิผล

Memduhoğlu (2012) ได้ศึกษาปัญหาการนิเทศการศึกษาในมุมมองของครูและผู้บริหาร พบว่า มุมมองของครูและผู้บริหารในโรงเรียนมัธยมศึกษา ยังมองว่าการนิเทศการศึกษาด้านการเรียนการสอนยังขาดระบบในการกำกับดูแล และไม่มี การบูรณาการนิเทศการศึกษาอย่างถาวร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ราณี กุญรัมย์ (2553) ได้ศึกษาสภาพปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 พบว่า 1) สภาพปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านสภาพปัจจุบันปัญหาด้านการวางแผนด้านการปฏิบัติการนิเทศ และด้านการประเมินผล

ผลการวิเคราะห์สภาพที่พึงประสงค์การดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบชี้แนะ รองลงมา คือ ด้านการประเมินผลการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ด้านการปฏิบัติการ

นิเทศภายในแบบชี้แนะ และด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจการนิเทศแบบชี้แนะ การที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เนื่องจากสถานศึกษาได้ตระหนักถึงการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ครูจะต้องมีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน ซึ่งภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาและครูก็คือการนิเทศ โดยเฉพาะการนิเทศภายในแบบชี้แนะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยปรับปรุงคุณภาพการศึกษาส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ โดยใช้ทักษะการคิดสู่การปฏิบัติ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับคุณครูและนักเรียน จึงย่อมทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ได้ดีกว่าบุคลากรภายนอก เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว การนิเทศภายในแบบชี้แนะเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันแบบมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการ PDCA เป็นแนวทางการนิเทศ ตั้งแต่การวางแผนร่วมกัน การชี้แจงคณะกรรมการนิเทศและผู้เกี่ยวข้อง การอบรมพัฒนาศักยภาพและสร้างความเข้าใจแก่บุคลากร การจัดทำเครื่องมือนิเทศ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศ โดยต้องมีกระบวนการนิเทศแบบชี้แนะ มีขั้นตอนที่สำคัญ คือ ศึกษาสภาพปัญหาหรือศึกษาหาความจำเป็นของการนิเทศวางแผนการนิเทศ เตรียมการนิเทศ ปฏิบัติการนิเทศ ประเมินผลและปรับปรุงการนิเทศ รายงานผลการนิเทศ ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) ที่กล่าวว่า การนิเทศแบบชี้แนะ เป็นการช่วยเหลือ และเพิ่มศักยภาพในการจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณภาพให้แก่ครูและผู้บริหารสถานศึกษา ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐานโดยเน้นการทำงานให้ได้ตามเป้าหมายของงาน หรือช่วยเหลือให้สามารถนำความรู้ความเข้าใจไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีเป้าหมายในการแก้ปัญหา พัฒนาความรู้ ทักษะและการประยุกต์ใช้ทักษะที่ตั้งอยู่บนหลักการของ

การเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับ Stevens (2004) ได้กล่าวว่าการนิเทศภายในแบบชี้แนะ เป็นการเรียนรู้อย่างเป็นทางการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ทำหน้าที่เป็นโค้ชร่วมกับครู ในการฝึกประสบการณ์ ประเมิน และสนับสนุนในการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ เพื่ออำนวยความสะดวกการปฏิบัติงานที่ดีที่สุด และมีประสิทธิภาพมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติกร คัมภีร์ปรีชา (2557) ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางการนิเทศแบบผสมผสานการเป็นพี่เลี้ยงและการชี้แนะทางปัญญา โดยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของแนวทางการนิเทศ เพื่อให้ผู้รับการนิเทศเกิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงตามระยะเวลาไปทีละขั้นตอน ผ่านการถ่ายโอนความรู้จากผู้นิเทศ

2. แนวทางการดำเนินงานการนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 พบว่า ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ควรศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ ประชุมชี้แจง แต่งตั้งคณะกรรมการและจัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน 2) ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ควรเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ ปฏิบัติการนิเทศเป็นทีม มีสร้างบรรยากาศที่ดี ส่งเกิดการรับรู้และทดสอบความเข้าใจ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีทักษะความรู้ และปฏิบัติการนิเทศอย่างต่อเนื่อง ตรวจสอบความพร้อมและข้อบกพร่องของผู้รับการนิเทศ เลือกเครื่องมือให้เหมาะสม สร้างขวัญและกำลังใจ สาธิตพร้อมยกตัวอย่างประกอบขณะที่ชี้แนะ และ 4) ด้านการประเมินผลการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ควรชี้แจงขั้นตอนการประเมิน ให้คำปรึกษาหรือจัดให้มีพี่เลี้ยง รับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง ประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย นำผลมาปรับปรุงพัฒนางานติดตามผลอย่างต่อเนื่อง พร้อมสรุปและรายงานผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปราณี

ชั้นที่ (2553) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 พบว่า ควรเปิดโอกาสให้ครู อาจารย์มีส่วนร่วมเกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการได้วางแผนแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ควรรวบรวมตำราความรู้ทางวิชาการใหม่ ๆ เกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจและเตรียมการนิเทศ จัดให้มีการทำปฏิทินการปฏิบัติการนิเทศอย่างชัดเจน จัดประชุมข้อตกลงในการปฏิบัติงานนิเทศภายในเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดี และควรมีการประเมินข้อดีข้อเสียเพื่อนำมาปรับปรุงการเรียน การสอนซึ่งสอดคล้องกับเพชรชนก แสงเทพ (2556) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ควรให้ครูเป็นคณะทำงานในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ด้านการวางแผนการนิเทศ ควรแต่งตั้งคณะทำงานจากครูในโรงเรียนให้มีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานจะได้เป็นแผนงานรวมของโรงเรียน ที่มีความชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของทุกคน ด้านการปฏิบัติการนิเทศ ควรมีการประสานงานระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและครูในเรื่องการนิเทศภายใน และด้านการประเมินผลการนิเทศควรจัดให้มีการประเมินความก้าวหน้าในการสอนของครูที่เกิดจากการนิเทศด้วย ในขณะที่กาญจน์กนก วิรุณกาญจน์ (2556) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ในอำเภอบ้านโป่งน้ำร้อน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษารัตนบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าควรเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาการดำเนินการวางแผน และกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาพร้อมกันกำหนดแนวทาง วิธีการดำเนินงานในแผนปฏิบัติงานให้ชัดเจน ควรจัดประชุม ชี้แจงหรืออภิปรายปัญหาเกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจและเตรียมการนิเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายการนิเทศภายในแบบชี้แนะไว้ในโครงสร้างการบริหารงานอย่างชัดเจน

1.2 สถานศึกษาควรมีการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะเพื่อนำผลการสำรวจมาระดมสมองระหว่างผู้ให้การนิเทศกับผู้รับการนิเทศ

1.3 สถานศึกษาควรกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานนิเทศภายในแบบชี้แนะ

1.4 ผู้บริหารสถานศึกษาควรดำเนินการชี้แนะบนฐานความรู้เดิมของครูผู้รับการนิเทศ

1.5 ควรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้แก่ผู้ให้การนิเทศกับผู้รับการนิเทศ

1.6 สถานศึกษาควรมีการยกย่องชมเชยแก่ผู้ให้การนิเทศ และผู้รับการนิเทศพร้อมประกาศให้สาธารณชนได้ทราบโดยทั่วถึง

1.7 ผู้บริหารควรให้ความช่วยเหลือครูมีการประชุมชี้แจง มอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของผู้รับการนิเทศ

1.8 การดำเนินงานการนิเทศภายในแบบชี้แนะควรมีการสรุปผลและรายงานผลการดำเนินงานทุกครั้ง พร้อมแจ้งผลให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะควรมีการศึกษารูปแบบการนิเทศภายในแบบชี้แนะสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ไปใช้ในการปฏิบัติ

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบเมื่อนำแนวทางการนิเทศภายในแบบชี้แนะ สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ไปใช้ในการปฏิบัติ

2.3 ควรศึกษาแนวทางการนิเทศภายในแบบชี้แนะ ในรูปแบบการสร้างเครือข่ายการนิเทศ

การภายในแบบชี้แนะกับสถานศึกษาอื่น ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.4 ควรมีการศึกษาการเปรียบเทียบการนิเทศภายในแบบชี้แนะกับรูปแบบการนิเทศอื่น ๆ ที่มีความเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในปัจจุบัน

2.5 การวิจัยครั้งนี้เป็นศึกษาแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบชี้แนะ ควรมีการวิจัยการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานนิเทศภายในแบบอื่น ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา เช่น การนิเทศภายในแบบหลากหลายวิธี การนิเทศภายในแบบเคียงบ่าเคียงไหล่ การนิเทศแบบกัลยาณมิตร การนิเทศภายในแบบพาทำ การนิเทศแบบลงแขก และการนิเทศแบบ Mentoring เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). *เส้นทางสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาไทย : แนวทางการดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กิตติกร คัมภีร์ปรีชา. (2557). *การพัฒนาแนวทางการนิเทศแบบผสมผสานการเป็นที่เลี้ยงและการชี้แนะทางปัญญาโดยใช้กลุ่ม สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการเรียนรู้*. นครราชสีมา: กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1.
- กาญจน์กนก วิรุณกาญจน์. (2556). *ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนในอำเภอบ้านโป่งน้ำร้อน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปราณี ชันที. (2553). *การศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2548). *การนิเทศการสอน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ,
- เพชรชนก แสงเทพ. (2556). *สภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 จังหวัดกาฬสินธุ์*. การศึกษาค้นคว้า กศ.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ราณี กุยรัมย์. (2553). *ปัญหาและแนวทางการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- วัชรภรณ์ เมตุลา. (2556). *ปัญหาการนิเทศการสอนของครูผู้สอน โรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองจังหวัดจันทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *การเสริมสร้างประสิทธิภาพเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนการนิเทศแบบให้คำชี้แนะ (Coaching)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

Yavuz,M. (2010). "Effectiveness of Supervisions Conducted by Primary Education Supervisors According to School Principals," *Evaluations*. 103 (2); 371-378.

Memduhoğlu, H. B. (2012). "The Issue of Education Supervision in Turkey in the Views of Teachers, Administrators, Supervisors and Lecturers," *Educational Sciences: Theory and Practice*. 12(1): 149-156.

Stevens, Patti. (2015). "Coaching Supervision," *Training Journal*. 2004: 8 In ProQuest. 18 Mar.

แนวทางการพัฒนาเมืองแบบบูรณาการของผังเมืองรวมชุมชนึงภาพ ภายใต้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด

Integrated Development Guideline of Bueng Kan City Plan Under Smart Growth Concept

ฉัตรชัย ช่วงทิพย์¹, พลเดช เชาวรัตน์², ดิฐา แสงวัฒนะชัย²

Chutchai Khoungtip¹, Pondej Choawarat², Dita Sangvatanachai²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) รูปแบบเมือง โครงสร้างเมือง และการบริหารจัดการภายใต้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด 2) ลักษณะด้านกายภาพ โครงสร้างพื้นฐาน แนวโน้มการใช้ประโยชน์ที่ดิน แนวโน้มทิศทางการขยายตัวของเมืองของพื้นที่ศึกษา 3) พฤติกรรมและความต้องการของประชาชนต่อการจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดบึงกาฬและ 4) เสนอแนะมาตรการทางกายภาพที่เหมาะสม โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากรในเขตชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 13 ชุมชน และทำการกำหนดโควตา (Quota Sampling) กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 หมู่บ้านเพื่อตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการคำนวณค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการตีความ (Interpretation)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนบึงกาฬ มีรูปแบบโครงสร้างเมืองแบบผสม และมีความต้องการพัฒนาเมืองภายใต้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด ในลักษณะการสร้างโอกาสและทางเลือกของที่อยู่อาศัยสำหรับประชากรทุกระดับรายได้ 2) ลักษณะด้านกายภาพมีความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านการเกษตรมากที่สุด สำหรับโครงสร้างพื้นฐานมีการพัฒนาในเรื่องการคมนาคม มีแนวโน้มการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่น มีการกระจายตัวตามแนวถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 222 และ 212 3) ชุมชนบึงกาฬต้องการการจัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมที่สามารถใช้เป็นที่พักอาศัย ที่สามารถค้าขายได้ด้วย รวมทั้งความสะดวกในการเดินทางจากชุมชนที่พักอาศัยเข้าสู่สวนสาธารณะ ส่งเสริมการใช้จักรยานและการเดินเท้า ควรมีการรักษาที่โล่งพื้นที่การเกษตรพื้นที่ทางธรรมชาติ ที่ดงามพื้นที่อนุรักษ์ประวัติศาสตร์และพื้นที่ซึ่งมีความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมให้คงไว้อย่างถาวร และ

¹ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, (085)9279013, Email : hs4kzx@gmail.com

² อาจารย์, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.

¹ Graduate student in Sustainable Urban and Environmental Development, Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, (085)9279013, Email : hs4kzx@gmail.com

² Lecturer, Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, Advisor.

4) มาตรการทางกายภาพที่เหมาะสมต่อชุมชนบึงกาฬ คือ ควรมีการพัฒนาเมืองตามคุณลักษณะเมืองหน้าอยู่ เน้นเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการปรับปรุงการทำผังเมืองให้มีความเหมาะสม

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการ, ผังเมืองรวมชุมชนบึงกาฬ, แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด

Abstract

The research aimed to study 1) the urban form, structure and management under the smart growth concept; 2) the physical characteristics, infrastructure and land use trend of the study area; 3) behaviour and needs of people toward Bueng Kan City Planning and 4) suggest ion of suitable hard measures. The research was proceeded by gathering data from 13 villages of Nonsomboon sub-district administrative organization, Bueng Kan District, Bueng Kan Province, using purposive sampling by quota sampling of 3 villages. The research tools were questionnaires and in-depth interview. The statistics used for analysis were percentage, mean, standard deviation and descriptive interpretation.

The findings revealed that 1) The Bueng Kan of Community is a mixed structure; the local area community demanded urban development under the Smart Growth Concept, particularly on creating opportunities and choices of selection of residences for all various income levels. 2) Agriculture use was crucial to the suitable land use for the area; transport was the most development sector in infrastructure; commercial and residence had the highest trends in land use; and the main development areas were concentrated along the Highways 222 and 212. 3) The local community demanded suitable land use allocation for resident and commercial purposes, convenient transportation from home to public parks, and promoting biking and walking paths, preserving open space, agriculture area, natural preservation area, historic area and environmental risk area. 4) Suitable hard measures for Bueng Kan community were city development towards a Livable City, emphasizing cultural tourism and improvement of an urban plan for suitable land use.

Keywords : Intergrated Development Approach, Bueng Kan General Plan, Smart Growth Concept

บทนำ

จังหวัดบึงกาฬตั้งอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความได้เปรียบเชิงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ในการเชื่อมโยงติดต่อกับกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน (สปป.ลาว เวียดนาม และจีนตอนใต้) และต่อเนื่องไปยังกลุ่มประเทศเอเชียใต้ ประกอบกับบริเวณแนวพรมแดนระหว่างประเทศในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้มีการพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนในหลายพื้นที่และมีนโยบายความร่วมมือด้านการค้าระหว่างประเทศในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงส่งผลให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีศักยภาพในการพัฒนาไปสู่ความเป็นศูนย์กลางทางการค้าการลงทุนและการคมนาคมขนส่งเชื่อมโยงระหว่างประเทศเพื่อนบ้านและนานาชาติซึ่งจะเห็นได้จากกรอบนโยบายความร่วมมือการพัฒนาต่าง ๆ โครงการความร่วมมือระดับกลุ่มประเทศและข้อสัญญาทางการค้าระดับโลกซึ่งครอบคลุมถึงผลผลิตทางการเกษตรและอาหารหรือผลิตภัณฑ์ที่มีความจำเป็นพื้นฐานที่ผลิตในระดับภูมิภาคซึ่งเกี่ยวเนื่องกับหลายจุดของจังหวัดบึงกาฬด้านการส่งออกการขนส่งเมืองท่าชายแดนทางการค้าและมาตรการทางด้านภาษี เช่น โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำ (Greater Mekong Sub region: GMS) ที่กำหนดให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง (Transportation Hub) ของพื้นที่ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งการค้าการลงทุนและการท่องเที่ยวของประเทศในอนุภูมิภาคเข้าด้วยกัน (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2557 : 38)

จากสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้จังหวัดบึงกาฬมีบทบาทสำคัญที่มีส่วนช่วยสนับสนุนการพัฒนาภูมิภาค และเป็นการสร้าง ความมั่นใจทางเศรษฐกิจและส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของสินค้าไทยในตลาดประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากประเทศไทยมีทำเลที่ตั้งอยู่กึ่งกลางของกลุ่ม

อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงและมีพื้นฐานการขนส่งที่เชื่อมโยงกับระดับโลกอยู่สำหรับจังหวัดบึงกาฬเป็นจังหวัดที่มีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้กับสะพานมิตรภาพไทย - ลาวถึง 2 สะพาน ได้แก่ สะพานมิตรภาพไทย - ลาวที่จังหวัดหนองคายและสะพานมิตรภาพไทย - ลาวที่จังหวัดนครพนมเมื่อมีการพัฒนาปรับปรุงเส้นทางคมนาคมทางบกระหว่างจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้วจะสามารถเชื่อมโยงการขนส่งสินค้าและผู้โดยสารในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เชื่อมต่อไปยังลาวและจีนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น จึงเป็นเหตุให้จังหวัดบึงกาฬมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดดด้วยปัจจัยจากการยกระดับฐานะของอำเภอบึงกาฬเป็นจังหวัดบึงกาฬ และการเป็นประตูสู่ย่านพาณิชยกรรมการค้าและการลงทุนของจังหวัดชายแดน ผลจากการพัฒนาดังกล่าวทำให้เมืองได้ขยายตัวออกทั่วทิศทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายตัวกระจัดกระจายตามแนวถนน ซึ่งหากพิจารณาจากทุกบริบทแล้ว ชุมชนบึงกาฬไม่อาจหยุดยั้งการแผ่ขยายดังกล่าวได้ และมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการสร้างแผนวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มีความสอดคล้องกับข้อจำกัดด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม ตลอดจนความต้องการยกระดับทางเศรษฐกิจของประชาชน โดยเฉพาะเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์ เทศบาลตำบลบึงกาฬ และเทศบาลตำบลวิศิษฐ์ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน และการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกมากที่สุด เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โรงเรียน ห้างสรรพสินค้า ความเจริญแพร่กระจายไปสู่พื้นที่ชนบทมากขึ้น และในขณะเดียวกันจำนวนประชากรก็เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ทำให้โครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ไม่เพียงพอ แต่ในทางกลับกันการพัฒนาส่วนใหญ่จะกลับกลายมาเป็นการสร้างปัญหาในระยะยาวก่อให้เกิดปัญหาการแพร่กระจายของชุมชนเมือง (urban sprawl) อย่างไรที่สิ้นสุด และปัญหาอื่น ๆ อันเป็นผลเนื่องมา

จากการพัฒนาที่ปราศจากการกำกับทิศทางและควบคุมตามมา ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ความไม่เพียงพอในการให้บริการสาธารณสุขโรค และสาธารณสุขการของรัฐ การรुक้าพื้นที่สีเขียว พื้นที่โล่ง พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ เป็นต้น (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2557 : 38-39)

จากปัญหาดังกล่าวและในฐานะผู้วิจัยได้มีบทบาทหน้าที่ในหน่วยงานส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในแนวคิด “การเติบโตอย่างชาญฉลาด (Smart Growth) เป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาแบบกระชับในบริเวณพื้นที่ชุมชนเดิม มีศูนย์กลางที่ชัดเจนในการให้บริการแก่ชุมชนย่อยที่อาศัยอยู่โดยรอบ สร้างความเจริญและสุขภาวะที่ดีภายในเมืองเพื่อป้องกันปัญหาการเติบโตอย่างไม่ที่สิ้นสุดไปสู่ชานเมือง เพื่อให้เมืองเจริญเติบโตอย่างมีทิศทางและขอบเขต ไม่กระจาย และทำให้เมืองมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน รวมไปถึงการรักษาพื้นที่โล่งในเมืองให้คงอยู่ส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549 : 7) ซึ่งในงานวิจัยนี้จะใช้บริเวณเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นที่ที่มีการขยายตัวแบบก้าวกระโดดของที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์ และโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ไปยังพื้นที่เกษตรกรรม อันเกิดจากการเติบโตของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมและการขนส่ง โดยมุ่งศึกษาความคิดเห็นของประชาชน พ่อค้าแม่ค่านักธุรกิจ/นักลงทุนผู้นำชุมชน ผู้บริหารข้าราชการและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปเป็นแนวทางการพัฒนาเมืองแบบบูรณาการของผังเมืองรวมชุมชนบึงกาฬ ภายใต้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาดเพื่อยับยั้งการกระจายตัวของเมืองได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบเมือง โครงสร้างเมือง และการบริหารจัดการภายใต้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด (Smart Growth)
2. เพื่อศึกษาลักษณะด้านกายภาพของพื้นที่ศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน แนวโน้มการใช้ประโยชน์ที่ดิน แนวโน้มทิศทางการขยายตัวของเมือง ฯลฯ
3. เพื่อศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของประชาชนต่อการวางและจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดบึงกาฬ
4. เพื่อเสนอแนะมาตรการทางกายภาพที่เหมาะสมต่อบริบทของพื้นที่ศึกษา

วิธีการศึกษา

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 13 ชุมชน (กรมการปกครอง, online : 2558)

ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling) แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์เพื่อตอบแบบสอบถาม จำนวน 90 คน จาก 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 ชุมชนโนนสมบูรณ์ หมู่ 2 ชุมชนดอนอุดม และหมู่ 8 ชุมชนโนนคำภู และสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อตอบแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหารผู้นำชุมชน ข้าราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามทั้งฉบับผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ที่ปรึกษาที่ปรับปรุงมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60-1.00 แล้วไปทดลองใช้ (Try-Out) กับกลุ่มตัวอย่างนอกเขตพื้นที่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพื้นที่ศึกษาคือ องค์การบริหารส่วนตำบลนาสวรรค์ อำเภอเมือง

จังหวัดบึงกาฬจำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพของ เครื่องมือจากความเชื่อมั่น (Reliability) ของ แบบสอบถามทั้งฉบับ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทาง สถิติ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cron-bach) (ชานินทร์ ศิลป์จารุ, 2548) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91

แบบสอบถามชุดนี้ ประกอบด้วยคำถาม ทั้งหมด 50 ข้อ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่อง ที่ศึกษาวิจัยทั้งหมด แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดการเติบโต อย่างชาญฉลาด (Smart Growth)

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเมือง การเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการแจก แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ด้วยตนเอง จำนวน 90 ชุด และเก็บได้ครบ 90 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ ได้รับ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลจาก แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับข้อมูลจาก แบบสัมภาษณ์ นำมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือ โดย การใช้คำถามเดียวกันหลายๆ คน และตรวจสอบ ว่าตรงกันหรือไม่ ในกรณีที่ขัดแย้งกัน ใช้วิธีการ ตรวจสอบเพิ่มเติมจากข้อมูลที่ได้จากเอกสารอื่นๆ แล้วใช้ดุลยพินิจพิจารณาว่าข้อมูลของใครมีความ น่าเชื่อถือกว่ากันแล้วจึงทำการวิเคราะห์สรุปอีกครั้ง โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความ (Interpretation) เพื่อนำเสนอในลักษณะบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อ ตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการ ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลจากการศึกษาจากแบบสอบถาม ดังนี้

ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลพบว่า ประชาชน ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ที่มีสถานภาพสมรสแล้ว มีการ ศึกษาในระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพค้าขาย และ มีรายได้ระหว่าง 10,000 – 25,000 บาท โรงแรม และ ศูนย์ค้าปลีกค้าส่งในบริเวณพื้นที่ ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล

ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
1) ชาย	33	36.7
2) หญิง	57	63.3
รวม	90	100.00
2. ระดับการศึกษา		
1) ต่ำกว่าปริญญาตรี	34	37.8
2) ปริญญาตรี	56	62.2
3) สูงกว่าปริญญาตรี	-	-
รวม	90	100.00
3. สถานภาพสมรส		
1) โสด	2	2.2
2) สมรส	72	80.0
3) หม้าย/หย่า	16	17.8
รวม	90	100.00
4. อาชีพ		
1) รับราชการ	2	2.2
2) ค้าขาย	40	44.4
3) พนักงานบริษัท	26	28.9
4) ลูกจ้าง	22	24.4
5) อื่น ๆ	-	-
รวม	90	100.00
5. รายได้ของครอบครัวต่อเดือน		
1) ต่ำกว่า 10,000 บาท	15	16.7
2) 10,001 – 25,000 บาท	66	73.3
3) มากกว่า 25,001 บาท ขึ้นไป	9	10.0
รวม	90	100.00

ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดการเติบโตอย่าง ชาญฉลาด (Smart Growth) ดังนี้

ลักษณะด้านกายภาพของผังเมืองรวม ชุมชนบึงกาฬ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีภูมิลำเนาอยู่ชุมชนบึงกาฬมาตั้งแต่เกิด จึงเป็น เหตุผลที่ต้องอาศัยอยู่ที่นี้มากกว่า 10 ปี และเป็น เจ้าของที่ดินจากมรดกตกทอดมีเนื้อที่อยู่มีขนาด มากกว่า 50 ตารางวาขึ้นไป ซึ่งชุมชนที่อยู่อาศัยใน ปัจจุบันนี้มีทางเดินทางเข้า-ออกพื้นที่ได้สะดวก โดยใช้จ่ายพาหนะส่วนตัวมาก และมีที่ดินทำการ เกษตรเป็นของ สปก. และมีการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อการเกษตรดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 ลักษณะด้านกายภาพของผังเมืองรวมชุมชนบึงกาฬ

ลักษณะด้านกายภาพ	จำนวน	ลักษณะด้านกายภาพ	จำนวน
1. ภูมิสำเนา		6. ชุมชนที่ทำงานอยู่อาศัยในปัจจุบันเป็นอย่างไร	
1) อาศัยอยู่มาตั้งแต่เกิด	76	1) เป็นที่รวมของสถานศึกษา หน่วยงานราชการ ศาสนสถาน	70
2) ย้ายมาจากที่อื่นในจังหวัดบึงกาฬ - ศรีวิไล	7	2) เดินทางเข้า-ออกพื้นที่ได้สะดวก	90
3) ย้ายมาจากต่างจังหวัด - คำตากล้า	7	3) มีรถประจำทางผ่านพื้นที่	86
รวม	90	รวม	90 (146)
2. เหตุผลที่ทำงานเลือกอาศัยอยู่ในปัจจุบัน		7. การเดินทางเข้า – ออกชุมชน โดยใช้พาหนะ	
1) อาศัยอยู่ที่นี้ตั้งแต่เกิด	69	1) รถโดยสารประจำทาง	-
2) พื้นที่อยู่ใกล้ถนนสายหลักและมีการเข้าถึงที่สะดวก	14	2) รถจักรยาน	33
3) อยู่ใกล้ย่านชุมชนและแหล่งบริการ	22	3) เดินทาง	20
4) อยู่ใกล้ที่ทำงาน	38	4) พาหนะส่วนตัว	86
5) มีสภาพแวดล้อมที่ดี		5) อื่น ๆ	-
รวม	90 (129)	รวม	90 (139)
3. ระยะเวลาการอยู่อาศัย		8. ท่านมีที่ดินทำการเกษตรในเขตพื้นที่ชุมชนบึงกาฬหรือไม่	
1) น้อยกว่า 5 ปี	12	1) มี	63
2) 6 – 10 ปี	7	2) ไม่มี	27
3) มากกว่า 10 ปี	71	รวม	90
รวม	90		
4. ขนาดแปลงที่ดินบ้านที่อาศัยในปัจจุบัน		9. ประเภทที่ดินทำการเกษตรของท่านเป็นของสปก.หรือไม่	
1) 20 – 50 ตารางวา	33	1) ใช่	54
2) มากกว่า 50 ตารางวา	57	2) ไม่ใช่	36
รวม	90	ถ้าไม่ใช่ ที่ดินทำการเกษตรของท่านเป็นเอกสารสิทธิ์ประเภทใด	
5. ประเภทการถือครองบ้านเช่า		2.1) โฉนด	(12)
1) เช่า	-	2.2) ที่ราชพัสดุ	(-)
2) เป็นเจ้าของเอง เนื่องจาก	90	2.3) อื่น ๆ	(24)
2.1) ซื้อที่ดินไว้ก่อน	(21)	รวม	90
2.2) มรดกตกทอด	(66)		
2.3) ซื้อทั้งบ้านและที่ดิน	(3)		
รวม	90		

ความเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐาน พบว่าพื้นที่ในชุมชนบึงกาฬมีความลาดชันที่มีความเหมาะสมสำหรับการพัฒนาพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย อุตสาหกรรม และสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ และมีศักยภาพที่เหมาะสมแก่การเริ่มพัฒนาใหม่ ทั้งในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานและกิจกรรมต่างๆพบมากบริเวณริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 และ 222 เช่น

อาคารพาณิชย์อาคารโซลาร์รูมรถยนต์เป็นต้นดังภาพประกอบ 1

ความต้องการของประชาชนต่อจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดบึงกาฬพบว่า ประชาชนต้องการการสร้างโอกาสและทางเลือกของที่อยู่อาศัยในการจัดสรรที่ดินอย่างเหมาะสมสำหรับ

ภาพประกอบ 1 อาคารพาณิชย์กรรมพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย อุตสาหกรรม และสิ่งปลูกสร้างอื่น

ประชากรทุกระดับรายได้มีระบบการตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนที่คาดการณ์ได้ชัดเจน ยุติธรรม และมีประสิทธิภาพด้านต้นทุน การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและส่งเสริมประสานร่วมมือกันระหว่างชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และมีการรักษาที่โล่งพื้นที่การเกษตรพื้นที่ที่ธรรมชาติที่งดงามพื้นที่อนุรักษ์ประวัติศาสตร์และพื้นที่ซึ่งมีความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 ความต้องการของประชาชนต่อจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดบึงกาฬ

ความต้องการ	จำนวน (ความถี่)	จำนวน (ร้อยละ)
- กำหนดแนวทางในการพัฒนาพื้นที่โดยกำหนดการใช้ที่ดินเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อสร้างสรรค์สู่เมืองน่าอยู่	15	16.66
- นำเอาศักยภาพของทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างสมดุลและเหมาะสม	44	48.88
- ชุมชนบึงกาฬมีพื้นที่ธรรมชาติที่สามารถเข้าถึงได้ทั้งหมด	75	83.33
- มีการประชาคมเพื่อนำเสนอโครงการและแผนงานฟื้นฟูและปกป้องพื้นที่เกษตรกรรมในเทศบัญญัติหรือระเบียบของเขตห้ามการรุกป่าพื้นที่เกษตร	28	31.11
- มีการห้ามการประกอบกิจกรรมประเภทต่าง ๆ สำหรับการในพื้นที่โล่งหรือพื้นที่ธรรมชาติงดงาม และพื้นที่ซึ่งมีความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม	3	3.33
- มีการกำหนดพื้นที่โล่งไว้เพื่อสำหรับพักผ่อน หรือทำเป็นสวนสาธารณะ	87	96.66
- มีความสะดวกในการเดินทางจากชุมชน/ที่พักอาศัยเข้าสู่สวนสาธารณะพื้นที่โล่งหรือพื้นที่ธรรมชาติ	90	100.00

2. ผลจากการศึกษาจากแบบสัมภาษณ์สามารถสรุปผล ได้ดังนี้

พื้นที่ชุมชนบึงกาฬมีลักษณะเป็นชุมชนชนบท มีพื้นที่ในการอยู่อาศัยมากกว่า 50 ตารางเมตร แต่ปัจจุบันกลายเป็นชุมชนแออัดเป็นการใช้

ประโยชน์พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม การใช้ประโยชน์ที่ดินก็เปลี่ยนวัตถุประสงค์ไปจากเพื่อการเกษตรกลายเป็นเพื่อการค้า ที่ติดริมถนนก็ถูกเวนคืนเพื่อทำเส้นทางการคมนาคม หรือไม่ก็ถูกปล่อยให้รกร้างไม่ทำประโยชน์ใดๆ

ภาพประกอบ 2 ชุมชนแออัดในเขตชุมชนบึงกาฬ

ดังนั้น ประชาชนจึงมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบึงกาฬนั้น ควรมีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสานและหลากหลาย โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่ดินในด้านการเกษตร เพราะประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตร และมีความหลากหลายทางธรรมชาติที่สามารถนำมาดำรงชีพประจำวันได้เป็นอย่างดี และการใช้ประโยชน์ที่ดินในด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนบึงกาฬมีภูมิทัศน์ทางธรรมชาติที่สวยงาม และควรพัฒนาด้านการคมนาคม ด้านสาธารณสุข และด้านธุรกิจ เช่น ขยายผิวจราจร การเชื่อมต่อเส้นทางในการเดินทาง/การขนส่ง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น พัฒนาริมตลิ่ง มีการทำคันดินสไลด์กันน้ำเซาะ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การพัฒนาที่ดินทำกิน เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษามีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษารูปแบบเมือง โครงสร้างเมือง และการบริหารจัดการภายใต้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด (Smart Growth) พบว่า ชุมชนบึงกาฬมีรูปแบบโครงสร้างเมือง 2 ลักษณะ คือ มีโครงสร้างเมืองแบบชุมชนชนบท และโครงสร้างเมืองแบบชุมชนเมืองที่สอดคล้องกับการ

กำหนดชั้นข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการตั้งถิ่นฐานเพื่อการเติบโตอย่างชาญฉลาดที่เน้นการวิเคราะห์พื้นที่ที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและและปัจจัยด้านเศรษฐกิจของ Daniels, Tom and Daniels (2010) กล่าวคือ

ภาพประกอบ 3 โครงสร้างแบบชุมชนชนบท

1) โครงสร้างเมืองแบบชุมชนชนบทเป็นรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบึงกาฬในอดีตมีการกระจายตัวกลุ่มชุมชนยึดเกาะตามแนวแม่น้ำ คือ จะเลือกพื้นที่ที่มีลักษณะในระยะไม่ไกลจากน้ำ พื้นที่ที่จะตั้งถิ่นฐานต้องมีพื้นที่เพียงพอสำหรับการทำเกษตรเช่นปลูกข้าวปลูกพืชสวนพืชไร่อื่น ๆ เนื่องจากในอดีตชุมชนบึงกาฬมีการใช้แม่น้ำเพื่อการคมนาคมขนส่งมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับสายน้ำที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชนหลากหลายรูปแบบ

ภาพประกอบ 4 โครงสร้างแบบชุมชนเมือง

2) โครงสร้างเมืองแบบชุมชนเมือง เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าในทางการคมนาคม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลให้รูปแบบโครงสร้างเมืองมีการกระจายชุมชนแบบเส้นตรง คือ การเปลี่ยนแปลงไปตามเส้นทางการคมนาคม ด้วยการยึดเกาะตามริมแนวถนน มีการก่อสร้างอาคารเพื่อการอยู่อาศัยมีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวหนึ่งชั้นและสองชั้นและเป็นที่อยู่อาศัยประเภททาวน์เฮาส์สองชั้น ส่วนอาคารที่ใช้เพื่อการค้าขายส่วนมากเป็นอาคารพาณิชย์สองชั้นและห้องแถวสองชั้นและประชาชนในชุมชนบึงกาฬส่วนใหญ่มีความต้องการพัฒนาเมืองและการบริหารจัดการภายใต้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด (Smart Growth) ในรูปแบบลักษณะการสร้างโอกาสและทางเลือกของที่อยู่อาศัยสำหรับประชากรทุกระดับรายได้ การสร้างระบบการตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนที่คาดการณ์ได้ชัดเจน ยุติธรรมการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและส่งเสริมประสานร่วมมือกันระหว่างชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และมีการรักษาที่โล่งพื้นที่การเกษตรพื้นที่ที่ธรรมชาติที่งดงามพื้นที่อนุรักษ์ประวัติศาสตร์ และพื้นที่ซึ่งมีความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม และยังสอดคล้องกับการประยุกต์ใช้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาดเพื่อกำกับการแพร่กระจายของมหานครในภูมิภาค กรณีศึกษานครสุราษฎร์ธานี โดย ปิยธิดา ปุชนิยพงศกร (2556) มีวัตถุประสงค์เพื่อทดลองนำ “แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด (Smart Growth)” มาวิเคราะห์และประยุกต์ใช้กับการแพร่กระจายของชุมชนเมือง (urban sprawl) ใน “ภูมิภาคนครสุราษฎร์ธานี” พบว่า การตั้งถิ่นฐานในนครสุราษฎร์ธานีเริ่มมีลักษณะของการแพร่กระจายตัวของเมืองจากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของนครสุราษฎร์ธานีด้วยหลักการเติบโตอย่างชาญฉลาดสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ประเภทได้แก่พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมการพัฒนาซึ่งยังคงมีพื้นที่ว่างที่ไม่มีการใช้ประโยชน์และเมืองยังคงมีความหนาแน่นน้อยอยู่พื้นที่ที่เหมาะสมแก่การ

สงวนไว้เพื่อการขยายตัวในอนาคตเริ่มมีการพัฒนามากขึ้นและพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การสงวนรักษาไว้เป็นพื้นที่สีเขียวและพื้นที่แหล่งผลิตอาหารของเมืองเริ่มมีการรुक้าซึ่งจากลักษณะรูปแบบโครงสร้างเมืองของชุมชนบึงกาฬที่วิเคราะห์ได้นี้จึงเหมาะสมในการนำแนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาดมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนบึงกาฬภายใต้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด (Smart Growth) เพื่อมาตรการทางกายภาพที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนบึงกาฬในการใช้ประโยชน์ที่ดินคมนาคมการขนส่งโครงสร้างพื้นฐาน และระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เพื่อให้ชุมชนบึงกาฬมีการพัฒนาที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพให้ทั่วถึงในทุกๆชุมชน

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 ลักษณะด้านกายภาพของพื้นที่ศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน แนวโน้มการใช้ประโยชน์ที่ดิน แนวโน้มทิศทางการขยายตัวของเมือง ฯลฯ พบว่าลักษณะด้านกายภาพชุมชนบึงกาฬมีลักษณะที่ค่อนข้างเหมาะสมแก่การอยู่อาศัย มีจำกัดบริเวณที่มีการคมนาคมสะดวก และไม่มีปัญหาน้ำท่วมมีพื้นที่ที่ติดริมฝั่งแม่น้ำโขง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นแนวยาว สภาพพื้นที่เป็นที่ราบเนินสูง ส่วนใหญ่เป็นภูเขา และป่าธรรมชาติ เป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Natural Environment) มีลักษณะเป็นที่ราบสูงทอดยาวตามลำแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นเส้นกั้นเขตแดนกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีพื้นที่ชุ่มน้ำ คือ หนองกุดทิงเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ เป็นแหล่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถเพาะปลูกพืชได้ตลอดปี และถูกนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชน เช่น การตั้งถิ่นฐาน การอุปโภคบริโภค การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง เป็นต้น ในอดีตประชาชนใช้เส้นทางการเดินทางโดยการสัญจรทางน้ำเป็นหลักจะพบว่าสถานที่สำคัญที่เข้าร่วมกันของชุมชนก็จะมีทำเลที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเพื่อความสะดวกในการติดต่อและการเข้าใช้บริการพื้นที่เช่นวัด โรงเรียน สถานที่ราชการต่างๆ ซึ่งลักษณะชุมชนมี

ความหนาแน่นกระจุกตัวอยู่ตามริมแม่น้ำโขงต่อมาชุมชนบึงกาฬได้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเรื่องของการขนส่งทางบกขยายพื้นที่ในการจราจรส่งผลให้การขยายตัวของชุมชนได้ขยายขยายออกไปตามแนวของเส้นทางถนนที่ถูกตัดส่งผลให้เกิดความสะดวกสบายในการเดินทางติดต่อค้าขายต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมกับสภาพในยุคปัจจุบัน

โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนบึงกาฬมีโครงสร้างพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ที่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ประกอบด้วยด้านสาธารณูปโภค เช่น การไฟฟ้าการประปาการสื่อสารและการโทรคมนาคมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยการจัดการน้ำเสียและการจัดการขยะ เป็นต้น ในด้านสาธารณูปการ เช่น สถาบันการศึกษาสาธารณสุขสถานี่ตำรวจตลาดโรงฆ่าสัตว์วัดด่านสุทธการ เป็นต้น

แนวโน้มการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนบึงกาฬเป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ราบริมแม่น้ำโขงและแหล่งน้ำสำคัญ มีสภาพพื้นที่ทางกายภาพที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานและการสร้างเมืองเนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ดีโดยลักษณะพื้นที่ทั่วไปส่วนใหญ่แล้วเป็นไปเพื่อการเกษตร และมีการใช้ที่ดินเพื่อพักอาศัยสอดแทรกเป็นบางช่วง การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่วางผังเมืองรวมเมืองบึงกาฬ สามารถจำแนกลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินตามลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารและกิจกรรมของชุมชนบึงกาฬดังนี้ 1) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยคือชุมชนเดิมที่ตั้งอยู่ด้านตะวันออกของผังเมืองรวมเมืองบึงกาฬและทางด้านตะวันออก 2) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากการค้าและบริการการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่ใจกลางเมืองชุมชนบึงกาฬ 3) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการ 4) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถานศึกษา 5) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภท

อุตสาหกรรม 6) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา 7) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่โล่งและนันทนาการและ 8) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม แนวโน้มทิศทางการขยายตัวของเมืองของการกระจายตัวตามแนวถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 222 (บึงกาฬ – สกลนคร) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 (บึงกาฬ – นongคาย – นครพนม) เนื่องจากเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 222 มีการขยายตัวตามแนวถนนทั้งสองฟากการคมนาคมเข้าถึงพื้นที่สะดวกเป็นเส้นทางหลักในการให้บริการขนส่งระหว่างเมืองสำหรับการกระจายตัวของชุมชนที่ให้บริการพาณิชยกรรมจะกระจายตัวไปตามแนวยาวของถนนทางหลวงแผ่นดินทั้งสองสายขึ้นตามริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 การขยายตัวไม่เด่นชัดแต่ตามแนวถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 222 มีการขยายตัวที่เด่นชัดมากที่สุด ซึ่งเป็นการขยายตัวของชุมชนสิ่งก่อสร้างประเภทบ้านพักอาศัยหอพักและอาคารพาณิชย์เนื่องจากการเชื่อมต่อชุมชนระหว่างชุมชนต่าง ๆ ในระยะทางไม่ห่างกันมาก และมีหมู่บ้านกระจายตัวเป็นช่วงที่ไม่ห่างไกลกันอีกทั้งเป็นสถานที่สถานศึกษาหลายแห่ง จึงเกิดขึ้นอาคารต่าง ๆ เพื่อกิจการด้านการบริการที่พักและที่อยู่อาศัยกระจายไปตามแหล่งสถาบันการศึกษา และตามความสะดวกสบายในการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาสู่เมืองนำอยู่โดยนำการจำแนกคุณลักษณะของเมืองนำอยู่ทั้งในด้านกายภาพเมืองด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการบริหารจัดการนั่นเอง

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 พหุติกรรมและ

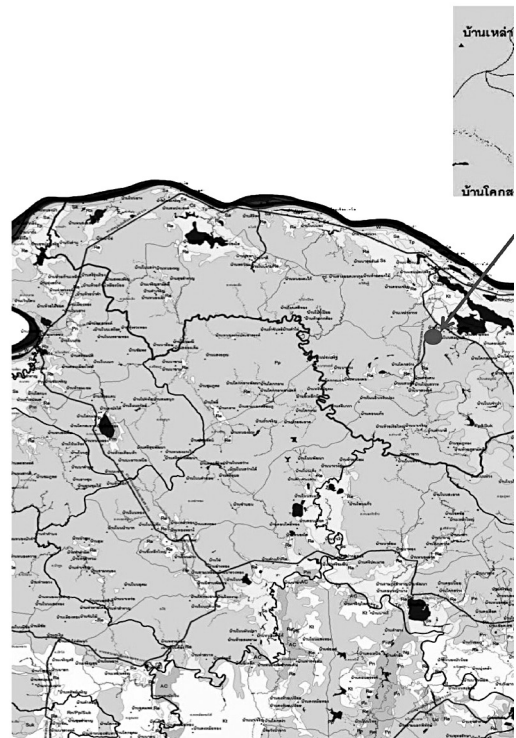
ความต้องการของประชาชนต่อจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดบึงกาฬพบว่า ชุมชนบึงกาฬส่วนใหญ่มีความต้องการให้ชุมชนบึงกาฬมีคุณลักษณะของเมืองนำอยู่ โดยภาครัฐควรจัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม และมีความเป็นระเบียบสวยงาม สะอาดตา และจัดหาสาธารณูปโภคขั้น

พื้นฐานที่เพียงพอต่อความต้องการของประชากร ในชุมชนรวมถึงพื้นที่สำหรับการทำมาค้าขาย ควร มีพื้นที่ ทำเลที่เหมาะสม และภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบ ที่ดี รวมทั้งชุมชนบึงกาฬจะต้องมีการจัดหาทาง เลือกการเดินทางและการคมนาคมขนส่งที่มีความ หลากหลาย เช่น จัดให้มีเส้นทางจักรยานส่งเสริม การใช้จักรยานและส่งเสริมการสร้างควมร่มรื่นริม ถนนในชุมชนเพื่อให้เกิดควมร่มรื่นในการสัญจร และสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่พร้อมทั้งการไม่ให้เกิด การจอดรถยนต์ไปเบียดบังพื้นผิวจราจรที่ถูก เบียดบังการใช้ประโยชน์ในการสัญจรเกิดปัญหา การจราจรติดขัดในเวลาเร่งด่วนเพื่อลดปัญหาความ คับคั่งของการจราจรและการฟื้นฟูเส้นทางสัญจร ถนนทางเท้าและทางจักรยานต้องเชื่อมต่อกับสถานี ขนส่งมวลชนได้อย่างสมบูรณ์รวมทั้งต้องสามารถใช้ทางเดินและทางเท้า และควบคุมไม่ให้มีสิ่ง ก่อสร้างที่ปิดบังทิศทางลมตามเส้นทางคมนาคม และบดบังทัศนียภาพที่สวยงามของเมืองและต้อง พัฒนาเมืองในเรื่องของที่อยู่อาศัยสำหรับประชากร ทุกระดับ รวมถึงการบริหารงาน การระบบการ ตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนที่คาดการณ์ได้ชัดเจน ยุติธรรมและมีประสิทธิภาพด้านต้นทุน การ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและส่งเสริม ประสานร่วมมือกันระหว่างชุมชนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย และมีการรักษาที่โล่งพื้นที่การเกษตรพื้นที่ ที่ธรรมชาติที่งดงามพื้นที่อนุรักษ์ประวัติศาสตร์และ พื้นที่ซึ่งมีความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม

สำหรับความต้องการรักษาพื้นที่โล่งพื้นที่ การเกษตรและพื้นที่ธรรมชาติที่งดงาม นั้น มีความ ต้องการความสะดวกในการเดินทางจากชุมชนที่พัก อาศัยเข้าสู่สวนสาธารณะหรือพื้นที่ธรรมชาติที่ กำหนดไว้เพื่อสำหรับพักผ่อน หรือทำเป็นสวน สาธารณะ และประชาชนในชุมชนบึงกาฬสามารถ เข้าถึงได้ทั้งหมด

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 4 เพื่อเสนอแนะ มาตรการทางกายภาพที่เหมาะสมพบว่า ควรมีการ พัฒนาเมืองตามเมืองน่าอยู่ โดยเน้นเป็นเมือง

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากชุมชนบึงกาฬเป็น เมืองที่มีภูมิประเทศแวดล้อมไปด้วยสิ่งแวดล้อม ที่เกิดโดยธรรมชาติ เช่น ภูทอก น้ำตกเจ็ดสี ทั้งนี้ และจากความสะดวกที่ได้เปรียบจากที่ตั้งของภูมิประเทศนี้ สามารถนำแนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาดมา ปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตและวิถี ชุมชนของชุมชนบึงกาฬ เพื่อคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอัน ดั้งเดิมของชาวพื้นเมืองในชุมชน อีกทั้งเป็นการส่งเสริมและกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ นอกจากนี้ภาครัฐควรเร่งพัฒนาปรับปรุงโครงสร้าง พื้นฐานในแต่ละชุมชนและการพัฒนากายภาพของ เมืองในด้านสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาระบบ คมนาคม สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ และการปรับปรุงการทำผังเมืองให้มีความเหมาะสมกับ การใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ภาพประกอบ 5 ที่ตั้งของพื้นที่ตามแนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด

สรุป

แนวทางการพัฒนาเมืองแบบบูรณาการของผังเมืองรวมชุมชนบึงกาฬ ภายใต้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาดนั้น เป็นแนวคิดที่เน้นส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกระดับ ชุมชนบึงกาฬ มีความต้องการพัฒนาเมืองและการบริหารจัดการภายใต้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาดในลักษณะการสร้างโอกาสและทางเลือกของที่อยู่อาศัยสำหรับประชากรทุกระดับรายได้ และการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะในด้านการเกษตร โดยรัฐจะต้องจัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีความเหมาะสม และจัดหาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่เพียงพอต่อความต้องการของประชากรในชุมชนการคมนาคมขนส่ง และพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการปรับปรุงการทำผังเมืองให้มีความเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น สามารถสรุปได้ว่า พื้นที่ชุมชนบึงกาฬที่มีบริบทสอดคล้องตามคุณลักษณะของเมืองน่าอยู่และแนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด คือชุมชนโนนสมบูรณ์ ชุมชนโนนคำภูและชุมชนดงต้อง มีคุณลักษณะกายภาพเมืองอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติเป็นภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบที่ดีมีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม นอกจากนี้จะใช้เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยแล้วยังเป็นพื้นที่เพื่อพาณิชย์กรรมด้วย มีการลงทุนสถานประกอบการต่าง เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม ที่พัก เป็นต้น มีการจัดสรรพื้นที่ในระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ การจัดสรรความต้องการขั้นพื้นฐานที่มีความเพียงพอต่อความต้องการของชุมชน มีการรักษาพื้นที่โล่ง

พื้นที่เกษตร และพื้นที่ธรรมชาติที่ดงงามเป็นสิ่งแวดล้อมที่ยังคงอนุรักษ์ ทำนุ บำรุง รักษาไว้ คือหนองกุดทิง ที่อยู่ใกล้บริเวณชุมชน เป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ความหลากหลายทางชีวภาพและยังเป็นที่ทำมาหากินของประชาชนในบริเวณนั้นกว่า 2,000 ครัวเรือน นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนได้รับการคุ้มครองในเรื่องของสิทธิ เสรีภาพ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ภายใต้การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและยึดผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะ

จากงานวิจัย ผู้วิจัยพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์ ควรปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีลักษณะผสมผสานตามแนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาดในประเด็นของความยืดหยุ่นในการให้ทำกิจกรรมในการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างหลากหลายโดยไม่ให้ชุมชนได้รับผลกระทบจากการทำกิจกรรมนั้นๆ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเดช เชาวรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน และคณาจารย์ทุกท่านที่ให้คำชี้แนะและสนับสนุนให้กำลังใจ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2558) สถิติประชากรและบ้าน. เข้าถึงเมื่อ 9 สิงหาคม 2558. เข้าถึงได้จาก <http://stat.bora.dopa.go.th/xstat/popyear.html>.
- ธานีนท์ศิลป์จารุ. (2548). การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. กรุงเทพฯ : บริษัทอี. อินเทอร์เน็ต.
- ปิยธิดา ปุชนีย์พงศกร. (2556). การประยุกต์ใช้แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาดเพื่อกำกับการแพร่กระจายของมหานครในภูมิภาค กรณีศึกษานครสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2549). แนวคิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด. เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการประเมินประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ.
- สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองกรุงเทพฯ. (2557). แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภทและแสดงโครงการคมนาคมและขนส่งทำยกกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองกรุงเทพฯ. (เอกสารอัดสำเนา).
- Daniels, Tom and Katherine Daniels. (2010). *The Environmental Planning Handbook for Sustainable Community and Regions*. Chicago : Planner Press.

ความสัมพันธ์ระหว่างความสำเร็จของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคม ในช่วงปี พ.ศ.2550 – 2555

Relationships between The Success of Sub-district Administrative Organization development Plan with People's Participation in process of Civil Society, during 2007-2012.

ชนะ จิณารักษ์¹, สักกรินทร์ แซ่ภู²

Chana Jinarag¹, Sakkarin Sapu²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการเข้าร่วมประชุมประชาคมหมู่บ้าน ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในประชาคม ความสัมพันธ์ระหว่างความสำเร็จของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคม เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 385 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ F-test การใช้สถิติไค-สแควร์ และการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของเพียร์สัน แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จของแผนพัฒนาฯ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคมในทิศทางเดียวกันในระดับสูง

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ ความสำเร็จของแผน การมีส่วนร่วม กระบวนการประชาคม

Abstract

The purpose of this research were to study the problems and obstacles of participatory village meetings, main factors affecting participation in civil society, and the relationship between the success of sub-district administrative organization development plan and people's participation in process of civil society. Structural interview questionnaire was used as

¹ นิสิตระดับปริญญาโทสาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, (081) 8726815, Email : chana_msu@hotmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.

¹ Graduate student in Sustainable Urban and Environmental Development, Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University.

² Assst. Prof. Dr., Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, Advisor.

well. The statistics measures including F-test, chi-square and correlation of Pearson were employed to analyze the data obtained before it was presented as description. The result showed that the success of sub-district administrative organization development plan has relation with to the people's participation in process of civil society that gets along in the same direction was at high level.

Keywords: Relationships , Success of Plan , Participation , Process of Civil Society

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (ราชกิจจานุเบกษา. 2550) ได้บัญญัติไว้ในส่วนที่ 10 แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตรา 87(1) ว่า “ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น” แสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจร และในปัจจุบันการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพุทธศักราช 2541 (กรมการปกครอง. 2550) มีข้อกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทำแผนเกือบทุกขั้นตอนรวมทั้งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลเพื่อให้ประชาชนได้ทราบความก้าวหน้าในการดำเนินงานขององค์กรบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานประชาชนและกลุ่มองค์กรต่างในเขตพื้นที่ยึดหลักในการบริหารราชการแผ่นดินยึดหลักการกระจายอำนาจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายร่วมคิดร่วมทำร่วมแก้ปัญหาในรูปแบบประชาคมเพื่อชุมชนจะได้พัฒนาแบบมีส่วนร่วมและยั่งยืนตลอดไป เพื่อให้การพัฒนาองค์กรบริหารส่วนตำบลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่จากบันทึกการประชุมประชาคมหมู่บ้าน (องค์กรบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่. 2555) กลับพบว่า ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ.

2550 – 2555 มีจำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคมมีน้อยมาก จากจำนวนประชากรในตำบลทั้งสิ้น 4,144 คน มีผู้เข้าร่วมประชาคมทั้งตำบลเพียง 434 คน

ดังนั้น เพื่อให้การบริหารงานองค์กรบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ให้มีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ของการปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการเข้าร่วมประชุมประชาคมหมู่บ้าน ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อมีส่วนร่วมในประชาคมและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสำเร็จของแผนพัฒนาองค์กรบริหารส่วนตำบลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคม เพื่อให้องค์กรชาวบ้านประชาชนทั่วไปเกิดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองและสิ่งที่ตนจะได้รับจากการให้ความร่วมมือกับองค์กรบริหารส่วนตำบลในการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาตำบล ตลอดจนการนำผลการศึกษาเสนอต่อผู้บริหารองค์กรบริหารส่วนตำบล อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจและการกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาแผนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป อันจะส่งผลให้ประชาชนตระหนักในสิทธิและหน้าที่ตลอดจนประโยชน์ของหมู่บ้านเพิ่มขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการเข้าร่วมประชุมประชาคมหมู่บ้าน ในช่วงแผนปี พ.ศ. 2550 – 2555

2. เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประชาคม

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสำเร็จของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคม

4. เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการจัดทำแผนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขององค์กรชาวบ้านในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น

วิธีการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นประชาชนที่ได้เข้าร่วมการประชาคมหมู่บ้านในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลยางใหญ่ อำเภอจันทบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 10 หมู่บ้าน จำนวน 434 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามอย่างมีโครงสร้างและแบบสัมภาษณ์แบบสอบถามทั้งฉบับผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ที่ปรึกษาที่ปรับปรุงมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.66 ขึ้นไป เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือแล้วไปทดลองใช้ (Try-Out) กับกลุ่มตัวอย่างนอกเขตพื้นที่ตามสถานที่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพื้นที่ศึกษาจำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบดูความชัดเจนของภาษาที่ใช้ และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ทั้งฉบับของแบบสอบถาม โดยใช้สัมประสิทธิ์ครอนบาค (Cronbach) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.91

แบบสอบถามชุดนี้ ประกอบด้วยคำถามทั้งหมด 77 ข้อ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาวิจัยทั้งหมด แบ่งเป็น 5 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคมหมู่บ้าน

ส่วนที่ 4 มาตรการสร้างแรงจูงใจ

ส่วนที่ 5 การเปรียบเทียบค่าน้ำหนักระหว่างมาตรฐานเป็นคู่ๆ ของความสำเร็จของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคม ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2550 – 2555 พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลยางใหญ่ ตำบลยางใหญ่ อำเภอจันทบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

การเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามและเก็บข้อมูลด้วยตนเอง จำนวน 385 ชุด และเก็บได้ครบ 385 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 หลังจากได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้วได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าไค-สแควร์ การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน สำหรับข้อมูลจากแบบสอบถามโดยการสัมภาษณ์ นำมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือ โดยการใช้คำถามเดียวกันหลายๆ คน และตรวจสอบว่าตรงกันหรือไม่ ในกรณีที่ขัดแย้งกัน ใช้วิธีการตรวจสอบเพิ่มเติมจากข้อมูลที่ได้จากเอกสารอื่นๆ แล้วใช้ดุลยพินิจพิจารณาว่าข้อมูลของใครมีความน่าเชื่อถือกว่ากัน แล้วจึงทำการวิเคราะห์สรุปอีกครั้ง โดยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความ (Interpretation) เพื่อนำเสนอในลักษณะบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษา พบว่า ความสำเร็จของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลยางใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมากทั้งห้าด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประชาคม ด้านการได้รับการยอมรับด้านลักษณะของแผน ด้านความคาดหวังของความสำเร็จของแผน และด้านระยะเวลา/

งบประมาณในช่วงปี 2550-2555 ระดับความสำเร็จ **ด้านลักษณะของแผน** โดยรวมอยู่ระดับมาก ความสอดคล้องของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วน ตำบลกับแผนการพัฒนาหมู่บ้านเป็นไปตามความต้องการของชุมชน ความแน่นอนของโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาที่จะดำเนินการตามห่วงระยะเวลาสามปีควรมีการประเมินถึงความเป็นไปได้รวมทั้งผลประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับ และความชัดเจนของแผนและมีลักษณะเฉพาะเจาะจงที่จะดำเนินการพัฒนาตามที่ได้เป็นสอดคล้องกับระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำและประสานแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2546 และกรมการพัฒนาชุมชน (2540) ที่ได้รับบุคลิกของแผนพัฒนาที่ได้นั้นจะต้องสามารถปฏิบัติและวัดผลได้เหมาะสมกับเงินและเวลาที่มืออยู่ในขอบเขตของนโยบาย เนื่องจากแผนพัฒนาฯ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาที่ขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนาของตำบลตามแนวทางการแก้ปัญหาของตำบล ทำให้ตำบลมีทิศทางและเป้าหมายในการพัฒนาอย่างชัดเจนและแน่นอน รวมทั้งสามารถตรวจสอบติดตามและควบคุมการดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ ตลอดจนควบคุมใช้จ่ายงบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพ ระดับความสำเร็จ **ด้านระยะเวลา/งบประมาณในช่วงปี 2550-2555** โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พบว่าการจัดทำแผนปฏิบัติการจัดซื้อจัดจ้างกำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จและงบประมาณของงานหรือโครงการ และประกาศให้ประชาชนทราบ (ไม่ใช่แผนจัดหาพัสดุ) การจัดทำแผนปฏิบัติการจัดซื้อจัดจ้าง และการจัดเก็บรายได้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามข้อบัญญัติสอดคล้องกับระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำและประสานแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2546 และกรมการพัฒนาชุมชน (2540) ที่ได้รับบุคลิกของแผนพัฒนาสามปีว่าจะต้องเป็นแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแสดงแนวทางการพัฒนา และวัตถุประสงค์

ของแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนและมีลักษณะเฉพาะเจาะจงที่จะดำเนินการเป็นแผนพัฒนาที่แสดงโครงการ/กิจกรรม การพัฒนาที่จะดำเนินการเป็นห่วงระยะเวลาสามปีที่แสดงความเชื่อมโยงระหว่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากับงบประมาณรายจ่ายประจำปี ระดับความสำเร็จ **ด้านการได้รับการยอมรับ** โดยรวมอยู่ระดับมาก พบว่า การได้รับการยอมรับในความรู้ความสามารถ การได้รับการยอมรับในอำนาจหน้าที่ และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับกษัตริรา รักบำรุง (2551) ได้ศึกษากระบวนการประชามชขององค์การบริหารส่วนตำบลจลอง อำเภอลือชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อศึกษาขั้นตอนกระบวนการประชามชขององค์การบริหารส่วนตำบล และรวบรวมความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของประชาชนในกระบวนการประชามชขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการประชามชของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลจลองนั้น เกิดจากการไม่ยอมรับในการแก้ปัญหาที่บรรจุลงในแผนพัฒนา ซึ่งในการแก้ไขปัญหาคควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล เพื่อให้เกิดการยอมรับในสิ่งที่ประชาชนได้นำเสนอปัญหาต่อการประชามช และไม่ยึดติดกับกลุ่มผลประโยชน์ ระดับความสำเร็จ **ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประชามช** มีโดยรวมอยู่ระดับมาก คือ มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประชามชเริ่มตั้งแต่การกำหนดปัญหา การกำหนดการเลือกการประเมินทางเลือกการบริหารจัดการร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการประชามชจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล และความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล แตกต่างกับกษัตริรา รักบำรุง (2551) พบว่าปัญหาและอุปสรรค ในการประชามชของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลจลองนั้น ส่วนแรกจะเป็นปัญหาทางด้านการจัดการของประชามชในหมู่บ้าน

เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เข้าใจเกี่ยวกับการทำงานประชาคมของหมู่บ้านว่า ตั้งขึ้นเพื่ออะไร มีวัตถุประสงค์ และมีประโยชน์กับชาวบ้านอย่างไรบ้าง ชุมชนให้ความสำคัญของประชมน้อยมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และไม่มีความสนใจในเรื่องของการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในเรื่องของกระบวนการประชาคม ระดับความสำเร็จ**ด้านความคาดหวังของความสำเร็จของแผน** มีโดยรวมอยู่ระดับมากทุกข้อ โดยเฉพาะหัวข้อสามารถแก้ไขปัญหาด้านคุณภาพชีวิต เช่น การป้องกันยาเสพติด การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ เป็นต้น เป็นหัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งตรงข้ามกับอรุณา อนุกุล (2552) ได้ศึกษากระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนและพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลบางสระแก้ว อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี พบว่าปัญหาหนี้สินและปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลงส่งผลต่อการดำเนินวิถีชีวิตของผู้อยู่ในชุมชน ท้องถิ่นที่เริ่มแยกกันอยู่และขาดการเอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกัน เป็นหัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในประเทศที่เปลี่ยนแปลงจนส่งผลกระทบต่อระดับภาคครัวเรือน ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเริ่มไม่ให้ความสำคัญต่อการประชาคมที่จะนำเสนอปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นลงบรรจุในแผนพัฒนาฯ รวมทั้งความไม่ชัดเจนในระบบการบริหารงานของท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคมการจัดทำแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ระดับการมีส่วนร่วมฯ **ด้านการวางแผนและตัดสินใจ** โดยรวมอยู่ในระดับมาก การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจคัดเลือกตัวแทนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล การตัดสินใจกำหนดแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล และการตัดสินใจดำเนินการตรวจ ติดตาม และประเมินผลแผน

พัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ระดับการมีส่วนร่วมฯ **ด้านการดำเนินกิจกรรม** โดยรวมอยู่ระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมคัดเลือก แต่งตั้งตัวแทนชุมชน กลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มอื่นๆ เข้าร่วมเป็นกรรมการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นเพื่อปรับปรุงร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นกับองค์การบริหารส่วนตำบล และมีส่วนร่วมเป็นกรรมการตามระเบียบว่าด้วยการพัสดุขององค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะตัวแทนชุมชน **ด้านการรับผลประโยชน์** พบว่า การมีส่วนร่วมคัดเลือกตัวแทนประชาคมเข้าเป็นคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล เช่น กรรมการตรวจรับงาน การมีส่วนร่วมตรวจสอบโครงการต่างๆ ตามแผนพัฒนาฯ ที่ได้อนุมัติดำเนินการในหมู่บ้าน ให้เป็นไปตามแบบแปลนการก่อสร้าง และมีส่วนร่วมกำหนดแนวทาง วิธีการติดตาม และประเมินผลแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล **ด้านการประเมินผล** การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ หรือคัดเลือกผู้แทนประชาคมเป็นกรรมการติดตามประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการประชุมกับคณะกรรมการติดตามและประเมินผลและเสนอแนวทาง วิธีการในการติดตามประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการออกติดตามประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่นในฐานะเป็นกรรมการ หรือได้รับการเข้าร่วมประชุมกับกรรมการประเมินผลแผนฯ ซึ่งการมีส่วนร่วมทั้งสี่ด้านนี้ได้สอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ (1877) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ เป็นการเริ่มต้นหาความต้องการจากคนในท้องถิ่นและวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการ จะต้องค้นหาความต้องการของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในภายหลังนี้และจัดลำดับความสำคัญของโครงการและวิธีการดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม มีการเชื่อมโยงโครงการเข้าสู่คนในท้องถิ่นมีการรวบรวมขององค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับปฏิบัติกิจกรรมใน

โครงการ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนในชุมชนเริ่มตระหนักรู้ถึงปัญหาและเข้าใจสถานการณ์ เกิดจิตสำนึกในเรื่องความเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชน ท้องถิ่น เกิดความผูกพัน มีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น และร่วมตัดสินใจในการจัดทำแผนพัฒนา ตั้งแต่ในระดับแผนพัฒนาชุมชนจนถึงแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรการการสร้างแรงจูงใจและความน่าเชื่อถือขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า **มาตรการสร้างแรงจูงใจ**ในการให้บทบาทประชาชน ด้วยการให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่างๆ จัดให้มีการแบ่งผลประโยชน์ตามขอบเขตชุมชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่างๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่างๆ การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นหัวข้อที่มีระดับค่าเฉลี่ยมาตรการสร้างแรงจูงใจสูงสุด ในขณะที่**ความน่าเชื่อถือ**ของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลใหญ่ มีระดับความน่าเชื่อถือโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะหัวข้อองค์การบริหารส่วนตำบลมีการแก้ไขปัญหาด้านคุณภาพชีวิต ด้านการศึกษา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคให้มีคุณภาพดีขึ้น การบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลมีความยืดหยุ่นสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างรวดเร็ว มีค่าเฉลี่ยระดับความน่าเชื่อถือสูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ (1981) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในแต่ละด้านนั้นเป็นเรื่องของประชาชนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไรการมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้ง

ลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการโดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค เนื่องจากการที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมนั้น ควรเข้ามาด้วยความสมัครใจในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมต่างๆ เพื่อตัวประชาชนเองโดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเองและมีการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในกิจกรรมที่ปรารถนา เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม

ความสัมพันธ์ระหว่างความสำเร็จของแผนพัฒนาฯกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการ ประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความสำเร็จของแผนพัฒนาฯกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด มีค่า Sig. (2-Tailed) เท่ากับ 0.00 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 หมายความว่า ความสำเร็จของแผนพัฒนาฯ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคมมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันในระดับสูง ซึ่งแสดงว่า เมื่อความสำเร็จของแผนพัฒนาฯทั้งห้าด้านมีระดับความคิดเห็นที่สูงขึ้น การมีส่วนร่วมในการประชาคมหมู่บ้านก็จะสูงขึ้นด้วย ยกตัวอย่างเช่น ความสามารถแก้ไขปัญหาด้านคุณภาพชีวิต เช่น การป้องกันยาเสพติด การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ มีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นสูงสุดเป็นอันดับ 1 และการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคมหมู่บ้านในการตัดสินใจคัดเลือกตัวแทนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล มีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นสูงสุดเป็นอันดับ 1 หมายถึง

ถึง หากในกระบวนการประชาคมหมู่บ้าน ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจคัดเลือกตัวแทนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนา เข้าร่วม จะส่งผลต่อความคิดเห็นของคนในชุมชนว่าความสำเร็จของแผนพัฒนา นั้นจะสามารถแก้ไขปัญหาด้านคุณภาพชีวิตได้อย่างมากเช่นกันสอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ (1981) ที่มองว่าการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านนั้นเป็นเรื่องของประชาชนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกัน โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค เนื่องจากการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมนั้น ควรเข้ามาด้วยความสมัครใจในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมต่างๆ เพื่อตัวประชาชนเองโดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเองและมีการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในกิจกรรมที่ปรารถนา เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าน้ำหนักระหว่างมาตรฐานเป็นคู่ๆ ของความสำเร็จของแผนพัฒนา กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคม ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2550 – 2555 พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลยางใหญ่ ตำบลยางใหญ่ อำเภอจันทหาร จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความสำเร็จของแผนพัฒนา ด้านลักษณะของแผนกับความเข้าใจเกี่ยวกับการประชาคมที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.37 รองลงมา คือ ด้านระยะเวลา/งบประมาณกับการได้รับการยอมรับที่ 4.05 ด้านลักษณะของแผนกับการได้รับการยอมรับ ที่ 4.02 และด้านระยะเวลา/งบประมาณกับความคาดหวังความสำเร็จของแผน ที่ 4.01 จากการเปรียบเทียบความสำคัญระหว่างมาตรฐานเป็นคู่ๆ ได้ชี้ให้เห็นว่า การเปรียบเทียบค่าน้ำหนักระหว่างมาตรฐานของความสำเร็จ

ของแผนพัฒนา มีค่าเฉลี่ยของการเปรียบเทียบอยู่ที่ 4.37, 4.05, 4.02 และ 4.01 ตามลำดับ ซึ่งหมายความว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญระหว่างความสำเร็จของแผนพัฒนา กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคมเท่ากัน

ส่วนการเปรียบเทียบค่าน้ำหนักระหว่างมาตรฐานของความสำเร็จของแผนพัฒนา ที่มีค่าเฉลี่ยของการเปรียบเทียบรองลงมาโดยเรียงลำดับจากระดับค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านระยะเวลา/งบประมาณกับด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประชาคม ด้านการได้รับการยอมรับกับด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประชาคม ด้านลักษณะของแผนกับด้านระยะเวลา/งบประมาณ ด้านการได้รับการยอมรับกับด้านความคาดหวังความสำเร็จของแผน ด้านลักษณะของแผนกับด้านความคาดหวังความสำเร็จ ซึ่งสรุปได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับด้านลักษณะของแผนเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญความสอดคล้องของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลกับแผนการพัฒนาหมู่บ้านเป็นไปตามความต้องการของชุมชน รวมถึงความแน่นอนของโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาที่จะดำเนินการตามห้วงระยะเวลาสามปี ที่ควรมีการประเมินถึงความเป็นไปได้ รวมทั้งผลประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับ และความชัดเจนของแผนมีลักษณะเฉพาะเจาะจงที่จะดำเนินการพัฒนาตามที่ได้ นั้นเอง

การเปรียบเทียบค่าน้ำหนักระหว่างมาตรฐานเป็นคู่ๆ ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคม พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคม ด้านการวางแผนและตัดสินใจกับด้านการได้รับผลประโยชน์ (= 4.15) สูงสุดเพียงข้อเดียวที่มีค่าน้ำหนักระหว่างมาตรฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคมที่ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.15 ซึ่งหมายถึงประชาชนให้ความสำคัญกับเรื่องของการมีส่วนร่วม

ของประชาชนในกระบวนการประชาคมด้านการวางแผนและตัดสินใจกับด้านการได้รับผลประโยชน์เท่าๆ กัน ในขณะที่ ด้านการวางแผนและตัดสินใจกับด้านการดำเนินกิจกรรม (= 3.47) เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยการเปรียบเทียบน้ำหนักระหว่างมาตรฐานน้อยที่สุด ซึ่งหมายถึง ประชาชนได้ให้ความสำคัญกับการวางแผนและตัดสินใจมากกว่าการดำเนินกิจกรรมระดับมากที่สุด ซึ่งสรุปได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับการวางแผนและตัดสินใจกับด้านการได้รับผลประโยชน์มากกว่าด้านการวางแผนและตัดสินใจกับด้านการดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้อาจเนื่องจากประชาชนเริ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจคัดเลือกตัวแทนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อกำหนดแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งการตัดสินใจดำเนินการตรวจ ติดตาม และประเมินผลแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้อนุมัติดำเนินการในหมู่บ้านของท่าน ให้เป็นไปตามแบบแปลนการก่อสร้าง ด้วยนั่นเอง

การเปรียบเทียบค่าน้ำหนักระหว่างมาตรฐานเป็นคู่ๆ ของมาตรการสร้างแรงจูงใจและความน่าเบื่อหน่ายมีค่าเฉลี่ยน้ำหนักมาตรฐานอยู่ที่ 3.62 สรุปได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับมาตรการสร้างแรงจูงใจมากกว่าความน่าเบื่อหน่ายมากที่สุด อาจเนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเริ่มมีการให้บทบาทประชาชนด้วยการให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่างๆ มีการแบ่งผลประโยชน์ตามขอบเขตชุมชนจัดให้มีการแบ่งผลประโยชน์ตามขอบเขตชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการ และมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่างๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่างๆ การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ นั่นเอง

แนวทางความสัมพันธ์ระหว่างความสำเร็จของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคมกรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลยางใหญ่ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า **ลักษณะของแผน** ควรมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาหมู่บ้านระยะเวลา/งบประมาณในปีนั้นๆ ผู้นำของชุมชนมีความคิดเห็นและแนวทางที่สอดคล้องกันในด้านลักษณะของแผนพัฒนา ระยะเวลา/งบประมาณในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการนำเสนอแผนพัฒนา ควรเน้นในเรื่องการนำเสนอแผนพัฒนา ที่ควรให้ประชาชนเป็นผู้นำเสนอแผนพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของชุมชน และควรให้มีตัวแทนของหมู่บ้านเข้าร่วมในการทำแผนพัฒนา และการจัดเวทีประชาคม เพื่อให้รับรู้ถึงทุกขั้นตอนของการประชาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งงบประมาณที่ได้จัดสรรในแต่ละโครงการว่าเหมาะสม รวมทั้งควรนำแผนที่ประชาชนได้เสนอนั้นนำไปบรรจุลงแผนพัฒนาของท้องถิ่น และควรนำไปปฏิบัติจริง โดยไม่ถูกทอดถอนออกรายการของแผนพัฒนาที่ได้นำเสนอไป หรือเปลี่ยนแผนพัฒนาที่ประชาชนได้นำเสนอไว้ ซึ่งจะต้องมีการนำไปปฏิบัติจริงตามที่ได้นำบรรจุลงแผนพัฒนา เพื่อประชาชนจะได้รับผลประโยชน์ และแก้ไขปัญหาได้ถูกจุดที่ประชาชนต้องการถึงจะได้การยอมรับจากชุมชน **ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประชาคมของประชาชน** พบว่า ในการสร้างความรู้ความเข้าใจ และความคาดหวังของความสำเร็จของแผนในประเด็นของการรับฟังข้อเสนอของชาวบ้านในชุมชนด้วยการจัดระดับความสำคัญของปัญหาต่างๆ และในแต่ละครั้งจะต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประชาคมทุกครั้ง และยอมรับฟังข้อเสนอต่างๆ เนื่องจากปัญหาของการสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ รวมทั้งแนวทางในการดำเนินงานนั้นควรจะมีการจัดประชุมชี้แจงอย่างน้อย 2 ครั้งขึ้นไปสำหรับแผนพัฒนา ควรจัดทำเป็นรูปเป็นเล่มและ

มอบให้ชุมชน เพื่อได้รับทราบว่าเป็นที่ชุมชนได้นำเสนอไปนั้นได้รับบรรจุเข้าเป็นแผนขององค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว และควรเน้นในการประชาสัมพันธ์ ซึ่งแจ้งในเรื่องงบประมาณที่เพียงพอและสอดคล้องกับแต่ละโครงการ และประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบงบประมาณที่ได้จัดสรรลงในแต่ละโครงการ เพื่อความโปร่งใส และยุติธรรม

ประชาชนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคมในด้านใดบ้าง เพราะอะไร และแนวทางในการดำเนินการควรทำอย่างไร พบว่า ผู้นำชุมชนมีแนวทางในการเน้นเรื่องของการมีส่วนร่วมด้านการแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะการเสนอและแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องด้านโครงสร้างพื้นฐาน เพราะประชาชนในชุมชนเป็นผู้ประสบกับปัญหาและรับรู้ปัญหา ถึงจะสอดคล้องกับความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชน เพราะจะทำให้แผนที่จัดทำขึ้นประสบผลสำเร็จ และเกิดจากความต้องการของประชาชนจริงๆ องค์การบริหารส่วนตำบลควรดำเนินการประชาคมให้เหมาะสมกับปัญหาในชุมชนนั้นๆ และต้องเป็นไปตามกรอบของงบประมาณ และระยะเวลาในการจัดประชาคม เพราะในการจัดแต่ละครั้งทางองค์การบริหารส่วนตำบลมักจัดในเวลากลาง ซึ่งเป็นที่ไม่เหมาะสม ยากให้เปลี่ยนเป็นเวลากลางวัน รวมทั้งในการเสนอความคิดเห็นแต่ละครั้งควรเตรียมอุปกรณ์ เช่น กระดาษ ดินสอ ปากกา ไว้ด้วย เนื่องจากมีประชาชนในชุมชนอาจไม่กล้าแสดงความคิดเห็นด้วยการพูด แต่สามารถแสดงความคิดเห็นด้วยการเขียนได้

มาตรการสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคม พบว่า ผู้นำชุมชน มีความคิดเห็นสอดคล้องไปในลักษณะเดียวกัน คือ มาตรการสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคมควรเน้นที่การประชาสัมพันธ์การออกชี้แจง สร้างความเข้าใจกับชุมชนด้วยการอธิบายถึงเป้าหมายของแผนพัฒนาต่างๆ ซึ่งสามารถทำได้หลากหลายวิธี เช่น การ

ประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย การสร้างความเข้าใจด้วยการจัดกิจกรรม เพื่อดึงดูดความสนใจของชาวบ้านในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อประชาสัมพันธ์ถึงโครงการที่กำลังจะเข้าสู่กระบวนการดำเนินการ ดำเนินการแล้ว และผลของการดำเนินการว่าเป็นเช่นไรบ้าง เพื่อเป็นการแจ้งข่าวสารและความคืบหน้าในการบริหารจัดการงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งถือเป็นการแสดงความจริงใจต่อชุมชน ว่ามีการทำงานโปร่งใสอย่างแท้จริง

ความสำเร็จของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคมควรมีลักษณะเช่นใด เพราะอะไร พบว่า ผู้นำชุมชนทั้งสิบชุมชนมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลควรมีความร่วมมือในการพัฒนาแผนต่างๆ เริ่มตั้งแต่ประชาสัมพันธ์ การนัดหมายเวลา การสร้างความเข้าใจในเรื่องของกระบวนการประชาคมแผนพัฒนาด้านต่างๆ ว่าประชาชนในชุมชนมีสิทธิในเรื่องของการมีส่วนร่วมอย่างไร และควรเปิดโอกาสในการรับฟังความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะขั้นตอนต่างๆ จากชุมชน จากบุคคลหลากหลายอาชีพ เพื่อจะทำให้เข้าถึงการแก้ไขปัญหาและความต้องการอย่างแท้จริงของชุมชน

แนวทางการปรับปรุงกระบวนการและขั้นตอน คือ ควรส่งเสริมให้ความรู้และพัฒนาศักยภาพของประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มากกว่าเดิมควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้นโดยการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้ถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบล และต้องพยายามนำกลยุทธ์ต่างๆ มาใช้เพื่อให้ประชาชนออกมาประชุมประชาคมให้มากยิ่งขึ้น และควรให้การส่งเสริมการจัดกิจกรรมของประชาคมหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องเพื่อแสวงหาความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมในการทำงานระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลและหมู่บ้านนอกจากนี้ผู้บริหารท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับแผนพัฒนา

ท้องถิ่นในฐานะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่น และการบริหารงานควรส่งเสริมการพัฒนาในด้านอื่นๆบ้าง เช่น ด้านคุณภาพชีวิตมากกว่าด้านโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุสมาน อาแซ (2553) ได้ศึกษากระบวนการและขั้นตอนการจัดทำประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลปุโยะอำเภอสู่โขงโก-ลกจังหวัดนครราชสีมา วัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและขั้นตอนการจัดทำประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลปุโยะอำเภอสู่โขงโก-ลกจังหวัดนครราชสีมา และเพื่อปรับปรุงกระบวนการและขั้นตอนการจัดทำประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลปุโยะอำเภอสู่โขงโก-ลกจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งพบว่า ขั้นตอนกระบวนการประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลปุโยะพบปัญหาคือประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในการเสนอโครงการเพื่อบรรจุในแผนพัฒนาท้องถิ่นขาดความร่วมมือในการเข้าร่วมประชาคมประชาชนยังไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร การประชาสัมพันธ์ยังน้อยไม่ทั่วถึงแนวทางการปรับปรุงกระบวนการและขั้นตอนคือควรส่งเสริมให้ความรู้และพัฒนาศักยภาพของประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มากกว่าเดิมควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น โดยการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้ถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบล และควรให้การส่งเสริมการจัดกิจกรรมของประชาคมหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสวงหาความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมในการทำงานระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลและหมู่บ้าน

ความสำเร็จของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคมด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินกิจกรรม ด้านการได้รับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล หรือไม่ พบว่าความสำเร็จของแผนพัฒนา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคมในทิศทาง

เดียวกันในระดับสูง แสดงว่า เมื่อความสำเร็จของแผนพัฒนาทั้งห้าด้านมีระดับความคิดเห็นที่สูงขึ้น การมีส่วนร่วมในการประชาคมหมู่บ้านก็จะสูงขึ้นด้วย

สรุป

ความสำเร็จของแผนพัฒนา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันในระดับสูง

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยยังมีข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาพื้นที่เพิ่มเติมดังนี้

1) ในการจัดทำแผนพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ ควรมุ่งเน้นให้มีการอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคม ตลอดจนมีการสื่อสารสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง

2) องค์การบริหารส่วนตำบล ควรการนำแผนพัฒนา ที่ควรให้ประชาชนเป็นผู้นำเสนอแผนพัฒนาหมู่บ้านที่มีความจำเป็นต่อส่วนร่วมมากที่สุด เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของชุมชน และหากไม่ได้รับการบรรจุ ควรมีชี้แจงสร้างความเข้าใจกับประชาชน

3) องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เรียนรู้และรับรู้ข้อมูลต่างๆ รวมทั้งร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามและร่วมรับประโยชน์จากการปฏิบัติงานของหน่วยงาน

4) องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ ควรใช้กิจกรรมจัดทำแผนพัฒนา แบบมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นช่องทางขยายฐานการสร้างความรู้ความเข้าใจ ในการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม สำหรับข้าราชการ และประชาชนในพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลือจากผศ.ดร.สักรินทร์ แซ่กุ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะกรรมการสอบ

วิทยานิพนธ์ทุกท่าน และคณาจารย์ทุกท่านที่ให้คำชี้แนะและสนับสนุนให้กำลังใจ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2540). *การจัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- กรมพัฒนาชุมชน. (2540). *แนวทางพัฒนาคุณภาพแผนชุมชน*. กรุงเทพฯ.
- ภักดีรา รักบำรุง. (2551). *ศึกษากระบวนการประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลคลอง อำเภอลิขิต จังหวัดนครศรีธรรมราช*. รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2551). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550*. กรุงเทพฯ : การปกครองส่วนท้องถิ่น.
- อรญา อนุกุล. (2552). *กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนและแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลบางสระแก้ว อำเภอลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี*. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง. (2555). *แผนพัฒนาสามปี ประจำปี พ.ศ. 2555 – 2557*. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง : ร้อยเอ็ด.
- อุสมาน อาแซ. (2553). *กระบวนการและขั้นตอนการจัดทำประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลปู่โตะ อำเภอสู่โขง จังหวัดนครราชสีมา*. รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. (1977). *Rural Development Participation*. Ithaca : Cornell University.

แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น

Guidelines for the Management of Pre-school Development Centers Under Local Administrative Organization in Khon Kaen Province

ทองลักษณ์ ทัดทา¹, กาญจน์ เรืองมนตรี², พงษ์ศักดิ์ ภูคาบขาว³

Thongluk Thadtha¹, Karn Ruangmontri², Phongsuk Phukabkhw³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่าง คือ นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 57 คน ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 57 คน ผู้อำนวยการกอง/หัวหน้าส่วนการศึกษา/นักวิชาการศึกษา จำนวน 57 คน และครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน 95 คน รวมทั้งสิ้น 266 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบบคำถามปลายเปิด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เสนอผลการวิจัยเป็นตารางประกอบคำบรรยาย

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “น้อย” ด้านที่มีระดับปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน รองลงมาคือ ด้านบุคลากรด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย และด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร และด้านการบริหารจัดการทั่วไป มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” ด้านที่มีระดับปัญหามากที่สุด คือ ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย รองลงมา คือ ด้านบุคลากร มีปัญหาอยู่ในระดับมาก ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการทั่วไป มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

¹ นิสิตระดับปริญญาโท, สาขาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³ ศึกษาพิเศษเขตเชี่ยวชาญ, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

¹ M. Ed. Administrator Education, Faculty of Education, Mahasarakham University, Mobile : 0801544134

² Asst.Prof, Faculty of Education, Mahasarakham University.

³ Director of Supervisor, Primary Education of KhonKaen service area 1.

3. แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุป ได้ดังนี้ ด้านการบริหารจัดการทั่วไป ครูผู้ดูแลเด็กควรมีการจัดทำแผนการดำเนินงานประจำปี มีการปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบประเมินผล และแก้ไขปรับปรุง พร้อมทั้งมีการรายงานผลให้หน่วยงานต้นสังกัดทราบ ด้านบุคลากร ควรมีการจัดทำแผนงานบุคลากร การสรรหาบรรจุ และแต่งตั้งต้องคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่ง มีการนิเทศ กำกับ ติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างเป็นระบบและนำผลการปฏิบัติงานมาปรับปรุงแก้ไข ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ส่งเสริมการก่อสร้างและปรับปรุงอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ได้มาตรฐานตามที่กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนด ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ส่งเสริมให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา มีการติดตามแผน และประเมินผล ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยมีตัวแทนชุมชน ผู้ปกครอง ศิษย์เก่าเข้าร่วมเป็นกรรมการ จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๆ และเปิดโอกาสให้คณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องการจัดการศึกษา

คำสำคัญ : การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

Abstract

The objective of this research Guidelines for the management of pre-school development centers under local administrative organization in Khon Kaen province involves sample group of 266. The tools used in the Research are survey in a section about level 5, open-ended questions (Open ended) and an interview. The statistics used in the data analysis were mean and standard deviation The result of the research submitted is in a table and includes commentary The results showed that

1. Current Conditions of the management of pre-school development centers under local administrative organization in Khon Kaen province, an overview of "At least" part of the analysis is that the side with the least of all the compliance level of participation and support from all sectors, the environment and people of the building where the security level is the best practices and have less or academics and activities in accordance with the curriculum and the general administration and management level is at the average level of compliance.

2. Problems and Suggestions for how to fix the situations of Children who belong to the management of pre-school development centers under local administrative organization in Khon Kaen province. An overview of the "More" analysis found that the problem is that most of buildings where the environment and the average maximum safety is secondary. There is a problem is that the people who are in a lot of participation and support from all sectors and academic activities in accordance with the curriculum development center management has a problem in mid-level.

3. Guidelines for the management of pre-school development centers under local administrative organization in Khon Kaen province. can be summarized as follows : General management and administration .The plan of operation for the year of the pre-school development centers has a plan to ensure compliance with evaluation and revision. To promote pre-school development centers plans to spend time on the report of the budget of the agency. There are plan to create a party for the nomination, selection and appointment of those who must be qualified personnel at the location of the Planning Center Operations. There is the wanon niwat Bangladesh Corporate Governance monitoring system which has the operation of its personnel, and the results of operations, and revisions. The building, a place of security and environmental concerns promotes the construction and updating of a child development center with building standards in accordance with the Department of Local Administration. Academic programs and activities in accordance with to promote child development center using a strategic plan to develop the study such as the education development plan, education 3-year action plan for fiscal year action plan to comply with the study and put it in a map to follow up and evaluate the plan. The participation and support from all sectors by Board of Directors has appointed a child development center, a community representative alumni parents to participate as a member of the joint and have a comment about the education and policy in recognition of child development center. This would provide a platform for the meeting of the Board of Directors to consult with the child development center course development project schools, according to the plan development child development center

Keywords : management of pre-school development centers ,Guidelines for the management of pre-school development centers

บทนำ

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานด้านต่างๆขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นตั้งแต่วัยแรกเกิดจนตาย ซึ่งประชากรปฐมวัย (แรกเกิด – 5 ปี) นับได้ว่าเป็นวัยที่พึ่งพิงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ (setting) ความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากที่สุด (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวง ศึกษาธิการ. 2551 : 5) ซึ่งมีนโยบายพัฒนาเด็กปฐมวัยช่วงอายุ 0-5 ปี ทุกคนอย่างมีคุณภาพ เต็มศักยภาพมีครอบครัวเป็นแกนหลัก

และผู้มีหน้าที่ดูแลเด็กและทุกภาคส่วนของสังคมได้มีส่วนร่วมในการจัดบริการและสิ่งแวดล้อมที่ดีเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นและการพัฒนาเด็กตามวัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนตามช่วงอายุ คือ อายุแรกเกิด – 3 ปี และอายุ 3-5 ปี ซึ่งในช่วง กลุ่มอายุแรก การอบรมเลี้ยงดูจะมุ่งเน้นที่พ่อแม่และครอบครัว ส่วนช่วงกลุ่มอายุ 3-5 ปี มีสถานศึกษาดูแล ได้แก่ สถานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาเอกชน สถานศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลเด็กอายุ 3 ปีขึ้นไป เด็กปฐมวัยหรือเด็กวัยตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 5 ปี เป็นช่วงอายุที่มีอัตราของการพัฒนาการสูง ถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูที่ดีและถูกต้อง

ตามหลักจิตวิทยา และหลักวิชาการ เด็กก็จะพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในพื้นที่ มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในทุกๆ ด้าน เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและได้มาตรฐาน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจึงกำหนดมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และเป็นแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 6 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านการบริหารจัดการทั่วไป 2. ด้านบุคลากร 3. ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย 4. ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร 5. ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน 6. ด้านส่งเสริมเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย, 2553 : 2)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย 3-5 ปี ในรูปแบบของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งเองและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับถ่ายโอนภารกิจ มีภารกิจด้านการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยซึ่งมีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กตั้งแต่อายุ 3-5 ปี โดยครอบคลุมการบริหารจัดการศึกษา ด้านการบริหารจัดการทั่วไป ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ด้านส่งเสริมเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย, 2553 : 2) โดยการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น มีนโยบายจัดการศึกษา คือ เรียนรู้อย่างมีความสุขผ่านการเล่นและลงมือทำกิจกรรม

ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และบรรยากาศที่อบอุ่น เป็นมิตร และปลอดภัย มีกิจกรรมที่กระตุ้นให้เด็กได้คิด และจินตนาการกิจกรรมที่ได้ใช้ประสาทสัมผัสเพื่อฝึกให้การรับรู้ ได้ฝึกคิดแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ที่ถูกต้อง เหมาะสม ตามวัย

สภาพการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น จากรายงานการตรวจประเมินมาตรฐานการจัดการศึกษาด้านปฐมวัยตามมาตรฐานการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2555 พบว่าแต่ละศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ คือ การจัดประสบการณ์แก่เด็กยังไม่มีการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กอย่างจริงจัง ด้านบุคลากรพบว่าครูที่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็กขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดการศึกษาปฐมวัย ด้านงบประมาณยังขาดงบประมาณสนับสนุน สื่ออุปกรณ์และเครื่องเล่นสนามสำหรับเด็กไม่เพียงพอ ด้านอาคารสถานที่บางแห่งต้องอาศัยอาคารอเนกประสงค์ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นที่ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ชุมชน และประชาชนขาดการมีส่วนร่วม จากเหตุผลข้างต้นเป็นประเด็นสำคัญที่จำเป็นต้องศึกษา แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ส่งเสริม สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดการศึกษา ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น

3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดโดยการสังเคราะห์จาก งานวิจัยผนวกกับแนวคิดของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มาตราฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประเด็นที่ศึกษา แนวทางการบริหารจัดการศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น คือ 1. ด้านการบริหารจัดการทั่วไป 2. ด้านบุคลากร 3. ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย 4. ด้านวิชาการและ กิจกรรมตามหลักสูตร 5. ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 860 คน คือ นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ผู้อำนวยการกอง/หัวหน้ากอง/หัวหน้าส่วนการศึกษา/นักวิชาการศึกษา, ครูผู้ดูแลเด็ก (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่น. 2556 : 5)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 57 คน ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 57 คน ผู้อำนวยการกอง/หัวหน้ากอง/หัวหน้าส่วนการศึกษา/นักวิชาการศึกษา จำนวน 57 คน และครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน 95 คน รวมทั้งสิ้น 266 คน โดยใช้สูตรของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 อ้างอิงมาจากธีระวุฒิ เอกกุล. 2543) โดยใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) และวิธีเทียบสัดส่วน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนด เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

1. แบบสอบถามศึกษาเกี่ยวกับสภาพ ปัจจุบัน ปัญหาการบริหารจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดขอนแก่น โดยใช้แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน สถานที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หน่วยงานต้นสังกัด

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพ ปัจจุบัน การบริหารจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดขอนแก่น มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert) (บุญชม ศรีสะอาด. 2545: 66) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 สภาพปัญหาและแนวทางการบริหารจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดขอนแก่น มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert) (บุญชม ศรีสะอาด. 2545: 66) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดขอนแก่น ข้อมูลเชิงปริมาณได้จากแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น คือ แบบสัมภาษณ์โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1.1 ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ถึงผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อขออนุญาตใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

1.2 นำแบบสอบถามสภาพ ปัญหาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น ไปให้นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการกอง/หัวหน้ากอง/หัวหน้าส่วนการศึกษา/นักวิชาการศึกษา ครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน 266 ชุด โดยการจัดส่งทางไปรษณีย์ และจัดส่งด้วยตนเองในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างอยู่ในบริเวณใกล้เคียง เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายกรอกข้อมูลตามประเด็นต่าง ๆ ในแบบสอบถาม

1.3 ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 266 ชุด ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้รับแบบสอบถามคืนมา จำนวน 266 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 เมื่อเก็บข้อมูลได้ครบถ้วน สมบูรณ์ จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามสัมภาษณ์

นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารตลอดจนบอกรัตถุประสงค์การวิจัยกับกลุ่มเป้าหมายนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาตรวจ สอบความสมบูรณ์ จากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์ที่มีความถูกต้องครบถ้วน สมบูรณ์มาจัดเรียงเรียงข้อมูล แยกข้อมูล และตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ก่อนนำข้อมูลไป

วิเคราะห์ตามขั้นตอนทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าสถิติดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และห่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบัน การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น วิเคราะห์โดยการคำนวณ หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคำตอบแต่ละด้านและแต่ละข้อ

ตอนที่ 3 ปัญหาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น วิเคราะห์โดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคำตอบแต่ละด้านและแต่ละข้อนำเสนอผลการ วิจัยโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดีเด่น ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด แยกเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่จัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดีเด่น ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เสนอต่อเครือข่ายชุดเดิมตรวจสอบ นำไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง แล้ววิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ โดย

การวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและ
จำแนก นำเสนอผลการวิจัยโดย การพรรณนา
วิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์
พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “น้อย”
ด้านที่มีระดับปฏิบัติดีน้อยที่สุดคือ ด้านการมีส่วนร่วม
และการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนรองลงมา คือ
ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและ
ความปลอดภัย และด้านวิชาการและกิจกรรมตาม
หลักสูตร ด้านการบริหารจัดการทั่วไป มีระดับการ
ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัญหาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็ก
เล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัด
ขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” ด้านที่มี
ระดับปัญหามากที่สุดคือ ด้านอาคารสถานที่
สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย รองลงมา คือ ด้าน
บุคลากร มีปัญหาอยู่ในระดับมาก ด้านการมีส่วนร่วม
และการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ด้านวิชาการ
และกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการ
ทั่วไป มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

3. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการบริหาร
จัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น ควรตั้งงบประมาณ
ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการและ
จัดสรร ครูผู้ดูแลเด็กให้เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน
ควรจัดให้มีสถานที่จอดรถรับ-ส่งเด็กเล็กที่สะดวก
ปลอดภัย มีมาตรการป้องกันอัคคีภัย ควรสนับสนุน
และส่งเสริมให้บุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดทำ
แผนการจัดประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง ควรให้
ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนด้านการศึกษาของ
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในการจัดกิจกรรมส่งเสริม
คุณภาพผู้เรียน

4. แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนา
เด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัด
ขอนแก่นแต่ละด้านสามารถสรุป ได้ดังนี้

4.1. ด้านการบริหารจัดการทั่วไป มี
แนวทางการบริหารจัดการดังนี้ 1. มีการจัดทำ
แผนการดำเนินงานประจำปีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
มีการปฏิบัติตามแผน มีการตรวจสอบประเมินผล
และแก้ไขปรับปรุง 2. ส่งเสริมให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
จัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณ พร้อมทั้งมีการ
รายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณให้หน่วยงาน
ต้นสังกัดทราบ

4.2 ด้านบุคลากร มีแนวทางการบริหาร
จัดการดังนี้ 1. มีการจัดทำแผนงานบุคลากร 2.การ
สรรหาบรรจุ และแต่งตั้งต้องคัดเลือกบุคลากรที่มี
คุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่ง 3. มีการนิเทศ
กำกับ ติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานของบุคลากร
อย่างเป็นระบบ

4.3 ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและ
ความปลอดภัย มีแนวทางการบริหารจัดการดังนี้
1. ส่งเสริมการก่อสร้างและปรับปรุงอาคารศูนย์
พัฒนาเด็กเล็กให้ได้มาตรฐานตามที่กรมส่งเสริม
การปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนด 2. จัดสภาพ
แวดล้อมภายในห้องเรียนให้เหมาะสม 3. ส่งเสริม
ให้มีสนามเด็กเล่นเครื่องเล่นพัฒนาการต่างๆ อย่าง
หลากหลาย ทั้งภายในอาคาร และภายนอกอาคาร
ที่ถูกสุขลักษณะ

4.4 ด้านวิชาการและกิจกรรมตาม
หลักสูตร มีแนวทางการบริหารจัดการดังนี้ 1. ส่งเสริม
ให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา
มีการติดตามแผน และประเมินผล 2. ส่งเสริมให้มี
การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

4.5 ด้านการมีส่วนร่วมและการ
สนับสนุนจากทุกภาคส่วน มีแนวทางการบริหาร
จัดการดังนี้ 1. มีการแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์
พัฒนาเด็กเล็กโดยมีตัวแทนชุมชน ผู้ปกครอง ศิษย์
เก่าเข้าร่วมเป็นกรรมการ 2. จัดให้มีการประชุม
คณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3. เปิดโอกาสให้

คณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้มีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นในเรื่องการจัดการศึกษา และร่วมรับรู้นโยบายของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

อภิปรายผล

สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “น้อย” ด้านที่มีระดับปฏิบัติดีน้อยที่สุดคือ ด้านการมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน รองลงมาคือ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย และด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการทั่วไป มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เยาวลักษณ์ เขียวสวาส (2551 : 83 - 84) ได้ทำการศึกษา สภาพและปัญหาการดำเนินงานจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในองค์กรบริหารส่วนตำบลจังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า สภาพและปัญหาการดำเนินงานจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรบริหารส่วนตำบลจังหวัดอ่างทอง สภาพการดำเนินงานการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยรวมอยู่ในระดับน้อยเปรียบ เทียบสภาพและปัญหาการดำเนินงาน จัดการศึกษาระดับปฐมวัยของคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในองค์กรบริหารส่วนตำบลจังหวัดอ่างทองโดยรวมตามระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนสภาพการดำเนินงานจัดการศึกษาระดับปฐมวัย โดยรวมตามตำแหน่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และปัญหาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยรวมตามตำแหน่งไม่แตกต่างกัน ปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก”

ด้านที่มีระดับปัญหามากที่สุดคือ ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย รองลงมา คือ ด้านบุคลากร มีปัญหาอยู่ในระดับมาก ด้านการมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริหารจัดการทั่วไป มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ ซึ่งผลการ วิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตติรัตน์ แห้งบุตตา (2554 : 60 - 64) ได้ทำการศึกษา การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1) โดยภาพรวมมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีสภาพปัญหาอยู่ในระดับ “ปานกลาง” 3 ด้าน คือด้านความสัมพันธ์กับชุมชนและการประชาสัมพันธ์ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ยกเว้นด้านวิชาการ และการจัดประสบการณ์แก่เด็ก ด้านธุรการ การเงิน และพัสดุ มีสภาพปัญหาอยู่ในระดับ “น้อย”

ผลการสัมภาษณ์แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น

ด้านการบริหารจัดการทั่วไป 1. มีการจัดทำแผนการดำเนินงานประจำปีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีการปฏิบัติตามแผน มีการตรวจสอบประเมินผล และแก้ไขปรับปรุง 2. ส่งเสริมให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณ พร้อมทั้งมีการรายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณให้หน่วยงานต้นสังกัดทราบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไสรดา จิตรฉาย (2555 : 157-158) ได้ทำ การศึกษา การศึกษา สภาพ ปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหา การจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผลการวิจัยพบว่า 1. การคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีการประชุมวางแผนเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินการคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์พัฒนา

เด็กเล็ก มีการประชุมประชาคมเพื่อสำรวจความต้องการของบุคคลในชุมชนที่จะสมัครเข้ามาเป็นคณะกรรมการ การศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในรูปแบบของคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างชัดเจน มีการดำเนินการสรรหาและเปิดรับสมัครบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมในแต่ละตำแหน่ง ซึ่งได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ผู้นำทางศาสนา ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนชุมชน ผู้แทนผู้ประกอบการ และผู้แทนครูผู้ดูแลเด็กเข้ามาเป็นคณะกรรมการ และมีการรายงานผลการสรรหาบุคคลที่จะเข้ามาเป็นคณะกรรมการ การศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในแต่ละตำแหน่งให้หัวหน้าส่วนการศึกษา หรือผู้อำนวยการกองศึกษา และผู้บริหารรับทราบ เพื่อดำเนินการแต่งตั้งบุคคลดังกล่าวเป็นคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2. การบริหารงบประมาณของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแต่ละประเภท มีการประชุมวางแผนร่วมกับคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางการจัดหาสื่อ หนังสือ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการวางแผนเพื่อกำหนดแนวทางการจัดหาสื่อ หนังสือ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการจัดหาสื่อวัสดุ อุปกรณ์ ในภาคเรียนต่อไป 4. การเบิกจ่ายงบประมาณของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีการจัดทำแผนการเบิกจ่ายงบประมาณ รายรับ-รายจ่ายในแต่ละโครงการ มีการจัดทำแผนการจัดพัสดุรายปี มีการจัดทำบันทึกการเบิกจ่ายงบประมาณของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในแต่ละปี การศึกษา และมีการวางแผนกำหนดการรายงานผลการดำเนินการใช้จ่ายงบประมาณของในแต่ละสัปดาห์ให้หัวหน้าส่วนการศึกษา หรือผู้อำนวยการกองการศึกษา และผู้บริหารรับทราบ

ด้านบุคลากร 1. มีการจัดทำแผนงานบุคลากร 2. การสรรหา บรรจุ และแต่งตั้งคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่ง 3. มีการนิเทศ กำกับ ติดตามตรวจ สอบ

การปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิเชิต ชัยแสงแก้ว (2554 : 91-92) ได้ทำการ ศึกษา แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า ด้านการบริหารบุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีแนวทางการพัฒนาดังต่อไปนี้ จัดให้มีการสำรวจความต้องการของบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบุคลากรฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อนำความต้องการมากำหนดในการวางแผนกำหนดปริมาณงานให้เหมาะสมกับอัตรากำลังที่มีอยู่ มีการจัดทำแผนงานบุคลากร เช่น แผนการพัฒนาบุคลากรในสังกัด เปิดโอกาสให้บุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้มีโอกาสในการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาบุคลากร ให้บุคลากรภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กร่วมเป็นกรรมการคัดเลือกผู้ดูแลเด็ก คัดเลือกบุคลากรที่จำเป็นเข้าปฏิบัติงานภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ต้องคัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ หรือมีวุฒิการศึกษาที่จบทางด้านอนุบาลหรือการศึกษาปฐมวัย มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากฝ่ายต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมพิจารณาเป็นผู้ร่วมคัดเลือก จัดตั้งงบประมาณเพื่อให้บุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงครบทุกศูนย์และทุกคนเพื่อให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น จัดฝึกอบรมบุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งหน่วยงานต้นสังกัดและสถาบันอื่นที่เปิดหลักสูตรการฝึกอบรมส่งเสริมบุคลากรให้ได้รับการศึกษาต่อระดับที่สูงขึ้นสำหรับผู้ที่ยังไม่ถึงเกณฑ์การเข้าศึกษาต่อของสังกัดด้วยการจัดเข้าร่วมอบรมในหลักสูตรต่างๆ กำหนดแผนงานการพัฒนาบุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไว้ในแผนต่างๆ ของต้นสังกัด บุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใช้สิทธิการลา เต็มวันตามระเบียบที่ได้กำหนดไว้ ควรให้โบนัสประจำปีอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม การเบิกจ่ายเงินเดือนแก่บุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่สะดวก เปิดโอกาสให้บุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็ก

เล็กได้รับเงินเดือนของบุคลากรตรงตามวุฒิการศึกษา

ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย 1. ส่งเสริมการก่อสร้างและปรับปรุงอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ได้มาตรฐานตามที่กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนด 2. ส่งเสริมให้มีสนามเด็กเล่นเครื่องเล่นพัฒนาการต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งภายในอาคาร และภายนอกอาคาร ที่ถูกสุขลักษณะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จรรยา วิสุทธิแพทย์ (2556 : 54) ได้ทำการศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาด้านอาคาร สถานที่ ควรมีการปรับปรุง ซ่อมแซมอาคารที่มีอยู่เดิมให้ได้มาตรฐานด้านความปลอดภัย โดยเฉพาะการติดตั้งลวดปรับปรุงห้องน้ำให้เหมาะสมกับตัวเด็กเพื่อสุขอนามัยที่ดีของเด็ก แนวทางพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม ควรมีการจัดทำรั้วกันพื้นที่สนามหญ้าและสนามเด็กเล่นให้เป็นสัดส่วน เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้น กับเด็ก และควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความสวยงาม ร่มรื่น โดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวโดยรอบศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อสำหรับที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติปรับพื้นที่สนามเด็กเล่นให้มีความปลอดภัย

ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร 1. ส่งเสริมให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา มีการติดตามแผน และประเมินผล 2. ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สอดคล้องกับกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2553) เกี่ยวกับมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่า ในด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตรว่า ควรจัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล

ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน 1. มีการแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์พัฒนา

เด็กเล็กโดยมีตัวแทนชุมชน ผู้ปกครอง ศิษย์เก่าเข้าร่วมเป็นกรรมการ 2. จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อปรึกษาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สอดคล้องกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2553) เกี่ยวกับมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่า ในด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ควรจัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล ตลอดจนผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน สนับสนุน การเข้าร่วมกิจกรรมและการประเมินพัฒนาการ ควรมีการจัดประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบให้เห็นประโยชน์และความจำเป็นของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นแบบเป็นระยะ ๆ เพื่อกระชับความสัมพันธ์ มีการประสานงานและประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นแบบให้ประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ รับทราบ เพื่อที่จะมีผู้เข้ามาช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ได้ โดยการประชาสัมพันธ์ และมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็น การให้ข้อมูลข่าวสารด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนสถาบันต่าง ๆ ของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1. เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ควรให้การสนับสนุนด้านการนิเทศการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
2. กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะสนับสนุนในด้านการจัดการศึกษาให้เป็นแนวทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำผลการวิจัยนำไปใช้ในการวางแผนและพัฒนาการ

บริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามความต้องการของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2553). *มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย.
- จรรยา วิสุทธิแพทย์. (2556). *ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จิตติรัตน์ แห่่งบุตตา. (2554). *การบริหารจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอสีชมภูจังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- พิชิต ชัยแสงแก้ว. (2554). *แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลสระแก้วอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร*. การศึกษาค้นคว้าอิสระ รม. กำแพงเพชร : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่น. (2556). *รายงานผลการดำเนินงานสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่น*.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). *บทบาทพ่อแม่ ครูพี่เลี้ยงและครูผู้ดูแลเด็กในการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กปฐมวัย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- โสธดา จิตรฉาย. (2555). *การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เยาวลักษณ์ เขียวสวาท. (2551). *สภาพและปัญหาการดำเนินการจัดการศึกษาปฐมวัยของคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดอ่างทอง*. วิทยานิพนธ์ คม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- อุทัย หิรัญโต. (2523). *การปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- Cronbach, Lee J. (1984). *Essential of Psychological Testing*. 3rd ed. New York : Haper and Row Publishers.

การสอนการเขียนแบบเน้นประเภท: วิเคราะห์ระบบข้อความหลักในการเขียนเรียงความภาษาอังกฤษเชิงอธิบาย

Genre-based Writing Instruction: Theme Analysis of EFL Expository Essays

ประไพ จันทราสกุล¹

Prapai Jantrasakul¹

บทคัดย่อ

การสอนประเภทของงานเขียน(genre)ให้ชัดเจนว่า มีรูปแบบและโครงสร้างทางภาษาที่สำคัญของแต่ละประเภทงานเขียนอาจเป็นวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพมากกว่า สามารถช่วยให้นักศึกษาที่ศึกษาภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศพัฒนาทักษะการเขียนงานวิชาการเป็นภาษาอังกฤษการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา รายงานทางวิชาการต่างๆ มักต้องใช้การเขียนเชิงอธิบาย (expository writing) รายงานวิจัยฉบับนี้ศึกษาวิธีการเรียบเรียง ความเด่นของข้อความหลัก (theme markedness) และการเรียงร้อยเพื่อพัฒนาข้อความหลัก (theme progression) ในงานเขียนเชิงอธิบายของนักศึกษาศาสตรบัณฑิตบัณฑิตศึกษาหลักสูตรนานาชาติที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาในการสื่อสารกลุ่มนักศึกษาได้ศึกษารูปแบบการเขียนสไลด์ต่างๆ จากกิจกรรมในชั้นเรียนเพื่อนำไปใช้เขียนบทความเชิงอธิบาย ในระหว่างหลักสูตรเตรียมความพร้อม 6 สัปดาห์ก่อนการเปิดภาคการศึกษาผู้วิจัยได้วิเคราะห์เปรียบเทียบงานเขียนก่อนและหลังมีการตรวจทานงานกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน (peer review) จำนวน 8 ชิ้นเพื่อศึกษาว่า จากมุมมองทฤษฎีไวยากรณ์ระบบและหน้าที่ (systemic functional linguistics) นักศึกษาจัดเรียงสร้างความเด่นของข้อความหลัก และพัฒนาข้อความหลัก ในงานเขียนอย่างไรจากการวิเคราะห์อภิหน้าที่ในงานเขียน (textual metafunction) พบว่า นักศึกษาสามารถปรับปรุงโครงสร้างทางภาษาศาสตร์ที่ใช้เพื่อสร้างความเด่นให้ข้อความหลักและพัฒนาข้อความหลักได้ดีขึ้นอย่างมีนัยยะความสามารถในแก้ไขงานเขียนให้สื่อสารความได้ดั่งนั้นชี้ให้เห็นว่า การสอนประเภทของงานเขียนในเชิงโครงสร้างทางภาษาศาสตร์ในการสร้างความหมาย ช่วยให้นักศึกษามีความเข้าใจเพิ่มขึ้นในการสร้างความหมายต่างๆ ที่ต้องการสื่อสารในการเขียนงานเชิงวิชาการภาษาอังกฤษซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในบริบทที่การเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้เริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการแล้ว และใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางในการสื่อสารในห้องเรียนเพื่อรองรับจำนวนนักศึกษาจากกลุ่มประเทศอาเซียนที่มีแนวโน้มมากขึ้น

คำสำคัญ: การเขียนเชิงวิชาการ, การวิเคราะห์ข้อความหลัก, การเรียนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศไวยากรณ์ระบบและหน้าที่, รูปแบบการสอนเน้นประเภทของงาน

¹ อาจารย์ประจำสาขาภาษา, วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ 1518 ถนนประชาชื่น 1 บางซื่อ กรุงเทพฯ 10800 โทรศัพท์ 66-2-555-2000 Email: ppjkht@gmail.com

¹ College of Industrial Technology, King Mongkut's University of Technology North Bangkok, 1518 Pracharat 1 Road, Bangsue, Bangkok, 10800 Tel: 66-2-555-2000 Email: ppjkht@gmail.com

Abstract

Explicit instruction of a genre-based approach in writing has been proposed as a more efficient methodology to assist EFL learners to develop their academic writing skills. For graduate studies, students are usually required to produce several academic papers which mainly entail expository writing. This paper investigated EFL expository essays of engineering graduate students in an English-mediated master's degree program in terms of theme markedness and theme progression. Different writing styles to produce an expository essay were taught with explicit teaching of language patterns and structure focus during the six-week preparatory course. Drawn on systemic functional linguistics (SFL), eight expository texts were analyzed to explore how students organized and structured their texts. More specifically, a comparison of the written text before and after the peer review was examined to find out how theme markedness and theme progression were realized. The textual metafunction analysis showed significant improvement of linguistic features for theme markedness and theme progression. The results highlight benefits of linguistically genre-based pedagogy to enhance EFL students' comprehension in meaning making for academic writing, especially in the context which the official implementation of AEC in which English is used as a working language to accommodate an increasing number of ASEAN students in a classroom at Thai universities.

Keywords: academic language writing, EFL, theme analysis, systemic functional linguistics, genre-based approach

Introduction

The integration of the ASEAN Economic Community in 2015 has led to considerable English-mediated programs as one of the responses to accommodate multilingual classrooms with students and teachers from a diverse culture in several subject areas. The emergence of new academic language patterns that incorporates a dual focus on the English as a working language and content is inevitably a challenge. As part of a six-week preparatory course which aimed to promote EFL graduate students' academic language development in reading, writing, and speaking prior to the

subject content course, this particular study primarily focuses on the development of academic writing skills of EFL students from ASEAN countries.

In an academic setting, several studies on EFL writing have shown that developing writing skills for academic language in English is quite a painstaking task (e.g. Foley, 2005; Kim, 2006; Lin, 2003). In order to help EFL students to improve their EFL academic writing, several studies advocated explicit instruction of genre-based approach in EFL writing classes for, mostly advanced, learners to produce cohesive and coherent texts (Byrnes, 2009, Chaisiri, 2010; Christie, 1999; Luu, 2011;

Qing-feng, 2010; Yang et al, 2007; Yasuda, 2011). Through explicit writing instruction of genre-based approach, this study, based on systemic functional linguistics (SFL), examined how Theme was marked and progressed in an expository essay produced by ASEAN EFL students. The essay before and after the peer review activity oriented toward functional grammar for meaning making is the focus of the analysis in seeing how linguistic features in terms of Theme were made.

Theoretical Framework

In this study, explicit genre-based pedagogy refers to an adaption of systemic functional linguistics (SFL) which views a language as a resource for making meaning in a particular context of use rather than as a set of fixed rules and structures (Halliday, 1994; Halliday & Matthiessen, 1999; Martin, 2009; Martin & Rose, 2008). It was originally articulated by Halliday in the 1960s. SFL primarily involves the relationship between textual production over social process or its context of learners. In doing so, meaning and form are inseparable to describe meaning potential in language with certain linguistic choices relevant to a genre. In any text construction, three kinds of meaning, that is, the ideational, the construal of our worldviews; the interpersonal, our social relationship; and the textual, the creation of relevance to the context (Halliday, 1994) are simultaneously realized through a language.

The textual meaning is realized through the system of theme, a starting point of the

clause message and rheme, which is the rest of the clause in which the theme is developed. In SFL, theme concerns what the clause is about. In English, theme is realized at the initial position in a clause. Theme structures and connects the ideational and interpersonal meaning. Thus, it plays an important role in creating a coherent and cohesive message. Theme choices enable a writer to convey their viewpoint in different patterns. Theme comes first, followed by rheme. Theme that “is conflated with the subject” is considered as “unmarked theme”; on the contrary, theme that is not subject is “marked theme” (Halliday, 1994). Choices in theme markedness in a text reflect the diversity of the writer’s linguistic resource. It is used to emphasize one idea over another in meaning making (Thomson, 2005).

According to Halliday (1994), based on its complexity, theme is classified into three categories: simple theme, multiple theme, and clause as a theme. Simple theme consists of one structural element and is represented by one nominal group, adverbial group or prepositional phrase. If the initial position of a clause is non-subject, this constituent has a marked theme. Multiple themes involve two clauses where conjunctive adjuncts, or what are called “textual theme”, are used to relate two clauses together. Clause as a theme refers to a complex structure of a main clause and a dependent clause which serves as a theme for the whole clause complex.

Theme progression involves the relationship between the theme of a clause as the themes and rhemes of subsequent clauses in a written text. Linear progression and iterative

progression are two patterns of theme progression. In the former, theme of a clause is developed from rheme of earlier clause while the latter is used when theme was repeated or co-referred in subsequent clauses (Thomson, 2005).

SFL draw attention to promote evidence-based interpretation by the students through the use linguistic constructs to improve the student's academic writing in their own discipline. In this approach, student writers, as Luu (2011, p. 123) stated, are requested to take the overall social purposes of a text into account when composing a text. To academically succeed in the discipline, EFL students need to acquire a particular discourse of their academic community in order to be able to produce acceptable texts in regards to grammar, organization, and content. Through their participation during the meaning making exchange and interaction with peers and the teachers, student writers acquire the knowledge of linguistics, contents, and ideas for their own composition.

From a pedagogical perspective, several studies have suggested that EFL students, when explicitly taught, would have a framework to learn and promote the development of features of grammar and discourse valued in English academic communities (Brynes, 2009, Chaisiri, 2010; Christie, 1999; Luu, 2011; Qing-feng, 2010; Yang et al, 2007; Yasuda, 2011). However, the studies on genre learning primarily involved "advanced" writing learners while this particular study involved EFL students whose language proficiency was varied-mostly beginning intermediate. In addition, these EFL

writers are likely to approach EFL academic writing with the belief that a writing essay is autonomous and context free. Given that, explicit instruction of linguistic features relevant to each writing style for an expository essay may help them become aware of "language as a meaning-making system" (Martin, 2009, p. 11) and, subsequently, use language to make meaning in a text construction more effectively. Given that, the research question of this study is: How does linguistically genre-based writing instruction, when explicitly taught, help graduate students to realize theme markedness and theme progression in an expository writing task?

Research methodology

In this study, EFL graduate students, on their voluntary basis, took a preparatory Academic English course before their international master's degree program officially started. It is a 6-week course where 18 hours are allocated for expository writing. The majority of student population in this graduate program is Thai. Only one ASEAN student from Cambodia took this course where the medium of the instruction is English. Explicit genre instruction of expository writing as a process, together with a focus on relevant linguistics features was given to enable the students to see the relationship between functional goals and linguistic resources. Connecting devices and transitional signals used to manage the flow of information were presented and practiced through exercises altogether in the classroom. Five different writing styles to produce an expository essay, including definition,

classification, comparison-contrast, cause-and-effect, and problem-solution, were taught.

For this particular research, to investigate how explicit genre-based writing instruction affected EFL academic writing, a total of eight expository essays written by graduate students from different engineering majors was chosen for theme analysis.

After being introduced to and practicing a range of linguistic choices available for a comparison-and-contrast writing style, individual students were assigned to write a comparison-and-contrast expository essay of 120-150 words on the topic of chocolate. The purpose of this assignment was to compare and contrast two chocolate brands available in their community. To deliberately place a focus on language awareness and rhetorical choices of a given writing style, they were asked to include conjunctive adjuncts to better structure their ideas and texts in their first draft. A Venn diagram was given to them in order to facilitate their text organization.

After grading their written assignment, four writing essays were selected for peer review in a classroom where teachers acted as a facilitator. Individual students were asked to grade the essay prior to the peer review. The grading rubric included a) meaning, b) purpose of writing, c) organization, d) structure and grammar, and e) spelling, word choices, and punctuation. They all agreed that the essay needed a significant revision as shown in the scoring of 5.15, 6.3, 7.3 and 7.62. Later, the researcher asked the students to form a group of three with whom they never worked collaboratively before. During the peer review,

the students were asked to pay attention to how theme choices were realized and how successfully cohesive devices were employed. Based on their comments, each group rewrote the essay. In total, eight writing essays, four before the peer review and the other four after the peer review, were collected for the topic under investigation, that is, theme analysis.

Initially, the instructor displayed her preference for having the student identify problems himself and self-correct them based on SFL they had been trained before; however, the student, as a novice EFL writer, was unable to pinpoint and utter writing problems. With the instructor's initiation, each group took a more active role in doing so. Candidate revisions and alternative ways of outlining, word choices, and phrasing the texts were scaffolded by the instructor.

To discover how students organized and structured their texts, a comparison of the eight written texts, four before the peer review and the other four after the peer review, based on SFL, was coded on how theme was markedness and progressed.

Findings

Eight expository essays in which a comparison- and- contrast writing style was the focus showed that the students could transfer linguistic choices to their writing assignment both before and after the peer review. Yet, some misunderstanding in those language choices available to produce this particular writing style was still apparent with serious surface grammatical errors in the before-the-peer-re-

view draft. The reinforcement of explicit SFL explanation which was offered throughout the peer response activity to offer an array of language options in the construal of meaning making in their expository assignment led to improvement in the revision in terms of theme markedness and theme progression. In the essays was reflected the students' awareness of the power of linguistic choices in structuring the text, where minor, but fewer, grammatical errors still existed. They could rewrite more coherent and cohesive texts with clearer content and organization, together with appropriate English grammar. Theme and rheme were reorganized, regrouped, or even rewritten to refine the structuring of their comparison-and-contrast expository essay. A revision talk, through the SFL-oriented approach, enabled the students to better select suitable types of clauses to form and elaborate their argument, resulting in a variety use for theme markedness, and theme progression. Several conjunctive devices were also used more correctly and properly to link the ideas and construct the flow of information.

Theme markedness

A marked theme is used to signal a special attention within the clause to something other than the subject of the clause (Halliday, 1994). Instead of largely beginning a clause with topical theme throughout the expository text, these graduate students were able to recognize the use of other types of theme as a departure point for each text as a text evolved (Halliday, 1994). The topical theme in these

eight essays was marked with such circumstantial adjuncts as *in Thailand, these days, recently, for distinctive ingredients, because of* .... Dependent clauses beginning with such subordinating conjunctions as *although, since* were also used as marked themes to signal the coherence of the text. Almost all the students were able to make use of linguistic resources presented during the class to markedly thematize the argument.

Yet, the essay contained considerable weaknesses in terms of theme markedness and surface grammatical structure in the realization of meaning making. In the revision draft, theme analysis suggested that, through the instructor's explicit scaffolding in an array of linguistic choices pertaining to how to produce a better expository essay, they were able to revise the texts with better theme choices, lexical items, syntactical structures and text structuring. The clauses were significantly shortened to better structure and develop information in discourse. They understood why a long sentence resulted in unclear meaning with less focus. They could recognize how linguistic features contributed to different meaning interpretations. The analysis further demonstrated that such interpersonal theme as *to me* and *in my opinion* in the initial position, like the above circumstantial adjuncts and connecting device, was better used to constitute a marked choice of theme when elaborating the EFL learner social relationship to the given topic. The use of pronoun *I* and *you* was also more properly incorporated for the social manifestation.

Table 1 and Table 2 summarize the use of linguistic features before and after the peer

response in terms of how theme was realized. Drawn on SFL analysis, it reveals that explicit genre-based instruction through the SFL-oriented approach allowed these graduate students to have a tool to notice and work on content and rhetorical problems in their expository text, especially for their own revision.

Table 1: Summary of Theme and Rheme Analysis before the Peer Review Activity

Category	Text	Text	Text	Text
	1	2	3	4
Markedness	2	-	4	4
Simple theme	3	4	6	-
Multiple theme	-	2	3	4
Clause as a theme	1	-	1	1
Interpersonal element as theme	-	1	1	-
Textual element as theme	4	9	8	5

Table 2: Summary of Theme and Rheme Analysis after the Peer Review Activity

Category	Text	Text	Text	Text
	1	2	3	4
Markedness	4	1	3	1
Simple theme	7	3	7	7
Multiple theme	-	1	-	1
Clause as a theme	1	-	1	-
Interpersonal element as theme	1	1	1	-
Textual element as theme	2	9	4	14

Theme progression

The interaction between lexical strings and reference chains constitutes a text’s theme progression (Danes, 1974 as cited in Belmonte & Hidalgo, 1998). In terms of text coherence, the analysis showed that these graduate students favored iterative theme progression over linear one. They rarely used the rheme in the previous clauses as a starting point to develop logical and more elaborated arguments. Explicit genre writing instruction apparently provided the students a linguistic resource for cohesion. Yet, such cohesion devices were not appropriately used to give coherence to the text and build the argument. Like EFL/ESL students, the graduates in this study overtly relied on textual thematic choices to structure the flow of the argument (Schleppegrell, 2004 and Belmonte & Hidalgo, 1998). Textual themes such as *first of all, in addition, furthermore, moreover, finally, lastly, to sum up, in conclusion, nonetheless, in the same way, (un)like ..., on the contrary, however, likewise, for example, but, and, although, because, that, which, while, whereas* were overly used to develop their argument. Despite the fact that the overuse of these cohesive devices could link themes, the expository essays were organized more toward a list-like fashion, rather than expanding on information introduced in the rhemes. These graduate students did not go into depth on the ideas introduced in the rhemes. This inappropriate and undue use of conjunctive adverbs was largely made in the first draft, partly due to the instructor’s encouragement before the assignment.

The instructor's initiation on linguistic choices for potential meaning making drew the students' active participation during the peer review, resulting in significant improvement for their theme progression in their expository essay. Rather than relying on solely on connecting devices, the students could include more linear, where necessary, thematic progression to build up an argument in their revision draft. They could combine clauses and make use of embedded clauses more properly and correctly to present their argument logically in a coherent and tightly-organized fashion. In the revision draft, the SFL analysis revealed that the students learned how to better structure their expository essay through the use of these textual devices, where appropriate, to heighten the argument even though some still overtly and heavily relied on the textual mechanism.

Table 3: Analysis of theme progression before the peer review activity

Category	Text 1	Text 2	Text 3	Text 4
Iterative theme progression	6	2	2	4
Linear progression	0	0	2	0

Table 4: Analysis of theme progression after the peer review activity

Category	Text 1	Text 2	Text 3	Text 4
Iterative theme progression	7	6	3	5
Linear progression	2	2	3	3

Table 3 and Table 4 summarize the use of theme progression in an expository writing before and after the peer review. To clarify and refine the theme in their argument, the graduate students were also able to notice the overuse of transitional device in a distorted fashion to manage the flow of the information as shown in Table 1 and Table 2. They also could realize that the length of each clause should be shortened and be no longer too lengthy to digress the focus of each clause. The number of words used in each clause was lessened in a significant way to better thematize the text.

Discussion and conclusion

Based on the textual metafunction analysis of the expository essays both before and after the peer review activity, explicit genre-based writing instruction proved itself to be useful in an EFL classroom where knowledge of grammar is the only one pillar for a comprehensible input. Rather than having a focus on surface grammatical errors, the functional linguistics constructs of theme and rheme enables not only the EFL teacher but also students to analyze the organization of meaning- both content and rhetorical matters- in their EFL academic writing (Cheng, 2008 and Tardy, 2006, 2009). In this study, the EFL teacher could reinforce certain language patterns for proper meaning making on the given genre and topic while the EFL students learned how to have a point of reference to develop a topic, clarify ideas, and structure a text based on their accumulated linguistic resources (Berg, 1999; Liu & Hansen, 2005). The graduate

informants became more aware of the particular discourse of academic language in an expository essay and produced expository essays with various theme markedness and progression. Language development, as Ryshina-Pankova (2010) stated, does not involve “a decontextualized mechanical process of learning new lexical items,” but rather entails “an expansion in the meaning making abilities” (p. 194). With the scaffolding from the teacher and a co-construction of knowledge for expository writing among their peers, they learned to pay attention to how theme was realized and developed through lexical items, syntactical structures, and text outlining.

In sum, as Kibler (2011) described, explicit genre-based writing instruction could serve a dual role—developing students’ reading interpretation skills while simultaneously building up their academic writing skills in both their discipline and the EFL field. The official implementation of ASEAN Economic Community in 2015 has led every ASEAN country to prepare its citizen to become proficient in its mother language and the AEC working language, that is, English. Therefore, it is noteworthy to incorporate an explicit genre-based pedagogy into an academic writing class where diverse English proficiency level is quite prevalent. In SFL theory, developing language ability is largely associated with the expansion of registers, including the acquisition of genres representing various institutional, educational, and professional settings (Ryshina-Pankova, 2006). As graduate students are commonly required to read and write in English during their master’s degree program, a height-

ened awareness of the relationship between a genre and the linguistic resources for the construal of meaning can thus serve as a springboard for EFL writers, regardless of their language proficiency, to develop both writing skills and linguistic knowledge simultaneously. Last but not least, given the fact that the findings of this study are from the small number of writing tasks, future research should increase the corpus for analysis of the theme and rheme construct in EFL writing. Better selection of theme markedness and progression to construe the meaning of the expository may be reinforced by collective group writing practices. Yet, it should be primarily taken as evidence for the SFL-oriented writing approach explicitly taught during class.

Acknowledgement

I would like to thank all my graduate students, especially those who attended this 6-week course for Academic English on a regular basis and attentively worked on every activity during class. Without their engagement and participation, explicit genre instruction of academic writing for an expository essay could not have been implemented. I am also grateful to the graduate program for allowing me to create the course in my own way.

การจัดการความเสี่ยงจากอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านผังเมืองกรณีศึกษา : การจัดการความเสี่ยงด้านน้ำท่วมในเขตพื้นที่ผังเมืองรวมอุบลราชธานี- วารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

Risk Management Related to Flooding for Urban Planning Management: Case study of the Flooding Risk Management in the Comprehensive Area Plan of Ubon Ratchathani-Warin Chamrap, Ubon Ratchathani Province, Thailand

รัชณีกรณีย์ สารส,¹ สักกรินทร์ แซ่ภู,² ธาราวุฒิ บุญเหลือ³

Rarchaneekorn Saros,¹ Sakkarin Sapu,² Tarawut Boonlua³

บทคัดย่อ

งานวิจัยศึกษาปัจจัยความเสี่ยงจากอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านผังเมือง กรณีศึกษาการจัดการความเสี่ยงด้านน้ำท่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน และความเสี่ยงจากการเกิดปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ เพื่อแสวงหาแนวทางบรรเทาปัญหาในพื้นที่เสี่ยงภัยโดยศึกษาจากปัจจัยด้านกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ ด้านสังคม และปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน การศึกษาพบว่า ปัจจัยความเสี่ยงด้านน้ำท่วมจากการสัมมนา จำนวน 20 คน การลงพื้นที่สังเกตการณ์นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผล โดยการวิเคราะห์ด้วยวิธีการ (AHP) เป็นกระบวนการการตัดสินใจด้วยการเปรียบเทียบความสำคัญ เพื่อหาคำแนะนำของแต่ละปัจจัยก่อนหลัง เพื่อจัดลำดับความสำคัญ จากผลการศึกษาพบว่าปัจจัยการใช้ประโยชน์ที่ดินส่งผลต่อปัญหาน้ำท่วมมากที่สุดคือการนำพื้นที่สำหรับรับน้ำมาใช้ในการขยายเมือง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองส่งผลต่อทิศทางการไหลของน้ำรองลงมาเป็นปัจจัยด้านกายภาพที่เป็นพื้นที่ที่อยู่ติดแม่น้ำมูลเป็นพื้นที่ปลายน้ำพื้นที่รับน้ำและปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีการขยายการลงทุน ปัจจัยด้านประชากรที่เพิ่มขึ้นแรงงานย้ายถิ่น และปัจจัยด้านสังคมที่เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นชุมชนเมืองมากขึ้นส่วนการให้ระดับความสำคัญผลการศึกษาพบว่า การให้ความสำคัญของ แนวทางการป้องกันมากที่สุดควรทำให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ รองลงมาเป็นแนวทางปฏิบัติในช่วงวิกฤติ ควรมีแนวทางการเตรียมการและแนวทางการบูรณะและฟื้นฟูตามมาเป็นลำดับ และควรที่จะนำมาตรการการจัดการด้าน

¹ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, (081)955-1415, Email : Tapo1991@gmail.com

² อาจารย์, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ (080)419-5490, Email :sakkarin.sapu@gmail.com

¹ Graduate student in Sustainable Urban and Environmental Development, Faculty of Architecture, Urban Design and CreativeArts, Mahasarakham University

² Lecturer, Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, Thailand 44150

ผังเมืองเข้ามาช่วยในการจัดการความเสี่ยงจากอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านผังเมือง ทั้งที่เป็นมาตรการที่ไม่ใช้สิ่งก่อสร้างและมาตรการที่ใช้สิ่งก่อสร้าง โดยนำไปใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการเพื่อลดผลกระทบอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การจัดการความเสี่ยงอุทกภัยด้านผังเมือง

Abstract

This research study focuses on risk factors caused from flooding for preparing urban planning management in a case study of the flooding risk management aimed to study the physical changes, land-use and risks emergence from flooding areas to seek risk mitigation guidelines in the area by studying of population, economics, social and land-use aspects. Findings indicated that risk factor hierarchy was derived from the interviews of 20 respondents and field observation. Data obtained were analyzed by analytic hierarchy process (AHP) which is the decision making process through comparison of importance in order to determine the weight of each before-after factor for prioritizing. The result of study also found that the land-use factor was the most affecting factor to flooding. Taking water storage areas to use for expanding the city, the cause of physical changes of the city, affected by direction of water flow as following affecting factors, physical factor, were areas located adjacent to the river which are at downstream catchment area, economic factor that expands the investment, demographic factors which increases labor migration, and social factors that begin to change as greater urban area expands. In terms of level of significance priority, the results indicated that prioritizing of preventive guidelines should be placed as the most important factor. As following factors, the practical guidelines during the crisis should have the preparation and restoration and reconstruction guidelines as priority order respectively. As well as, the urban planning management measures should be applied to assist in flooding risk management in order to generate urban planning management both non-constructive measure and constructive measure applied as concrete management guidelines to reduce the impacts of flooding effectively and sustainably.

Keywords : Urban flooding risk management

บทนำ

จากภาวะโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่กำลังเกิดขึ้น เป็นต้นเหตุให้เกิดภัยพิบัติหลากหลายชนิด ทั่วโลกและในประเทศไทย ซึ่งจะมีแนวโน้มที่จะเกิดความรุนแรงมากขึ้น ปัจจุบันได้มีกลุ่ม

ประเทศตะวันตกได้ตื่นตัวเป็นอย่างมากและพยายามคิดค้นวิธีการแก้ไขปัญหานอกจากนั้นยังได้แสวงหาวิธีการต่างๆ เพิ่มศักยภาพของกายภาพเมืองเพื่อให้มีความสามารถในการปกป้องตัวเองจาก ภัยพิบัติทางธรรมชาติ สำหรับประเทศไทย เป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีความเสี่ยงและไม่สามารถหลีกเลี่ยงปัญหานี้ได้

เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในโลก โดยเฉพาะมหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2554 มีราษฎรได้รับผลกระทบมากมาย มากที่สุดเท่าที่มีมาในประเทศไทย

จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดหนึ่งตั้งอยู่ในภาคอีสานตอนล่างและเป็นจังหวัดหนึ่งที่เป็นพื้นที่เสี่ยงเกือบทุก ๆ ปี เนื่องจากมีระบบการจัดการน้ำที่สัมพันธ์กับระบบลุ่มน้ำ ไม่ว่าจะเป็น ลุ่มน้ำชี และลุ่มน้ำมูล และเป็นพื้นที่ที่ปลายน้ำ ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศ ทำให้ระบบระบายน้ำภายในพื้นที่ของจังหวัดลดลง รวมทั้งมีการขยายตัวของชุมชนกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ และอาคารสิ่งปลูกสร้างตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะบริเวณทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขตผังเมืองรวมอุบลราชธานี -วารินชำราบ บริเวณชุมชนริมแม่น้ำมูลซึ่งเป็นพื้นที่ที่เสี่ยงและประสบกับปัญหาน้ำท่วมเป็นประจำ

การศึกษาด้านกายภาพการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงด้านน้ำท่วมในผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ น่าจะเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถช่วยประเมินพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัยและหาทางลดความรุนแรงที่จะเกิดขึ้น เพื่อที่จะเป็นแนวทางเสนอแนะแนวคิดและแนวทางในการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่ในอนาคตอีกทั้งยังสามารถเป็นแนวทางหนึ่งที่จะอาจป้องกันผลกระทบอันจะเกิดจากได้

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในอนาคตและแผนงานโครงการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำมาตรการและข้อเสนอแนะเพื่อกันและบรรเทาผลกระทบจากอุทกภัยในเขตจังหวัดอุบลราชธานี

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

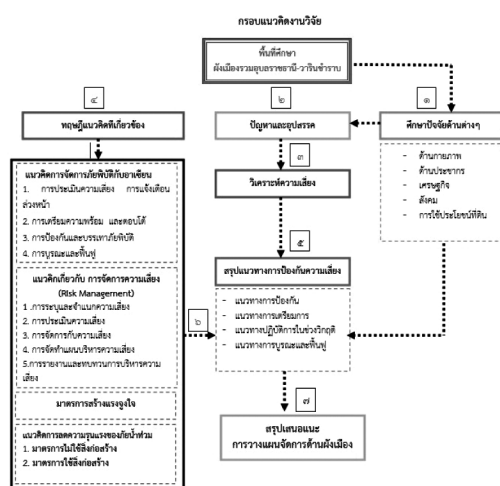
2. เพื่อศึกษาปัจจัยความเสี่ยงจากปัญหาน้ำท่วม ในเขตผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ

จังหวัดอุบลราชธานี

3. เพื่อเสนอหาแนวทางบรรเทาปัญหาพื้นที่เสี่ยงภัยในเขตผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบในอนาคต

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาความเป็นมาของพื้นที่ศึกษาและเอกสารแนวคิดทฤษฎี รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จึงได้สรุปเพื่อเป็นกรอบแนวคิดแผนภูมิดังนี้

กรอบแนวคิดงานวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการจัดการความเสี่ยงด้านอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านผังเมือง กรณีศึกษาผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของพื้นที่ในเขตผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ รวมถึงการศึกษาลักษณะตั้งถิ่นฐาน พื้นที่กายภาพทั่วไปการเพิ่มประชากร การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมือง สังคมและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ

ภาพประกอบที่ 1 เขตพื้นที่การวิจัยเขตผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ

เขตพื้นที่การวิจัย

ศึกษาในเขตพื้นที่ผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลด้านกายภาพของชุมชนในเขตพื้นที่ผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ การตั้งถิ่นฐานประชากร กายภาพชุมชน สังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งประวัติความเป็นมาของเมือง การตั้งถิ่นฐานอดีต-ปัจจุบัน

2. ศึกษาการเพิ่มประชากร กายภาพของเมือง สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประเพณี ของพื้นที่

3. ศึกษาภาพรวมของผลกระทบในบริเวณที่เกิดน้ำท่วมถึง ทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงกายภาพของเมืองสภาพเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต

กลุ่มตัวอย่างและประชากร

การวิจัยครั้งนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการน้ำ จำนวน 20 คน

กลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 2 ประชากรในเขตบริเวณที่ได้รับผลกระทบจริง บริเวณน้ำท่วมถึง บริเวณใกล้เคียงรวมถึงการศึกษาภาพถ่ายทาง

อากาศอดีต-ปัจจุบัน รวมถึงการเก็บข้อมูลกายภาพเพื่อประกอบการสัมภาษณ์ รวมทั้งศึกษาข้อมูลด้านสถิติ แผนที่ นโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วิธีการเข้าถึงข้อมูลซึ่งอาศัยเครื่องมือในการวิจัย

1. ใช้แนวคำถาม (Interview Guideline) เป็นเครื่องมือสัมภาษณ์ โดยแนวคำถามใช้คำถามข้อมูลระดับเชิงลึก เพื่อช่วยในการสัมภาษณ์ มีความต่อเนื่องครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์แบบสอบถามชุดนี้ต้องการศึกษาความเสี่ยงจากอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านผังเมือง แบบสอบถาม แบ่งเป็น 5 ส่วน คือ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยของสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านน้ำท่วมในพื้นที่

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการให้ความสำคัญของแนวทางการป้องกันความเสี่ยงจากอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านผังเมือง

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลการให้ความสำคัญของแนวทางการป้องกันความเสี่ยงจากอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านผังเมือง

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าน้ำหนักระหว่างมาตรฐานของการให้ความสำคัญของแนวทางป้องกันความเสี่ยงจากอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านผังเมือง

การเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง หลังจากได้แบบสอบถามกลับมาแล้วได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

2. ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observations) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observations) โดยการให้ข้อมูลของชุมชนลงพื้นที่ชุมชนทั้ง 27 ชุมชนในเขตพื้นที่ประสบปัญหาน้ำท่วมหรือพื้นที่ที่มีความเสี่ยงเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อนำมาประกอบงานวิจัย

3. ใช้อุปกรณ์ในการจดบันทึก สมุดจดถ่ายภาพ เมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์

ขั้นตอนการวิจัยมีดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลวิธีการดังนี้

รวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แผนพัฒนาในเรื่องต่างๆ ดังนี้ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาค้นคว้า และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบงานวิจัยข้อมูลเชิงพื้นที่ของชุมชน การเพิ่มขึ้นของประชากรและชุมชน ปัจจัยการส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในเขตพื้นที่ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องและชัดเจน รวมถึงเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้เข้าถึงแหล่งข้อมูล การเข้าร่วมชุมชน เพื่อจะได้รับทราบข้อมูลที่ครบถ้วนรวมถึงการเก็บข้อมูลภาคสนาม การสำรวจพื้นที่และประชากรเขตพื้นที่ผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ ซึ่งประกอบด้วย การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้มีความรู้เรื่องที่ต้องศึกษาการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายที่มีความสำคัญกับการให้ข้อมูลการสังเกตแบบการมีส่วนร่วม เช่นการเข้าร่วมประชุมการวางและการจัดทำผังชุมชน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบหาค่าน้ำหนักระหว่างมาตรฐานของความสำคัญระหว่างปัจจัยปัจจัยด้านกายภาพปัจจัยด้านประชากรปัจจัยด้านเศรษฐกิจปัจจัยด้านสังคมปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ผู้ศึกษาได้นำเสนอตารางในการใช้จัดลำดับความสำคัญค่าน้ำหนักระหว่างมาตรฐานด้วยวิธี AHP ในการหาค่าคะแนนของแต่ละปัจจัย แล้วนำผลที่ได้มาคูณกับน้ำหนักมาตรฐานแต่ละด้าน และนำค่าที่ได้มาใช้ในการตัดสินใจในการให้ความสำคัญของแต่ละปัจจัยว่าปัจจัยใดควรให้ความสำคัญก่อนหลัง

AHP (Analysis Hierarchy Process) เป็นกระบวนการการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพมาก เริ่มต้นด้วยการเปรียบเทียบ ความสำคัญ ของเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจ เพื่อหา น้ำหนัก ของแต่ละเกณฑ์ก่อน หลังจากนั้นจึงนำทางเลือก ที่มีทั้งหมดมา

ประเมินผ่านเกณฑ์ดังกล่าว เพื่อจัดลำดับความสำคัญของแต่ละทางเลือก

ตารางที่ 1 แสดงระดับปัจจัยของสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านน้ำท่วมในเขตพื้นที่ผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ปัจจัยของสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงฯ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับปัจจัย
ปัจจัยด้านกายภาพ	4.45	0.75	2
ปัจจัยด้านประชากร	2.85	1.26	4
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	2.90	1.20	3
ปัจจัยด้านสังคม	2.70	1.21	5
ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน	4.64	0.48	1
โดยรวม	3.51	0.81	

ตารางที่ 2 แสดงระดับการให้ความสำคัญของแนวทางการป้องกันความเสี่ยงจากภัยพิบัติทางธรรมชาติเพื่อการจัดกาจัดด้านผังเมือง

การให้ความสำคัญของแนวทางการป้องกันความเสี่ยง	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการให้ความสำคัญ
1. แนวทางการป้องกัน	4.50	0.76	1
2. แนวทางการเตรียมการ	3.95	1.050	3
3. แนวทางปฏิบัติในช่วง	4.30	0.92	2
4. วิกฤติแนวทางการบูรณะและฟื้นฟู	3.50	1.051	4
โดยรวม	4.06	0.50	

3. ผลการศึกษา

ผู้วิจัยสรุปผลของการศึกษา ดังนี้

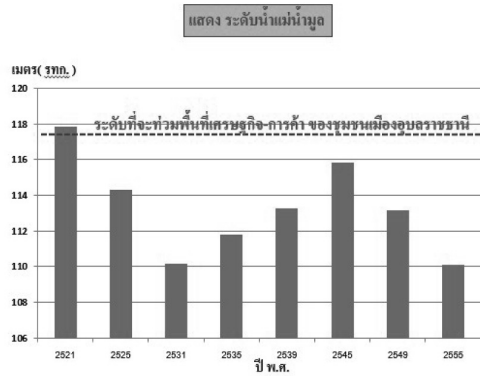
การศึกษาปัจจัยความเสี่ยงจากปัญหาน้ำท่วมและหาแนวทางเสนอแนะการแก้ไขปัญหา พื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วมในเขตผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ลุ่มน้ำท่วมเนื่องจากน้ำ

ล้นตลิ่ง ความรุนแรงของการเกิดน้ำท่วมจะขึ้นอยู่กับความห่างจากพื้นที่เป็นหลัก ซึ่งถ้าอยู่ใกล้ลำน้ำมากก็จะเสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วมมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่เป็นพื้นที่จุดปลายน้ำอำเภอเมืองอุบลราชธานี ซึ่งเป็นพื้นที่จุดปลายน้ำของลำน้ำชีที่จะไหลลงแม่น้ำมูล บริเวณพื้นที่ของอำเภอเมืองอุบลราชธานี และจะไหลลงสู่มแม่น้ำโขงต่อไปทำให้การไหลระบายของน้ำตามธรรมชาติมีความช้า ดังนั้นจากสภาพปกติตัวพื้นที่เองจึงมีโอกาสที่จะประสบกับปัญหาน้ำท่วมได้ง่าย และสถานการณ์น้ำท่วมของจังหวัดเริ่มมีความรุนแรงมากขึ้น อีกทั้งในช่วง 3-4 ปี จังหวัดอุบลราชธานีมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วมจึงขยายส่วนกว้างมากขึ้น มีการก่อสร้างอาคารบริเวณพื้นที่รับน้ำมากขึ้นทำให้พื้นที่เมืองเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากที่น้ำท่วมบริเวณตลิ่งน้ำหลากอย่างเดียวไม่พอน้ำกับท่วมบริเวณตัวเมืองที่เป็นเศรษฐกิจ มีประชาชนได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก

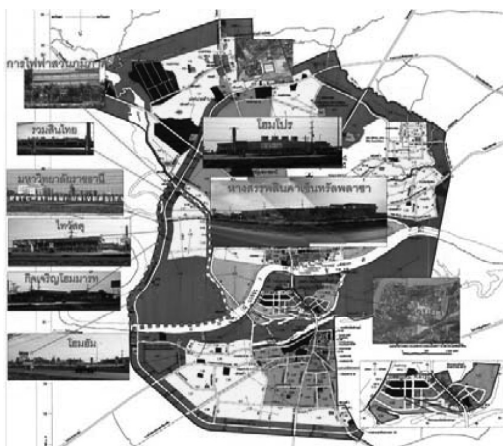
ภาพประกอบที่ 2 แสดงสภาพภูมิประเทศ ผังเมืองรวมเมืองอุบลราชธานี - วารินชำราบ

สาเหตุของการเกิดน้ำท่วมในพื้นที่ในเขตผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ มีปัจจัยหลายสาเหตุไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านการผันแปรของปริมาณน้ำฝนในแต่ละปีทั้งในเชิงปริมาณและเชิงพื้นที่

ภาพประกอบที่ 3 แสดงระดับแม่น้ำมูลในแต่ละปี

มีการสร้างอาคารในพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ดินตามแนวระบายน้ำตามธรรมชาติ ได้แก่ อาคาร บ้าน ถนน สิ่งปลูกสร้างอื่นๆทั้งดำเนินการถูกต้องกฎหมายและผิดกฎหมาย ทำให้ช่องระบายน้ำที่มีอยู่เดิมที่จะช่วยระบายน้ำหลากมีขนาดเล็กลง เป็นสาเหตุให้ระดับน้ำในช่วงน้ำหลากเอ่อขึ้นสูง ปริมาณน้ำที่ไหลผ่านตัวเมืองอุบลมีปริมาณมากเกินความสามารถของการรองรับน้ำของลำน้ำมูล เป็นผลมาจากแหล่งกักน้ำในพื้นที่ตอนบนทั้งในลุ่มน้ำชีและลุ่มน้ำมูลไม่เพียงพอ และลำน้ำทั้งสองจึงไหลมาบรรจบกันในบริเวณอำเภอวารินชำราบ ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามของลำน้ำมูลกับอำเภอเมืองอุบลราชธานี รวมกับน้ำที่เอ่อล้นจากแม่น้ำโขง จึงเป็นสาเหตุให้การระบายน้ำออกไปแม่น้ำโขงช้ายิ่งขึ้น และสภาพแคะแก่งในลำน้ำมูลด้านท้ายอำเภอพิบูลมังสาหาร เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการระบายน้ำในสภาวะช่วงน้ำหลาก เปรียบเสมือนเป็นฝ่ายธรรมชาติที่ทำหน้าที่ยกระดับน้ำในลำน้ำมูลให้มีระดับที่สูงขึ้น และเหตุนี้เองจึงส่งอิทธิพลของน้ำซึ่งจะเอื่อย่อนไปถึงเมืองอุบลราชธานี ซึ่งเป็นพื้นที่เสี่ยงด้านน้ำท่วมในผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ

ภาพประกอบที่ 4 เปลี่ยนประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน

จากผลการศึกษางานวิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้จากการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ด้านน้ำท่วมในพื้นที่ฝั่งเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ เพื่อการจัดการด้านฝั่งเมือง พบว่า

ข้อมูลทั่วไป ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 41-60 ปีรายได้ส่วนใหญ่ตั้งแต่ 30,00-50,000 บาทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอาจารย์ นักวิชาการ ข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ

ปัจจัยของสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านน้ำท่วมในเขตพื้นที่ฝั่งเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินมีความเสี่ยงสูงที่สุด โดยมีการบุกรุกพื้นที่ริมแม่น้ำเพื่อใช้ประโยชน์ที่ดิน ทำให้พื้นที่ดินตามแนวระบายน้ำตามธรรมชาติแคบลงไม่จะเป็นการสร้างอาคาร หมู่บ้านจัดสรรการสร้างถนน สิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ที่ทำให้พื้นที่เมืองเปลี่ยนแปลง ทำให้ทิศทางการไหลของน้ำเริ่มเปลี่ยนไปทำให้ความเสี่ยงด้านน้ำท่วมในเขตฝั่งเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบดังนั้นจึงควรกำหนดแนวคิดเพื่อการป้องกันควรส่งเสริมการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ให้สอดคล้องกับบทบาทของพื้นที่ในระดับลุ่มน้ำส่งเสริมให้มีการนำมาตรการ

ด้านการฝั่งเมือง กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินและควบคุมการขยายตัวของเมือง และชุมชนบริเวณที่มีความเสี่ยงอย่างเหมาะสมควรกำหนดแนวทางการป้องกันและผลักดันให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปลูกสร้างอาคาร การรักษาน้ำและ การขุดดินถมดิน ตลอดจนมาตรการจูงใจต่างๆ เพื่อการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถกำหนดเป็นแนวทางในการป้องกันและบรรเทาปัญหาน้ำท่วมได้อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ

3. ระดับการให้ความสำคัญของแนวทางการป้องกันการจัดการจัดการความเสี่ยงจากอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านฝั่งเมืองผลจากการศึกษาพบว่าสมควรให้มีการให้ความสำคัญของแนวทางการป้องกันมากที่สุดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญร่วมถึงชาวบ้านในพื้นที่ควรมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังความเสี่ยงจึงได้กำหนดแนวทางเพื่อป้องกันเป็นระบบโดยใช้มาตรการที่ใช้สิ่งก่อสร้างและไม่ใช้สิ่งก่อสร้างจากสภาพปัญหาที่เป็นพื้นที่ปลายน้ำเป็นพื้นที่รองรับปริมาณน้ำและทำให้การระบายน้ำลดลงน้ำไม่สามารถระบายได้อย่างสะดวก เพื่อช่วยลดระดับน้ำท่วม การปรับปรุงสภาพลำน้ำยังถือว่าเป็นวิธีที่ดีในการที่จะช่วยเพิ่มศักยภาพการระบายน้ำออกและลดโอกาสของการเกิดน้ำท่วมในพื้นที่ชุมชน สามารถเสนอมาตรการที่ใช้สิ่งก่อสร้างและไม่ใช้สิ่งก่อสร้างควบคู่กันไป

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการจัดการความเสี่ยงจากอุทกภัยเพื่อการจัดการด้านฝั่งเมืองกรณีศึกษาการจัดการความเสี่ยงด้านน้ำท่วมในฝั่งเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานีผู้วิจัยจึงนำเสนอเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมและได้นำแนวทางการจัดการได้ฝั่งเมืองมาช่วยในบรรเทาปัญหาดังนี้

ด้านการใช้ผังเมืองเป็นกรอบการใช้ประโยชน์ที่ดิน

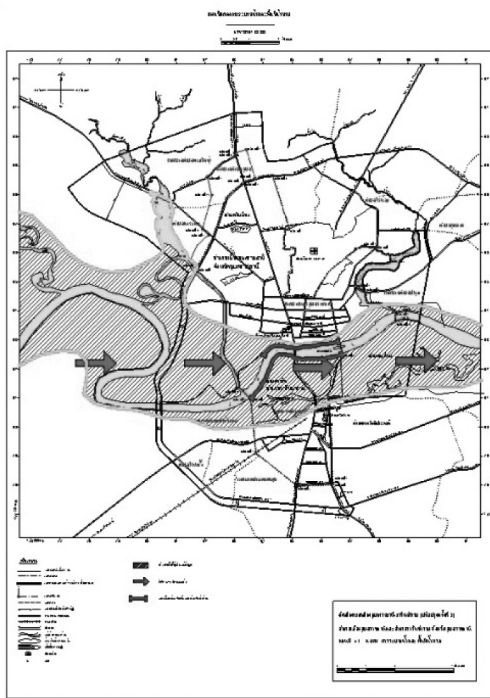
1. แผนเตรียมพื้นที่สำหรับ Flood Way หน่วยงานต่างๆร่วมกันวางแผนบริหารจัดการน้ำ โดยกรมชลประทานจะพร่องน้ำให้มีปริมาณน้อยที่สุด โดยไม่ก่อให้เกิดภัยแล้ง ทำและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ร่วมกันกำจัดสิ่งกีดขวางทางน้ำ
2. พื้นที่ปลายน้ำ กำหนดให้เป็นพื้นที่รับน้ำหนองน้ำ และเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมบริเวณริมฝั่งแม่น้ำมูล
3. ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการนำแนวคิดการออกแบบที่มีผลกระทบต่อ นำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบอาคาร หรือภูมิทัศน์ของเมือง
4. ประกาศข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดรูปแบบอาคารและห้ามอาคารบางประเภท โดยต้องมีการศึกษาแบบอาคารและสภาพปัญหาเพื่อกำหนดรูปแบบอาคารที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงและบริเวณน้ำท่วมซ้ำซาก
5. ควบคุมการขุดดิน ถมดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม เพื่อมิให้ถมดินสูงไปและปิดกั้นทางน้ำ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดน้ำท่วมในชุมชน
6. การวางโครงข่ายคมนาคมและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ต้องมีการศึกษาสภาพพื้นที่ทิศทางการไหลของน้ำ และแนว Floodway โดยจะต้องพิจารณามาตรการเสนอแนะทางด้านผังเมืองร่วมด้วย เพื่อป้องกันและบรรเทาปัญหาน้ำท่วมเมืองและชุมชน

ภาพประกอบที่ 5 แผนเตรียมพื้นที่สำหรับ Flood Way

แนวทางการป้องกัน

1. จัดทำระบบป้องกันและบรรเทาปัญหาน้ำท่วมของจังหวัดด้วยการบริหารจัดการน้ำ ควบคู่กับการบริหารจัดการด้านพื้นที่เพื่อป้องกันและบรรเทาผลกระทบจากอุทกภัยต่อประชาชน
2. จัดทำระบบการเตือนภัย แผนอพยพ และฝึกซ้อม นอกจากการวางผังเมืองเพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินแล้ว ควรมีการคาดการณ์ระบบเตือนภัย ตลอดจนแผนอพยพ ซึ่งถ้ามีการคาดการณ์ที่แม่นยำและการเตือนภัยที่มีประสิทธิภาพจะลดผลกระทบต่อเศรษฐกิจและลดความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับชีวิตและทรัพย์สินได้
ในส่วนของประชาชน เมื่อได้รับข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัยแล้วสามารถตัดสินใจได้ว่าจะเลือกอยู่ที่เดิมหรือจะย้ายที่อยู่ หรือจะปรับปรุงที่อยู่อาศัย โดยมีความรู้เบื้องต้นแล้วจากข้อมูลที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทำให้สามารถมีส่วนร่วมในการดูแลครอบครัวตนเอง ชุมชน และพื้นที่ โดยกำหนดแผนงานและมาตรการที่ชัดเจน จะช่วยให้เกิดการป้องกันและบรรเทาปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไป
3. จัดทำมาตรการจูงใจ ด้วยการประยุกต์และพัฒนาการด้านภาษี ระบบการประกันภัย ตลอดจนการกำหนดแนวทางการส่งเสริมการบูรณะ ปรับปรุง และปลูกสร้างอาคารในพื้นที่และรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่
4. ประชาสัมพันธ์และให้ความรู้แก่ประชาชน โดยอาจจะดำเนินการได้โดยการจัดการแผนที่ พื้นที่ประสบอุทกภัย และควรมีการเผยแพร่ข้อมูลอุทกภัย จัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสาร การจัดการกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ การให้คำปรึกษาด้านเทคนิค การเผยแพร่และให้ความรู้ข่าวสารแก่ผู้ต้องการซื้ออสังหาริมทรัพย์ ให้ความสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการบริหารจัดการเพื่อป้องกันและบรรเทาผลกระทบจากอุทกภัยของประชาชนแสดงแผนที่เสี่ยงต่อพื้นที่อยู่อาศัยเขตน้ำท่วมเพื่อให้ทราบวาพื้นที่ตนเองมีปัจจัยเสี่ยง

ภาพประกอบที่ 6 แสดงแผนที่เสี่ยงต่อพื้นที่อยู่อาศัยเขตน้ำท่วม

กำหนดพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม ปรับรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ให้เหมาะสมควรกำหนดโครงการฟื้นฟูและพัฒนาที่โล่งริมฝั่งแม่น้ำมูลและชุมชนและพัฒนาสวนสาธารณะและนันทนาการให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน สอดรับกับบทบาทของชุมชนและขนาดของชุมชน การปรับปรุงสภาพลำน้ำจะสามารถป้องกันพื้นที่และเป็นการปรับปรุงเส้นทางสัญจรทางน้ำซึ่งจะช่วยเพิ่มทางเลือกในการเดินทาง และยังเป็น การปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงาม และใช้ประโยชน์พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำมูลเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจได้

ข้อเสนอแนะ

การบรรเทาปัญหาน้ำท่วมควรมีการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งบริเวณสองฝั่งแม่น้ำ อุบลราชธานี-วารินชำราบให้เต็มพื้นที่เพื่อบรรเทาปัญหาน้ำท่วม

ภาพประกอบที่ 8 แสดงเขื่อนป้องกันตลิ่ง

ควรมีการขุดลอกแก้มลิงบริเวณห้วยวังนองเพื่อเป็นที่รองรับน้ำและเป็นแก้มลิงของเมือง

ภาพประกอบที่ 9 แก้มลิงบริเวณห้วยวังนอง

ควรมีการยกระดับถนนเลี้ยงเมืองเพื่อให้น้ำไหลลงแม่น้ำมูลได้สะดวกทางด้านทิศใต้ของพื้นที่

ภาพประกอบที่ 10 ยกระดับบริเวณถนนรอบเมืองทางด้านทิศใต้

ควรมีเส้นทางน้ำผิวน้ำลงสู่ลำโตมใหญ่หรือท่ออุโมงค์ผิวน้ำ

ภาพประกอบที่ 11 แสดงการผิวน้ำลงสู่ลำโตมใหญ่

กำหนดโครงการการควบคุมน้ำ หรือการบังคับน้ำให้ไปจากชุมชน โดยการควบคุมให้น้ำสามารถระบายได้หลายทาง โดยเสนอแนะการปรับปรุงทางน้ำหรือการบังคับน้ำให้อ้อมพื้นที่ชุมชนด้วยการสร้างทางผิวน้ำ โดยพิจารณาภาพรวมการไหลของระบบแม่น้ำในลุ่มน้ำและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง อาจจะต้องใช้เวลาในการดำเนินโครงการให้เสร็จทั้งระบบ โดยการดำเนินส่วนมากจะอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานกลางเป็นหลัก

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจากอาจารย์ที่ปรึกษา ผศ.ดร.สักรินทร์ แซ่กุ และ ผศ.ดร. ธราวุฒิ บุญเหลือ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม วิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้คำแนะนำข้อคิดเห็นจนเสร็จสมบูรณ์ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- เทศบาลนครอุบลราชธานี. (2555). *แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.2555-2557)*, อุบลราชธานี :เทศบาลนครอุบลราชธานี
- ธงชัย โจจนันท์. (2549-2550). *การเตรียมความพร้อมรับมือปัญหาน้ำท่วมปี*. เอกสารประกอบการบรรยาย การฝึกอบรมด้านผังเมือง (2549-2550), 12 มิถุนายน 2549
- กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย. (2550). *การศึกษาความเหมาะสมและออกแบบระบบป้องกันน้ำท่วมในชุมชน*. เอกสารประกอบการบรรยาย
- จริยาพร จิตดีใจมั่น. (2555). *การเตรียมการงานผังเมืองเพื่อป้องกันและบรรเทาปัญหา น้ำท่วม*. สำนักพัฒนามาตรฐานกรมโยธาธิการและผังเมือง, 21 มิถุนายน 2555
- ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล. (2555). *มาตรการลดความเสี่ยงพิบัติภัยน้ำท่วมในอนาคต*. หน่วยศึกษาพิบัติภัยและข้อสนเทศเชิงพื้นที่ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 21 มิถุนายน 2555.
- ชูเกียรติ ทรัพย์ไพศาล. (2555). *การบริหารจัดการลุ่มน้ำกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบการบริหารจัดการน้ำ*. กลุ่มงานนวัตกรรมผังเมือง, 21 มิถุนายน 2555.
- สมบัติ อยู่เมือง. (2555). *การประยุกต์ใช้ภูมิสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการภัยพิบัติ ศูนย์วิจัยภูมิสารสนเทศเพื่อประเทศไทย (GISTHAI) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 22 มิถุนายน 2555. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการจัดการภัยพิบัติธรรมชาติ.
- โครงการจัดทำมาตรการด้านผังเมืองเพื่อป้องกันบรรเทาปัญหาอุทกภัย ในพื้นที่ประสบปัญหาอุทกภัยจังหวัดภูเก็ต. (2556). กรมโยธาธิการและผังเมือง, กรกฎาคม 2556.
- เอกสารประกอบการประชุมผังเมืองรวมอุบลราชธานี-วารินชำราบ. (2556). สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดอุบลราชธานี, มกราคม 2556.

นโยบายอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ของประเทศไทย

Thailand's Desirable Higher Education Policy

รัชนีวรรณ แดงวิลักษณ์¹, สมบูรณ์ สุขสำราญ²

Ratchaneewan Dangwilailux¹, Somboon Suksamran²

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “นโยบายอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ของประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ที่ส่งผลต่อนโยบายอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ของประเทศไทยในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) 4 กลุ่ม จำนวนรวมทั้งสิ้น 17 คน ผลการวิจัย พบว่าแนวทางในการกำหนดนโยบายอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ของประเทศไทย มีองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังต่อไปนี้ 1) ด้านการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี 2) ด้านการมีส่วนร่วมและสนับสนุนของเครือข่ายผู้เกี่ยวข้อง 3) ด้านการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล 4) ด้านผลผลิตของนักศึกษาและภารกิจในด้านอื่นๆ และ 5) ด้านความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐที่จะนำไปประยุกต์ใช้ต้องมีการพิจารณาให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งสอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนั้นเพื่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพมากที่สุด ในการทำประโยชน์ให้กับประชาชน สังคมและประเทศชาติต่อไป

คำสำคัญ : นโยบาย, พึงประสงค์, สถาบันอุดมศึกษา

Abstract

The study on “Thailand's Desirable Higher Education Policy”. The purpose is to study various elements of the desirable impact on higher education policy of the country. The development of quality education was investigated using qualitative research with documentation and in-depth interviews. Experts were selected to target specific 4 groups totaling 17 people. The researchers found guidelines on the application of policies of higher education is desirable. There are 5 factors as follows : 1) Changes in economic, social, political and technological realms. 2) The participation and support of network connection. 3) Management based on the principles of good governance. 4) The productivity of students and other missions in the field. 5) The needs of stakeholders. The higher education sector will be applied to be considered for the purposes and

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

E-mail : kjratcha@hotmail.com

² อาจารย์ประจำสถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต

goals set. as well as in line with the situation at that time, to achieve the highest productivity to serve the public society and the nation.

Keywords : Policy, desirable, Higher education Institutions

บทนำ

ทุกประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญกับนโยบายด้านการศึกษาเพราะมีความสำคัญในการพัฒนาประเทศ ให้มีเศรษฐกิจและสังคมที่ก้าวหน้าและเข้มแข็งมากขึ้น (Aronson, Webster and Nicole, 2007: 265) ดังนั้นแนวทางสำคัญของการกำหนดนโยบายคือการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา (ไพฑูริย์สินลาร์ตัน และ สินธวรา ความดีษฐ์, 2550: 12) เพื่อพัฒนาให้เป็นสังคมฐานความรู้ที่จะเป็นการยกระดับความก้าวหน้าในด้านต่างๆ ที่จะรองรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในภูมิภาคประชาคมอาเซียนสอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อันสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้เกิดการวิจัยและสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ในการเพิ่มศักยภาพของการแข่งขัน รวมทั้งปฏิรูปการศึกษาทั้งโครงสร้างและระบบ ส่งเสริมให้ภาคส่วนอื่นๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศให้ทุกฝ่ายใช้ประโยชน์จากสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐได้อย่างเต็มที่

ดังนั้นนโยบายของสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐจึงต้องถูกปรับเปลี่ยนการดำเนินการให้สอดคล้องในแต่ละช่วงเวลา ทำให้นโยบายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไม่ต่อเนื่อง ซึ่งเป็นปัญหาที่เห็นเป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดผลกระทบในระยะยาว โดยเฉพาะการเปิดหลักสูตรเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสังคม ที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจให้มากที่สุด (ไพฑูริย์สินลาร์ตัน, 2558: 3) ทำให้นักศึกษาที่จบออกไปตรงกับความต้องการของธุรกิจอุตสาหกรรมและสามารถหางานได้ง่ายและมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการบริหารโดยเฉพาะข้อมูล

ด้านการศึกษา เช่น ข้อมูลจำนวนอาจารย์และผู้นิเทศน์อย่างเป็นระบบ ที่จะใช้ต่อการตัดสินใจเชิงนโยบายให้เกิดความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งมีการควบคุมคุณภาพที่ไม่เน้นในเชิงธุรกิจการศึกษามากเกินไปหรือเพื่อให้ได้ผลตอบแทนในรูปแบบของกำไรสูงสุดทุกอย่างที่คุณภาพอาจารย์และหลักสูตรไม่เอื้อต่อการผลิตบัณฑิตอุดมศึกษาที่มีคุณภาพ เช่น บางคณะหรือภาควิชาขยายตัวเกินไปโดยที่อาจารย์ได้รับการพัฒนาไม่เพียงพอ ผลงานวิจัยมีน้อยและไม่ตอบสนองความต้องการของภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่ รวมถึงการจัดการศึกษานอกที่ตั้งจำนวนมาก ทั้งที่หลายแห่งขาดความพร้อม (วีรชัย พุทธวงศ์, 2559)

สำหรับแนวทางในการกำหนดนโยบายที่มากขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีที่มีการกำหนดทิศทางการพัฒนาและการดำเนินงานให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์หรือจุดเน้นที่มีความเป็นสากลให้เกิดความเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนและสามารถตอบสนองสังคมในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมและต้องเป็นการนำนวัตกรรมต่างๆ มาใช้ในการบริหารจัดการได้อย่างครบวงจรโดยจัดกระบวนการทำงาน การจัดการองค์การ การจัดสรรทรัพยากรบุคคล มีการใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม พัฒนาระบบการประเมินการวิจัยเพื่อการจัดสรรทรัพยากร (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555: 81) รวมทั้งที่สำคัญที่สุดคือการตัดสินใจในทุกระดับต้องมีความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจภายนอก มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารระดับสูงเพื่อประโยชน์อย่างมีคุณภาพ โปร่งใสได้มาตรฐาน (จุมพล นิมพานิช, 2553) ดังนั้นนโยบายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ต้องมีการปรับเปลี่ยน

บทบาท ภารกิจและวิธีการบริหารและจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหาร การรื้อปรับระบบการเงินและงบประมาณสร้างที่เป็นการค่าตอบแทนใหม่ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน, 2553: 36) รวมทั้งจัดให้บริการทางวิชาการแก่สังคมเพื่อเผยแพร่ความรู้ที่ส่งเสริมให้อาจารย์ทุกคนมีส่วนร่วม พัฒนานโยบายที่เชื่อมโยงภาคการผลิตอุตสาหกรรมที่เป็นการสร้างนวัตกรรมเพื่อมุ่งสู่การเป็นอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

นอกจากนั้น ยังต้องมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในลักษณะของความร่วมมือกับเอกชนเป็นนโยบายการสร้างเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่จะเพิ่มบทบาทในเวทีประชาคมโลกและสร้างความร่วมมือกับต่างประเทศ (จรัสสุวรรณเวลา, 2546) มีนโยบายการพัฒนาหลักสูตร ที่จะมุ่งสู่ความเป็นสากลทั้งยังเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญยิ่ง ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งที่มีผลกระทบโดยตรงต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายและต้องกระตุ้นให้นักศึกษาได้เห็นประโยชน์ในการสร้างชื่อเสียงที่จะนำมาซึ่งการยอมรับจากทั่วโลก (ดาวระดา ธรรม, 2547: 60) มีความเหมาะสมสอดคล้องตามนโยบายของรัฐบาล ที่เน้นการเปิดเสรีทางการศึกษาให้กับ AEC เป็นปัจจัยสนับสนุนที่จะก่อให้เกิดความเป็นสากลและสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการผลักดันให้แต่ละแห่งก้าวไปสู่ความเป็นนานาชาติได้อย่างมั่นคงขึ้น (ถนอมวรรณประเสริฐเจริญสุข, 2549) และต้องพัฒนาทักษะทางเทคนิคที่ก่อให้เกิดความรู้ ความชำนาญเฉพาะทางมากขึ้นเรื่อยๆ การศึกษาในอนาคตจะต้องประกอบด้วยทักษะทั่วไปและเฉพาะอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นพลังผลักดันกับภาคอุตสาหกรรมผลิตที่ต้องมีทักษะ ความสามารถเฉพาะทางที่ลุ่มลึกมากขึ้น

สำหรับปัญหา นโยบายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนของเครือข่ายผู้เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนาสารสนเทศ ให้มีการร่วมมือทั้งภายใน

และนอกประเทศ พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับองค์การวิชาชีพในต่างประเทศที่เป็นการเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นสู่สากล สร้างศูนย์แห่งความเป็นเลิศให้มีการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกลุ่มมหาวิทยาลัยภาคอุตสาหกรรมภาคสังคมและชุมชน (บุญนำ ปานข้า, 2543: 86) พัฒนานโยบายในการจัดหาเงินอย่างมีประสิทธิภาพจากแหล่งเงินทุนที่สามารถผลักดันนโยบายให้สามารถดำเนินการได้ครบทุกพันธกิจ ที่สามารถประกันการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐานทัดเทียมกับต่างประเทศ (ประกอบคุปรัตน์และบุญศิริอนันตเศรษฐ, 2542: 19) โดยเฉพาะการเปิดเสรีทางการบริการ การศึกษาที่จะมีความหลากหลายมากขึ้นในอนาคต โดยการเชื่อมโยงหลักสูตรเพื่อช่วยให้มีมาตรฐานเทียบเคียงกับนานาชาติต้องเร่งพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ (ประสิทธิ์ เขียวศรี, 2554) และเพิ่มจำนวนหลักสูตรนานาชาติ รวมถึงกิจกรรมความร่วมมือ เช่น การเปิดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำวิจัย หรือ จัดทำหลักสูตรร่วมกัน ที่จะเปิดโอกาสให้ได้มีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นเครือข่ายและทำประโยชน์ร่วมกัน ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ที่มีความเป็นนานาชาติ ที่จะสามารถเพิ่มปริมาณนักศึกษาต่างชาติและการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ในระดับนานาชาติ (พิกุล ภูมิโคกรักษ์, 2550: 19) มีนโยบายในการสนับสนุนภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น โดยใช้กลไกด้านการเงินเป็นเครื่องมือและนำมาอุดหนุนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนักศึกษาผู้ประกอบการ ผู้ปกครอง รัฐบาลและประชาชนทั่วไป พัฒนานโยบายของผู้บริหารและรัฐบาลในการสร้าง ความชำนาญเฉพาะทางที่จะเป็นพลังผลักดันอุตสาหกรรมผลิตในอนาคต ที่สอดคล้องกับพันธกิจในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพเป็นประโยชน์ต่อผู้จ้างงาน และมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการเรียนการสอน ที่จะสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจากฐานความรู้ ที่จะเป็นการเตรียม

บัณฑิตให้พร้อมสำหรับการมีงานทำได้ทั่วโลก

ปัญหาในด้านความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายจะเป็นเป้าหมายในการทำงานร่วมกันของบุคลากรทางการศึกษาและการจัดโครงสร้างภาควิชาให้เหมาะสม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2555) ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยเน้นที่นโยบายในการบริหาร การทำงานเป็นทีม การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและการมีเครือข่ายที่ดีกับสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ (วิจิตร ศรีสอาน, 2552: 103) ที่มีการแบ่งปันข้อมูล เชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรกันอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อผลประโยชน์ของทุกฝ่าย (วิทยากร เชียงกูล, 2554: 53) ปัญหานโยบายในอนาคตที่ควรส่งเสริมให้บุคลากรทางการศึกษาใฝ่หาความรู้จากการวิจัยอย่างต่อเนื่องและนำมาพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐและก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการใช้ศักยภาพของตน (สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์, 2550: 26) สร้างการยอมรับจากหน่วยงานระหว่างประเทศและการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ให้แก่อาจารย์และการบูรณาการหลักสูตรในรูปแบบใหม่ๆ ที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งทั้งหมดจะสำเร็จได้หรือไม่นั้น จะต้องให้ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐที่ต้องทำการปรับปรุงพัฒนาอย่างเร่งด่วน จึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้วิจัยที่เป็นบุคลากรทางการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐแห่งหนึ่ง มีความประสงค์ที่จะทำการศึกษาเรื่อง “นโยบายอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ของประเทศไทย” เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่จะเป็นแนวทางในการเพิ่มคุณภาพการศึกษาในทุกด้าน ทั้งด้านการเรียนการสอน การวิจัย การผลิตบัณฑิตเป็นที่สร้างนักคิด นักวิจารณ์ นักวิจัย และบุคคลที่มีความสามารถสูงในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งเป็นประโยชน์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศไทยได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ที่ส่งผลต่อนโยบายอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ของประเทศไทย ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐ ดังต่อไปนี้

1. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี
2. ด้านการมีส่วนร่วมและสนับสนุนของเครือข่ายผู้เกี่ยวข้อง
3. ด้านการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล
4. ด้านผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาและภารกิจในด้านอื่นๆ
5. ด้านความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

วิธีการวิจัย

การศึกษาในเรื่องนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้บริหารกระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหารสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) คณะกรรมการการอุดมศึกษา (กกอ.) คณะผู้บริหารมหาวิทยาลัย นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น สถานประกอบการ เป็นต้น จำนวนรวมทั้งสิ้น 17 คนโดยมีหลักเกณฑ์ว่าต้องมีความรู้ ประสบการณ์ตรงจุดประสงค์ของการศึกษาและตามกรอบแนวความคิดทฤษฎี ที่ประกอบด้วย 1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย 2) วิธีการและแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการอุดมศึกษา 3) การกำหนดนโยบายการพัฒนาคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐของต่างประเทศ 4) การกำหนดนโยบายการพัฒนาคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐของประเทศไทย 5) แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนและที่เป็นอุปสรรคในการกำหนดนโยบายของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

6) แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการกำหนดนโยบายของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมารวบรวมและวิเคราะห์ประกอบด้วย

1. การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารวารสาร เว็บไซต์เช่น แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) แผนศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2556-2559) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ภายใต้กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565) รายงานผลการประเมินคุณภาพภายในของมหาวิทยาลัยของรัฐ เป็นต้น และจากทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศบทความทางวิชาการ การสัมมนา ตำรา เอกสาร วารสาร รวมทั้งเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องเป็นข้อมูลเสริมเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์เชิงเนื้อหาให้ครอบคลุมทุกมิติ และเพื่อเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. การเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน เป็นแบบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ที่มีการวางแผนการสัมภาษณ์ไว้ก่อนล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอนแบบ Face to Face แบบรายบุคคลโดยจะทำการนัดที่มีการขออนุญาตอย่างเป็นทางการและกำหนดวันเวลาและสถานที่ โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงร่วมกับการจดบันทึกที่จัดเตรียมขึ้นและดำเนินการด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลรายละเอียดข้อเท็จจริงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ผลจะมาจากการสร้างข้อสรุปในแต่ละประเด็นแล้วนำมาจัดทำบทสรุปรวบยอดของนโยบายอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ของประเทศไทย

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

ในการศึกษาเรื่อง “นโยบายอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ของประเทศไทย” มีผลสรุปและการอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

ด้านการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยีได้แก่

1) นโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ เพราะเมื่อทรัพยากรมนุษย์มีความพร้อมย่อมทำให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพทุกๆด้าน อย่างไรก็ตามแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม สอดคล้องกับ Anderson (2011) ที่เสนอว่านโยบายคือ ข้อเสนอของการกระทำซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องของสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายชัดเจนว่าสิ่งใดที่จะต้องกระทำให้สำเร็จ มิใช่สิ่งที่รัฐบาลเพียงแต่ตั้งใจจะกระทำหรือเสนอให้กระทำเท่านั้น โดยเฉพาะแนวทางการกระทำของรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาในเรื่องหนึ่งเรื่องใด เช่น นโยบายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติ เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงสำคัญของโลกที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐจากการเปลี่ยนแปลงกฎ กติกาใหม่ในการทำธุรกิจให้เข้มข้นมากขึ้น ทั้งด้านการค้า การลงทุน การเงิน การป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์และวิกฤติเศรษฐกิจโลกที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดข้อตกลงและเงื่อนไขทางการค้ามากขึ้นหรือการรวมกลุ่มของประเทศต่างๆมีมากขึ้น เพื่อส่งเสริมการค้า ให้สิทธิพิเศษระหว่างประเทศภายในกลุ่ม และสามารถต่อรองกับประเทศนอกกลุ่มได้มากได้แก่ อาเซียนกับจีน ญี่ปุ่น และอินเดียซึ่งมีเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็ว และการเป็นประชาคมอาเซียนจะทำให้ประเทศในกลุ่มอาเซียนเชื่อมโยงกันได้อย่างเสรีทั้งในด้านการเดินทางของประชาชน การค้า การเงิน การลงทุน และแรงงาน

2) นโยบายพัฒนาการศึกษาที่มีคุณภาพ ส่งเสริมทุนทางสังคมที่เข้มแข็งซึ่งเป็นรากฐาน

สำคัญ ที่ทำให้เศรษฐกิจ มีความมั่นคงและยั่งยืนได้ จากการมีนโยบายการปฏิรูปการศึกษาและ กระบวนการเรียนการสอนทุกรูปแบบ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สนับสนุนให้ มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3) นโยบายในด้านคุณภาพการศึกษาต้อง ให้มีความสำคัญกับการเข้าร่วมเป็นประชาคม อาเซียน ซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทาง ด้านการศึกษาที่เป็น การเปิดเสรีการค้าบริการด้าน การอุดมศึกษา และบูรณาการเป็นประชาคม อาเซียน เป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องมีการเสริมหลักสูตร ในทุกคณะและภาควิชา ให้นักศึกษาตระหนักใน เรื่องนี้มากขึ้น ทั้งรายวิชาอาเซียนทั่วไป รายวิชาที่ เปรียบเทียบมิติต่าง ๆ รายวิชาที่เจาะลึกเรื่อง เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในเรื่อง ของภาษา ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาของเพื่อน บ้านเพื่อให้ นโยบายสามารถปฏิบัติอย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

ด้านการมีส่วนร่วมและสนับสนุนของ เครือข่ายผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่

1) ใช้นโยบายเชิงกลยุทธ์แบบองค์รวมแบบ หลายด้านและให้เจ้าหน้าที่ความสำคัญแก่คุณค่าทาง สังคม วัฒนธรรมกับเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กันไป

2) การถ่ายทอดนโยบายสู่ระดับคณะ/หน่วยงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติมีการ ติดตามผลการปฏิบัติงานของกิจกรรมหรือโครงการ ซึ่งการประเมินเป็นรายปีและการมีตัวชี้วัดตาม มาตรฐานสากล ที่จะส่งผลต่อการผลิตบัณฑิตที่มี คุณลักษณะเฉพาะโดดเด่น ตรงกับความต้องการ ของสังคม มีหลักสูตรที่ส่งเสริมการวิจัยระดับ ปริญญาโทและเอกและความเป็นนานาชาติ มี อาจารย์คณาจารย์ปริญญาเอก ตำแหน่งทางวิชาการ และมีศักยภาพสูงด้านการสอนและการวิจัย มีการ จัดการศึกษาที่หลากหลาย สนับสนุนให้เกิดการมี ส่วนร่วมของภาครัฐและภาคเอกชนในการกำหนด รูปแบบการจัดฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

ด้านการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล

มีนโยบายในการพัฒนา โดยใช้หลักคุณธรรม กำกับ ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการขยายตัวทาง เศรษฐกิจ โดยเน้นให้ภาคเอกชนมีบทบาทนำและ ผนึกกำลังร่วมกับภาครัฐ ให้มีความสำคัญกับการ บริหารให้มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใสและวาง รากฐานการทำงานอย่างเป็นระบบที่ดี สร้างบุคลากร ที่มีคุณภาพ ยึดมั่นบนความซื่อสัตย์ สุจริต มี คุณธรรม จริยธรรม เพื่อสร้างมาตรฐานการบริหาร จัดการที่ดี และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน ครอบคลุม มิติด้านประสิทธิผล ด้านประสิทธิภาพ ด้านคุณภาพ และด้านการพัฒนาองค์กรที่ดี เพื่อเป็นต้นแบบ เพื่อ พัฒนาระบบการบริหารให้เป็นองค์กรที่มีสมรรถนะ สูง มุ่งเน้นประสิทธิผล และประสิทธิภาพ และ คุณภาพภายใต้หลักธรรมาภิบาล ที่จะส่งผลต่อการ เป็นสถาบันอุดมศึกษา มีบทบาทและหน้าที่หลักใน การจัดการศึกษาและพัฒนาคนให้เป็นคนดี มี คุณธรรมนำความรู้ มีคุณภาพ

ด้านผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาและภารกิจ ในด้านอื่น ๆ ได้แก่

1) นโยบายการพัฒนาของสถาบันอุดมศึกษา ภาครัฐที่มุ่งเน้นการผลิตและพัฒนาบัณฑิตที่มี คุณภาพในสาขาวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการ ของประเทศ ให้เป็นแหล่งบริการวิชาการและวิชาชีพ และพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการสู่สากลให้เป็น บัณฑิตที่มีทักษะเป็นเลิศ เก่งงาน เก่งคน เก่งคิด เก่ง วิชาการ มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และมี คุณธรรมจริยธรรม สอดคล้องกับแนวทางของคณะ กรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ (2550)

2) ภาครัฐควรมีการจัดสรรงบประมาณให้ สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศและเป็นไปตาม Performance-based มากขึ้น มีการผลิตผลงาน วิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์และได้รับการยอมรับใน ระดับชาติและนานาชาติ

3) รวมทั้งผลงานวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ สร้างสรรค์และนวัตกรรมใหม่ นำไปสู่การจดทะเบียน

ทรัพย์สินทางปัญญาและการผลิตในเชิงพาณิชย์สามารถตอบสนองปัญหาและความต้องการ มีผลงานที่ดีพิมพ์ในวารสารนานาชาติที่มี impact สูงและได้รับการอ้างอิง เพื่อยกระดับมาตรฐานงานวิจัย สร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมสู่การพัฒนาที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน มีการบูรณาการงานวิจัยกับกระบวนการเรียนการสอน มีการบริการทางวิชาการ

4) มีการจัดทำฐานข้อมูลให้ชัดเจนครอบคลุมทุกมิติเพื่อช่วยเหลือสังคม ที่เป็นจัดการศึกษาที่เกิดจากความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและชุมชน มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ตามศาสตร์สาขาต่างๆ ที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนพัฒนาแหล่งเรียนรู้และจัดหลักสูตรสำหรับการก้าวสู่ตลาดแรงงานในกลุ่มประเทศอาเซียน

5) การเรียนการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม ในการดำเนินพันธกิจหลักสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องมีการกำหนดทิศทางการพัฒนาและการดำเนินงานของสถาบัน เพื่อให้สถาบันดำเนินการสอดคล้องกับอัตลักษณ์หรือจุดเน้น มีคุณภาพ มีความเป็นสากล และเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน ดังนั้น สถาบันต้องกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ตลอดจนมีการพัฒนาแผนกลยุทธ์และแผนดำเนินงานเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของสถาบันเพื่อให้มีผลงานที่สนับสนุนการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ และยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

ด้านความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่

1) เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดการซึมซับวัฒนธรรมสากลมากขึ้น เป็นโลกใหม่ที่มีลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน ประชากรมีการย้ายถิ่นทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นลักษณะงานในอนาคตจะมีการกระจายการผลิตที่มีผลต่อคุณภาพและเกิดประหยัดต้นทุนเป็นปัจจัยสำคัญการแข่งขัน ซึ่งจำเป็นต่อเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

2) นโยบายที่เป็นหัวใจสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐ ควรครอบคลุมทั้ง โครงสร้างหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของตลาดและสังคมในปัจจุบันและอนาคตและสร้างกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ภาคอุตสาหกรรม โดยให้มีการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาและการถ่ายทอดเทคโนโลยี เพื่อสนับสนุนผู้ประกอบการมากขึ้น ซึ่งเป็นแผนในเชิงรุกไปสู่ออนาคต

3) รัฐบาลควรใช้การกำหนดนโยบายกฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานไปสู่สากลและสร้างสหสาขาวิชาที่จะเป็นประโยชน์กับทุกฝ่าย

4) พัฒนานโยบายในเรื่องของความร่วมมือกับต่างประเทศและเชื่อมโยง เพื่อส่งเสริมเครือข่ายทางปัญญาของชาติที่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม เช่น AEC ดำเนินไปอย่างรวดเร็วโดยมี การเพิ่มมูลค่าผลผลิตด้วยฐานความรู้ ที่เน้นการแข่งขันเพื่อการอยู่รอดได้อย่างสมดุลและยั่งยืน ตลอดไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1. ผลการวิจัยพบว่าในการกำหนดนโยบายของสถาบันอุดมศึกษา จะต้องเป็นการส่งเสริมให้ภารกิจทั้ง 4 ด้านสัมฤทธิ์ผลได้อย่างเหมาะสมและช่วยยกระดับคุณภาพของสังคมและประเทศชาติให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในทุกด้าน

2. ผลการวิจัยพบว่า การกำหนดนโยบายจะเป็นเครื่องมือในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางธุรกิจ เศรษฐกิจการเมืองและสังคมระบบเศรษฐกิจยุคใหม่ และให้ความสำคัญแก่คุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมกับเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กันไป

3. ผลการวิจัยพบว่าควรเน้นนโยบายในเรื่องของความร่วมมือกับต่างประเทศที่เพื่อส่งเสริมและเชื่อมโยงเครือข่ายทางปัญญาของชาติ

เป็นการสร้างเครือข่ายเชิงกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

4. ผลการวิจัยพบว่าควรพัฒนา นโยบายในการสร้างนักวิจัยมืออาชีพในสถาบัน อุดมศึกษา ให้เพียงพอกับการสร้างองค์ความรู้และ นวัตกรรมใหม่ที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา ประเทศ โดยให้ความสำคัญกับความร่วมมือระหว่าง สถาบันอุดมศึกษาด้วยกันเองและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง

5. ผลการวิจัยพบว่าควรมีนโยบายใน การกำหนดบทบาทหรือทิศทางของสถาบัน อุดมศึกษาให้ชัดเจนโดยใช้คุณภาพเป็นตัวจัดสรร งบประมาณเพื่อกระตุ้นให้มีผลงานที่สนับสนุนการ พัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ และการยกระดับขีด ความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

6. ผลการวิจัยพบว่าควรเร่งสร้าง กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ภาคอุตสาหกรรม โดยให้มีการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาและการ ถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนผู้ประกอบการมาก ขึ้นให้สอดคล้องกับการแข่งขันภายนอก

7. ผลการวิจัยพบว่าควรมีนโยบาย สนับสนุนและส่งเสริมการจัดกิจกรรมด้าน ธรรมชาติบำบัดเพื่อสร้าง Good Practice หรือ Best Practice ในทุกส่วนของสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐ อย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาในเรื่องของการ กำหนดนโยบายของสถาบันอุดมศึกษาภาคเอกชน เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างและนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบกัน

2. ควรมีการศึกษาในเรื่องของการ กำหนดนโยบายของสถาบันอุดมศึกษาในต่าง ประเทศ เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างและนำมา วิเคราะห์เปรียบเทียบกัน

3. ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในวงกว้างของผู้ เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อนำมาเปรียบเทียบปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพกำหนดนโยบายของสถาบัน อุดมศึกษาภาครัฐ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *แผนนโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ คุรุสภา.
- คณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2550). *กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี (พ.ศ. 2551-2565)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากระทรวงศึกษาธิการ.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2553). *ระบบการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา แห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- จุมพล หนิมพานิช. (2553). *การบริหารจัดการภาครัฐใหม่: หลักการและแนวคิด กรณีตัวอย่างของไทย พิมพ์ครั้งที่ 3*. นนทบุรี : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จรัสสุวรรณเวลา. (2546). *บนเส้นทางอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ดาวระดาธรรม. (2547). *การพัฒนาระบบคุณภาพการบริหารงานวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยในมหาวิทยาลัย ของรัฐ*.วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาอุดมศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข. (2549). *อนาคตภาพการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยของ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษาระดับบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บุญนำ ปานขำ. (2543). *บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น : การวิจัยรายการณี สถาบัน
ราชภัฏเพชรบุรี*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกอบ คุปรัตน์ และบุญศิริ อนันตเศรษฐ์. (2542). *การปฏิรูปอุดมศึกษาของประเทศไทย*. สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ประสิทธิ์ เขียวศรี. (2554). *การประกันคุณภาพ (Quality Assurance: QA)*. ค้นเมื่อ พฤศจิกายน
17, 2557 จาก http://www.sl.ac.th/html_edu/cgi-bin/sl/main_php.
- พิกุล ภูมิโคกรักษ์. (2550). *รูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏภายใต้พระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏ พ.ศ. 2547*. ชลบุรี: วิทยานิพนธ์ (กศ.ด.) มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ และ สีนระวา คามดิษฐ์. (2550). *มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย. รวมบทความคัดสรร*.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2558). *การอุดมศึกษากับสังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. (2555). *คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์*. ค้นเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน
2557 จาก <http://www.stou.ac.th/Information/Attribute.pd>.
- วีรัชย์ พุทรวงศ์. (2559). *อีก 10 มุมปัญหาอุดมศึกษาไทยถอยหลัง*. เข้าถึงเมื่อ 2 เมษายน พ.ศ. 2559 จาก
http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1423098230
- วิจิตร ศรีสอ้าน. (2552). *การวิจัยกับการสัมมนาทางการศึกษา, ศึกษาศาสตร์สาร*. ตุลาคม 2551-กันยายน
2552. เชียงใหม่: ธนบรรณการพิมพ์.
- วิทยากร เชียงกุล. (2554). *รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2553/ 2554 : ปฏิรูปการศึกษาอย่างไร เพื่อ
ใคร เพื่ออะไร*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์. (2550). *อนาคตที่เป็นไปได้ของวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า*. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษาระดับบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น.
- Anderson, James E. (2011). *Public Policy-Making: An Introduction*. 7thed Boston, MA : Cengage
- Aronson, Keith R.; Webster, Nicole. (2007). *A Model for Creating Engaged Land-Grant Universi-
ties: Penn State's Engagement Ladder Model*. *Innovative Higher Education*. 2007, Vol.
31 Issue 5, pp.265-277.

นิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย Folk Tales of Thai Dam at Ban Na Pa Nard, Tambon Kao Kaew, Amphoe Chieng Khan, Changwat Loei

ศาริศา สุขคง¹

Sarisa Sukkhong¹

บทคัดย่อ

นิทาน คือผลผลิตทางภูมิปัญญาของมนุษย์ที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อสร้างความเพลิดเพลิน ความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว หรือในชุมชน และอบรมสั่งสอนคนในสังคมทางอ้อม ทุกกลุ่มชนจึงมีนิทานเล่าสืบทอดกันมา เช่นเดียวกับชาวไทยดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการศึกษาเอกสาร และเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ และสังเกต เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพื่อสัมภาษณ์จากผู้รู้จำนวน 15 คน แล้วนำเสนอผลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่านิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาดมี 49 เรื่อง และจัดประเภทตามการจัดประเภทของนิทานพื้นบ้านจากหนังสือ “The folktale” และ “The types of the folktales” ของสติท ทอมป์สันได้ 8 ประเภท ได้แก่ นิทานอธิบายเหตุ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานคติ นิทานมุข นิทานสัตว์ นิทานประจำถิ่น และนิทานผี นิทานเหล่านี้สะท้อนภาพวิถีชีวิตความเชื่อ และคตินิยมของชาวไทยดำ อีกทั้งยังมีบทบาทต่อชุมชนทั้งในระดับปัจเจกชน และระดับชุมชน ในแง่การแสดงผู้เล่านิทานมีการใช้ “เสียง”, “สีหน้า” และ “ท่าทางประกอบการเล่า” ที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และมีสัญลักษณ์แฝงอยู่มากมาย

โดยสรุป การเล่านิทานต้องสอดคล้องกับภาวะแวดล้อมทางสถานที่และเวลาสังคมและวัฒนธรรม จึงจะสามารถสื่อความหมาย และสร้างคุณค่าให้แก่ชุมชน

คำสำคัญ : นิทานพื้นบ้านไทดำ ภาพสะท้อนวิถีชีวิต, การแสดงและการสื่อความหมาย

Abstract

Folk Tales are the results of human wisdom of Human that are created to make good relationships in families or communities and provide indirect socialization in societies. Every society has many folk tales expressed in terms of narratives such as Thai Dam at Ban Na Pa Nard, Tambon Kao Kaew, Amphoe ChiengKhan, Changwat Loei. This research was a qualitative

¹ อาจารย์ประจำสาขาภาษาไทย, คณะครุศาสตร์ ศูนย์การศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จังหวัดขอนแก่น

¹ Lecturer of Thai Language Division, Faculty of Education, Loei Rajabhat University, Khonkaen Education Center

study. Data was collected by mean of documentary studies, field studies, interviews, surveys and observations. The instruments were scheduled unstructured tape recorder interviews. There were 15 key informants. Descriptive analysis was applied for research presentation.

The results of the study found that 49 folk tales were collected at Ban Na Pa Nard and classified as “The Folktale” and “The types of the folktales” that are classified by Stith Thompson system into 8 categories. They were explanatory tales, fairy tales, novella tales, fable tales, numskull tales, animal tales, local legend tales, and ghost stories. These tales reflected the way of life, beliefs and morale of Thai Dam and provided the community roles at both individual and community levels. On performance aspect, the narrator presented “voice”, “expression” and “posture” that were consistent to the stories and included many symbols.

In conclusion, the folk tale narratives had to be concerned with place, time, ,society and culture which could communicate meanings and created values for the community.

Keywords : Folk Tales of Thai Dam, Reflection of the way of life Performance of meaning and values

บทนำ

“นิทาน” คือเรื่องราวสมมติที่เล่าขานสืบต่อกันมา อาจเป็นเรื่องที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ หรือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมปัจจุบัน แล้วนำมาแต่งเติมเสริมแต่งคิด นิทานจึงสามารถดำรงอยู่โดยการเล่า หรืออาจมีการบันทึกในชั้นหลัง และสามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ตามกาลเวลา

ในนิทานหนึ่งเรื่อง ประกอบด้วยตัวละครฉาก ปมขัดแย้งให้เรื่องดำเนินไป จุดคลี่คลายเรื่อง และมักจะแฝงมุขตลก หรือคติสอนใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับชนิด และจุดประสงค์ของนิทานเรื่องนั้น ๆ ที่ผู้เล่าต้องการสื่อให้ผู้ฟังได้รับรู้ ในแง่ของการสื่อสาร นิทานจึงเป็นสารที่ใช้สื่อระหว่าง ผู้เล่า กับผู้ฟัง และในมุมมองของวรรณกรรม “นิทาน” นับเป็นงานสร้างสรรค์ของมนุษย์โดยผ่านการเล่า และมักจะดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า และมีความหมาย

“นิทาน” ในความหมายของ “คติชนวิทยา” หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาจนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งนักคติชนวิทยาเรียกว่า นิทานพื้นบ้าน (Folk tales) โดยส่วนใหญ่มักถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ ศาสตราจารย์กุหลาบ มัลลิกะมาสได้ให้หลักสังเกตลักษณะของนิทานพื้นบ้าน ดังนี้

1. นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องเล่าด้วยคำธรรมดา ผ่านภาษาร้อยแก้ว มีไวยากรณ์
2. นิทานพื้นบ้านเล่าด้วยปากมาเป็นเวลาช้านาน ต่อมาในระยะหลังมีการเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เล่าด้วยปาก
3. นิทานพื้นบ้านไม่ปรากฏนามผู้เล่า โดยอ้างว่าเป็นของเก่า หรือรับฟังมาจากบุคคลสำคัญในอดีต “นิทานพื้นบ้าน” เป็นสมบัติที่พบได้ในมนุษยทุกชนชาติ ไม่จำกัดแหล่งกำเนิดในแต่ละกลุ่มชนชาติย่อมมีนิทานที่เล่าสู่กันฟังสืบต่อกันมา ซึ่งโครงเรื่องอาจมีความคล้ายคลึงกันบ้าง หากแต่ยังปรากฏ “อัตลักษณ์” ที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นชนชาตินั้น ๆ เช่น “นิทานพื้นบ้านไทดำ” ที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มักสะท้อนถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ภายในสังคม คุณธรรม ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทดำ เป็นต้น

เมื่อกกล่าวถึง “ชาวไทดำ” นับเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากดินแดนล้านช้างในอดีต (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน) เข้ามาอยู่ในประเทศไทย สถานที่แรกที่ตั้งหลักแหล่งคือ หมู่บ้านหนองปรัง จังหวัดเพชรบุรี

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และในรัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้อพยพไปอยู่ที่อำเภอบ้านแหลม และอพยพเรื่อยมาจนถึงถิ่นฐานที่อำเภอเขาย้อยจนถึงปัจจุบัน และชาวไทดำบางส่วนอพยพมาจากเมืองแกลง เมืองพน และเมืองเชียงขวาง ซึ่งเป็นผลมาจากการส่งกองทัพไปปราบจีนฮ่อเมื่อปี พ.ศ. 2418 มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านนาป่าหนาดตำบลเขาแก้ว อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2448 (เพ็ญนิภา อินทรตระกูล, 2535 : 18) จนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ชาวไทดำ ที่หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย เป็นกลุ่มชนเล็ก ๆ ที่มีความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน แม้ว่าปัจจุบันจะต้องปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมเมือง และยุคสมัยที่เปลี่ยนไป แต่ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อบางอย่างก็ยังคงอยู่ อาทิ ประเพณีการเลี้ยงผีดำ (ผีบรรพบุรุษ) ที่มักจะมีการเลี้ยงทุก ๆ 10 วันการเกล้ามวยผมของผู้หญิง การทำนาปลูกข้าวกินเอง ความเชื่อเรื่องแถน (เทวดา) เป็นต้น

นิทานพื้นบ้านไทดำ ที่หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย คือ คติชน (Folklore) อย่างหนึ่งที่นำศึกษา เนื่องจากกำลังจะสูญหายไปพร้อมกับผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน โดยไม่มีการสืบทอดมาสู่ชนรุ่นหลัง บางคนที่มีโอกาสรับฟังนิทานแต่ก็ไม่ได้จดจำ บางคนพอรู้เรื่องราวแต่ก็มีได้มีวิญญูณของนักเล่านิทานจึงมิได้เล่าให้ใครฟัง เหลือเพียงชาวไทดำบางผู้เท่านั้นที่อนุรักษ์ไว้โดยการเล่าและจัดทำเป็นหนังสือนิทานก้อม อีกทั้งยังมีปัจจัยจากสังคมภายนอก คือ คนรุ่นหนุ่มสาวออกไปทำงานในเมืองใหญ่และนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ เช่น คาราโอเกะ ซีดีหนัง ซีดีเพลง ฯลฯ เด็กรุ่นใหม่ไม่ต้องการฟังนิทาน และหันไปสนใจสิ่งร่ำสิ่งใหม่แทน

ผู้วิจัยคิดว่า นิทานพื้นบ้านไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย ก็ยังเสมือนกุญแจที่สามารถไขสู่ประวัติศาสตร์ทางความคิดและจิตใจ ตลอดจน “อัตลักษณ์” ของความ

เป็น “ชาวไทดำ” ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยได้ ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ที่ยังคงรักษาวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตอย่างเข้มแข็ง ดังนั้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจจะทำการวิจัยเรื่องดังกล่าว

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวม และจัดประเภทนิทานพื้นบ้านไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ และคตินิยมของชาวไทดำจากนิทานพื้นบ้านไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย
3. เพื่อศึกษานิทานพื้นบ้านไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย ในแนวทบาทหน้าที่ (Functional approach) และในแนวบริบท (Contextual approach)

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษารวบรวมและจัดประเภทนิทานพื้นบ้านตามแบบของสติท ทอมป์สัน ภาพสะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ และคตินิยมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านและศึกษานิทานพื้นบ้านในแนวทบาทหน้าที่ และแนวบริบท

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยเริ่มจากกำหนดพื้นที่วิจัยคือหมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลยและกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นชาวไทดำที่ได้รับการถ่ายทอดนิทานมาจากบรรพบุรุษจำนวน 15 คน เพศชาย 10 คน เพศหญิง 5 คน มีอาชีพเกษตรกร อายุเฉลี่ย 60-70 ปี เล่าในทุกเวลา และสถานที่เท่าที่มีโอกาสโดยให้เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants)

จำนวนหนึ่ง การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยใช้วิธีการบอกต่อ (Snowball technique) และมีเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล 2 ประเภท คือ เอกสารชั้นสอง (Secondary data) ได้แก่ เอกสารต่าง ๆ ที่มีผู้บันทึกไว้เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและเกี่ยวกับคนไทดำ และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้เครื่องมือคือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างที่ผู้วิจัยเตรียมไว้ล่วงหน้า ลงพื้นที่โดยการบันทึกการสัมภาษณ์ การบันทึกเสียงและการถ่ายภาพเกี่ยวกับข้อมูลบางเรื่องประกอบเพื่อความชัดเจนของข้อมูล

หลังจากเก็บข้อมูลจึงวิเคราะห์ตามจุดประสงค์ คือรวบรวมและจัดประเภทของนิทานพื้นบ้านไทดำตามแบบหนังสือ "The Types of Folklore" ของสตีท ทอมป์สัน จากนั้นศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ และคตินิยม รวมทั้งการศึกษานิทานพื้นบ้านไทดำในแนวบทบาทหน้าที่ (Functional approach) และในแนวบริบท (Contextual approach) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ศึกษาเชิงสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ซึ่งผลการวิเคราะห์ทั้งหมดนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยนิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า

1. รวบรวมนิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาดได้ทั้งหมด 49 เรื่อง และจัดจำแนกได้ 8 ประเภท ส่วนใหญ่เป็นนิทานอธิบายเหตุ (15 เรื่อง) รองลงมาเป็นนิทานคติ (13 เรื่อง) นิทานมหัศจรรย์ (8 เรื่อง) นิทานมุขตลก (6 เรื่อง) นิทานสัตว์ (3 เรื่อง) นิทานชีวิต (2 เรื่อง) นิทานประจำถิ่น (1 เรื่อง) และนิทานผี (1 เรื่อง)

2. นิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาดสะท้อนภาพวิถีชีวิตของชาวไทดำ 3 ด้าน ได้แก่

- (1) ด้านสังคมเกษตรกรรมและพึ่งพาตนเองสูง ปรากฏในนิทาน 6 ประเภท ได้แก่ นิทานอธิบายเหตุ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานคติ นิทานตลก และนิทานผี (2) ด้านวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสัตว์ แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ สัตว์ที่มีไว้สำหรับเป็นอาหาร สัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้งาน สัตว์ที่เลี้ยงไว้ดูเล่น สัตว์ที่อาจพบได้ทั่วไป สัตว์ที่หาได้ยากในปัจจุบัน และสัตว์ที่ใช้พินัน (3) ด้านรักในเสียงดนตรีสะท้อนภาพผ่านเครื่องดนตรีท้องถิ่นอีสานคือ แคน ดังปรากฏในนิทานเรื่องกำกาค่า

ส่วนความเชื่อที่ปรากฏในนิทานมีทั้งหมด 11 เรื่อง ได้แก่ ความเชื่อในเรื่อง ผีดำ หรือผีบรรพบุรุษ ความเชื่อในเรื่องผีอื่น ๆ ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบพิธีศพ ความเชื่อในเรื่องการทำบุญทำทาน ความเชื่อเรื่องควายเป็นสัตว์ที่มีบุญคุณต่อคน ความเชื่อเรื่องพญานาค ความเชื่อเรื่องชื่อของไทดำ ความเชื่อเรื่อง "ถ่าน" ความเชื่อเรื่องการสืบเรือน ความเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ความเชื่อเรื่องพระอินทร์

ภาพประกอบ 1 เขาควางบนหน้าจั่วบ้านชาวไทดำ

และ คติ นิทานที่ปรากฏในนิทานไทดำ มีทั้งหมด 31 ข้อ ยกตัวอย่างเช่น ความไม่โลภ และรู้จักพอเพียง การทำบุญทำทาน การยึดคำมั่นสัญญา ไม่เห็นแก่ตัว การไม่เบียดเบียนผู้อื่น อย่ามองข้ามของที่มีเพียงน้อยนิด อย่่าทำไม่ดีต่อผู้มีพระคุณ ความกตัญญู ทำงานได้เงินมากเท่าไร

ก็ไม่มี ความหมาย ถ้าไม่มีลูก ควรทำบุญแต่พอควร ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว รู้คุณสัตว์ที่ทำความประโยชน์ให้แก่ตน คนเป็นสัตว์ที่นากลัวที่สุด และมักจะเบียดเบียนสัตว์อื่น ก่อนเชื่อเรื่องอะไรควรมี วิจารณ์ญาณ เป็นต้น

3. การศึกษานิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด ในแนวบทบาทหน้าที่ พบว่านิทานพื้นบ้านไทดำมีบทบาทต่อชุมชนทั้งในระดับ (1) ปัจเจกชน ได้แก่ นิทานให้ความบันเทิงนิทานเป็นเครื่องเตือนใจนิทานเป็นเครื่องระบายความคับข้องใจ (2) ระดับครอบครัว ได้แก่ นิทานเป็นสายใยเชื่อมโยงความรัก ความผูกพันระหว่างพ่อแม่ และลูกหลานนิทานช่วยจัดระเบียบภายในครอบครัว (3) ระดับชุมชน ส่วนรวม คือ รักษาแบบแผนพฤติกรรม ควบคุม ชุมชน และผ่อนคลายความตึงเครียดในชุมชน

การศึกษาในแนวบริบท พบว่าในแง่การ แสดง และการสื่อความหมายของนิทานพื้นบ้านไทดำหมู่บ้านนาป่าหนาดวิเคราะห์ด้านผู้แสดง-ผู้ชม ผู้เล่ามีการใช้เสียงในการบรรยายเนื้อเรื่องทั่วไป บรรยายฉาก หรือเหตุการณ์บรรยายตัวละครการใช้ “สีหน้า” ที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และใช้ “ท่าทาง” ประกอบการเล่า ส่วนวิเคราะห์ด้านสัญลักษณ์และการสื่อความหมาย นิทานไทดำบ้านนาป่าหนาดมีสัญลักษณ์แฝงอยู่ เช่น นา คือสัญลักษณ์ที่หมายถึง แผ่นดิน ข้าว คือสัญลักษณ์ที่หมายถึง มนุษย์ ควาย คือสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ และการสื่อความหมายของสัญลักษณ์ในนิทานผู้เล่าจำเป็นต้อง มีจิตวิญญาณในการเล่า เพราะการเล่านิทานคือการส่งความปรารถนาของผู้เล่าสู่ผู้ฟัง

ภาพประกอบ 2 หลุงสุเมฆ นักเล่านิทานชาวไทดำ

นอกจากนี้ยังต้องสอดคล้องกับภาวะแวดล้อมทางสถานที่และเวลา การเล่านิทานของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดมีการเล่าในโอกาสพิเศษคือ เล่าในงานศพ เล่าในช่วงคล้ายเดือน (อยู่ไฟ) ของผู้หญิงที่เพิ่งคลอดลูก เล่าเพื่อกล่อมให้เด็กเล็ก ๆ อีกทั้งยังเล่าได้ทุกสถานที่ และตลอดเวลาไม่มีโอกาสพิเศษในการเล่าและสอดคล้องกับภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การนับถือเถาน ถานจึงเป็นภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด ถานจึงเป็นตัวละครที่ปรากฏในนิทาน เมื่อมีการเล่าถึงเถาน ผู้ฟังก็จะได้รับการซึมซับไปพร้อม ๆ กันด้วย การสื่อความหมายในฐานะนิทานจึงเกิดประสิทธิผล

ภาพประกอบ 3 ตาจันทร์สมกำลังเล่านิทาน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยนิทานไทดำบ้านนาป่าหนาด ผู้วิจัยมีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

1. การรวบรวมและจัดประเภทนิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด

ผลการวิจัยพบว่านิทานพื้นบ้านไทยดำมีทั้งหมด 49 เรื่อง จำแนกได้ 8 ประเภท สอดคล้องกับการจัดประเภทของประคอง นิมมานเหมินทร์ (2543: ทั้งเล่ม) ซึ่งแบ่งประเภทของนิทานตามแบบเรื่อง และตามแนวทางของสตริท ทอมป์สัน

จากนิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาดทั้งหมด นิทานอธิบายเหตุมีจำนวนมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าชาวไทดำมีอุปนิสัยช่างสังเกต ช่างตั้งคำถามต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว นิทานจึงเป็นเครื่องมือในการอธิบายเหตุผลต่างๆ เช่น นิทานเรื่องแม่ย่ากับลูกสะใภ้ เป็นนิทานอธิบายเหตุว่าทำไมหนูกับแมวจึงไม่ถูกกัน โดยเล่าถึงความสัมพันธ์ที่ไม่ลงรอยกันของกันระหว่างแม่ย่ากับลูกสะใภ้ แม่ย่าตายไปเกิดเป็นสุนัข ส่วนลูกสะใภ้ตายไปเกิดเป็นแมว เมื่อสุนัขกับแมวเจอกันก็จะทะเลาะกัน หรือนิทานเรื่องแม่ย่ากินปิง เป็นนิทานอธิบายเหตุว่าทำไมจึงมีนกกู่กู่ โดยอธิบายถึงความขัดแย้งระหว่างแม่ย่ากับลูกสะใภ้ เมื่อลูกสะใภ้ตายไปก็ไปเกิดเป็นนกกมา

ร้องให้สามีกู่กู่ทอผ้าที่ทอค้างไว้ให้ อนุমানได้ว่าชาวไทดำฯ สังเกตเรื่องราวต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัว แล้วนำมาผูกเรื่องเล่าเป็นนิทาน

นิทานคิดนับว่าเป็นนิทานแบบที่พบมากรองลงมา แสดงให้เห็นว่าชาวไทดำเป็นผู้มีสาระในการดำเนินชีวิต และคาดหวังให้ลูกหลานมีกรอบในการประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีนิทานมหัศจรรย์อีกหลายเรื่อง และนิทานมุขตลกที่พบถึง 6 เรื่อง แสดงให้เห็นถึงการเป็นคนอารมณ์ขันของชาวไทดำอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับไทดำ พบว่าส่วนใหญ่ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ ภาษา ความเป็นมา ฯลฯ ยังไม่มีงานชิ้นใดที่เจาะจงศึกษาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด โดยเฉพาะ

2. การศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด

ผลการวิจัยพบว่าชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดมีวิถีชีวิตที่อยู่ในสังคมเกษตรกรรม พึ่งพาตัวเองสูง ผูกพันกับสัตว์ และรักในเสียงดนตรี แสดงให้เห็นว่าชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ จนกลายเป็นสังคมเกษตรกรรม มีการทำนาปลูกข้าวกินเอง ทำไร่ทำสวนปลูกพืชตามฤดูกาล สะท้อนชีวิตที่ผูกพันกับท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ถึงแม้ว่าชาวไทดำจะอพยพมาจากที่อื่น แต่ก็มีความสามารถในการปรับตัวสูง ดังจะเห็นได้จากการรู้จักพึ่งพาตนเองในการทำมาหากิน เช่น การหาเห็ด หาของป่า การจับปลา ฯลฯ มาเป็นอาหาร

ส่วนความเชื่อที่ปรากฏในนิทานมีทั้งหมด 11 เรื่อง เช่น ความเชื่อในเรื่องผีดำ หรือผีบรรพบุรุษ ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบพิธีศพ ความเชื่อในเรื่องการทำบุญทำทาน ความเชื่อเรื่องควายเป็นสัตว์ที่มีบุญคุณต่อคน ความเชื่อเรื่องพญานาค ความเชื่อเรื่องชื่อของไทดำ ความเชื่อเรื่อง “แตน” ความเชื่อเรื่องการสืบเรือน ความเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ความเชื่อเรื่องพระอินทร์ ฯลฯ แสดงให้

เห็นถึงความเชื่อถือ และความศรัทธาในการดำเนินชีวิตของชาวไทยดำ กล่าวคือ เมื่อเชื่อเช่นใดก็มักจะดำเนินชีวิตเช่นนั้น เช่น การเชื่อถือผีบรรพบุรุษชาวไทยดำจะให้ความเคารพผีบรรพบุรุษมา มีการจัดทำกะล่อห้อง ซึ่งเป็นห้องให้ผีบรรพบุรุษอยู่ และมีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษตามวันที่กำหนดของตระกูล เป็นต้น

คติธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในนิทานไทดำ มีหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น ความไม่โลภ การรู้จักพอเพียง การทำบุญทำทาน รู้จักยึดคำมั่นสัญญา การไม่เห็นแก่ตัว หรือไม่เบียดเบียนผู้อื่น นอกจากนี้ยังพบคติธรรมในเรื่องการไม่มองข้ามของที่มีเพียงน้อยนิด กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ควรทำบุญแต่พอควร เพราะถึงแม้ทำงานได้เงินมากเท่าไรก็ไม่มีความหมายหากไม่มีลูกอย่าให้ทุกข์แก่ท่าน เพราะทุกข์นั้นจะถึงตัว รู้คุณสัตว์ที่ทำประโยชน์ให้แก่ตน และก่อนเชื่อในเรื่องอะไรควรมีวิจารณ์ญาณ เป็นต้น

แสดงให้เห็นว่าชาวไทยดำมีคติในการดำเนินชีวิต เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ หรือหากมองในมุมกลับ เราอาจพบว่าคติธรรมที่แทรกอยู่ในนิทานนี้เป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคมของชาวไทยดำ เมื่อต่างคนต่างปฏิบัติแต่สิ่งที่ตั้งงาม ความวุ่นวายต่าง ๆ ก็ไม่เกิดขึ้นเป็นสังคมที่สงบสุข นอกจากนี้คติธรรมเหล่านี้ยังร่วมสมัย และสามารถนำไปใช้ได้ทุกสังคม จึงไม่จำเป็นที่นิทานไทดำจะมีไว้เพื่อเล่าให้ลูกหลานของชาวไทยดำฟังเท่านั้น แต่ยังสามารถเล่าเพื่อประโยชน์ของคนทั่วไปด้วย

3. การศึกษานิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาดในแนวบทบาทหน้าที่ (Functional approach) และในแนวบริบท (Contextual approach)

การศึกษาแนวนี้เป็นการศึกษาแนวใหม่ที่ทำให้ค้นพบบทบาทหน้าที่ของนิทานอย่างแท้จริง และเข้าใจบริบทที่แวดล้อมนิทาน

นิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด มีบทบาทต่อชุมชนทั้งในระดับปัจเจกชน ระดับครอบครัว และระดับชุมชน นิทานจึงมีบทบาท

สำคัญต่อชาวไทยดำ ถึงแม้จะไม่มีบทบาทชัดเจนเป็นรูปธรรม เนื่องจากการเล่านิทานเริ่มลดน้อยตามกาลเวลา แต่หากมีการเล่านิทานเกิดขึ้น บทบาทของนิทานจะดำเนินไปทั้ง3 ระดับดังกล่าว การศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานจึงมีความสำคัญในแง่ที่ส่งเสริมให้นิทานเป็นตัวเชื่อมระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับครอบครัว และบุคคลกับสังคม ทำให้ทุกคนเห็นความสำคัญของนิทานยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ นิโบล นาควลิ่งกู (2546 : 40) ที่กล่าวว่านิทานเป็นสื่อกลางให้คนในชุมชนมารวมกลุ่มกันฟังนิทานชมการแสดงนิทาน ซึ่งเป็นการสังสรรค์ทางสังคม

การศึกษานิทานพื้นบ้านไทดำในแนวบริบทพบว่าในแง่การแสดง และการสื่อความหมายของนิทานพื้นบ้านไทดำ (หมู่บ้านนาป่าหนาด) (1) วิเคราะห์ด้านผู้แสดง-ผู้ชม ผู้เล่ามีการใช้เสียงในการบรรยายเนื้อเรื่องทั่วไป บรรยายฉาก หรือเหตุการณ์ บรรยายตัวละคร การใช้ “สีหน้า” ที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และใช้ “ท่าทาง” ประกอบการเล่า (2) วิเคราะห์ด้านสัญลักษณ์และการสื่อความหมาย นิทานไทดำบ้านนาป่าหนาดมีสัญลักษณ์แฝงอยู่ เช่น นา คือสัญลักษณ์ที่หมายถึงแผ่นดิน ข้าว คือสัญลักษณ์ที่หมายถึง มนุษย์ ควาย คือสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ และการสื่อความหมายของสัญลักษณ์ในนิทานผู้เล่าจำเป็นต้องมีจิตวิญญาณในการเล่า เพราะการเล่านิทานคือการส่งความปรารถนาดีของผู้เล่าสู่ผู้ฟัง

เนื่องจากนิทานมีสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงความหมายที่เกี่ยวกับไทดำ เราจึงจำเป็นต้องศึกษาสัญลักษณ์และการสื่อความหมายของนิทานสัญลักษณ์ทำให้เราเข้าใจความหมายของเนื้อหาที่ปรากฏในนิทาน เช่น นก เป็นสัญลักษณ์ที่หมายถึงผู้นำสารจากเทวดา (ถน) มาสู่ชาวไทยดำ นกที่เราพบเห็นทั่วไปในท้องถิ่นจึงไม่ใช่ชนกที่ปราศจากความหมาย แต่ทำหน้าที่เป็นไปรษณีย์สื่อสารระหว่างชาวไทยดำกับถน นั่นเอง

เช่นเดียวกับการทอผ้า คือสัญลักษณ์ของความรักรัก ผู้หญิงชาวไทยดำจะทอผ้าใช้เอง และยังทอผ้าเพื่อคนในครอบครัว หรือคนรักอีกด้วย การทอผ้าจึงหมายถึงความรักความปรารถนาดีที่ผู้หญิงชาวไทยดำจะสามารถแสดงออกได้ ในขณะที่ทอผ้านั้น เมื่อรู้ว่าผ้าผืนนั้นจะต้องทอเพื่อใคร ความรู้สึกทั้งหมดของคนทอก็จะถูกบรรจุลงในผืนผ้านั้นด้วย ปัจจุบันเราจึงพบเห็นการทอผ้าตามบ้านทั่วไปในหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าบางบ้านจะทอผ้าเพื่อขาย หากไม่มีการศึกษาด้านสัญลักษณ์และการสื่อความหมาย เราอาจมองข้ามความหมายที่แท้จริงของการทอผ้าของผู้หญิงชาวไทยดำ

ภาพประกอบ 4 ชาวไทดำกำลังทอผ้าอยู่ที่หมู่บ้าน

การเล่านิทานยังเกี่ยวข้องกับ (1) ภาวะแวดล้อมทางสถานที่และเวลา ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดมีการเล่านิทานทุกเวลา และสถานที่เท่าที่มีโอกาส เช่น มีการเล่าในโอกาสพิเศษคือ เล่านิทานในงานศพ เล่านิทานในช่วงคล่าเดือน (อยู่ไฟ) ของผู้หญิงที่เพิ่งคลอดลูก เล่านิทานเพื่อกล่อมให้เด็กเล็ก ๆ เล่าได้ทุกสถานที่ และทุกเวลาไม่มีโอกาสพิเศษในการเล่า และ (2) สอดคล้องกับภาวะ

แวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การนับถือ แถน แถนจึงเป็นภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยดำบ้านนาป่าหนาด แถนจึงเป็นตัวละครที่ปรากฏในนิทาน เมื่อมีการเล่าถึงแถน ผู้ฟังก็จะได้รับการซึมซับไปพร้อม ๆ กันด้วย การสื่อความหมายในฐานะนิทานจึงเกิดประสิทธิผล

การศึกษาริบทที่แวดล้อมนิทาน ทำให้เรามองเห็นนิทานมีชีวิต ไม่ใช่เพียงเนื้อเรื่องที่เล่าเพื่อความสนุกสนานเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เมื่อมีการเล่านิทานเกิดขึ้น ภาวะแวดล้อมทางสถานที่และเวลา และภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมก็มีส่วนช่วยให้เราเข้าใจนิทานอย่างแท้จริง ตลอดจนมองเห็นความสมจริงของนิทาน ทำให้นิทานมีคุณค่าและมีความหมายมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำการวิจัยนิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยศึกษาแบบเรื่องของนิทาน (Tale type) และการศึกษาอนุภาคของนิทาน (Motif)
2. ควรทำการวิจัยนิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างนิทาน (Structural function theory) ของวลาดิเมียร์ พรอพพ์ (Vladimir Propp)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินอุดหนุนการวิจัย งบประมาณรายได้ประจำปีงบประมาณ 2555 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

บรรณานุกรม

- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2516). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ : เอกสารนิเทศการศึกษาระดับปีที่ 184 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ.
- กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์. (ม.ป.ป.). *เอกสารประกอบการสอนวิชา หลักการรวบรวมและบันทึกเอกสารทางคติชนวิทยา*. นครปฐม : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชาคริต อนันทราวิน. (2525). *รู้จักไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเขียงคานจังหวัดเลย*. ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูเลย จังหวัดเลย.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. เอกสารชุดคติชนวิทยา อันดับ 2 ศูนย์คติชนวิทยา ร่วมกับโครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญนิภา อินทรตระกูล. (2535). *การนับถือผีของชาวไทยตำบลบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้วอำเภอเขียงคานจังหวัดเลย*. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาสารคาม.
- มนตรี ศรีราชเลา. (ก.พ. 2550). *ไทดำนาป่าหนาด*. สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วรณี วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเตอร์สัน. (2531). *พื้นถิ่น พื้นฐาน : มิติใหม่ของคติชนวิทยาและวิถีชีวิตสามัญ*. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม.
- อรัญญา สุวรรณดี. (2536). *โลกทัศน์ของชาวไทยต่อความเชื่อเรื่อง ผีและพิธีกรรม : ศึกษากรณีบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- Stith Thompson. (1977). *The Folktale (Bakery : University of California Press.*

ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ

Legal Problems and Obstacles in Wetland Protection

ศุภวุฒิ โมกข์เมธากุล¹

Suphawut Mokmethakul¹

บทคัดย่อ

ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ 11 แห่ง ระดับนานาชาติ 61 แห่ง ระดับชาติ 48 แห่ง ระดับท้องถิ่น 19,295 แห่ง และพื้นที่ชุ่มน้ำที่สมควรได้รับการคุ้มครองและฟื้นฟูอีก 28 แห่ง ผลจากการกำหนดและจำแนกประเภทของพื้นที่ป่าไว้หลายรูปแบบ ทำให้มีการประกาศพื้นที่อนุรักษ์ซ้อนทับกันหลายแห่ง ก่อให้เกิดปัญหาด้านการอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ ส่งผลให้ยังมีพื้นที่ชุ่มน้ำอีกหลายแห่งที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ยังไม่ได้รับความคุ้มครองตามอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรืออนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) ที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่ออนุรักษ์และยับยั้งการสูญหายของระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำในโล

รายงานการวิจัยฉบับนี้ จึงมุ่งที่จะศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การศึกษาพบว่าปัจจุบันมีแต่เนียบรายการจัดการแต่ไม่มีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน ทำให้การดำเนินงานตามพันธกรณีต้องใช้กฎหมายป่าไม้และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องเข้ามาบังคับใช้แทน โดยอาศัยหลักการของอนุสัญญาแรมซาร์ และยังไม่มีการกำหนดพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมด้านพื้นที่ชุ่มน้ำที่ชัดเจนให้สอดคล้องกับเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่ได้กำหนดขึ้น และกฎหมายกำหนดให้มีหลายหน่วยงานในการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำทำให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างขาดเอกภาพ ขาดการประสานงานระหว่างองค์กรทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเชิงบูรณาการได้ อีกทั้งการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำยังประสบปัญหาด้านการขาดงบประมาณในการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ

ดังนั้น ภาครัฐจึงควรมีการตรากฎหมายที่ใช้บังคับในการอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นการเฉพาะ โดยกำหนดหลักเกณฑ์การอนุรักษ์ คุ้มครอง พัฒนา ฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดในพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งพืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำให้ครอบคลุม โดยคำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพและการพัฒนาอย่างยั่งยืน หากไม่สามารถพิจารณาออกกฎหมายใหม่ที่ใช้บังคับในการอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นการเฉพาะได้ทัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาและแก้ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำได้ทัน ปัจจุบันมีการยกย่องแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Assistant Professor, Faculty of Law Mahasarakham University

พ.ศ.2535 และยกย่องรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ควรได้มีการพิจารณาและบัญญัติหลักเกณฑ์การอนุรักษ์ คุ้มครอง พัฒนา พื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งพืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำให้ครอบคลุมในกฎหมายดังกล่าวเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงานต่อไป

คำสำคัญ : พื้นที่ชุ่มน้ำ ,อนุสัญญาแรมซาร์

Abstract

Thailand wetland consists of the 11 areas of international importance, 61 of world importance, 48 of national importance, 19,295 local importance, and 28 under crisis wetlands. As a result of the wetland specification and classification complication, several wetlands were proclaimed redundant causing the conservation and protection problems. This also affected several areas of wetland in the level of world importance, national importance, and local importance still not receiving protection under the Ramsar Convention which has the aim to conserve and prevent the extinction of the world wetlands.

This research aimed to study legal problems and obstacles in wetland protection. This documentary research discovers that current policies apply only on management without solid laws' support. Any operations performed require to be conducted under forestry and other relevant laws complying with the Ramsar's Convention. Moreover, there is no protected area designated and the laws involve too many parties causing the inability to integrate unity of wetland management laws plus with the lack of funding support to wetland conservation.

Therefore, the government should draft laws to regulate the wetland conservation and protection specifically by assigning schemes to conserve, protect, develop, improve and utilize the natural resources of the wetland wisely, covering the plants and animals inhabiting the area concerning the biological diversity and sustainable development. Without the laws to conserve and protect the wetland punctually we cannot raise awareness in developing and solving problems affecting on the wetland. By mean time of re-drafting the Act of National Environmental Quality Promotion and Conservation B.E.2535 and drafting of the Thai Constitution, the laws to conserve, protect, develop, improve and utilize the resource in the wetland including the plants and animals should be provoked to be into regulation clearly.

Keywords : wetland, Ramsar Convention

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีพื้นที่ประมาณ 513,115 ตารางกิโลเมตร (320.6 ล้านไร่) มีเทือกเขาที่สำคัญ 15 ทิวเขา และมีลุ่มน้ำที่สำคัญ 25 ลุ่มน้ำ และจากการสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำทั่วประเทศ ในปี พ.ศ. 2540-2541 พบว่าพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทแหล่งน้ำจืด ประเภท คลอง ห้วย ลำธาร แม่น้ำ มีจำนวนอย่างน้อย 25,008 แห่ง คิดเป็นเนื้อที่ 2,765 ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่พื้นที่ชุ่มน้ำประเภทบึง ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำ มีจำนวนอย่างน้อย 14,128 แห่งคิดเป็นเนื้อที่ 8,510 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทหนองน้ำ ที่ลุ่มชื้นแฉะ จำนวน 1,993 แห่งคิดเป็นเนื้อที่ 5,134 ตารางกิโลเมตร รวมทั้งหมดพื้นที่ประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำครอบคลุมอย่างน้อย 36,616 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นประมาณร้อยละ 7.5 ของพื้นที่ประเทศ ทั้งนี้ไม่รวมพื้นที่นาข้าว โดยแบ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นน้ำจืด 44.8 % และพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล 55.2 % และในจำนวนนี้มีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ 11 แห่ง ในระดับนานาชาติ 61 แห่ง ระดับชาติ 48 แห่ง ระดับท้องถิ่น 19,295 แห่ง และพื้นที่ชุ่มน้ำที่สมควรได้รับการคุ้มครองและฟื้นฟูอีก 28 แห่ง (มกคล ไซยภักดี, วัลยา ชนิตตาวงศ์, 2551) และจากข้อมูลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ปี 2543 พบว่าปัจจุบันได้กำหนดและจำแนกประเภทของพื้นที่ป่าไว้หลายรูปแบบ ทั้งนี้เนื่องมาจากระบบการบริหารจัดการที่มีความยุ่งยากและซับซ้อนในการดำเนินการในอดีต ทำให้มีการประกาศพื้นที่อนุรักษ์ซ้อนทับกันหลายแห่ง ดังนั้น พื้นที่บริเวณเดียวกันอาจมีหลายสถานภาพ อาทิเช่น พื้นที่หนึ่งอาจเป็นทั้งพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ป่าต้นน้ำ และพื้นที่อุทยานแห่งชาติในบริเวณเดียวกัน ดังนั้นขนาดของพื้นที่อนุรักษ์ที่จะกล่าวถึงต่อไป อันได้แก่ ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และ

พื้นที่ป่าต้นน้ำ จึงไม่สามารถจะนำมารวมกันเพื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับพื้นที่ป่าในปัจจุบันได้ นอกจากนี้แล้วยังมีพื้นที่อนุรักษ์รูปแบบอื่นๆ อาทิวนอุทยาน ป่าชุมชน สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ เป็นต้น และในปัจจุบันพบว่ามีพื้นที่ชุ่มน้ำอีกหลายแห่งที่มีความสำคัญในระดับท้องถิ่น ยังมิได้รับความคุ้มครองตามหลักการเพื่ออนุรักษ์และยับยั้งการสูญหายของระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำในโลก โดยการสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด สำหรับประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ลำดับที่ 110 มีพันธกรณีตามอนุสัญญา แต่ที่สำคัญที่สุดคืออนุสัญญาฯ มีหลักการที่จะไม่ละเมิดอำนาจอธิปไตยของภาคี ดังนั้น การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศย่อมเป็นไปตามกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับของประเทศไทย จึงอาจกล่าวได้ว่าอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำนับได้ว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ประเทศไทยสามารถนำมาใช้ในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศ ได้ต่อไป

พื้นที่ชุ่มน้ำ จึงถือเป็นระบบนิเวศที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นได้ทั้งแหล่งน้ำ แหล่งสำรองน้ำ เป็นขอบเขตกั้นการไหลเข้าของน้ำเค็ม ป้องกันการกัดเซาะของชายฝั่ง และช่วยในการป้องกันการตกตะกอน รวมถึงกรองแร่ธาตุและสารพิษอื่นๆ นอกจากนั้นพื้นที่ชุ่มน้ำบางพื้นที่ยังอุมชูประชากรสัตว์ป่าที่หลากหลาย ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ เป็นที่อาศัยสำหรับนกอพยพและทำหน้าที่เป็นที่ผสมพันธุ์และวางไข่สำหรับปลาหลายร้อยสายพันธุ์ แต่ในปัจจุบันพบว่า พื้นที่ป่าและพื้นที่ชุ่มน้ำถูกคุกคามจากการบุกรุก และการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ โดยส่วนใหญ่เกิดจากการเพิ่มพื้นที่ทำการเกษตร ส่วนใหญ่เกิดจากการขาดความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและไม่ตระหนักถึงคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำโดยรวม ได้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนสภาพไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นจำนวนมาก ถือเป็นการทำลายระบบนิเวศธรรมชาติ แหล่งความมั่นคงทาง

อาหารของชุมชน ตามวิถีชุมชนท้องถิ่น ที่ต้องอาศัยพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นฐานในการประกอบอาชีพ และการหาปัจจัยดำรงชีพต่อไป อีกทั้งปัญหาด้านระเบียบกฎหมายที่กำหนดชั้นคุณภาพของลุ่มน้ำตามมติคณะรัฐมนตรี ที่กำหนดให้ใช้เกณฑ์การพิจารณาจากสภาพความหนาแน่นของต้นไม้ ความสูงจากระดับน้ำทะเล และความลาดชันของพื้นที่เป็นประเด็นสำคัญ ส่งผลให้พื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ในที่ราบลุ่มน้ำ บางส่วนจึงถูกจำแนกให้เป็นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำชั้นที่ 5 ทำให้ไม่ได้รับความสำคัญที่จะต้องสงวนรักษาคุ้มครองไว้เช่นเดียวกับป่าไม้ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 ก่อให้เกิดการสูญเสียต่อพื้นที่ชุ่มน้ำผืนใหญ่เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษา ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนากฎหมายให้ประชาชนสามารถเข้าร่วมในจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ
2. เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ
3. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง และพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ

สมมุติฐานของการวิจัย

ประเทศไทย มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 นอกจากนี้ยังมี มติคณะรัฐมนตรี และอนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นต้น ทำให้ไม่สามารถบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำได้อย่างมีคุณภาพ โดยสาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ไม่มีกฎหมายรองรับไว้

ชัดเจน ทำให้มีเพียงพื้นที่ชุ่มน้ำบางส่วนเท่านั้นที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำหลายแห่งถูกคุกคามและถูกบุกรุกอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จึงควรปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง หรือ ถ้าจำเป็นก็ต้องมีการตรากฎหมายใหม่ขึ้นเพื่อให้สามารถบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำได้เป็นการเฉพาะ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตของข้อมูล

รวบรวมข้อมูลจากกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง มติคณะรัฐมนตรี รายงานการประชุม บันทึก/หนังสือของทางราชการ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และตำราวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2. ขอบเขตเวลา

ศึกษาวิจัยระหว่าง เดือน มกราคม พ.ศ. 2557 ถึงเดือน กันยายน พ.ศ.2557

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกฎหมาย คำสั่ง มติคณะรัฐมนตรี รายงานการประชุม บันทึก/หนังสือของทางราชการ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย ตำราวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการดูแลทรัพยากรพื้นที่ชุ่มน้ำได้อย่างแท้จริง
2. ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับ ตลอดจนกระบวนการให้สิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรพื้นที่ชุ่มน้ำได้อย่างเป็นรูปธรรม
3. ทำให้ทราบแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย หรือบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นการเฉพาะ

ความสำคัญและปัญหาของพื้นที่ชุ่มน้ำ

ความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ

พื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย ประกอบด้วย ป่าชายเลน ป่าพรุ หนอง บึง สบู่ ทุ่งนา ทะเลสาบ และ แม่น้ำ รวมตลอดถึงป่าบุงป่าทามกระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศไทย มีเนื้อที่รวมทั้งหมด ประมาณ 21.63 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 6.75 ของประเทศไทย และในจำนวนนี้มีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติ 61 แห่ง ระดับชาติ 48 แห่งโดยแห่งแรกก็นำเสนอพร้อมกับการเข้าร่วมเป็นภาคีสัญญาแรมซาร์ คือ พรุควนขี้เสียน เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetlands) ตามอนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) ได้ให้ความหมายดังนี้

“พื้นที่ชุ่มน้ำ หมายความว่า ที่ลุ่ม ที่ราบลุ่ม ที่ลุ่มชื้นแฉะ พรุ แหล่งน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มีน้ำขังหรือท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อยและน้ำเค็ม รวมไปถึง ที่ชายฝั่งทะเลและที่ในทะเล ในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุด มีความลึกของระดับน้ำ ไม่เกิน 6 เมตร”

พื้นที่ซึ่งมีลักษณะจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงรวมถึง ห้วย หนอง คลอง บึง บ่อ กระพัง (ตระพัง) บาราย แม่น้ำ ลำธาร แคว ละหาน ชานคลอง ฝิ่งน้ำ สบธาร สระ ทะเลสาบ แอ่ง ลุ่ม กุด ทุ่ง กว๊าน มาบ บุง ทาม พรุ สบู่ แก่ง น้ำตก หาดหิน หาดกรวด หาดทราย หาดโคลน หาดเลน ชายทะเล ชายฝั่งทะเล พืดหินปะการัง แหล่งหญ้าทะเล แหล่งสาหร่ายทะเล คุ้ง อ่าวดินดอนสามเหลี่ยม ช่องแคบ ชะวากทะเล ตะกาด หนองน้ำกร่อย ป่าพรุ ป่าเลน ป่าชายเลน ป่าโกงกาง ป่าจาก ป่าเสม ป่าบุงป่าทาม รวมทั้งนาข้าว นาทุ่ง นาเกลือ บ่อปลา อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

พื้นที่ชุ่มน้ำจึงเป็นระบบนิเวศที่มีความสมบูรณ์ของสรรพชีวิตเป็นแหล่งน้ำ แหล่งทรัพยากรที่มนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต เป็นแหล่งอาหารของโลก และมีบทบาทช่วยส่งเสริมรักษาความสมดุลของธรรมชาติ

พื้นที่ชุ่มน้ำทั่วโลกจึงเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตนานาชนิดทั้งพืชและสัตว์ เป็นระบบนิเวศที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาให้ผลผลิตของพืชและสัตว์สูงมากกว่าพื้นที่ป่าไม้และทุ่งหญ้าที่มีขนาดใหญ่เท่าๆ กัน โดยกรมป่าไม้และสหพันธ์การอนุรักษ์โลก (World Conservation Union-IUCN) พบว่ามีพื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญในระดับภูมิภาคเอเชียไม่น้อยกว่า 42 แห่ง และมีเพียงร้อยละ 2 ของพื้นที่ชุ่มน้ำทั้ง 42 แห่งเท่านั้น ที่ได้รับความคุ้มครองอย่างสมบูรณ์ แต่ส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 90 ยังไม่ได้รับการอนุรักษ์และคุ้มครองอย่างจริงจัง ยังไม่ได้กำหนดและจัดทำขอบเขตอย่างชัดเจนและที่สำคัญคือ ยังไม่ได้รับการคุ้มครองให้คงสภาพตามกฎหมายแต่อย่างใด แม้ว่าสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทำการขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำดังกล่าวและจำแนกประเภทตามระดับความสำคัญไว้แล้วเกือบทั้งหมดแล้ว แต่สำนักงานไม่มีอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่ ดังนั้น จึงมีพื้นที่ชุ่มน้ำเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ประเภทต่างๆ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำหลายแห่งกำลังถูกคุกคามด้วยการบุกรุกหรือใช้ประโยชน์อย่างไม่เหมาะสม (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2543)

ปัญหาด้านพื้นที่ชุ่มน้ำ

ปัญหาด้านพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่พบในปัจจุบัน ได้แก่

1. การสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำในเชิงปริมาณ เช่น สูญเสียพื้นที่ และศักยภาพการกักเก็บน้ำของพื้นที่ชุ่มน้ำ อันเนื่องมาจากการถมพื้นที่ การสร้างคันคูหรือฝายล้อมรอบพื้นที่

2. การสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำในเชิงคุณภาพ เป็นความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งในเชิงอุทกวิทยาและนิเวศวิทยา (จิรารัตน์ พรเทวบัญชา, 2555)

สาเหตุของปัญหาการบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำสามารถสรุปได้ดังนี้ (อิศร์ เนติธรรมกุล, 2549)

1. ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบและเข้าใจอย่างชัดเจน ครบถ้วน จนกระทั่งมองเห็นถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการมีพื้นที่ชุ่มน้ำอยู่ในชุมชน
2. พื้นที่ชุ่มน้ำบางแห่งที่เป็นที่สาธารณะแต่เอกชนมีเอกสารสิทธิ์ครอบครองเข้าใช้ประโยชน์
3. ขาดองค์กรหลักที่เป็นเอกภาพ พร้อมทั้งมีอำนาจและหน้าที่ในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่ชัดเจน
4. ยังขาดความชัดเจนในเรื่องของขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ
5. พื้นที่ชุ่มน้ำบางส่วนที่ได้รับการขึ้นทะเบียนไว้แต่ยังไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย
6. ขาดกฎหมายที่กำหนดเรื่องการอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำโดยเฉพาะ

วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการให้บริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ

ตามหลักการ แนวคิดที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่ามีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงขอวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยในภาพรวม ดังนี้

การปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้กฎหมายไทย อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติถูกจัดทำขึ้น ณ เมืองแรมซาร์ ประเทศอิหร่านเมื่อปี พ.ศ. 2514 โดยประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในลำดับที่ 110 ซึ่งการเข้าร่วมในครั้งนี้ทำให้ไทยจะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญา โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 13 ก.ย. พ.ศ. 2541 (วิโรจน์ แนวมั่น, 2549)

สำหรับกฎหมายภายในของประเทศไทยที่จะรองรับพันธกรณีซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่าง

ประเทศในการอนุรักษ์ยับยั้งการสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำในโลกและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่อาศัยของนกน้ำ โดยจะต้องมีการจัดการเพื่อใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดในพื้นที่ชุ่มน้ำและทรัพยากรต่าง ๆ ในพื้นที่ชุ่มน้ำ จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีแผนนโยบายการจัดการแต่ไม่มีกฎหมายรองรับที่ชัดเจน ทำให้ต้องใช้กฎหมายป่าไม้และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องเข้ามาบังคับใช้แทน เพื่อให้การบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ การคุ้มครองที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำได้บรรลุเป้าหมายตามพันธกรณีโดยอาศัยหลักการของอนุสัญญาแรมซาร์ จึงเห็นควรที่จะให้มีการกำหนดเรื่องการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ ให้เป็นยุทธศาสตร์ของประเทศโดยเฉพาะในเรื่องการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ และจากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่า การที่ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายรองรับการปฏิบัติตามภาคีของอนุสัญญาฉบับนี้ก็เป็นอีกสาเหตุที่ทำให้การจัดการกับปัญหาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

สำหรับในส่วนของกฎหมายไทยที่พอจะนำมาปรับใช้ในการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาดและยั่งยืน มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ แต่จะขอเสนอเฉพาะที่น่าสนใจ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้อยู่ในความดูแลของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ จึงมีส่วนสนับสนุนที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำได้ โดยการประกาศให้พื้นที่ชุ่มน้ำใด ๆ เป็น “เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม” ตามมาตรา 43 รวมทั้งสามารถออกกฎกระทรวง ประกาศควบคุมกิจกรรมใด ๆ ใน “เขตคุ้มครองสิ่งแวดล้อม” ตามมาตรา 44 ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องมือในทางกฎหมายที่มีความยืดหยุ่นมากที่สุดในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ แต่จากการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ

สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ยังประสบปัญหาในการบังคับใช้หลายประการ เช่น กรณีกำหนดให้มีเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม แต่คำว่า พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ไม่ได้มีการกำหนดคำนิยามไว้เป็นการเฉพาะ ทำให้เกิดปัญหาในการตีความทำให้หน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงไม่สามารถให้การดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำได้อย่างทั่วถึง

2. พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้ถูกตราขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์กับการประกอบอาชีพประมง โดยการให้ความคุ้มครองแหล่งน้ำที่ใช้ประกอบอาชีพประมงซึ่งพื้นที่ “ที่จับสัตว์น้ำ” นั้น และอยู่ในความดูแลของกรมประมง มีการกำหนดให้พื้นที่แหล่งน้ำทั้งหมดทั่วประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำจืด แหล่งน้ำกร่อยและแหล่งน้ำทะเล เป็น “ที่จับสัตว์น้ำ” ซึ่งแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ ที่รักษาพันธุ์พืช ที่วาประมุข ที่อนุญาต และที่สาธารณประโยชน์ ดังนั้น พื้นที่ชุ่มน้ำทั่วประเทศก็ตกอยู่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยการประกาศให้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นที่รักษาพันธุ์พืช ซึ่งกฎหมายจะคุ้มครอง โดยการห้ามมิให้ทำการประมง หรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ในเขตที่รักษาพันธุ์พืช นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 ยังมีบทบัญญัติในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งน้ำต่างๆ ซึ่งรวมถึงพื้นที่ชุ่มน้ำด้วย กับรวมทั้งบทบัญญัติในการคุ้มครองชนิดพันธุ์สัตว์น้ำที่ใกล้สูญพันธุ์ ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองชนิดพันธุ์สัตว์น้ำใดๆ ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ที่มีแหล่งที่อยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำได้

3. พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำโดยตรง แต่เป็นการป้องกันพื้นที่ชุ่มน้ำจากการใช้ประโยชน์หรือปล่อยน้ำทิ้งจนทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำได้รับ

ความเสียหายหมดสภาพการเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงมีลักษณะเป็นการป้องกันและคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้เปิดช่องให้สามารถกระทำได้หาก “ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่” ทำให้ในบางกรณีที่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่อาจเป็นการทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำได้โดยไม่ผิดกฎหมายได้ ดังนั้น ควรต้องมีการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ หรือกำหนดเงื่อนไขการอนุญาตให้มีความรัดกุม เพื่อเป็นการป้องกันพื้นที่ชุ่มน้ำไว้ก่อน

4. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้ เป็นกฎหมายที่กำหนดกรอบและทิศทางการเจริญเติบโตและการขยายตัวของเมือง เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ สวยงาม ความปลอดภัยของประชาชน และสวัสดิการของสังคม ส่งเสริมเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อม ซึ่งการกำหนดทิศทางการเจริญเติบโตของเมืองนั้น หากได้ดำเนินการอย่างเป็นระเบียบและเป็นระบบ รวมถึงมีการศึกษาอย่างรอบคอบแล้ว ก็จะทำให้การเจริญเติบโตของเมืองเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้ ซึ่งกลไกดังกล่าวนั้นสามารถใช้ในการป้องกันมิให้การเจริญเติบโตของเมืองส่งผลกระทบต่อทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำได้ และพบว่ากฎหมายฉบับนี้สามารถกำหนดเขตผังเมืองออกเป็นหลายประเภท เช่น ผังเมืองเพื่อการอุตสาหกรรม เพื่อการพาณิชย์ แหล่งที่อยู่อาศัย การเกษตรกรรม เป็นต้น อย่างไรก็ตามการประกาศผังเมืองรวมดังกล่าว จะต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมด้วย การประกาศเขตผังเมืองนั้นจะต้องมีการประเมินผลทุกๆ 5 ปี เพื่อประเมินว่ามีผลกระทบหรือมีการเปลี่ยนแปลงคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือไม่เพียงใด กฎหมายฉบับนี้จึงสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ในการควบคุมการก่อสร้างอาคารต่างๆ ที่อยู่ในเขต องค์การบริหารส่วนจังหวัด

องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา โดยที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นผู้รักษาการตามกฎหมายนี้ สามารถมอบอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ออกข้อบังคับหรือเทศบัญญัติ กำหนดควบคุมการก่อสร้างอาคารต่างๆ ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องมือในทางกฎหมายเพื่อควบคุมการก่อสร้างอาคารในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำได้ อันจะส่งผลดีต่อการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำให้สามารถคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

6. พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้ มีบทบัญญัติเอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อยับยั้งการสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำและส่งเสริมให้มีพื้นที่ชุ่มน้ำเพิ่มมากขึ้น เพราะพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นแหล่งที่มีระบบนิเวศน์หลากหลาย ประเทศไทยได้มีการจัดตั้งเขตพื้นที่สงวนทางธรรมชาติเพื่อคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ ตั้งแต่ก่อนที่จะเข้าร่วมเป็นภาคีสัญญาแรมซาร์ แต่การกำหนดให้เป็นพื้นที่สงวนทางธรรมชาติของประเทศไทยได้กำหนดพื้นที่ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน จึงทำให้บริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำไม่ประสบความสำเร็จดังเจตนารมณ์ของการเข้าร่วมเป็นสมาชิกตามอนุสัญญาแรมซาร์

กฎหมายที่มีบทบัญญัติคุ้มครองพืชและสัตว์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ

ในส่วนนี้จะเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติคุ้มครองพืชและสัตว์ในพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยซึ่งมีกฎหมายที่สำคัญ ได้แก่

1. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์หลักในการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่อยู่ในบริเวณเขตอุทยานแห่งชาติ ดังนั้น พื้นที่ชุ่มน้ำใดๆ ที่อยู่ในบริเวณเขตอุทยานแห่งชาติ จะได้รับการคุ้มครองภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้ รวมทั้งชนิดพันธุ์ต่างๆ ไม่ว่าจะ

จะเป็นชนิดพันธุ์พืชหรือชนิดพันธุ์สัตว์ก็ได้รับการคุ้มครองเช่นกัน อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้ค่อนข้างเคร่งครัด ทำให้การใช้ประโยชน์ใดๆ จากพื้นที่ชุ่มน้ำที่อยู่ในบริเวณเขตอุทยานแห่งชาติไม่สามารถกระทำได้นอกจากการใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ กิจกรรมนันทนาการหรือการศึกษาวิจัยเท่านั้น

2. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองป่าสงวนแห่งชาติ และทรัพยากรธรรมชาติ ภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ดังนั้น พื้นที่ชุ่มน้ำใดๆ ที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จะได้รับการคุ้มครองตามบทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้ แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ยังประสบปัญหาในเรื่องของการบังคับใช้ เนื่องจากผู้ครอบครองที่ดินหรือใช้ประโยชน์ในบริเวณป่าสงวนแห่งชาติ ก่อนการประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ยังคงมีสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์ในที่ดินต่อไป อันส่งผลให้เกิดการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำได้

3. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำได้ โดยมีบทบัญญัติในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำใดๆ ที่อยู่ในบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติในการคุ้มครองชนิดพันธุ์ โดยการออกกฎกระทรวงกำหนดบัญชีรายชื่อสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง รวมทั้งมีบทบัญญัติในการอนุรักษ์การตามอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์อีกด้วย ถือเป็นกฎหมายโดยตรงที่มีบทบาทและความสำคัญต่อการพิทักษ์รักษาธรรมชาติประเภทสัตว์ป่า และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอันเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่ามิให้ถูกรบกวนหรือเสื่อมโทรม ซึ่งหากพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ

ชาติ และกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติตามที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ากฎหมายเหล่านี้ จะมีมาตรการคุ้มครองในภาพรวมที่มุ่งพิทักษ์รักษา “ป่า” “ไม้” และ “ของป่า” มากกว่าการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำในภาพรวม

4. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้ กำหนดให้มีเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม แต่พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ไม่มีการกำหนดค่านิยามไว้เป็นการเฉพาะ แต่โดยลักษณะแล้วหมายถึง พื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่กำหนดขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 43-45 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ถือเป็นกลไกทางกฎหมายที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการยับยั้งการดำเนินการหรือส่งเสริมการดำเนินการใดๆ อันเป็นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ควบคู่กับการดำเนินการฟื้นฟูด้วยวิธีอื่นๆ ต่อไป

พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม คือ เขตพื้นที่ที่จะประกาศให้เป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ต้องมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ให้ชัดเจน ให้ครอบคลุมทรัพยากรที่ต้องการสงวนรักษา หรือครอบคลุมเหตุปัจจัยต่างๆ ทั้งในพื้นที่ที่เป็นต้นเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น และพื้นที่ที่ปัญหานั้นส่งผลกระทบต่อพื้นที่ที่คาดว่าเสี่ยงต่อการเกิดผลกระทบตามมา เพื่อให้มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมสามารถคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพบว่า การกำหนดพื้นที่และขอบเขตนั้น ต้องมีที่มาจากความต้องการของท้องถิ่น หรือนโยบายของรัฐ ได้ทั้งสองกรณี โดยลักษณะของพื้นที่นั้นต้องเข้าลักษณะพื้นที่ที่จะประกาศเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 43 หรือ

มาตรา 45 ซึ่งหมายถึง เมื่อจังหวัดหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดพิจารณาแล้วว่า ในท้องถิ่นของตนมีพื้นที่ที่สมควรได้รับการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองตามลักษณะที่กำหนดไว้ในมาตรา 43 หรือมาตรา 45 ก็สามารถเสนอมายังสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ หรือส่วนราชการต่างๆ เห็นสมควรประกาศให้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาคุณค่าทั้งทางธรรมชาติ ศิลปกรรม ระบบนิเวศของพื้นที่นั้นๆ หรือเพื่อแก้ไขปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเข้าชั้นวิกฤต สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็จะดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมขึ้น

มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม คือ มาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อนำมาใช้คุ้มครองทรัพยากร หรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยมีกรอบในการกำหนดตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ การกำหนดมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมต้องสอดคล้องกับลักษณะของทรัพยากรและบริเวณแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ต้องการคุ้มครอง หรือต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่รวมทั้งมาตรการจะต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้

จากการศึกษาพบว่า การกำหนดมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม สามารถดำเนินการได้สองทางคือ ท้องถิ่นดำเนินการเอง หรือส่วนกลางดำเนินการร่วมกับท้องถิ่น โดยขอบเขตของเนื้อหาสาระของมาตรการต้องเป็นไปตามกรอบที่กฎหมายให้อำนาจไว้ตามที่ปรากฏในมาตรา 44 ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของการกำหนดมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเป็นไปเพื่อสงวนรักษาไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่มิให้ถูกทำลายเสียหายและเสื่อมโทรมมากขึ้น และเพื่อฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมจนอยู่ในภาวะวิกฤติให้มีสภาพดีขึ้นและสามารถสงวนไว้สำหรับเป็นแหล่งทรัพยากรในอนาคต

ดังนั้น ภาครัฐจึงควรกำหนดให้มีพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนให้สอดคล้องกับเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่กำหนดขึ้น

กฎหมายที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ

กลไกสำคัญที่ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน คือ การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน จากการศึกษาพบว่า มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. **หลักการที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ** จากการศึกษาพบว่า นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 ได้มีการส่งเสริมและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน โดยบัญญัติถึงการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับการคุ้มครองและชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน รวมถึงการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน และกำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวนบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

2. **พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535** จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้สนับสนุนการมี

ส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีกลไกและระบบที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548** จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้ขึ้นมาเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่หน่วยงานของรัฐและประชาชน ตลอดจนเป็นแนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ในการดำเนินโครงการของรัฐบรรดาที่มีผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย วิถีชีวิต หรือส่วนได้เสียเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น และเป็นการปฏิบัติตามหลักการในรัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการของรัฐ

4. **พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537** กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นองค์การที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามแนวทางของการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายให้อำนาจแก่เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ในการบำรุงรักษาทางน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และจัดบริการสาธารณะต่างๆ โดยปัจจุบันกำลังมีการโอนถ่ายภารกิจด้านการจัดการทรัพยากรน้ำหลายๆ ภารกิจจากส่วนกลางไปยังส่วนราชการส่วนท้องถิ่น

5. **พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540** จากการศึกษาพบว่า กฎหมายฉบับนี้ กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนและจัดหางบประมาณให้กับ องค์การบริหารส่วนตำบล จัดทำแผนพัฒนาจังหวัด ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล

รวมทั้งคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตท้องที่จังหวัดของตนเอง องค์การบริหารส่วนจังหวัด จะมีส่วนสำคัญในการจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ โดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัด

มติคณะรัฐมนตรีที่ใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย

สำหรับการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย มีมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง 2 เรื่อง ดังต่อไปนี้

1. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2543 เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

2. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ.2552 เรื่อง ทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2543 เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

จากการศึกษาพบว่า มติคณะรัฐมนตรีทั้ง 2 ฉบับ มีปัญหาในทางปฏิบัติดังนี้

1) มติคณะรัฐมนตรีได้กำหนดให้มีองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกระจายกระจายมากจนเกินไป ทำให้ขาดองค์กรและโครงสร้างหลักในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้การจัดการยังไม่เป็นเอกภาพ ขาดเป้าหมายร่วมกันในการบริหารจัดการ และไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะหน่วยงานส่วนราชการต่างๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบยังคงสังกัดอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของหลายกระทรวง ขาดการบริหารจัดการร่วมกันแบบบูรณาการ ทำให้ไม่มีหน่วยงานได้รับผิดชอบเป็นเจ้าภาพหลักในการบริหารจัดการที่แท้จริงและเป็นรูปธรรมในการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการให้เป็นเอกภาพ และมีกรอบแผนที่ชัดเจน

2) นโยบายและแผนหลักการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของรัฐ ตามมติคณะรัฐมนตรีแต่ละสมัยยังไม่มีความชัดเจน และไม่ครอบคลุมในทุกด้านที่

เกี่ยวข้องกัน ขาดความต่อเนื่อง การจัดทำนโยบายและแผนด้านการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำจำกัดอยู่ในวงแคบ ไม่มีการดำเนินการแบบองค์รวมและพิจารณาอย่างครบถ้วนในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกัน

3) การออกมติคณะรัฐมนตรีขาดการวางแผนและการพัฒนาพื้นที่อย่างบูรณาการ ตลอดจนขาดความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน/องค์กร/สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา รวมทั้งกลุ่มจังหวัดในแต่ละพื้นที่ ทำให้การพัฒนาโดยรวมขาดความเชื่อมโยงและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4) การปฏิบัติงานตามมติคณะรัฐมนตรี ก่อให้เกิดปัญหาด้านฐานข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ ข้อมูลที่มีอยู่กระจัดกระจายในหลายหน่วยงาน และหลายครั้งมีการขัดแย้งของข้อมูล ข้อมูลมีความหลากหลายและยังไม่มีการจัดกลุ่มข้อมูลอย่างเป็นระบบและอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน ทำให้ยากต่อการนำไปใช้ การขาดความเชื่อมโยง เชื่อมต่อของข้อมูลที่มีสมบูรณ์และทันสมัย การขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ การขาดศูนย์ระบบข้อมูลและองค์ความรู้ด้านพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศ

5) ปัญหาด้านการขาดงบประมาณและแผนงบประมาณในการดำเนินงานเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำในการจัดทำงบประมาณของประเทศเป็นไปในลักษณะของการจัดสรรงบประมาณรายกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งเป็นการพิจารณางบประมาณโดยยึดพื้นฐานจากงบประมาณเดิมของแต่ละหน่วยงานเคยได้รับในปีที่ผ่านมา

ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ทรัพยากรตามพันธกรณีในอนุสัญญาแรมซาร์

นับตั้งแต่อนุสัญญาแรมซาร์ประกาศใช้มา โดยเนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งเน้นเพื่อให้เห็นความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ ในเรื่องเป็นแหล่งอนุรักษ์ที่สำคัญ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง และเป็นแหล่งอาหารของมวลมนุษยชาติ จากการศึกษพบว่า ภาครัฐยังมีทัศนคติและมุมมองโดยคิดเพียงว่าพื้นที่

ชุ่มน้ำเป็นพื้นที่รับน้ำป้องกันน้ำท่วมเสียเป็นส่วนใหญ่ เห็นได้จากโครงการของภาครัฐโดยเฉพาะการขุดลอกพื้นที่เพื่อรองรับน้ำของกรมทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ แต่เนื่องจากอนุสัญญาฉบับนี้ไม่ได้กำหนดพันธกรณีให้ประเทศสมาชิกต้องมีกฎหมายภายในเกี่ยวกับการปกป้องพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศ มีเพียงข้อกำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างน้อยหนึ่งแห่ง และมีหน้าที่ต้องวางแผนและดำเนินการ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งขึ้นทะเบียนไว้ และใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาดให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทำให้ประเทศไทยยังไม่ตรากฎหมายเฉพาะเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชัดเจน แต่หากพิจารณาจากเนื้อความในอนุสัญญาอาจกล่าวได้ว่าประเทศสมาชิกต้องมีกฎหมายภายในเพื่อให้การดำเนินการตามอนุสัญญามีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์ของทุกฝ่ายแล้ว จึงควรมีการตรากฎหมายที่ใช้ในการอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยต่อไป

การปฏิบัติตามพันธกรณีตามอนุสัญญาแรมซาร์

จากการศึกษาพบว่า การขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำ ไม่กระทบอำนาจอธิปไตยของประเทศสมาชิก ซึ่งเป็นเจ้าของดินแดนที่มีพื้นที่ชุ่มน้ำ แต่รัฐยังคงมีพันธกรณีที่จะต้องอนุรักษ์ บริหารจัดการ และใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดในพื้นที่ชุ่มน้ำนั้น โดยต้องจัดทำแผนการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำไว้ในแผนการใช้ที่ดินของประเทศ จัดให้มีพื้นที่สงวนทางธรรมชาติไว้สำหรับเพิ่มจำนวนนกน้ำ ไม่ว่าพื้นที่นั้นจะขึ้นทะเบียนไว้หรือไม่ และมีหน้าที่ต้องรายงานสถานะของพื้นที่ชุ่มน้ำที่ขึ้นทะเบียนให้กับ Ramsar Bureau ทราบ นอกจากนี้อนุสัญญายังได้กำหนดให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิก ให้มีการปรึกษาหารือหรือร่วมกันในการอนุรักษ์ให้เป็นไปตามอนุสัญญา โดยเฉพาะกรณี

ของพื้นที่ชุ่มน้ำที่ครอบคลุมพื้นที่เหนือดินแดนของประเทศสมาชิกมากกว่าหนึ่งประเทศ หรือกรณีที่มีการแบ่งปันใช้ระบบน้ำระหว่างประเทศด้วย

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะในการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำโดยเฉพาะให้สอดคล้องกับพันธกรณีตามอนุสัญญาแรมซาร์ ประกอบกับการขาดการบูรณาการกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการจัดการทรัพยากรดังกล่าว จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) เห็นควรที่จะให้มีการกำหนดเรื่องการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นยุทธศาสตร์ของประเทศโดยเฉพาะในเรื่องการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อประโยชน์ในการจัดทำแผนในการจัดสรรงบประมาณ เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำในการจัดทำงบประมาณของประเทศให้มีความชัดเจนมากขึ้น

2) ควรมีการตรากฎหมายที่ใช้บังคับในการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นการเฉพาะ โดยกำหนดหลักเกณฑ์การอนุรักษ์ คุ้มครอง พัฒนาฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งพืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำให้ครอบคลุม โดยคำนึงความหลากหลายทางชีวภาพและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3) หากไม่สามารถพิจารณาออกกฎหมายใหม่ที่ใช้บังคับในการอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นการเฉพาะได้ทัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาและแก้ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำ ปัจจุบันได้มีการยกร่างแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ควรได้มีการพิจารณาและบัญญัติหลักเกณฑ์ในการบริหารจัดการดูแล ด้านการอนุรักษ์ คุ้มครอง พัฒนา ฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำ รวม

ทั้งพืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำในกฎหมายดังกล่าวให้ครอบคลุมต่อไป

4) ควรกำหนดให้มีพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน ให้สอดคล้องกับเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่ได้กำหนดขึ้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

5) ภาครัฐควรจัดให้มีการแลกเปลี่ยนฐานข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำระหว่างองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแนวปฏิบัติที่ดี ตลอดจนร่วมกันวางแผนเพื่อพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างบูรณาการ ตลอดจนประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน/องค์กร/สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งองค์กรเอกชนในกลุ่มจังหวัดในแต่ละพื้นที่เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างความร่วมมือในการพัฒนา ตลอดจนเชื่อมโยงองค์ความรู้ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

6) ในปัจจุบันได้มีการพิจารณายกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งหากภาครัฐได้นำหลักการการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำโดยยึดแนวทางการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดและหลักการการพัฒนาอย่างยั่งยืน มากำหนดให้ชัดเจนในการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ จะทำให้การอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำมีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้ความอนุเคราะห์ทุนสนับสนุนการวิจัย และขอขอบคุณ คณาจารย์คณะนิติศาสตร์ทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่ดีตลอดการดำเนินการวิจัย จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2545. (2545, 9 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 119 ตอนที่ 103 ก
- จิรารัตน์ พรเทวัญญา. (2555). *การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง*. กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555 – 2559. (2555, 20 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 129 ตอนพิเศษ 37 ง. หน้า ค
- พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490. (2490,14 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 64/ตอนที่ 3/หน้า 81/
- พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518. (2518,13 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 92/ตอนที่ 33/ฉบับพิเศษ หน้า 8
- พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522. (2522,14 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 69/ตอนที่ 80/ฉบับพิเศษ หน้า 1
- พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484. (2484, 15 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 58/ ตอนที่ 73
- พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507. (2507, 28 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 81/ ตอนที่ 38
- พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510. (2510, 31 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 84/ตอนที่ 129 ฉบับพิเศษ /หน้า 1
- พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537. (2537, 2 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 111/ตอนที่ 53 ก/หน้า 11
- พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535. (2535, 28 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 109 /ตอนที่ 15
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535. (2535, 4 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 109/ตอนที่ 37/หน้า 1
- พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456. (2456, 5 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 30/-/หน้า 74
- พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540. (2540,31 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 114/ตอนที่ 62ก/หน้า 1
- พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504. (2504, 3 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 78/ตอนที่ 80/หน้า 1071
- มงคล ไชยภักดี, วัลยา ชนิตตาวงศ์. (2551). *สถานการณ์และการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550, 24 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 124/ตอนที่ 47 ก/หน้า 1
- วิโรจน์ แฉวมั่น. (2549). *อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ*. วารสารสภาพนายความคิด. ปีที่ 14. (เมษายน 2549). เล่ม 81

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. (2543). ทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร. บริษัท อินทิเกรเต็ด โปรโมชัน เทคโนโลยี จำกัด

อิศวร เนติธรรมกุล. (2549). พันธกรณีของประเทศไทยภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศโดยเฉพาะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำ. กรุงเทพมหานคร. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับแผนพัฒนาและป้องกันปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลคำบง จังหวัดกาฬสินธุ์

A Study of Land Use Surrounding Industrial Facility Area Preparing for Physical Environment Protection and Development Plan Proposal: Case Study of Tambon Kham Bong Municipality, Kalasin Province

สนั่น สุระพันธ์¹ ถวัลย์ นิยมพานิชพัฒนา²

Sanan Surapan¹, Thawon Niyompanitpatana²

บทคัดย่อ

การศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับแผนพัฒนาและป้องกันปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ พื้นที่เทศบาลตำบลคำบง จังหวัดกาฬสินธุ์โดยมีวัตถุประสงค์โดยภาพรวมเพื่อศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ พร้อมจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับการจัดทำแผนพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นฐานของการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม การทำวิจัยครั้งนี้เป็นการทำวิจัยแบบผสมผสานที่มีความเหมาะสมในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย (1) เชิงปริมาณ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ แบบสำรวจความพึงพอใจ 5 ระดับ จากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน และ (2) เชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง จากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 15 คน ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการจัดการสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยทุกประเด็นอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีข้อสังเกตว่ามีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ค่อนข้างสูง ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถแบ่งออกเป็นสามประเด็นสำคัญ ดังนี้ (1) ปัญหาที่ต้องปรับปรุง ได้แก่ ปัญหาน้ำเสีย กากของเสีย และการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม (2) อุปสรรคในการพัฒนาและบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่ ขาดงบประมาณ ความสอดคล้องของแผนและนโยบาย และ (3) วิถีชีวิตจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นการค้าขายและบริการ ทั้งนี้จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ในการนำข้อมูลจากการศึกษาไปประยุกต์ใช้จัดทำข้อเสนอแนะสำหรับแผนพัฒนาและป้องกันปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การใช้ประโยชน์ที่ดิน, การจัดการสิ่งแวดล้อม, การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาการวางแผนผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² อาจารย์, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Graduate student in Sustainable Urban and Environment Development, Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University

² Lecturer, Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University

Abstract

The study of land use surrounding the industrial facilities, the area of Tambon Kham Bong Municipality, Kalasin Province. The overall objective of this research is to study the physical environment effects and satisfaction levels of population involved, preparing recommendations for the development plan of land use in the target area, mindful of proper and systematic environmental management. This research is classified as mixed research. The data collection consisted of as follows: (1) quantitative data: a main tool for data collection obtained was a satisfaction survey 5 levels, 400 samples and (2) qualitative data based on semi structured in depth interview was employed with 15 purposive samples. The quantitative results of satisfaction survey associated with the management of land use and environmental management showed that the average on all issues were at a moderate level, however the standard deviation were very high. The qualitative results which can be specified into three main aspects included; (1) problems that need to be urgently improved such as wastewater problems, solid waste, and environmental legislation enforcement. (2) the obstructed conditions of development and management of land use include lack of governmental financial support and consistency of clear management plan and policy and (3) changing of lifestyle from agriculture to trade and service. The data also demonstrated potential areas which can be applied to use in the suggestions for a development plan and physical environmental problem protection sustainability.

Keywords : Land Use, Environmental Management, People's Participation

บทนำ

เทศบาลตำบลคำบง อำเภอห้วยผึ้ง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีพื้นที่รับผิดชอบประมาณ 152 ตารางกิโลเมตร ในเขตพื้นที่ดังกล่าวมีโรงงานอุตสาหกรรมแป้งมันสำปะหลังขนาดใหญ่ 2 แห่ง³ เป็นแหล่งงานสำคัญของคนในพื้นที่และพื้นที่รอยต่อโดยรอบ โรงงานดังกล่าวเป็นแหล่งรับซื้อมันสำปะหลังและแปรรูปผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรง โดยมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2042 เป็นเส้นทางคมนาคมหลักสำหรับการขนส่งสินค้าและวัตถุดิบ (สามารถเชื่อมต่อสู่ประตูอินโดจีนที่จังหวัดมุกดาหาร

มีระยะทางโดยประมาณ 105 กิโลเมตร) การมีแหล่งงานสำคัญดังกล่าวในพื้นที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและผลกระทบอื่นๆ โดยรอบซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้นในอนาคต⁴ เช่น (1) เกิดแหล่งชุมชนที่เป็นที่พักอาศัยของกลุ่มแรงงานและการเพิ่มจำนวนประชากรแฝงในพื้นที่ (2) การปรับปรุงพื้นที่บางส่วนบริเวณรอบโรงงานเพื่อจัดทำเป็นลานตากกากมันสำหรับนำไปส่งต่อยังโรงงานอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ การทำลานมันดังกล่าวส่งผลกระทบต่อในเรื่องน้ำเน่าเสียและกลิ่นที่รบกวนเป็นบริเวณกว้าง (3) ปริมาณการจราจรที่หนาแน่นโดยเฉพาะในฤดูการที่มีการส่ง

³ โรงงานแป้งมันสำปะหลังสำคัญในพื้นที่ ประกอบด้วย 1. บริษัทแป้งมันกาฬสินธุ์ จำกัด มีกำลังการผลิต 500 ตัน/วัน 2. บริษัทแป้งมันสมเด็จ จำกัด มีกำลังการผลิต 120 ตัน/วัน

⁴ ข้อมูลจากการศึกษาเบื้องต้น

ผลผลิตป้อนเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดปัญหาฝุ่นละออง (4) ถึงแม้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมทั้งสองได้มีการจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตราฐานของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม, 2557; บัณฑิต จุลาลัย, 2555) แต่การศึกษาเบื้องต้นพบว่ายังคงมีการร้องเรียนเกี่ยวกับผลกระทบด้านมลพิษต่างๆ ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมของโรงงาน เป็นต้น อีกทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่⁵ มีข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรในการบริหารจัดการและดูแลสิ่งแวดล้อม จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการศึกษาประเด็นดังกล่าวเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับแผนพัฒนาและป้องกันปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในพื้นที่ต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับแผนพัฒนาและป้องกันปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ ศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน ศึกษาผลกระทบทางกายภาพจากการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่เป้าหมาย วิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์ที่ดินและจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับการจัดทำแผนพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่เป้าหมาย และนำข้อมูลดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในพื้นที่เป้าหมายบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในพื้นที่ และเป็นการรองรับการขยายตัวของชุมชนอย่างมีคุณภาพในอนาคต

ทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วนสำคัญดังต่อไปนี้ (1) การจัดการและการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน และ (2) วิวัฒนาการผังเมืองรวมของพื้นที่เป้าหมาย

(1) การจัดการและการใช้ประโยชน์ที่ดิน การวางแผนการจัดการที่ดินที่มีความมุ่งหมายในการกระจายโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ และความอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตในพื้นที่อย่างยั่งยืน จำเป็นจะต้องมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในทุกระดับและทุกมิติ การพัฒนาพื้นที่ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานอาจก่อให้เกิดการรบกวนวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชนและสิ่งแวดล้อม ในบริบทของการศึกษานี้หมายถึงการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ (ซึ่งต่อมาได้มีการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือผังเมืองรวมของพื้นที่เป็นสีเขียว⁶) สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ (2553) อธิบายความหมายของการใช้ประโยชน์ที่ดินว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในรูปแบบต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการอยู่อาศัยและตอบสนองความต้องการของมนุษย์ การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่มีการควบคุมหรือวางผังเมือง จะมีลักษณะปะปน ไม่เป็นระเบียบ ความแออัดจะกระจุกตัวอยู่ที่ศูนย์กลางและกระจายออกไปรอบนอกชุมชนอย่างไร้ทิศทางและแบบแผน เมื่อชุมชนขยายตัวไปสู่ความเป็นเมือง ปัญหาต่างๆ ก็จะตามมา การจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระบบคมนาคมขนส่ง จะเป็นการเตรียมการรองรับการขยายตัวของเมืองในอนาคตอย่างยั่งยืน

การปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบการผสมผสานเป็นกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีความสมบูรณ์ ในการเชื่อมโยงการใช้พื้นที่สำหรับ

⁵ กองสาธารณสุขของเทศบาลตำบลคำบง เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดูแลเกี่ยวกับเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

⁶ ข้อกำหนดให้ใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม สถาบันราชการ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ เป็นหลัก (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2557)

การอยู่อาศัย พาณิชยกรรม พื้นที่สาธารณะ และส่วนบริการกลางของชุมชนเข้าด้วยกัน มีมาตรการข้อบังคับการกำหนดขอบเขตการใช้ที่ดินไม่ให้เกิดกิจกรรมการอยู่อาศัยกิจกรรมทางเศรษฐกิจรบกวนพื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่ธรรมชาติ กำหนดกรอบขอบเขตของพื้นที่อนุญาตและควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีความกระชับ (ฐาปนา บุญประเวศ, 2555)

โดยปกติแล้วเมื่อเศรษฐกิจในพื้นที่มีความเจริญเติบโตหรือมีความพร้อม จำนวนประชากรก็จะเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ก่อให้เกิดความเป็นศูนย์กลางของความเจริญ ซึ่งจะส่งผลให้มีการขยายตัวและการเปลี่ยนแปลงของการใช้ที่ดินอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการใช้ที่ดินเพื่อการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่สอดคล้องกับโรงงานอุตสาหกรรมแบ่งมันสำปะหลัง (โสภณ พรโชคชัย, 2553)

ทำเลที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมแบ่งมันสำปะหลังดังกล่าว ตั้งอยู่ในพื้นที่ของแหล่งวัดฤทธิพิที่มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกเหมาะสมในการขนส่งวัตถุดิบและการขนส่งผลผลิต มีระบบสาธารณูปโภคครบถ้วน ในอดีตพื้นที่ดังกล่าวยังไม่มีความเป็นชุมชน โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม แต่ภายหลังจากการเจริญเติบโตและการมีแหล่งงาน ทำให้เกิดความเป็นย่านและชุมชนขึ้นมากขึ้น เกษมศักดิ์ มิตรเกษม, (2536) ได้กล่าวไว้ว่าการเลือกทำเลที่ตั้งสำหรับโรงงานจะต้องเป็นสถานที่ซึ่งสามารถทำการผลิต หรือ ปฏิบัติการเพื่อให้การดำเนินการธุรกิจขององค์กรบรรลุได้ตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่ได้ตั้งไว้ ทำเลที่ตั้งขององค์กรต่าง ๆ ย่อมแตกต่างกันไปตามประเภทของธุรกิจ เช่น ทำเลที่ตั้งขององค์กรที่ดำเนินการธุรกิจในการผลิตนั้นจะมาตั้งในแหล่งชุมชนไม่ได้ เนื่องจากต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ หลากอย่าง ได้แก่ แหล่งวัตถุดิบ แหล่งพลังงาน แหล่งแรงงาน เป็นต้น

(2) วิศวกรรมการผังเมืองรวมของพื้นที่เป้าหมายกรมโยธาธิการและผังเมือง (2557) และสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ดำเนิน

การรับฟังข้อคิดเห็นของประชาชน (public participation, public hearing) เกี่ยวกับการวางและจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดกาฬสินธุ์ ผังเมืองรวมที่จัดทำขึ้นนี้ คือ นโยบาย มาตรการ และแผนผังที่จะประกาศเป็นกฎหมายใช้สนับสนุนและควบคุมการพัฒนาของภาครัฐบาลและเอกชนในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคมและขนส่ง การสาธารณสุขโรค และการบริหารสาธารณะในท้องที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งนี้เพื่อให้การขยายตัวของจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อย นำมาซึ่งความสะดวกสบาย ความสวยงามน่าอยู่อาศัยเหมาะสมต่อการลงทุนและสิ่งแวดล้อมที่ดี จึงได้ให้ประชาชนผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่มีส่วนได้เสียส่วนเสียหรืออาคารที่ตั้งอยู่ในเขตท้องที่ที่จะจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้เข้าร่วมในการให้ความคิดเห็นในกระบวนการดังกล่าว โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแผนผังแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินผังเมืองรวมของพื้นที่เป้าหมายในอนาคตเป็น (1) กำหนดไว้เป็นพื้นที่สีชมพู ให้เป็นที่ดินประเภทชุมชนตามแนวสองฝั่งถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2042 กว้างข้างละ 750 เมตร ยาว 4,500 เมตร และ (2) กำหนดไว้เป็นพื้นที่สีเขียว ให้เป็นที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม ซึ่งที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมนี้ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ที่อยู่อาศัย สถาบันราชการ สถาบันศาสนา การสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการ การจัดสรรที่ดินเพื่อประกอบอุตสาหกรรม สำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่น ให้ดำเนินการหรือประกอบกิจการได้ในอาคารขนาดใหญ่

วิธีการดำเนินวิจัย

แนวทางการทำวิจัยเชิงปริมาณและการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีความเหมาะสมสำหรับการเก็บข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้ โดยทั้งสองแนวทางมีเนื้อหาดังต่อไปนี้ (1) เชิงปริมาณ เครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล คือ แบบสำรวจความพึงพอใจ Likert

Scale 5 ระดับ⁷ ผลที่ได้จากแบบสอบถามจะทำการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวน⁸ (2) เชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ผลที่ได้จะทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการ coding เพื่อหารูปแบบของเนื้อหาที่พบจากการสัมภาษณ์ (ถวัลย์ นิยมพานิชพัฒนา, 2558)

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่างในการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลายและความสามารถในการให้ข้อมูลของประชากรในการตอบแบบสอบถาม เป็นการสุ่มแบบอาศัยความน่าจะเป็น ซึ่งสามารถแบ่งประเภทได้ดังต่อไปนี้ (1) กลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อย่างถาวร ครอบคลุมพื้นที่ 8 หมู่บ้าน⁹ (2) กลุ่มผู้ประกอบการร้านค้า กิจการลานมัน และสถานประกอบการอื่น (3) กลุ่มผู้มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการพื้นที่และการพัฒนา (4) กลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการขนส่งสินค้าและผลผลิตให้กับโรงงานอุตสาหกรรม (รายละเอียดในตารางที่ 1 และ 2)

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง (โดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง)

กลุ่มผู้บริหาร / หัวหน้าหน่วยงาน	จำนวน/ คน
นายกเทศมนตรีตำบลคำบง	1
รองนายกเทศมนตรีตำบลคำบง	2
ประธานสภาเทศบาลตำบลคำบง	1
ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลคำบง	1
ผู้บริหาร/ หัวหน้างาน โรงงานอุตสาหกรรมผู้นำชุมชน	2
	8
รวม	15

⁷ แบบสำรวจดังกล่าว ค่า 1 หมายถึงความพึงพอใจน้อยที่สุดและ 5 หมายถึงความพึงพอใจมากที่สุด

⁸ การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวน หรือ analysis of variance เป็นการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาัยสำคัญทางสถิติ

⁹ จำนวนประชากรเทศบาลตำบลคำบง ณ เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557 ประชากรรวม 6,390 คน

¹⁰ สำหรับนำส่งโรงงานอาหารสัตว์

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างในการแจกแบบสำรวจ (โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย)

กลุ่มผู้อยู่อาศัยในพื้นที่/ ประชากรผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	กลุ่มตัวอย่าง/ คน
ประชากรในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ประจำ	340
ประชากรที่ไม่ได้อยู่ประจำ (เกี่ยวข้องกับ การขนส่งผลผลิต)	40
ผู้ประกอบการโดยรอบพื้นที่ศึกษา	20
รวม	400

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจะแบ่งออกเป็น (1) ผลการสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่เป้าหมาย (2) ผลการสำรวจความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์ที่ดิน (3) ผลการสำรวจความพึงพอใจของผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและผลกระทบในการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ผลการสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่เป้าหมาย สามารถแยกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็นประเด็นหลัก ได้แก่ (ก) การใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรม (ข) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและการเกษตรกรรม

(ก) การใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรมสืบเนื่องจากการมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดินบางส่วนเพื่อตอบสนองกิจกรรมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าว ยกตัวอย่างเช่น กิจการลานมันและการรับซื้อกากมันสำปะหลัง¹⁰ ซึ่งส่งผลก่อให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย ผุนละอองและกลิ่นที่รบกวน โดยเฉพาะอย่าง

ยิ่งในฤดูฝน เนื่องจากกิจการเหล่านี้มิได้มีการขออนุญาตจากหน่วยงานในพื้นที่อย่างถูกต้อง รวมไปถึงการจัดทำระบบบำบัดน้ำเสียอย่างแท้จริง ทั้งนี้การใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าวขาดการควบคุมดูแลอย่างจริงจังจากหน่วยงานผู้รับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีธุรกิจบริการอีกหลายอย่างที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับประชากรแฝงที่เข้ามาในพื้นที่ในรูปแบบต่างๆ (การโยกย้ายถิ่นฐานของแรงงาน) จนเกิดเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกันเปรียบเสมือนห่วงโซ่อาหารที่ขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้¹¹

(ข) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและการเกษตรกรรม เพื่อความสะดวกในการเดินทางสำหรับแรงงานที่มีความประสงค์ในการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและอื่นๆ การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ดังกล่าว สามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนทั้งในรูปแบบอาคารก่อสร้างถาวรและอาคารที่พักอาศัยแบบชั่วคราว บนพื้นฐานของรายได้ของแรงงาน รวมไปถึงที่อยู่อาศัยของประชากรเดิมในพื้นที่ และพื้นที่ดังกล่าวเดิมเป็นพื้นที่เกษตรกรรมภายหลังได้รับการส่งเสริมจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้มีการปลูกมันสำปะหลังเพื่อส่งโรงงานอุตสาหกรรม ส่งผลให้เขตอำเภอย้ายฝั่ง เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีปริมาณผลผลิตมันสำปะหลังสดมาก พื้นที่ดังกล่าวถือเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมตามหลักวิชาการในการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม (ในช่วงที่มีการก่อตั้งโรงงานยังมีได้มีการกำหนดผังสีการใช้ประโยชน์ที่ดิน) ทั้งทางด้านวัตถุดิบ การขนส่งและแรงงาน รวมไปถึงการได้รับการตอบรับจากประชากรที่มีส่วนได้เสียกับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ การขยายตัวในธุรกิจการส่งออกและการบริโภคแป้งมันสำปะหลังที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลต่อการเพิ่มปริมาณวัตถุดิบและกำลังการผลิต ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่

หน่วยงานในพื้นที่จะสามารถจัดแผนบริหารจัดการหรือดูแลได้ เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่าสาธารณะเพื่อการขยายพื้นที่การเกษตร ปัญหาที่เกิดจากการบำบัดน้ำเสียที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และการบริหารจัดการของหน่วยงานรัฐ เป็นต้น ทั้งนี้ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ที่สามารถสรุปได้ (ตารางที่ 3) โดยการเปรียบเทียบองค์ประกอบแบบจำลองการออกแบบเมืองยั่งยืนของ สกมช.¹² และ สศช.¹³ ที่มีรูปแบบความพร้อมของเมืองกับรูปแบบที่มีอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งรูปแบบในพื้นที่ดังกล่าวยังไม่มีการเปรียบเทียบ ข้อบังคับ หรือผังเมืองรวมมาบังคับใช้

(2) ผลการสำรวจความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ผลจากแบบสำรวจความพึงพอใจกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจมีอายุระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 31.00 ผลจากการสำรวจส่วนใหญ่ (ตารางที่ 4) มีค่าความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง แต่ถ้าหากนำค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)¹⁴ มาบวกลบค่าเฉลี่ยและคิดในแง่ของการนำมาใช้ในการจัดทำนโยบายในการบริหารจัดการ จะเห็นได้ว่าช่วงของค่าคำตอบส่วนใหญ่จะมีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยถึงมาก เช่น ข้อ (2) ประชาชนได้รับความคุ้มค่า คุ้มประโยชน์จากการมีโรงอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในพื้นที่ มีค่าความพึงพอใจในช่วง 1.98 ถึง 4.00 ข้อ (3) การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อชุมชน มีค่าความพึงพอใจในช่วง 1.98 ถึง 4.30 ข้อ (7) โรงงานอุตสาหกรรมได้มีการป้องกันมลพิษอย่างเพียงพอต่อชุมชนและพื้นที่โดยรอบ เช่น กลิ่น เสียง ฝุ่นละออง ค่าความพึงพอใจในช่วง 1.52 ถึง 4.02 เป็นต้น จากการวิเคราะห์ในลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าคำตอบบางส่วนยังแสดงถึงความพึงพอใจในระดับน้อยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ โดยเฉพาะข้อที่ (7) เป็นข้อที่มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูง

¹¹ กิจกรรมเหล่านี้เป็นแหล่งรายได้หลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่เช่นเดียวกัน

¹² สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ

¹³ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

¹⁴ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานนำมาบวกและลบค่าเฉลี่ยทำการเพิ่ม uncertainty ให้กับคำตอบ

ที่สุดที่ 1.25 ผลการเปรียบเทียบค่าความแปรปรวน ในประเด็นคำถามใด
ระหว่างกลุ่มประชากร ไม่พบค่านัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบแบบจำลองการออกแบบเมืองยั่งยืน กับข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่
เทศบาลตำบลคำบง

แบบจำลองการออกแบบเมืองยั่งยืน ของ สกมช. / สศช.		ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ เทศบาลตำบลคำบง (2558)
ด้านกายภาพ	มีข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินชัดเจน	ไม่มี (วิวัฒนาการผังเมืองรวมของพื้นที่เป้าหมายยังอยู่ในระยะรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย)
	มีการวางแผนด้านโครงสร้างพื้นฐาน	บรรจุในแผนพัฒนาสามปี (2558-2560) ของเทศบาล และยุทธศาสตร์แผนพัฒนาจังหวัด
	มีระบบคมนาคมขนส่งสะดวก	มี ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2042 ทางหลวงท้องถิ่น รหัสสายทาง 11010
	มีสถานที่พักผ่อน พื้นที่สีเขียว	วัด โรงเรียน และพื้นที่สาธารณะบางส่วน
	มีระบบบำบัดน้ำเสีย กำจัดขยะอย่างเหมาะสม	มี แต่ยังมีความต้องการในการปรับปรุง เกิดปัญหาในเรื่องของกลิ่นเหม็นของบ่อขยะของเทศบาล บ่อบำบัดน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรม และรวมไปถึงกิจการลานมัน
ด้านสิ่งแวดล้อม	สามารถควบคุมมลภาวะ น้ำ อากาศ ดิน เสียง	การควบคุมไร้ทิศทางไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน (ระบบรางระบายน้ำของเทศบาล ทางน้ำและสร้างสาธารณะ)
	การบำรุงรักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น	มีวัฒนธรรมภูมิทัศน์ด้านการแต่งกายอันโดดเด่น และวิถีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีจุดศูนย์รวมที่วัด
	ค่าครองชีพที่เป็นเหตุเป็นผล	ตามมาตรฐานของค่าแรงขั้นต่ำและตามนโยบายของรัฐ
ด้านการบริหารจัดการ	ความซื่อสัตย์ ยุติธรรม	อยู่ในรูปแบบของประชาคมร่วมตรวจสอบโครงการ การปิดประกาศ และการประชาสัมพันธ์
	ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา	มีการประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำเทศบัญญัติ การประชุมเพื่อเสนอแผนนโยบายการพัฒนา

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบโรงงาน
อุตสาหกรรม

การบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน	ค่าเฉลี่ย (X)	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. มีการให้ความรู้เพิ่มเติมหรือการฝึกอบรมชาวบ้านเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือการพัฒนาโครงการต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ	2.92	0.85	ปานกลาง
2. ประชาชนได้รับความคุ้มค่า คุ้มประโยชน์จากการมี โรงอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในพื้นที่	2.99	1.01	ปานกลาง
3. การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อชุมชน	3.14	1.16	ปานกลาง
4. การจัดหา ขยายพื้นที่โล่งในการส่งเสริมสุขภาพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมและเพียงพอ เช่น พื้นที่สันทนาการ	2.74	0.96	ปานกลาง
5. การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านการบังคับใช้การใช้ประโยชน์ที่ดิน	2.84	0.77	ปานกลาง
6. การจัดเตรียมความพร้อมของการขยายตัวในชุมชน	3.08	0.95	ปานกลาง
7. โรงงานอุตสาหกรรมได้มีการป้องกันมลพิษอย่างเพียงพอต่อชุมชนและพื้นที่โดยรอบ เช่น กลิ่น เสียง ฝุ่นละออง	2.77	1.25	ปานกลาง
โดยรวม	2.98	0.56	ปานกลาง

(3) ผลการสำรวจความพึงพอใจของผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและผลกระทบในการใช้ประโยชน์ที่ดิน สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้ (1) ปัญหาที่ต้องการปรับปรุงอันดับแรก ได้แก่ ปัญหาหน้าเสีย และระบบการจัดการของเสียที่กระจายไปตามแหล่งน้ำสาธารณะและพื้นที่การเกษตรบริเวณรอบโรงงาน ทำให้ไม่สามารถปลูกพืชบางชนิดได้ การบังคับใช้กฎหมายหรือระเบียบให้เด็ดขาดจากตัวผู้ปฏิบัติเองและผู้มีอำนาจสั่งการทั้งภาครัฐและเอกชน การตรวจสอบผลกระทบที่เกิดขึ้นควรมีการชี้แจงที่ชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้ (2) อุปสรรคในการพัฒนาและการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่ การขาดงบประมาณ ความสอดคล้องของแผนและนโยบายที่ชัดเจน ความจริงจังในการพัฒนาและการจัดการทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน (3) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ได้แก่ คนในชุมชนมีแหล่งงาน การประกอบอาชีพเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมมาเป็นการค้าขายบริการ และมีการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็ว

อภิปราย

จากแนวทางของ สิทธิพร ภิมยรัตน์ การใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีความมุ่งหมายในการกระจายโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ และความอยู่รอดของสิ่งมีชีวิต จำเป็นจะต้องมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในทุกระดับ การพัฒนาพื้นที่ทางด้านเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐาน อาจก่อให้เกิดการรบกวนวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชนและสิ่งแวดล้อม ส่วนในบริบทของพื้นที่การศึกษานี้เมื่อเปรียบเทียบแล้วพบว่ามี ความเหมือนตรงการเปลี่ยนแปลงรบกวนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ได้แก่ คนในชุมชนมีแหล่งงาน การประกอบอาชีพเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมมาเป็นการค้าขายบริการ และมีการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็ว

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงช่องว่างในการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในพื้นที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีความสอดคล้องกันในหลายประเด็น ซึ่งมีข้อเสนอแนะดังนี้ (1.) แนวทางที่ต้องปรับปรุงเร่งด่วน ได้แก่ ประเด็นของปัญหาหน้าเสีย กากของเสีย และระบบการจัดการของเสียที่กระจายไปตามแหล่งน้ำสาธารณะ และพื้นที่การเกษตรบริเวณรอบโรงงาน และการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม (2.) แนวทางในการพัฒนาและการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนและนโยบายตามลำดับความสำคัญก่อนหลังอย่างชัดเจน (3.) แนวทางในการปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาเป็นการค้าขายและบริการ พร้อมทั้งการตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(1.) ควรคัดเลือกระดับคุณภาพของกลุ่มประชากรตัวอย่างตามบทบาทหน้าที่ กิจกรรม และข้อมูลในพื้นที่อย่างเหมาะสม (2.) ควรศึกษาประเภท และประเด็นให้เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนา และการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบโรงงาน (3.) ควรศึกษาบทบาท กิจกรรม และข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่อย่างละเอียด (4.) อธิบาย สอบถามความเข้าใจของเครื่องมืองานวิจัยให้ละเอียดทุกประเด็น และครอบคลุม ถ้าไม่เข้าใจให้อธิบายซ้ำจนพอใจ

เอกสารอ้างอิง

- กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2557). *ผังเมืองรวมจังหวัดกาฬสินธุ์*. กาฬสินธุ์: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์.
- เกษมศักดิ์ มิตรเกษม. (2536). *การประยุกต์ใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ ในการเลือกทำเลที่ตั้งโรงงาน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฐาปนา บุญประวีตร. (2555). *การปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน*. กรุงเทพฯ. การวางผังเมืองและสภาพแวดล้อมมหัพัตถิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ถวัลย์ นิยมพานิชพัฒนา. (2558). *เอกสารประกอบการสอน วิทยาระเบียบวิธีวิจัยสำหรับผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. มหาสารคาม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- บัตถิต จุลาสัย. (2555). *กฎหมายสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์*. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. (2553). *การวางแผนด้านกายภาพ*. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. (2557). *ระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย*. กาฬสินธุ์ : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดกาฬสินธุ์.
- โสภณ พรโชคชัย. (2553). *วิพากษ์ผังเมือง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิประเมินค่าทรัพย์สินแห่งประเทศไทย.

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

Model Development Competency Development of Basic School Directors Under Roi-Et Educational Service Area Office 1

สมาน แก้วคำไสย์¹, เฉลย ภูมิพันธ์², ยุวธิดา ชำปญา³

Saman Keawkamsai¹, Chalei Phoompan², Yuwathida Chapanya³

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะ ศักยภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สมรรถนะ พัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะ และผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา รูปแบบการวิจัยเป็นวิจัยและพัฒนาโดยแบ่งออกเป็น 4 ระยะคือระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงาน ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สมรรถนะการปฏิบัติงาน ระยะที่ 3 พัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา โดยสังเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา แล้วประเมินความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน และ ระยะที่ 4 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา โดยประเมินสมรรถนะการปฏิบัติงานและสอบถามความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานคือ t - test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ซึ่งองค์ประกอบทุกด้านและโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด
2. สภาพปัจจุบันสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$)
3. ผลการพัฒนาแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาได้รูปแบบเป็น SAMAN MODEL คือ S : Survey , A : Assignment, M : Module, A : Action และ N : Network ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน พิจารณาความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.86$)

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

^{2,3} อาจารย์สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

¹ Doctor of Philosophy Program in Educational Administration, Roi Et Rajabhat University

² Asst.Prof., Program in Educational Administration, Roi Et Rajabhat University

³ Teacher in Educational Administration, Roi Et Rajabhat University

4. หลังการทดลองใช้รูปแบบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งโดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบ, การพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงาน, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objective of this research was to study research methodology and concerns research & development by including 4 phases : Phase 1 ; A study competency obtained of basic school directors in document analysis and evaluation of suitability. Phase 2 ; Study of current state and desired operational performance. Phase 3 ; Development of competency of the performance of school administrators. The synthesis to create a development model performance of school administrators. by 9 expert persons and Phase 4 ; To study the effects of the development model of performance and , the performance of school administrators. These were analyzed by frequency, percentage, average, standard deviation and statistical hypothesis testing using the t - test at significance level of 0.05.

The results of the study revealed the following:

1. Performance of the performance of the management of basic education. The elements on all sides, and overall fitness were highest.
2. The current state of the practice of performance management, basic education. Overall were at the high level ($\bar{X} = 3.74$).
3. Development of the competency of the performance of school administrators was formed as a SAMAN MODEL S: Survey, A: Assignment, M: Module, A: Action and N: Network, which experts consider nine people. Overall were at the highest level ($\bar{X} = 4.86$).
4. After using the model performance, the performance of school administrators as a whole and individually were at the highest level.

Keywords : Model Deveopment, Competency Deveopment, Director

บทนำ

โรงเรียนเป็นองค์กรหลักที่รับผิดชอบในด้านการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพและศักยภาพสอดคล้องกับสภาพความต้องการจำเป็นของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนคุณภาพแบบ

องค์กรรวม โดยเป็นผู้อำนวยการความสะอาดและส่งเสริม สนับสนุนบุคลากรในโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องในทุกๆ ด้าน เพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ประสานงานและสร้างความสัมพันธ์อันดีกับทุกฝ่ายเพื่อสร้างเครือข่ายผู้สนับสนุนทรัพยากรต่างๆ ส่งเสริมและพัฒนาครูบุคลากรเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้ทันต่อเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อ

สามารถนำมาประยุกต์และปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้ดีขึ้น และสร้างแรงจูงใจ ความเชื่อมั่นในการทำงานด้วยวิธีการต่างๆ ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวม สอดคล้องกับขำรงศักดิ์ คงคาสวัสดิ์ (2549 : 2) ที่กล่าวว่าโรงเรียนจะมีคุณภาพและศักยภาพมากขึ้นขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ หรือสมรรถนะ (Competency) ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ เพราะผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสามารถในการบริหารจัดการคือมีสมรรถนะสูงจะสามารถพัฒนาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ ดังนั้นคุณภาพและความสำเร็จของการจัดการเรียนการสอนขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียน

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาคือสิ่งสำคัญในการบริหารงานให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ เพราะสมรรถนะคือความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะส่วนบุคคล (Personal Characteristic of Attributes) ที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรม (Behavior) จึงจำเป็นและมีผลให้บุคคลนั้นปฏิบัติงานในความรับผิดชอบของตนได้ดีกว่าบุคคลอื่น ซึ่งสมรรถนะของคนเกิดได้จาก 3 ทาง คือ ติดตัวมาแต่กำเนิด เกิดจากประสบการณ์การทำงาน และเกิดจากการฝึกอบรมและการพัฒนา (ประจักษ์ ทรัพย์อุดม, 2550 : 3) สมรรถนะเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีผลงานสูงกว่ามาตรฐานหรือดีกว่าบุคคลทั่วไป ได้แก่ ความรู้หรือสติปัญญา ทักษะการทำงานหรือคุณลักษณะอื่นๆ ที่ช่วยให้เกิดผลสำเร็จที่เลิศในงานที่ปฏิบัติ สมรรถนะเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาขึ้นในตัวบุคคลได้ (สุกัญญา รัตมิชธรรมโชติ, 2549: 18) แต่ปัญหามืออยู่ว่าสมรรถนะที่ควรที่จะพัฒนาให้กับผู้บริหารสถานศึกษานั้นคือสมรรถนะในด้านใดบ้าง เพราะปัจจุบันวิทยาการและเทคโนโลยีก้าวหน้าไปมากทำให้ความรู้ ความสามารถ หรือทักษะในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอยู่เดิมไม่

เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมโลกในปัจจุบัน

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (2557 : 25) กล่าวว่าแนวทางแก้ปัญหาและอภิวัตน์การเรียนการสอนทักษะกระบวนการสำหรับการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา คือการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ให้แก่ผู้เรียน เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนในการสนับสนุน ส่งเสริมครู/ผู้สอนในการปฏิบัติงานซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของนักวิชาการหลายท่าน อาทิ ชาตรี โพธิกุล (2552 : 107) ได้ศึกษาสมรรถนะผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ตามมาตรฐานวิชาชีพของคุรุสภา ได้เสนอแนะว่าผู้บริหารโรงเรียนควรได้รับการพัฒนาสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพของคุรุสภาในด้านการบริหารวิชาการเกี่ยวกับความรู้และรูปแบบการบริหารด้านวิชาการ ฐิฎฐาวรี ศรีจันทร์เวียง (2553 : 63) ได้ศึกษาสมรรถนะผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี ได้เสนอแนะว่าผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ควรได้รับการพัฒนาสมรรถนะในเรื่องการทำงานเป็นทีม โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยน/รับฟังความคิดเห็นและประสบการณ์ภายในทีมงาน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2555 : 15) จะเห็นได้ว่าสมรรถนะเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารผลสัมฤทธิ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อดึงศักยภาพและความสามารถที่ซ่อนเร้นของบุคลากรมาใช้ในการสร้างสัมฤทธิ์ผลของงาน สมรรถนะจึงถือเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถบ่งชี้ถึงคุณภาพในการบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูง คู่มากับปัจจัยการบริหารที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ดังนั้น การพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนเพื่อให้สามารถบริหารจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ที่กล่าวมา ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าสมรรถนะในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลของการจัดการศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ซึ่งผลจากการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลสำคัญให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสมรรถนะที่สำคัญ จำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีความสอดคล้องกับสภาพความต้องการจำเป็นในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการศึกษาพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1
4. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นแบบวิจัยและพัฒนา (Research & Development) โดยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา

1. จุดประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน
2. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาศึกษานิเทศก์และคณาจารย์ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา จำนวน 9 คน ซึ่งได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินเพื่อจัดลำดับความสำคัญจำเป็นขององค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน
4. วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินเพื่อจัดลำดับความสำคัญจำเป็นขององค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน มีขั้นตอนดังนี้

4.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา โดยยึดหลักความสอดคล้องของข้อมูล

4.2 สร้างแบบประเมินเพื่อจัดลำดับความสำคัญจำเป็นขององค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน

4.3 นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกข้อคำถามในแบบประเมินที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไปสร้างเป็นแบบประเมินซึ่งพบว่าทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ถือว่าแบบประเมินมีความเที่ยงตรงสามารถ

นำไปเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยได้

3.4 นำแบบประเมินเพื่อจัดลำดับความสำคัญจำเป็นขององค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใช้วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยยึดความสอดคล้องของเนื้อหาข้อมูลที่ได้แบบประเมินเพื่อจัดลำดับความสำคัญจำเป็นขององค์ประกอบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ แล้วนำเสนอในรูปตารางและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ยและฐานนิยมสถิติที่ใช้ในการตรวจหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) สถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ยและฐานนิยม

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

1. จุดประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 จำนวน 237 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 จำนวน 150 คน ซึ่งได้มาโดยเทียบส่วนตามตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) แล้วสุ่มด้วยวิธีแบ่งชั้นตามจำนวนและขนาดโรงเรียน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในระยะที่

2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ซึ่งจำแนกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับขนาดของโรงเรียนของผู้ตอบแบบสอบถาม ชนิดเลือกตอบ (Checklist)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

4. วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 2 ดังนี้

4.1 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามแจกให้กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองในวันประชุมประจำเดือน พร้อมนัดหมายให้ส่งคืนภายใน 2 สัปดาห์

4.2 นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนไปตรวจสอบความสมบูรณ์แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีทางสถิติ โดยจำแนกเป็นรายข้อ รายด้าน และโดยรวม แล้วนำเสนอในรูปตาราง

5. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ แล้วนำเสนอในรูปตาราง ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในตอนที่ 1 ใช้การหาค่าความถี่ และร้อยละข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกเป็นรายข้อ รายด้าน และโดยรวม โดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) สถิติพื้นฐาน คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 พัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

1. จุดประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

2. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาศึกษานิเทศก์และคณาจารย์ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา จำนวน 9 คน ซึ่งได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

4. วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยระยะที่ 1 ข้อมูลจากการวิจัยในระยะที่ 2 มาสังเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีขั้นตอนดังนี้

4.1 นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยระยะที่ 1 ข้อมูลจากการวิจัยในระยะที่ 2 มาสังเคราะห์เพื่อกำหนดขอบข่ายเนื้อหาเพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2 สร้าง (ร่าง) รูปแบบและแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 แล้วนำไปอาจารย์ที่ปรึกษาตรวจพิจารณาในเบื้องต้น

4.3 นำแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน

4.4 นำผลการประเมินมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยจะคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.60 ขึ้นไป เป็นข้อคำถามที่เหมาะสม ซึ่งพบว่าข้อคำถามในแบบประเมินทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ซึ่งถือว่าแบบประเมินมีความเที่ยงตรงสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้

4.5 นำ (ร่าง) รูปแบบและแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผ่านการตรวจพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน

4.6 นำข้อมูลจากแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยเพื่อพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบ โดยกำหนดเกณฑ์พิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบ

4.7 นำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาเพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความเหมาะสม โดยคัดเลือกเฉพาะประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมอยู่ในระดับมากขึ้นไป เพื่อนำไปใช้ในการวิจัยต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินความเหมาะสมรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ แล้วนำแสดงในรูปตารางวิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกเป็นรายข้อ รายด้าน และโดยรวม โดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) สถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 4 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

1. จุดประสงค์เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

2. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 จำนวน 25 คน ซึ่งได้มาโดยความสมัครใจ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบประเมินสมรรถนะสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

3.2 แบบทดสอบวัดความรู้เรื่องการเขียน/เรียบเรียงเอกสารหรือตำราวิชาการ การทำวิจัยในโรงเรียนและการเป็นวิทยากร จำนวน 50 ข้อ

3.3 แบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 ประชุมชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย

4.2 ประเมินสมรรถนะการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายก่อนรับการพัฒนาตามรูปแบบ

4.3 ดำเนินการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามรูปแบบที่กำหนดโดยก่อนการพัฒนาทำการทดสอบความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเขียน/เรียบเรียงเอกสารหรือตำราวิชาการ การเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ และการทำ

วิจัยในโรงเรียน และหลังการพัฒนาทำการทดสอบวัดความรู้อีกครั้งหนึ่งเพื่อพัฒนาการด้านความรู้

4.4 เมื่อสิ้นสุดกระบวนการพัฒนาดำเนินการประเมินสมรรถนะการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.5 นำข้อมูลผลการประเมินสมรรถนะการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ก่อนและหลังการพัฒนา มาวิเคราะห์เปรียบเทียบสมรรถนะการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.6 นำข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรวจให้คะแนน

4.7 นำข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มาวิเคราะห์เพื่อพิจารณาความพึงพอใจต่อรูปแบบ

5. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอแสดงในรูปตารางวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานก่อนและหลังการพัฒนา ด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ แล้วนำเสนอแสดงในรูปตารางวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยจำแนกเป็นรายข้อ รายด้าน และโดยรวม แล้วนำเสนอแสดงในรูปตารางและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการตรวจหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น

(Reliability) สถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสถิติเปรียบเทียบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ก่อนและหลังการพัฒนา ใช้สถิติ $t - test$ (Dependent $t - test$)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาขององค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน พบว่า องค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ยอมรับมี 12 องค์ประกอบ โดยเรียงลำดับตามความสำคัญจำเป็นอย่างสูงไปหาต่ำ คือ ด้านความรู้ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการมีวิสัยทัศน์ด้านทักษะ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการบริการที่ดี ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล

บุคคล ด้านอัตมโนทัศน์ ด้านแรงจูงใจ และด้านการควบคุมตนเอง เมื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาประเมินความเหมาะสมและจัดลำดับความสำคัญจำเป็นพบว่าองค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทุกด้านและโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและองค์ประกอบที่มีลำดับความสำคัญจำเป็นสูงสุดคือ ด้านความรู้ (Knowledge) รองลงมา คือ ด้านภาวะผู้นำ (Leadership) ด้านการมีวิสัยทัศน์ (Vision) ด้านทักษะ (Skills) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) ด้านการทำงานเป็นทีม (Teamwork) ด้านการพัฒนาตนเอง (Expertise) ด้านการบริการที่ดี (Service Mind) ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล (Trait) ด้านอัตมโนทัศน์ (Self-concept) ด้านแรงจูงใจ (Motive) และด้านการควบคุมตนเอง (Self- Control) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั้ง 12 องค์ประกอบ

ที่	องค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงาน ของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความ เหมาะสม
1	ความรู้ (Knowledge)	4.89	0.33	มากที่สุด
2	การพัฒนาตนเอง (Expertise)	4.89	0.33	มากที่สุด
3	คุณลักษณะส่วนบุคคล (Trait)	4.89	0.33	มากที่สุด
4	แรงจูงใจ (Motive)	4.89	0.33	มากที่สุด
5	ทักษะ (Skills)	4.89	0.33	มากที่สุด
6	ภาวะผู้นำ (Leadership)	4.89	0.33	มากที่สุด
7	อัตมโนทัศน์ (Self-concept)	4.89	0.33	มากที่สุด
8	การมีวิสัยทัศน์ (Vision)	4.89	0.33	มากที่สุด
9	การมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Achievement Motivation)	4.67	0.50	มากที่สุด
10	การบริการที่ดี (Service Mind)	4.67	0.50	มากที่สุด
11	การทำงานเป็นทีม (Teamwork)	4.89	0.33	มากที่สุด
12	การควบคุมตนเอง (Self-Control)	4.67	0.50	มากที่สุด
	โดยรวม	4.83	0.33	มากที่สุด

2. สภาพปัจจุบันสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านอัตมโนทัศน์ ($\bar{X} = 4.08$) รองลงมาคือด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ($\bar{X} = 3.94$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการพัฒนาตนเอง ($\bar{X} = 3.30$) ส่วนสภาพสภาพที่พึงประสงค์สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านอัตมโนทัศน์และด้านแรง

จูงใจ ($\bar{X} = 4.84$) รองลงมาคือด้านภาวะผู้นำ ($\bar{X} = 4.83$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการพัฒนาตนเอง ($\bar{X} = 4.70$) และเมื่อพิจารณาตามค่าลำดับความสำคัญจำเป็นพบว่าด้านการพัฒนาตนเองมีค่าสูงสุด (PNI = 0.42) และเมื่อพิจารณาถึงตัวบ่งชี้ของสมรรถนะด้านการพัฒนาตนเองพบว่าตัวบ่งชี้ที่มีค่าความสำคัญจำเป็นสูงสุด 3 อันดับแรกคือการเขียน/เรียบเรียงเอกสาร หรือตำราวิชาการ (PNI = 0.62) รองลงมาคือการทำวิทยานิพนธ์/การเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานองค์กรต่างๆ (PNI = 0.54) และการทำวิจัยในโรงเรียน (PNI = 0.53) ตามลำดับดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าความแตกต่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและรายด้าน

ที่	สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI	อันดับ
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1	ด้านความรู้	3.58	0.68	มาก	4.77	0.40	มากที่สุด	0.33	3
2	ด้านภาวะผู้นำ	3.73	0.77	มาก	4.83	0.37	มากที่สุด	0.29	6
3	ด้านการมีวิสัยทัศน์	3.52	0.78	มาก	4.79	0.39	มากที่สุด	0.36	2
4	ด้านทักษะ	3.69	0.75	มาก	4.78	0.43	มากที่สุด	0.30	5
5	ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	3.64	0.92	มาก	4.82	0.37	มากที่สุด	0.32	4
6	ด้านการทำงานเป็นทีม	3.86	0.72	มาก	4.78	0.43	มากที่สุด	0.24	9
7	ด้านการพัฒนาตนเอง	3.30	1.04	ปานกลาง	4.70	0.50	มากที่สุด	0.42	1
8	ด้านการบริการที่ดี	3.84	0.92	มาก	4.79	0.44	มากที่สุด	0.25	8
9	ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล	3.94	0.75	มาก	4.80	0.39	มากที่สุด	0.22	10
10	ด้านอัตมโนทัศน์	4.08	0.72	มาก	4.84	0.36	มากที่สุด	0.19	11
11	ด้านแรงจูงใจ	3.93	0.78	มาก	4.84	0.35	มากที่สุด	0.23	11
12	ด้านการควบคุมตนเอง	3.73	0.94	มาก	4.79	0.47	มากที่สุด	0.28	7
	โดยรวม	3.74	0.75	มาก	4.80	0.36	มากที่สุด	0.28	-

3. ผลการพัฒนา รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ได้รูปแบบเป็น

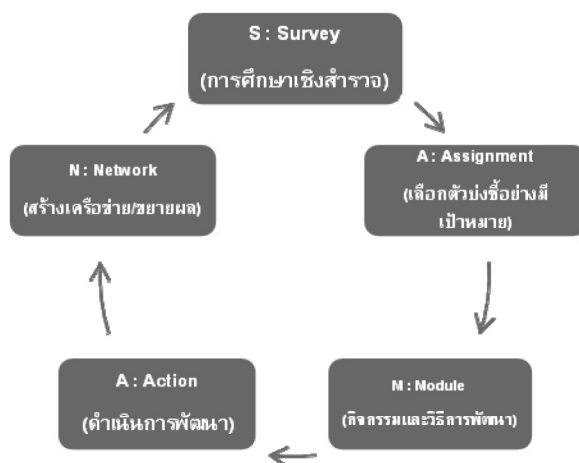
SAMAN MODEL คือ S : Survey (การศึกษาเชิงสำรวจ) A : Assignment (การพิจารณาเลือกสมรรถนะ/ตัวบ่งชี้อย่างมีเป้าหมาย) M : Module (แนวทาง/วิธีการและกิจกรรมการพัฒนา) A :

Action (การปฏิบัติการตามแนวทาง/วิธีการและ
กิจกรรมการพัฒนาที่กำหนด) และ N : Network
(การสร้างเครือข่ายและขยายผล) ซึ่งมีความ

เหมาะสมซึ่งประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน
โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการ
ปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ที่	องค์ประกอบสมรรถนะการปฏิบัติงาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความ เหมาะสม
1	S : Survey (การศึกษาเชิงสำรวจ)	5.00	0.00	มากที่สุด
2	A : Assignment (การพิจารณาเลือกสมรรถนะ/ตัวบ่งชี้อย่างมีเป้าหมาย)	5.00	0.00	มากที่สุด
3	M : Module (แนวทาง/วิธีการและกิจกรรมการพัฒนา)	5.00	0.00	มากที่สุด
4	A : Action (การปฏิบัติการตามแนวทาง/วิธีการและกิจกรรมการพัฒนาที่กำหนด)	4.89	0.13	มากที่สุด
5	N : Network (การสร้างเครือข่ายและขยายผล)	4.33	0.50	มาก
	โดยรวม	4.84	0.12	มากที่สุด

ภาพประกอบที่ 1 รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 (SAMAN MODEL)

4. ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะ
การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด
เขต 1 พบว่าหลังการทดลองใช้รูปแบบ
สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ทั้งโดยรวมและรายข้อ
อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อนำไปเปรียบเทียบระหว่าง

ก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งโดยรวม
และรายข้อ ผลการเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ย
ความรู้อะหว่างก่อนและหลังการพัฒนาพบว่าแตก
ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ
ผู้ที่ได้รับการพัฒนามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
ที่สุดดังตาราง

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและผลการเปรียบเทียบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานด้านการพัฒนาตนเอง ก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบ

ข้อ ที่	สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหาร สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน	ก่อนการทดลอง			หลังการทดลอง			t	p
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1	การศึกษาหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ	3.52	0.59	มาก	4.92	0.28	มากที่สุด	10.84	.000
2	การเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการเช่น การฝึก อบรม สัมมนา ประชุมวิชาการ	4.44	0.58	มาก	4.88	0.33	มากที่สุด	3.09	.000
3	การทำวิจัยในโรงเรียน	2.72	0.46	ปานกลาง	4.72	0.46	มากที่สุด	17.32	.000
4	การเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ	2.60	0.50	ปานกลาง	4.80	0.41	มากที่สุด	17.04	.000
5	การเขียน/เรียบเรียงเอกสาร หรือตำราวิชาการ	2.20	0.41	น้อย	4.76	0.44	มากที่สุด	21.95	.000
6	การศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาต่างๆ	3.68	0.63	มาก	4.68	0.48	มากที่สุด	6.55	.000
7	การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนร่วมงาน	3.40	0.50	ปานกลาง	4.84	0.37	มากที่สุด	12.35	.000
	โดยรวม	3.22	0.23	ปานกลาง	4.80	0.34	มากที่สุด	19.99	.000

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความรู้และผลการเปรียบเทียบความรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานก่อนและหลังการพัฒนา (N=25)

ที่	ประเด็นการพัฒนาความรู้	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		t	p
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	การเขียน/เรียบเรียงเอกสารหรือตำราวิชาการ	4.88	1.83	6.72	0.98	4.48	.000
2	การทำวิจัยในโรงเรียน	11.48	2.99	16.12	2.28	8.17	.000
3	การเป็นวิทยากร	12.08	2.53	16.12	2.37	7.09	.000
	โดยรวม	28.44	5.51	38.96	4.35	10.06	.000

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ร้อยเอ็ด เขต 1

ที่	สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านความสำคัญของสมรรถนะที่พัฒนา	4.61	0.32	มากที่สุด
2	ด้านกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนา	4.58	0.33	มากที่สุด
3	ด้านสาระความรู้และเอกสารประกอบการพัฒนา	4.64	0.33	มากที่สุด
4	ด้านความคุ้มค่าและระยะเวลาที่ใช้ในการพัฒนา	4.63	0.35	มากที่สุด
5	ด้านการกำกับติดตามและสะท้อนผลการพัฒนา	4.56	0.42	มากที่สุด
	โดยรวม	4.60	0.28	มากที่สุด

อภิปรายผล

1. สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ยอมรับและมี 12 องค์ประกอบ โดยเรียงลำดับตามความสำคัญจำเป็นสูงไปหาต่ำ คือ ด้านความรู้ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการมีวิสัยทัศน์ด้านทักษะ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการบริการที่ดี ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ด้านอัตมโนทัศน์ ด้านแรงจูงใจ และด้านการควบคุมตนเอง ทั้งนี้ก็เพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาคือบุคคลสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยสมรรถนะในการปฏิบัติงานที่หลากหลายในการสร้างสรรค์พัฒนางานในด้านต่างๆ สอดคล้องกับ Hughes (1999 : 31) Seyfarth (1999 : 195) Sergiovanni (1999 : 82-138) และ Spencer and Spencer (1993 : 38) ที่กล่าวว่าผู้บริหารสถานศึกษาคือผู้นำองค์กรมีหน้าที่พัฒนาสถานศึกษาไปสู่ความเป็นโรงเรียนแห่งคุณภาพ โดยนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยอาศัยสมรรถนะที่เป็นความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะเฉพาะบุคคลซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับตำแหน่งงานนั้นๆ และสอดคล้องกับสำนักพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 24) ที่กล่าวว่าสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพครูมี 5 สมรรถนะ คือ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม และจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู ส่วนณรงค์วิทย์ แสนทอง (2547 : 26-28) อารมณ์ ภูวิทย์พันธ์ุ (2548 : 45-60) และสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (2552 : 20-34) กล่าวว่าสมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคคล ประกอบด้วย แรงขับเคลื่อนไหวใน (Motive) อุปนิสัย (Trait) การรับรู้ตัวเอง (Self-image) ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) คุณลักษณะส่วนบุคคล การมุ่งผลสัมฤทธิ์

การบริการดี การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัย การสื่อสาร และการจูงใจ การพัฒนาศักยภาพบุคคล และการมีวิสัยทัศน์

2. สภาพปัจจุบันสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านอัตมโนทัศน์ ($\bar{X} = 4.08$) รองลงมาคือด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ($\bar{X} = 3.94$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการพัฒนาตนเอง ($\bar{X} = 3.30$) ส่วนสภาพสภาพที่พึงประสงค์สมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านอัตมโนทัศน์และด้านแรงจูงใจ ($\bar{X} = 4.84$) รองลงมาคือด้านภาวะผู้นำ ($\bar{X} = 4.83$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการพัฒนาตนเอง ($\bar{X} = 4.70$) และเมื่อพิจารณาตามค่าลำดับความสำคัญจำเป็นพบว่าด้านการพัฒนาตนเองมีค่าสูงสุด (PNI = 0.42) และเมื่อพิจารณาถึงตัวบ่งชี้ของสมรรถนะด้านการพัฒนาตนเองพบว่าตัวบ่งชี้ที่มีค่าความสำคัญจำเป็นสูงสุด 3 อันดับแรกคือการเขียน/เรียบเรียงเอกสาร หรือตำราวิชาการ (PNI = 0.62) รองลงมาคือการเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ (PNI = 0.54) และการทำวิจัยในโรงเรียน (PNI = 0.53) ตามลำดับ ทั้งนี้ก็เพราะว่าสภาพปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษาจะปฏิบัติงานโดยใช้อัตมโนทัศน์และคุณลักษณะส่วนบุคคลเป็นหลัก แต่ในอนาคตก็อาจจะเพิ่มสมรรถนะด้านอัตมโนทัศน์และด้านแรงจูงใจ และด้านภาวะผู้นำในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น และที่สำคัญผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่จะขาดการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ ที่สำคัญจำเป็นอยู่มาก โดยเฉพาะเรื่องการเขียน/เรียบเรียงเอกสาร หรือตำราวิชาการ การเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ และการทำวิจัยในโรงเรียน ซึ่งก็ถือเป็นสมรรถนะที่สำคัญที่

จะช่วยให้การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น จึงมีความคาดหวังว่าจะต้องมีสมรรถนะต่างๆ เหล่านี้สูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สอดคล้องจากคุณ ศิริพานิช (2550 : 73) ที่ได้วิจัยรูปแบบการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยใช้สมรรถนะเป็นฐาน พบว่า กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษามีสมรรถนะประจำสายงานที่จำเป็นต้องการพัฒนา 3 ลำดับแรก คือ ความสามารถในการเขียนเอกสารวิชาการ ความสามารถในการวิจัย และความสามารถในการวิเคราะห์

3. ผลการพัฒนาในรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ได้รูปแบบเป็น SAMAN MODEL คือ S : Survey (การศึกษาเชิงสำรวจ) A : Assignment (การพิจารณาเลือกสมรรถนะ/ตัวบ่งชี้อย่างมีเป้าหมาย) M : Module (แนวทาง/วิธีการและกิจกรรมการพัฒนา) A : Action (การปฏิบัติการณ์ตามแนวทาง/วิธีการและกิจกรรมการพัฒนาที่กำหนด) และ N : Network (การสร้างเครือข่ายและขยายผล)ซึ่งมีความเหมาะสมทั้งโดยรวม รายองค์ประกอบและรายตัวบ่งชี้อยู่ในระดับมากที่สุด ($X = 5.00$)ทั้งนี้ก็เพราะว่ากระบวนการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบโดยเริ่มจากการศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะการปฏิบัติงาน การเลือกสมรรถนะที่สำคัญจำเป็นซึ่งมีความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์มากที่สุดมาพัฒนา โดยใช้กิจกรรมการพัฒนาที่ทั้งในส่วนของความรู้และทักษะที่เหมาะสม ส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำสมรรถนะที่ได้รับการพัฒนาไปใช้ในการปฏิบัติงานจริงในสถานศึกษา โดยมีการนิเทศกำกับติดตามอย่างใกล้ชิดและให้

ผู้บริหารสถานศึกษาได้สะท้อนผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะที่เดียวกันก็ได้ดำเนินการสร้างเครือข่ายและขยายผลเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในเชิงวิชาการอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ได้รูปแบบเป็น SAMAN MODEL คือ S : Survey (การศึกษาเชิงสำรวจ) A : Assignment (การพิจารณาเลือกสมรรถนะ/ตัวบ่งชี้อย่างมีเป้าหมาย) M : Module (แนวทาง/วิธีการและกิจกรรมการพัฒนา) A : Action (การปฏิบัติการณ์ตามแนวทาง/วิธีการและกิจกรรมการพัฒนาที่กำหนด)และ N : Network (การสร้างเครือข่ายและขยายผล) ซึ่งมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความต้องการจำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับวิทยา จันท์ศิริ (2551 : 218-219) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสายสนับสนุนในมหาวิทยาลัยของรัฐพบว่ามี 9 เทคนิควิธี คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การฝึกอบรม การบรรยาย การจัดกิจกรรมเสริม การใช้เกมบริหาร การใช้กิจกรรมนันทนาการ การแสดงบทบาทสมมติ การระดมสมอง และการศึกษาดูงานนอกสถานที่

4. ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 พบว่าหลังการทดลองใช้รูปแบบสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับสมรรถนะการปฏิบัติงานก่อนการทดลองใช้รูปแบบพบว่าทั้งโดยรวมและรายข้อแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผู้ที่ได้รับการพัฒนาตามรูปแบบมีความพึงพอใจต่อรูปแบบทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่ารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของ

ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 เป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพ ความต้องการจำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อ ได้รับการพัฒนาจึงทำให้มีสมรรถนะการปฏิบัติงาน สูงขึ้น ดังนั้นสมรรถนะการปฏิบัติงานก่อนและหลัง การทดลองใช้รูปแบบทั้งโดยรวมและรายข้อจึงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่ง แสดงให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนามีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับการ พัฒนาจึงมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับวิทยา จันท์ศิริ (2551 : 218 – 219) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหาร สายสนับสนุนในมหาวิทยาลัยของรัฐ พบว่า ผล การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ในการพัฒนา สมรรถนะหลักของผู้บริหารสายสนับสนุนใน มหาวิทยาลัยของรัฐได้รับการพัฒนาประเมิน ตนเองและประเมินโดยผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับ บัญชา และเพื่อนร่วมงาน มีสมรรถนะหลักก่อนการพัฒนาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และหลังการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยสมรรถนะหลักสูงขึ้นกว่าก่อนการพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผู้ได้รับการ พัฒนามีความพึงพอใจต่อหลักสูตรโดยรวมและราย ด้านอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัย ไปใช้

1.1 ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบัน ผู้บริหารสถานศึกษามีสมรรถนะการปฏิบัติงานด้าน การพัฒนาตนเองต่ำสุด โดยเฉพาะในเรื่องการเขียน/ เรียบเรียงเอกสาร หรือตำราวิชาการ การเป็นวิทยากร ให้กับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ และการทำวิจัยใน โรงเรียน ดังนั้น หน่วยงานต้นสังกัดและตัวผู้บริหาร สถานศึกษาเอง ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนา สมรรถนะการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาตนเองมาก

ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการเขียน/เรียบเรียงเอกสาร หรือตำราวิชาการ การเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ และการทำวิจัยในโรงเรียน

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความ ประสงค์ที่จะพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงาน ด้านอัตมโนทัศน์และด้านแรงจูงใจสูงสุด โดยเฉพาะ ในเรื่องการเป็นคนที่น่าเชื่อถือและการใช้ปัจจัย กระตุ้นในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้น หน่วยงานต้นสังกัดจึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ ผู้บริหารสถานศึกษาได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้น อย่างต่อเนื่อง

1.3 สมรรถนะการปฏิบัติงานด้านความรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรได้รับการพัฒนาในเรื่องการ แสดงออกถึงความสามารถด้านกฎหมาย การแสดง ออกถึงความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ และ การแสดงออกถึงความเป็นผู้มีความรอบรู้ เพราะ 3 เรื่องนี้มีค่าลำดับความสำคัญจำเป็นสูงสุดในด้านนี้

1.4 สมรรถนะการปฏิบัติงานด้านภาวะ ผู้นำ ผู้บริหารสถานศึกษาควรได้รับการพัฒนาใน เรื่องการแสดงออกถึงความสามารถในการกำหนด วิสัยทัศน์ การแสดงออกถึงความสามารถในการก ระตุ้นการทำงานของบุคลากร การแสดงออกถึง ความสามารถในการจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานให้ บรรลุเป้าหมายที่วางไว้และการแสดงออกถึง ความสามารถในการสร้างความสามัคคีกลมเกลียวใน องค์กร ตามลำดับ เพราะ 4 เรื่องนี้มีค่าลำดับความ สำคัญจำเป็นสูงสุดในด้านนี้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเรื่องการพัฒนา หลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของ ผู้บริหารสถานศึกษา หรือครูและบุคลากรทางการ ศึกษาอื่น

2.2 ควรมีการศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผล ต่อประสิทธิผลการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงาน ของผู้บริหารสถานศึกษา หรือครูและบุคลากร ทางการศึกษาอื่น

เอกสารอ้างอิง

- ชาติรี โปธิกุล. (2552). *สมรรถนะผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ตามมาตรฐานวิชาชีพของคุรุสภา*. การค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ฉัตรจันทน์ เวียง. (2553). *สมรรถนะผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. อุดรธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ณรงค์วิทย์ แสนทอง. (2547). *เทคนิคการจัดทำ Job Description Based Competency และ KPI*. กรุงเทพฯ : เอช อาร์ เซ็นเตอร์.
- ธำรงค์ศักดิ์ คงคาสวัสดิ์. (2549). *COMPETENCY ภาคปฏิบัติ...เขาทำกันอย่างไร ?*. กรุงเทพฯ : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้นฉบับปรับปรุงใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ประจักษ์ ทรัพย์อุดม. (2550). *สมรรถนะ (Competency) : หลักการและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- พิชชาวดี ฤชา. (2555). *สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในเขตอำเภอนิคมพัฒนาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1*. งานนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิทยา จันท์ศิริ. (2551). *การพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสายสนับสนุนในมหาวิทยาลัยของรัฐ*. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศากุน ศิริพานิช. (2550). *รูปแบบการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยใช้สมรรถนะเป็นฐาน*. รายงานการวิจัย. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 1. บุรีรัมย์ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 1.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2552). *กฎหมายและหนังสือเวียน ก.ค.ศ.* กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555 – 2559*. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2557). *สรุปสาระสำคัญการประชุมวิชาการ อกวิวัฒน์การเรียนรู้...สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย (6 – 8 พฤษภาคม 2557)*. กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สำนักพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *คู่มือประเมินสมรรถนะครู (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ. (2549). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ด้วย Competency Based Learning*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนา อินเทอร์เน็ต.
- อาภรณ์ ภูวิทย์พันธ์. (2548). *Career Development in Practice*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เอช อาร์ เซ็นเตอร์.
- Hughes, R. (1999). "Competencies for Effective Public Health Nutrition Practice : a Developing Consensus." *Public Health Nutrition*.7(5) : 683-691 ; October.

Sergiovanni, T.J. (1999). *Education Goesnance and Adminestration 4th ed.* Baston : Allyn & Bacom.

Seyfarth, J.T. (1999). *The Principle : New Leadership for New Challenges.*New Jessey : Prentic-Itall.

Spencer, L.M. and Spencer, S.M.. (1993). *Competence at work : Models for Superiors Performance.* New York : John Wiley&Son.

การพัฒนาระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ รายวิชาดนตรีกับชีวิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

The Information Technology for Support Online Learning in Music and Life Course Mahasarakham University

สยาม จวงประโคน¹

Sayam Chuangprakhon¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ในรายวิชาดนตรีกับชีวิต (2) เพื่อประเมินประสิทธิภาพของระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ที่พัฒนาขึ้น (3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ที่พัฒนาขึ้น การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนาระบบการเรียนการสอนออนไลน์ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนในรายวิชาดนตรีกับชีวิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาระบบได้เลือกใช้โปรแกรม Moodle ซึ่งเป็นซอฟต์แวร์โอเพ่นซอร์สที่ใช้งานได้ฟรีโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายทางด้านลิขสิทธิ์ โปรแกรม ผู้ใช้งานสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดให้ตอบสนองในขอบข่ายงานที่ต้องการได้ และผู้วิจัยได้ทำการติดตั้งระบบในเครื่องแม่ข่ายของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ใช้ชื่อ <http://www.music.msu.ac.th/elearning> 2) ประสิทธิภาพของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนออนไลน์ รายวิชาดนตรีกับชีวิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พบว่า ระดับประสิทธิภาพโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.81 3) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนออนไลน์ รายวิชาดนตรีกับชีวิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พบว่า ระดับความพึงพอใจในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47

คำสำคัญ : สื่อการเรียนการสอนออนไลน์, ระบบสนับสนุนการเรียนการสอน

Abstract

This research aimed 1) to develop an instructional media online in the Music and Life course; 2) to evaluate the efficiency of its system; and 3) to study the complacence of students to the system. This research is for supporting system for online education in the Music and Life course,

---

¹ อาจารย์ประจำ, วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Lecturer, College of Music, Mahasarakham University

Maharakham University. The results of research are that 1) The learning management system (LMS) using the "Moodle" software, which it is an open source software for free. The software is installed at the Server of College of Music as well: <http://www.music.msu.ac.th/elearning>. 2) Three specialists agreed with having the efficiency in the instructional media online in the Music and Life course as a whole and in aspect at the highest level with an average of 4.81 3) The evaluation's result of the complacence of students to the system as a whole and in aspect at a high level with an average of 4.47

Keywords : Instructional media online, Supporting system for online course

บทนำ

เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และระบบอินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านต่างๆ มากยิ่งขึ้น ซึ่งระบบการให้บริการด้านการศึกษา ก็เป็นอีกระบบหนึ่งที่สามารถนำระบบอินเทอร์เน็ตมาประยุกต์ใช้งานได้ เช่น ระบบการให้ความรู้ ระบบการวัดผล ระบบสนับสนุนการเรียนการสอน หรือระบบการทดสอบ เป็นต้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 9 ว่าด้วยเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มาตรา 65 ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิต และผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการผลิตรวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพ และมาตรา 67 กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนา การผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, 2551)

การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการเรียนการสอนของผู้เรียนและผู้สอน โดยการเรียนจะเน้นพัฒนาการเป็นรายบุคคล เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสนใจ และตามความต้องการของผู้เรียน ตามความสามารถของผู้เรียน สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.

2545) หมวดการจัดการศึกษา มาตรา 22 ความว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความรู้ความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามตนเองตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ มาตรา 66 ความว่า ผู้เรียนมีสิทธิ์ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่สามารถทำได้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามวิธีการเรียนของแต่ละคนจะขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะและนิสัยของผู้เรียนที่มีต่อผลการเรียนรู้ และการตอบสนองต่อสถานการณ์ทางการเรียนการสอนโดยผ่านเครื่องมือช่วยสอน ซึ่งจะทำหน้าที่แทนครูและเป็นการใช้คอมพิวเตอร์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมโดยสามารถโต้ตอบกับบทเรียนได้

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ให้เกิดประสิทธิภาพที่ทันสมัยหรือทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทางการศึกษาตั้งแต่ระดับกระทรวง ทบวง กรม ได้มีการนำมาใช้ในการดำเนินงานเกือบทุกด้าน และมีโครงการที่จะนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อการบริหารและจัดการด้านการศึกษา ซึ่ง

ประกอบด้วยระบบบุคลากรสถานศึกษา ระบบจัดการฐานข้อมูลรายวิชา ระบบลงทะเบียนเรียน ระบบการสอบ และระบบประเมินผลการเรียนรู้

วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นหน่วยงานเทียบเท่าคณะที่จัดการเรียนการสอนด้านดนตรี ซึ่งในปัจจุบันได้มีการนำเอาระบบบริหารจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์มาช่วยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนบางรายวิชา แต่ยังคงขาดการวิเคราะห์ประมวลผลการใช้งาน รวมถึงการจัดการเรียนการสอนนั้นจะต้องมีสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลายให้นักเรียนสามารถเลือกเรียนด้วยตนเองได้ตลอดเวลา ซึ่งการเรียนการสอนในวิชาดนตรีกับชีวิต จะเป็นการเรียนการสอนในเชิงทฤษฎี โดยการบรรยายยกตัวอย่างประกอบสื่อแต่ยังขาดระบบการจัดเก็บและระบบการบริหารจัดการที่ดี และนอกจากการจัดทำสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์แล้วนั้น ระบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์ยังช่วยบริหารจัดการในเรื่องของการส่งงาน จัดการไฟล์งาน จัดการระบบทดสอบย่อย ซึ่งระบบออนไลน์สามารถจัดเก็บข้อมูลและรายงานผลออกมาให้กับผู้เรียนได้เห็นทันทีทันใด สามารถเก็บสถิติการใช้งาน และนำผลที่ได้มาจัดทำเป็นรายงานการใช้ในรูปแบบต่างๆ เช่น กราฟ เป็นต้น ทำให้การจัดเก็บข้อมูลมีความปลอดภัย มีความถูกต้อง แม่นยำ และลดการเก็บข้อมูลที่ซ้ำซ้อนและความผิดพลาด เนื่องจากมีการนำคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการประมวลผลเพื่อเป็นประโยชน์ในการค้นหาและการจัดทำข้อมูลสรุปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ในรายวิชาดนตรีกับชีวิต
2. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ที่พัฒนาขึ้น

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ที่พัฒนาขึ้น

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยมีกระบวนการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนออนไลน์รายวิชาดนตรีกับชีวิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยประชากรเป็นนิสิตที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา 0023017 ดนตรีกับชีวิต ในภาคการศึกษาพิเศษ ปีการศึกษา 2557 จำนวน 500 คน และกลุ่มตัวอย่างได้จากการใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 อ้างใน ชีวรุฒิกะกุล, 2543) จำนวนนิสิต 217 คน

กำหนดขอบเขตการพัฒนาระบบระบบ ดังนี้

1. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนออนไลน์ ด้วยโปรแกรม Moodle ซึ่งเป็นระบบไปแกรม Open Source
2. ติดตั้งระบบในเครื่องแม่ข่ายของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ โดยใช้ URL :<http://www.music.msu.ac.th/elearning>
3. พัฒนาสื่อการเรียนการสอนในเนื้อหาวิชาดนตรีกับชีวิต เพื่อช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนออนไลน์ ประกอบไปด้วยไฟล์เอกสารประกอบการสอน สื่อ PowerPoint สื่อ YouTube การทำแบบฝึกหัดทำข้อสอบออนไลน์ และระบบการส่งงานผ่านระบบออนไลน์ที่พัฒนาขึ้น

กระบวนการพัฒนาระบบ กำหนดไว้ดังนี้

1. การวางแผนโครงการ เป็นการวางแผนการดำเนินงานโครงการเพื่อนำมาวิเคราะห์และหาความต้องการของผู้ใช้ เช่นการรวบรวมเอกสารการสอบถาม โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้
  - 1.1 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยทำการศึกษาระบบบริหารจัดการบทเรียนออนไลน์ ระบบบริหารการเรียนการสอน โปรแกรมที่ใช้สำหรับสร้างระบบการเรียนการสอนออนไลน์ใน

ปัจจุบัน โดยเลือกใช้โปรแกรม Moodle เนื่องจากเป็นโปรแกรมแบบ Open Source ที่ไม่มีค่าใช้จ่ายในเรื่องซอร์ฟแวร์ใดๆ ในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนออนไลน์

1.2 การสอบถามคณาจารย์ผู้สอนรายวิชาดนตรีกับชีวิต พบว่า นิสิตที่ลงทะเบียนเรียนในแต่ละภาคการศึกษาเป็นจำนวนมาก การมอบหมายงาน การส่งงาน และการตรวจงาน ต้องใช้เวลาอย่างมากในการตรวจงานและให้คะแนน ซึ่งหากมีการนำเอาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการบริหารจัดการการเรียนการสอนในรายวิชาดนตรีกับชีวิต เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ประหยัดทรัพยากร ประหยัดเวลา และประมวผลได้รวดเร็วขึ้น

2. การดำเนินการ

2.1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดตั้งระบบโปรแกรม Moodle ในเครื่องแม่ข่ายของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยใช้ชื่อ <http://www.music.msu.ac.th/elearning> เพื่อทดลองการใช้งาน

2.2 เมื่อระบบพร้อมสำหรับการใช้งานแล้ว ได้ดำเนินการอัปโหลดไฟล์เอกสารประกอบการสอน สื่อการสอน แบบฝึกหัดท้ายบท รวมถึงการมอบหมายงาน และให้ทำแบบฝึกหัดท้ายบทส่งงานผ่านระบบที่พัฒนาขึ้น

2.3 ให้นิสิตใช้งานระบบที่พัฒนาขึ้น โดยมอบหมายให้ทำแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน และส่งงานที่มอบหมายให้ผ่านทางระบบ <http://www.music.msu.ac.th/elearning>

3. การประเมินผล

3.1 การประเมินประสิทธิภาพของระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ที่พัฒนาขึ้น เพื่อหาคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ดำเนินการประเมินระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้วยแบบประเมินประสิทธิภาพของระบบ เป็นการประเมินประสิทธิภาพของตัวระบบที่พัฒนาขึ้น โดยนำบทเรียนและสื่อต่างๆ พร้อมกิจกรรมที่มอบหมายให้

นิสิตทำให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินทั้ง 3 ท่าน โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาบทเรียน ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการออกแบบ และด้านความง่ายต่อการใช้งาน พร้อมกับแบบปลายเปิดเพื่อถามข้อเสนอแนะ โดยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้

มาตราวัดระดับประสิทธิภาพ ซึ่งกำหนด

มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ

5 ประสิทธิภาพ มากที่สุด

4 ประสิทธิภาพ มาก

3 ประสิทธิภาพ ปานกลาง

2 ประสิทธิภาพ น้อย

1 ประสิทธิภาพ น้อยที่สุด

กำหนดระดับประสิทธิภาพ โดยวิเคราะห์จากช่วงคะแนนเฉลี่ยตามเกณฑ์พิจารณา คือ

4.51-5.00 มากที่สุด

3.51-4.50 มาก

2.51-3.50 ปานกลาง

1.51-2.50 น้อย

1.00-1.50 น้อยที่สุด

3.2 การประเมินผลความพึงพอใจโดยให้นิสิตตอบแบบสอบถามความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนออนไลน์ โดยนิสิตสามารถทำการประเมินผ่านแบบสอบถามออนไลน์ <http://goo.gl/forms/HTp4N3OZGM> โดยแบบสอบถามความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนออนไลน์ รายวิชาดนตรีกับชีวิต จำนวน 15 ข้อ โดยกำหนดเกณฑ์ดังนี้

มาตราวัดระดับความพึงพอใจ ซึ่งกำหนด

มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ

5 ความพึงพอใจ มากที่สุด

4 ความพึงพอใจ มาก

3 ความพึงพอใจ ปานกลาง

2 ความพึงพอใจ น้อย

1 ความพึงพอใจ น้อยที่สุด

กำหนดระดับความพึงพอใจ โดยวิเคราะห์จากช่วงคะแนนเฉลี่ยตามเกณฑ์พิจารณา คือ

- 4.51-5.00 มากที่สุด
- 3.51-4.50 มาก
- 2.51-3.50 ปานกลาง
- 1.51-2.50 น้อย
- 1.00-1.50 น้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

ผลการศึกษา

จากการศึกษาสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อเรียนการสอนออนไลน์ในรายวิชาดนตรีกับชีวิต ได้ผ่านกระบวนการวางแผนโครงการ เป็นการวางแผนการดำเนินงานโครงการเพื่อนำมาวิเคราะห์และหาความต้องการของผู้ใช้ โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และทำการศึกษาระบบบริหารจัดการบทเรียนออนไลน์ โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้โปรแกรม Moodle ซึ่งเป็นโปรแกรมแบบ Open Source ที่ไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ ในเรื่องฮาร์ดแวร์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดตั้งระบบ ในเครื่องแม่ข่าย (Server) ใช้ชื่อ <http://www.music.msu.ac.th/elearning> เพื่อ

ทดลองการใช้งาน โดยการอัปโหลดไฟล์เอกสารประกอบการสอน สื่อการสอน แบบฝึกหัดท้ายบท และให้นิสิตใช้งาน พร้อมกับมอบหมายให้นิสิตทำแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน และส่งงานที่ต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายผ่านทางระบบที่พัฒนาขึ้น ผลจากการนำเอาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการบริหารจัดการการเรียนการสอน ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ประหยัดทรัพยากรประหยัดเวลา มีสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตัวเองได้ตลอดเวลา ตลอดจนสามารถเก็บข้อมูลของผู้เรียนและประมวลผลได้รวดเร็ว

2. ผลการประเมินประสิทธิภาพของระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์รายวิชาดนตรีกับชีวิตที่พัฒนาขึ้น โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ผลการประเมินรายด้านทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการประเมินในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เช่นเดียวกัน (ตารางที่ 1)

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนิสิต จำนวน 217 คน ที่มีต่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์รายวิชาดนตรีกับชีวิต ผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประสิทธิภาพของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์รายวิชาดนตรีกับชีวิต ในภาพรวมและรายด้าน

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ประสิทธิภาพ
1. ด้านเนื้อหาบทเรียน	4.67	0.38	มากที่สุด
2. ด้านการวัดผลและประเมินผล	4.89	0.16	มากที่สุด
3. ด้านการออกแบบ	4.67	0.28	มากที่สุด
4. ด้านความง่ายต่อการใช้งาน	5.00	0.00	มากที่สุด

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนิสิต ที่มีต่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์รายวิชาดนตรีกับชีวิต

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ความพึงพอใจ
1. การเข้าใช้งานระบบทำได้สะดวก รวดเร็ว และง่ายต่อการใช้งาน	4.47	0.69	มาก
2. เนื้อหาในระบบ e-Learning สอดคล้องกับแผนการเรียนการสอน	4.48	0.67	มาก
3. เนื้อหาในบทเรียนมีความครอบคลุม ครบถ้วน ชัดเจนเข้าใจง่าย	4.41	0.71	มาก
4. เนื้อหาในบทเรียนจัดลำดับอย่างเป็นระบบ	4.41	0.72	มาก
5. เข้าใจเนื้อหาของรายวิชาได้มากขึ้น เมื่อเรียนผ่านระบบนี้	4.36	0.73	มาก
6. เข้าใจเนื้อหาของรายวิชาได้มากขึ้น หลังจากการทำแบบทดสอบท้ายบทในระบบนี้	4.42	0.66	มาก
7. สามารถทำแบบทดสอบท้ายบทได้หลายครั้งเพื่อทบทวนเนื้อหารายวิชา	4.53	0.63	มากที่สุด
8. นิสิตสามารถเรียนเนื้อหาของบทเรียนผ่านระบบนี้ได้ตลอดเวลาที่ต้องการ	4.55	0.65	มากที่สุด
9. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเนื้อหารายวิชาเพิ่มเติมและได้ความรู้เพิ่มมากขึ้น	4.52	0.65	มากที่สุด
10. รูปแบบของเว็บไซต์ สี ขนาดตัวอักษร เหมาะสมและใช้งานง่าย	4.46	0.74	มาก
11. ระบบการส่งงานสะดวก รวดเร็ว ประหยัดทรัพยากรประหยัดเวลา	4.54	0.69	มากที่สุด
12. เมนูต่าง ๆ จัดวางได้เข้าใจง่าย	4.41	0.75	มาก
13. นิสิตสามารถตรวจสอบคะแนนได้ด้วยตัวเองผ่านทางระบบนี้	4.47	0.67	มาก
14. มีระบบติดต่อสอบถามเพื่อการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน	4.42	0.72	มาก
15. โดยภาพรวมมีการพึงพอใจต่อการใช้งานระบบนี้อยู่ในระดับใด	4.55	0.64	มากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ในรายวิชาดนตรีกับชีวิต เพื่อประเมินประสิทธิภาพของระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ที่พัฒนาขึ้น เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ที่พัฒนาขึ้น สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ที่พัฒนาขึ้นในรายวิชาดนตรีกับชีวิต สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการการเรียนการสอนออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นสื่อเสริมที่ช่วยให้นิสิตได้เรียนรู้ด้วยตัวเองได้ตลอดเวลาที่นิสิตต้องการ โดยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อการประเมินประสิทธิภาพของระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์รายวิชาดนตรีกับชีวิต พบว่าโดยรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เช่นเดียวกัน โดยด้านความง่ายต่อการใช้งานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้คงเป็นเพราะว่าการนำเอาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมา

ช่วยบริหารจัดการรายวิชาสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายและเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้จากสื่อการเรียนการสอนที่ผู้สอนได้จัดไว้ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ใช้งานได้สะดวกและง่ายต่อการใช้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ระบบที่พัฒนาขึ้นโดยใช้โปรแกรม Moodle เป็นโปรแกรมฟรีที่ไม่มีค่าใช้จ่ายทางด้านซอฟต์แวร์ ตัวโปรแกรมมีระบบการบริหารจัดการที่ครอบคลุม เช่น ระบบการลงทะเบียนเข้าระบบของนิสิต นิสิตสามารถเข้าถึงเนื้อหาของบทเรียนได้ง่ายและรวดเร็ว ผู้สอนสามารถตรวจสอบข้อมูลการใช้งานของนิสิตได้ และระบบมีความปลอดภัยต่อการใช้งาน ผู้สอนสามารถจัดการเนื้อหาบทเรียนให้ผู้เรียนเข้าถึงได้หลายระดับ เช่น แบบเปิดเผยสาธารณะ หรือแบบกลุ่มเฉพาะ ตามการตั้งค่าของผู้สอน ซึ่งการนำระบบนี้มาใช้งานย่อมเกิดผลดีต่อผู้สอนและผู้เรียนที่สามารถทำกิจกรรมและค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุณี รักษาเกียรติศักดิ์ และคณะ (2552 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาการจัดการเรียนการสอน

ออนไลน์ด้วยระบบบริหารการเรียนการสอนซอฟต์แวร์ Atutor : กรณีศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่าเป็นระบบที่มีองค์ประกอบของระบบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่ครบถ้วน ติดตั้งง่าย ใช้งานง่าย และมีความน่าเชื่อถือสูง ระบบได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว

2. ผลการประเมินประสิทธิภาพของระบบและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์รายวิชาดนตรีกับชีวิตที่พัฒนาขึ้น โดยภาพรวม พบว่า ระดับประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งประกอบด้วยด้านเนื้อหาบทเรียน ด้านการวัดและการประเมินผล ด้านการออกแบบ และด้านความง่ายต่อการใช้งาน ซึ่งเมื่อพิจารณาผลรายด้าน อันดับแรกพบว่า ด้านความง่ายต่อการใช้งาน อยู่ในระดับมากที่สุด ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนออนไลน์ รายวิชาดนตรีกับชีวิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้วิจัยได้เลือกใช้โปรแกรม Moodle ซึ่งเป็นซอฟต์แวร์ที่ไม่ต้องซื้อเป็นโปรแกรมที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยผู้ใช้งานและโปรแกรมเมอร์จากทั่วโลกโปรแกรมมีระบบจัดการข้อมูลผู้สอนและผู้เรียน ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาบทเรียนได้ง่ายและรวดเร็ว มีระบบการมอบหมายงานและกิจกรรมการเรียนอย่างหลากหลาย รวมถึงระบบคลังข้อสอบที่ให้ผู้เรียนได้ทำแบบทดสอบเพื่อทบทวนเนื้อหาวิชาได้ตลอดเวลา เป็นห้องเรียนเสมือนจริงที่ผู้เรียนและผู้สอน สามารถมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้โดยผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสยาม จวงประโคน (2547) การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ด้วยบทเรียนบนระบบเครือข่ายที่มีรูปแบบเว็บเพจต่างกัน ในรายวิชาสังคีตนิยม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของบทเรียนบนระบบเครือข่าย ที่มีรูปแบบเว็บเพจแบบหน้าเดียวมีแถบเลื่อน กับเว็บเพจแบบหน้าเดียวเรียงลำดับ ผลการวิจัยปรากฏว่า การวิจัยทำให้ได้บทเรียนบนระบบเครือข่ายวิชาสังคีตนิยมที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล สามารถนำไปใช้

สอนผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายได้ และงานวิจัยของ มัลลิกา บุตรทองทิม (2554) เรื่อง การพัฒนาการเรียนการสอนด้วย e-Learning รายวิชาจิตวิทยาธุรกิจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาบทเรียน e-Learning เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่เข้ามาใช้บทเรียน e-Learning และเพื่อประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาที่เข้ามาใช้บทเรียน e-Learning รายวิชาจิตวิทยาธุรกิจ โดยใช้โปรแกรม Moodle ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่ผ่านการเรียนการสอนจากการพัฒนาบทเรียนโดย e-Learning รายวิชาจิตวิทยาธุรกิจ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์รายวิชาดนตรีกับชีวิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีระดับความพึงพอใจในภาพรวม อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ วลัยภรณ์ ศรีเกลี้ยง วิจิต สุขทร สมพร เรืองอ่อน และชวัลรัตน์ ศรีนวลปาน (2553 : บทคัดย่อ) การนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการพัฒนาระบบการเรียนการสอนออนไลน์ในโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อระบบการเรียนการสอนออนไลน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุบลวรรณศิริ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการกระบวนการวิชาออนไลน์ คณะเภสัชศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่าผู้ใช้งานมีความพึงพอใจในการทำงานของระบบ โดยมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในประสิทธิภาพการทำงานของระบบอยู่ในระดับดีมาก

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในการประเมินประสิทธิภาพของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและ

สื่อการเรียนออนไลน์รายวิชาดนตรีกับชีวิต และความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการใช้งานระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์รายวิชาดนตรีกับชีวิต มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ จากผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการประเมินประสิทธิภาพของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์รายวิชาดนตรีกับชีวิต โดยรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาบทเรียน ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการออกแบบ และด้านความยากง่ายต่อการใช้งาน มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุด โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำไปใช้คือ ควรมีการอบรมการใช้งานระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการผลิตสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ให้กับอาจารย์ผู้สอนได้เข้าใจในหลักการและวิธีการจัดการเนื้อหาของรายวิชาแบบออนไลน์ เพื่อให้อาจารย์ผู้สอนได้จัดทำสื่อที่มีความหลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองได้ตลอดเวลาที่ต้องการ และควรมีการจัดทำคู่มือการใช้งานและแนะนำวิธีการใช้งานระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้กับนิสิต เพื่อให้นิสิตได้เข้าใจวิธีการใช้งานระบบที่ถูกต้อง ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินความพึงพอใจของนิสิตในข้อ 5 (เข้าใจเนื้อหาของรายวิชาได้มากขึ้น เมื่อเรียนผ่านระบบนี้) พบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่ำสุดอยู่ที่ 4.36 ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าการวิจัยในครั้งนี้อยู่ระหว่างการอบรมการใช้งานระบบให้กับนิสิตที่เป็นกลุ่มทดลอง และเป็นการวิจัยในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ทำให้นิสิตยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการใช้งานระบบที่ชัดเจน และหากอาจารย์ผู้สอนและนิสิตเข้าใจเกี่ยวกับการใช้งานระบบก็จะส่งผลต่อดีต่อการใช้งานระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตที่เรียนด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

และสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ กับการเรียนแบบห้องเรียนปกติ ซึ่งในอนาคตต่อไปอาจจะใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนรายวิชาต่างๆ ด้วยระบบออนไลน์เต็มรูปแบบ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับโอกาสทางการศึกษาที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น และสามารถเลือกเรียนได้ทุกที่ ทุกเวลา โดยมีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่

3. ข้อเสนอแนะสำหรับสำนักศึกษาทั่วไป ควรมีนโยบายให้อาจารย์ผู้สอนพัฒนาสื่อการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆ ในหมวดศึกษาทั่วไป เนื่องจากแต่ละวิชาที่มีผู้เรียนเป็นจำนวนมาก หากมีการผลิตสื่อและใช้งานระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนออนไลน์ อาจช่วยแบ่งเบาภาระของอาจารย์ผู้สอน และทำให้ผู้เรียนมีสื่อการเรียนที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น สามารถศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดเวลาที่ต้องการ

4. ข้อเสนอแนะสำหรับมหาวิทยาลัย ต้องมีความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต วิทยากร แต่ยังคงขาดการแนะนำและการฝึกอบรมการใช้งานที่ถูกต้องให้กับอาจารย์และนิสิตซึ่งมหาวิทยาลัยควรจัดโครงการอบรมการใช้งานระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้กับนิสิตเพื่อการใช้งานที่ถูกต้องสมบูรณ์

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบขอบคุณสำนักศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่สนับสนุนงบประมาณการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณ อาจารย์เฉลิมพล โลหะมาตย์ อาจารย์อรรถพงษ์ ภูลายยาว อาจารย์วีรยุทธ สีคุณหลิว ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเป็นผู้เชี่ยวชาญประเมินประสิทธิภาพของระบบที่พัฒนาขึ้น รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ช่วยให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กิตานันท์ มลิทอง. (2543). *เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์.
- ถิรวัฒน์ สร้อยสังวาลย์. (2551). *การพัฒนาระบบฝึกอบรมแบบอิเล็กทรอนิกส์สำหรับเครือข่ายลดอันตรายจากเชื้อเอชไอวี เอดส์ โดยใช้โปรแกรมมูเดิล*. การค้นคว้าแบบอิสระ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการจัดการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มัลลิกา บุตรทองทิม. (2554). *การพัฒนาการเรียนการสอนด้วย e-Learning รายวิชาจิตวิทยาธุรกิจ*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอบลราชธานี.
- วัลยภรณ์ ศรีเกลี้ยง, วิชิต สุขทร, สมพร เรืองอ่อน และชวัลรัตน์ ศรีนวลปาน. (2553). *การนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการพัฒนาระบบการเรียนการสอนออนไลน์ในโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- สยาม จวงประโคน. (2547). *การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ด้วยบทเรียนบนระบบเครือข่าย ที่มีรูปแบบเว็บเพจต่างกัน ในรายวิชาสังคินิยม หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต ระหว่างนิสิตที่เรียนอยู่ในกลุ่มสาขาวิชาต่างกัน*. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุณี รักษาเกียรติศักดิ์. (2552). *การทำเหมืองข้อมูลของระบบการจัดการเรียนออนไลน์ กรณีศึกษาของระบบ ATutor*. *วารสารวิทยาศาสตร์ มศว ปีที่ 25, ฉบับที่ 2 (ธ.ค. 2552)*, 43-61.
- อุบลวรรณ ศิริ. (2550). *การพัฒนาบบบริหารจัดการกระบวนวิชาออนไลน์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. การค้นคว้าแบบอิสระ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการจัดการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีน

Legal Measures to Promote the Export of Frozen Instant Food to China

สุกัลกฤต ลักษณะวงศ์¹, สุชิน กฤตลักษณะวงศ์¹

Sugul Kritalukvong¹, Suchin Kritalukvong¹

บทคัดย่อ

การส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งจากประเทศไทยไปยังประเทศจีนยังมีโอกาสที่จะเติบโตได้ แต่ทั้งนี้ในปัจจุบันหลักเกณฑ์และขั้นตอนของการส่งออกยังเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมหรืออำนวยความสะดวกแก่ผู้ประกอบการ

จากการศึกษาพบว่า หลักเกณฑ์และขั้นตอนในการส่งออก ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคบางประการ ไม่ว่าจะเป็นความเข้มงวดในการตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการนำเข้าสินค้าของเจ้าหน้าที่จีน ระเบียบและขั้นตอนในการนำเข้าสินค้าในแต่ละท้องถิ่นหรือมณฑลมีมาตรฐานการดำเนินการที่แตกต่างกันและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และความไม่สะดวกในการขอเอกสารบางอย่างของผู้ประกอบการ ดังนั้นเพื่อเป็นการขจัดปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว จึงเห็นควรปฏิบัติดังนี้

- 1) การส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งควรใช้วิธีการเช่นเดียวกับการส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ
- 2) ผู้ส่งออกควรศึกษาถึงระเบียบ หลักเกณฑ์ของการนำเข้าสินค้าในแต่ละท้องถิ่นหรือมณฑล
- 3) หน่วยงานของรัฐควรจัดตั้งศูนย์รับคำขอเอกสารตามจังหวัดต่างๆ ที่มีด่านศุลกากร หรือจัดตั้งศูนย์บริการส่งออกแบบเบ็ดเสร็จขึ้นในแต่ละภูมิภาค

คำสำคัญ : การส่งออก, อาหารสำเร็จรูปแช่แข็ง, ประเทศจีน

Abstract

The exporting of frozen instant foods from Thailand still has opportunities to grow in China. However at present the principle and process of exporting still have some obstacles in supporting or facilitating the entrepreneurs.

The studying found that there are some problems and obstacles in the principle and process of exporting such as the strictness in the China Inspection and Quarantine Bureau, the difference in principle and process in various states which it results in difficulty and inconsistency

¹ อาจารย์ประจำ, สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

¹ Lecturer, School of Law, Mae Fah Luang University

in the process of importing. Moreover, the inconvenience for the exporter to obtain some specific documentation. Therefore the exporter of frozen instant foods has to commit to the following principles and processes to minimize those problems or obstacles.

- 1) To use the same principle and method as importing seafood products.
- 2) The exporter must carefully study the principle and method of importing products including VAT in different states.
- 3) The government organization should establish a "Centre" for obtaining documentation in each state which has a Custom on exporting or establish a "One Stop Export Service Centre".

Keywords : Export, the frozen instant foods, China

บทนำ

ในปัจจุบันอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งเริ่มเป็นที่นิยมแพร่หลายในหลายประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งประเทศไทยนับเป็นประเทศหนึ่งที่มีการส่งออกอาหารไปสู่ประเทศต่างๆ ในโลกทั้งในรูปแบบของอาหารสด อาหารแห้ง อาหารสำเร็จรูป และอาหารแช่เย็น แช่แข็ง พร้อมรับประทาน โดยประเทศจีนถือเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญของประเทศไทย อันดูได้จากในปี พ.ศ. 2556 มูลค่าการส่งออกสินค้าจากประเทศไทยไปยังประเทศจีนมีมูลค่าถึง 27,238.22 ล้านดอลลาร์สหรัฐ² ประเทศจีนจึงน่าจะเป็นตลาดที่เพิ่มโอกาสในการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของประเทศไทยได้ นอกจากนี้ จากการศึกษาที่ประเทศจีนมีจำนวนประชากรที่มากถึง 1,300 ล้านคน หรือราวร้อยละ 20 ของจำนวนประชากรโลก ส่งผลให้ความต้องการบริโภคอาหารของชาวจีนยังมีโอกาสขยายตัวได้อีกมาก โดยเฉพาะอาหารพร้อมรับประทาน เนื่องจากรูปแบบการใช้ชีวิตของชาวจีนและการพัฒนาระบบการค้าปลีกที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

1) รูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวจีนในเมืองใหญ่มีความเร่งรีบมากขึ้นอันเป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะในเมืองสำคัญ อาทิ ปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้

กวางโจว และเซินเจิ้น ขณะที่กลุ่มคนวัยทำงานและกลุ่มนักศึกษาที่มีการแยกตัวออกมาจากครอบครัวมากขึ้นทำให้ความต้องการอาหารพร้อมบริโภคและอาหารที่สามารถเก็บได้นานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

2) ร้านค้าปลีกสมัยใหม่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะซูเปอร์มาร์เก็ตและไฮเปอร์มาร์เก็ตส่งผลให้มีช่องทางเพิ่มขึ้นในการจำหน่ายสินค้าผู้บริโภคโดยตรงประกอบกับร้านค้าปลีกสมัยใหม่ดังกล่าวเน้นจำหน่ายสินค้าอาหารด้วยการเน้นมาตรฐานในการรักษาความเย็นในตู้แช่เย็นแช่แข็ง อีกทั้งมีระบบโลจิสติกส์ในการขนส่งสินค้าอาหารแบบ Cold Chain ทำให้สินค้ามีคุณภาพและช่วยให้อาหารแช่เย็นแช่แข็งได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นด้วย

3) การขยายตัวของครัวเรือนที่มีตู้เย็นเป็นผลจากรายได้ของครอบครัวชาวจีนที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตามการขยายตัวของเศรษฐกิจการขยายตัวของครัวเรือนที่ใช้ตู้เย็นเป็นปัจจัยที่ช่วยขยายตลาดกลุ่มผู้บริโภคอาหารแช่เย็นแช่แข็งพร้อมรับประทานไปสู่ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตชานเมืองและเขตชนบทมากขึ้น

4) ชาวจีนมีรสนิยมการบริโภคแบบตะวันตกเพิ่มขึ้นรูปแบบการบริโภคอาหารของชาวจีนโดยเฉพาะในเมืองใหญ่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดย

² กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ "การค้าระหว่างประเทศของไทยกับประเทศคู่เจรจา FTA ปี 2556", สืบค้นเมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ.2557 จาก http://www.thaifita.com/ThaiFTA/Portals/0/thaitrade_FTAdec2556.pdf.

คนจีนยุคใหม่ไม่มีเวลาไปเดินตลาดสดทุกวันเพื่อซื้อวัตถุดิบมาปรุงอาหารรับประทานทุกมื้อ แต่จะนิยมซื้ออาหารกึ่งสำเร็จรูปหรืออาหารแช่แข็งจากไฮเปอร์มาร์เก็ต ซูเปอร์มาร์เก็ต หรือร้านสะดวกซื้อใกล้บ้านหรือใกล้ที่ทำงานแทน

อาหารสำเร็จรูปแช่แข็งเป็นสินค้าที่มีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่องด้วยมูลค่าจำหน่ายที่เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 15 ในช่วงปีพ.ศ.2548-2552 สาเหตุหลักมาจากรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวันที่เร่งรีบมากขึ้นของชาวจีนโดยเฉพาะในเมืองสำคัญทางธุรกิจอีกทั้งรสนิยมการบริโภคของชาวจีนที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต³

นอกจากนี้ ผู้ส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของไทยมีโอกาสเจาะตลาดอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งในประเทศจีนเพิ่มขึ้นได้ เนื่องจากสามารถอาศัยประโยชน์จากสิทธิพิเศษทางภาษีภายใต้ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน (ACFTA) ซึ่งประเทศจีนได้มีการปรับลดอัตราภาษีนำเข้าให้แก่สินค้าที่มาจากอาเซียนเหลือร้อยละ 0 สำหรับสินค้าหลายประเภท ตั้งแต่ปี พ.ศ.2553

เมื่อการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของประเทศไทยไปยังประเทศจีนยังมีโอกาสเติบโตได้อีก ดังนั้นเพื่อเป็นข้อมูลให้กับผู้ส่งออก การศึกษาวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาถึงหลักเกณฑ์และขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีน ทั้งที่เป็นกฎหมายของประเทศไทยและของประเทศจีน จากนั้นจะทำการวิเคราะห์ว่าหลักเกณฑ์และขั้นตอนดังกล่าวมีปัญหาหรืออุปสรรคต่อการส่งเสริมหรืออำนวยความสะดวกในการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งหรือไม่อย่างไร พร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการหรือวิธีการที่ช่วยขจัดปัญหาหรืออุปสรรคดังกล่าวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงสิทธิประโยชน์ทางภาษีของการส่งออก-นำเข้าอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งภายใต้ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน (ACFTA)
2. เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์และขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกและนำเข้าอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของประเทศไทยและของประเทศจีน
3. เพื่อนำหลักเกณฑ์และขั้นตอนที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาวิเคราะห์ และเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายและวิธีการที่เป็นการส่งเสริมการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีน

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีการวิจัยโดยค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องเช่น กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับและประกาศของทางราชการ บทความ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย เอกสารทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศไทยและประเทศจีน รวมถึงการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีน เพื่อนำมาพิจารณาว่ากฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกและการนำเข้าเป็นอุปสรรคต่อการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ได้แก่ การศึกษาวิจัยในเรื่องข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน (Asean-China Free Trade Agreement : ACFTA) เพื่อให้ทราบ

³ ส่วนวิจัยธุรกิจ 1 ฝ่ายวิจัยธุรกิจ ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. “ตลาดสินค้าพร้อมรับประทานในจีน...โอกาสดีของผู้ส่งออกไทย” สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2556 จาก www.exim.go.th/doc/newsCenter/9753.pdf.

ถึงความเป็นมาของเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน และสิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่ประเทศในอาเซียนจะได้รับจากข้อตกลงดังกล่าว

ส่วนที่ 2 ได้แก่ การศึกษาวิจัยกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกและนำเข้าอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของประเทศไทยและของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ส่วนที่ 3 ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหาของกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งจากประเทศไทยไปยังประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และเสนอแนะมาตรการหรือวิธีการที่เป็นกรอำนวยความสะดวกแก่ผู้ส่งออกเพื่อนำไปสู่การเพิ่มปริมาณการส่งออกให้มากขึ้น

ผลการศึกษา

ในการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งจากประเทศไทยไปยังประเทศจีน ผู้ประกอบการอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของไทยสามารถอาศัยประโยชน์จากสิทธิพิเศษทางภาษีภายใต้ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน (ACFTA) ซึ่งประเทศจีนได้มีการปรับลดอัตราภาษีนำเข้าให้แก่สินค้าที่มาจากประเทศในอาเซียนเหลือร้อยละ “ศูนย์” แต่ทั้งนี้ผู้ประกอบการที่ส่งออกจะต้องมีหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าจากประเทศที่ส่งออก เพื่อนำไปแสดงประกอบการนำสินค้าเข้าไปยังประเทศจีน ซึ่งตามข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน สินค้าที่จะได้ถิ่นกำเนิดสินค้าในอาเซียน จะต้องเป็นสินค้าที่ใช้วัตถุดิบภายในประเทศอาเซียนทั้งหมด (Wholly Obtained)⁴ หรือต้องมีมูลค่าของวัตถุดิบที่ใช้ภายในประเทศอาเซียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 โดยสามารถนำมูลค่าของวัตถุดิบจากทุกประเทศสมาชิกอาเซียนมารวมกันได้⁵

การส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งจากประเทศไทยไปยังประเทศจีน ผู้ประกอบการจำเป็นต้องศึกษาถึงหลักเกณฑ์และขั้นตอนการส่งออกของประเทศไทย และหลักเกณฑ์และขั้นตอนการที่จะนำอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งเข้าไปยังประเทศจีนเสียก่อน

โดยจากการศึกษาของคณะผู้วิจัยพบว่า หลักเกณฑ์และขั้นตอนในการจะส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีน มีหลักเกณฑ์และขั้นตอน ดังนี้

1. หลักเกณฑ์และขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของประเทศไทย หลักเกณฑ์และขั้นตอนที่ผู้ประกอบการที่ต้องการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีนจะต้องปฏิบัติมีอยู่ 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ

1.1 การขอหนังสือรับรองสุขอนามัยด้านอาหาร (Health Certificate)

การส่งออกสินค้าประเภทอาหารซึ่งรวมถึงอาหารสำเร็จรูปแช่แข็ง ประเทศจีนมีข้อกำหนดเกี่ยวกับสิ่งปนเปื้อนทั้งทางเคมีและทางจุลชีวเวตลอดจนซากสัตว์สิ่งสกปรกและสารพิษต่างๆ ซึ่งจะมีการตรวจวิเคราะห์อยู่เป็นประจำ อาหารสำเร็จรูปแช่แข็งซึ่งมีปริมาณสิ่งเจือปนดังกล่าวสูงกว่าที่ประเทศจีนกำหนด อาจถูกกักหรือห้ามนำเข้าไปในประเทศ ดังนั้น การส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็ง ผู้ประกอบการจึงต้องมีหนังสือรับรองคุณภาพอนามัยอาหารแสดงให้หน่วยงานของประเทศจีนทราบถึงความปลอดภัยในการบริโภคไปด้วย เจ้าหน้าที่จึงจะอนุญาตให้นำเข้าได้ โดยหนังสือรับรองสุขอนามัยด้านอาหารที่ผู้ประกอบการจะต้องดำเนินการขอต่อหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ ได้แก่ หนังสือรับรองสุขลักษณะ (Sanitary Certificate) และหนังสือรับรองเรื่องสารปรอท (Mercury Certificate) ซึ่งหนังสือรับรองดังกล่าวผู้ประกอบการสามารถขอได้ที่หน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงาน เช่น กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข หรือกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น

⁴ กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า ข้อ 3.

⁵ กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า ข้อ 4.

1.2 การตรวจสอบสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรและขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า

อาหารสำเร็จรูปแช่แข็งมีพิกัดอัตราศุลกากรตอนที่ 21.06 ซึ่งเป็นสินค้าที่ไม่มีการควบคุมการส่งออกแต่อย่างใดและได้รับยกเว้นอากรขาออก อีกทั้งการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีน ผู้ส่งออกยังได้รับสิทธิประโยชน์จากข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน (ACFTA) ซึ่งประเทศจีนได้มีการปรับลดอัตราภาษีนำเข้าให้แก่สินค้าที่มาจากอาเซียนเหลือร้อยละ 0 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2553 โดยที่สินค้านี้จะต้องมีหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า (FORM E) ที่ออกโดยหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ของประเทศไทย ซึ่งได้แก่ กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ และหน่วยงานอื่นที่กรมการค้าต่างประเทศมอบหมาย คือ หอการค้าแห่งประเทศไทยและสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยทั้งนี้ ผู้ประกอบการสามารถยื่นคำขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าได้ 2 รูปแบบ คือ แบบเป็นเอกสาร หรือแบบผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ตตามที่ผู้ประกอบการจะสะดวก

1.3 พิธีการศุลกากร

ในขั้นตอนนี้ผู้ส่งออกอาจมีความจำเป็นต้องใช้บริการของ “ตัวแทนออกของศุลกากร” หรือ Customs Broker หรือ Shipping Agent เนื่องจากในขั้นตอนดังกล่าวมีรายละเอียดค่อนข้างมากจึงจำเป็นต้องใช้บริการของผู้ที่ชำนาญ โดยในขั้นตอนการผ่านพิธีการศุลกากรสามารถทำได้ 2 รูปแบบซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนที่แตกต่างกัน คือ การผ่านพิธีการศุลกากรแบบเอกสารกับการผ่านพิธีการศุลกากรแบบทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Export)

2. หลักเกณฑ์และขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้าอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของประเทศจีน ก่อนที่ผู้ประกอบการจะนำเข้าอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งเข้าไปยังประเทศจีนได้ อาหารดังกล่าวต้องได้คุณภาพตามมาตรฐานความปลอดภัยด้านอาหารแห่งชาติจีน ภายใต้กฎหมายว่าด้วยความปลอดภัยทางด้านอาหาร (Food Safety Law : FSL) ที่ออก

มาเมื่อปี ค.ศ.2009 ซึ่งกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดสิ่งที่คุณประกอบการจะต้องปฏิบัติก่อนที่จะมีการนำเข้าสินค้าประเภทอาหารเอาไว้ 3 ประการ ดังนี้

2.1 ผู้ประกอบการต้องยื่นขอตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการนำเข้าสินค้า

การที่ผู้ประกอบการจะนำเข้าอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งผ่านด่านศุลกากรของประเทศจีนได้สินค้านี้จะต้องได้คุณภาพตามมาตรฐานความปลอดภัยด้านอาหารแห่งชาติจีน โดยต้องผ่านการตรวจสอบและได้รับหนังสือรับรองความปลอดภัยทางด้านอาหารจากสำนักงานตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการเข้าออกผ่านแดนแห่งประเทศจีน (China Entry-Exit Inspection and Quarantine Bureau : CIQ) ซึ่งผู้นำเข้าสามารถยื่นคำร้องขอตรวจสอบต่อสำนักงานตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการเข้าออกผ่านแดนแห่งประเทศจีน (CIQ) ณ ท่าเรือที่มีการนำเข้าสินค้า หรือ ณ ท่าเรือที่จะมีการนำเข้าสินค้าเข้ามาตามที่ได้รับไว้ในเอกสาร และเมื่อได้รับหนังสือรับรองแล้วผู้นำเข้าจึงจะสามารถนำสินค้าผ่านแดนเข้าไปยังประเทศจีนได้

โดยอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งที่จะนำเข้าผ่านแดนเข้าไปยังประเทศจีนได้จะต้องไม่มีส่วนผสมของยา และต้องมีการบรรจุหีบห่อเป็นซองเล็ก แล้วบรรจุรวมเป็นซองใหญ่ หรือมีฉลากที่บรรจุข้อความที่ปราศจากสารพิษมาทำเป็นภาษาจีนสำหรับบรรจุหีบห่อ อีกทั้งข้อมูลอธิบายสำหรับสินค้านั้นต้องเป็นข้อมูลที่ถูกต้องตามความจริงทุกประการ และสัดส่วนของสารปรุงแต่งในสินค้านั้นต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องของประเทศจีน โดยผู้นำเข้าสินค้านั้นต้องแสดงเอกสารรับรองการตรวจสอบสารปรุงแต่งในอาหารของประเทศผู้ส่งออกนอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์อาหารที่มีการบรรจุภัณฑ์ล่วงหน้าก็นำเข้ามานั้นต้องมีฉลากภาษาจีน หนังสืออธิบายภาษาจีน ฉลากและหนังสืออธิบายต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ข้อบังคับ และข้อกำหนดมาตรฐานของประเทศจีนในด้านความปลอดภัยในผลิตภัณฑ์อาหาร ต้องแสดง

สถานที่ผลิตผลิตภัณฑ์อาหาร รวมถึงชื่อ ที่อยู่ วิธีการติดต่อของตัวแทนในประเทศจีน⁶

ในการยื่นคำร้องขอตรวจสอบครั้งแรก ผู้นำเข้าจะต้องยื่นหนังสืออนุญาตประกอบกิจการและหนังสือรับรองโดยรัฐบาลของผู้นำเข้าต่อสำนักงานตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการเข้าออกผ่านแดนแห่งประเทศจีน (CIQ) เพื่อยื่นคำร้องขอลงบันทึกจดทะเบียน หลังจากนั้น เมื่อผู้นำเข้าได้รับหมายเลขการยื่นตรวจสำหรับที่จะทำการยื่นตรวจสอบแล้ว ผู้นำเข้าจึงจะสามารถทำการยื่นคำร้องขอตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการนำเข้าสินค้าได้ทั้งนี้ บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอตรวจสอบ นอกจากผู้นำเข้าสินค้าที่มีสิทธิยื่นคำร้องแล้ว ผู้ที่รับและนำสินค้าไปใช้ หรือตัวแทนรับของ หรือบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ สามารถเป็นผู้ยื่นคำร้องขอตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการนำเข้าสินค้าได้

ผู้ยื่นคำร้องขอตรวจสอบจะต้องจัดเตรียมเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องให้ครบถ้วน โดยต้องกรอกข้อมูลในใบคำร้องขอตรวจสอบให้สมบูรณ์ชัดเจน ครบถ้วนถูกต้องทุกรายการ และประทับตราหน่วยงานในใบคำร้องขอตรวจสอบ โดยห้ามมิให้เพิ่มเติมแก้ไข นอกจากนี้ ต้องยื่นเอกสารรับรองที่เกี่ยวข้องกับการนำสินค้าเข้าไปยังประเทศจีน เช่น

(1) ในการยื่นตรวจสอบสำหรับการนำเข้าผ่านแดน ให้กรอกใบยื่นตรวจสอบสินค้านำเข้าผ่านแดนและยื่นเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น สัญญาซื้อขาย ใบเสร็จ ใบตราส่ง Letter of credit เป็นต้น

(2) สินค้าทั้งหมดที่ต้องทำการยื่นคำร้องขออนุญาตด้านความปลอดภัยในคุณภาพและจดทะเบียนสุขอนามัย หรือต้องยื่นคำร้องขอพิจารณาอนุญาตด้านอื่นๆ ต้องยื่นเอกสารรับรองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังกล่าวด้วย

(3) การตรวจสอบคุณสมบัติของสิ่งของนั้น ต้องยื่นหนังสือรับรองคุณสมบัติของสินค้าจากต่างประเทศหรือหนังสือรับรองประกันคุณภาพ

หนังสือแสดงรายละเอียดการใช้ผลิตภัณฑ์ รวมถึงเอกสารมาตรฐานและเทคนิคที่เกี่ยวข้อง โดยยื่นรวมกันไปและแนบตัวอย่างสินค้าแนบไปพร้อมกัน และให้คำนวณราคาตามระดับของสินค้าและปริมาณและให้ยื่นคำร้องขอวินิจฉัยระบุน้ำหนักด้วยในขณะเดียวกัน เป็นต้น

เมื่อเจ้าพนักงานตรวจสอบของสำนักงานตรวจตราและตรวจโรคได้รับคำร้องขอตรวจสอบและเอกสารหลักฐานต่างๆ แล้ว ก็จะตรวจสอบความถูกต้องของเอกสาร ในกรณีที่เอกสารไม่ถูกต้องครบถ้วน เจ้าพนักงานจะแจ้งรายการที่ไม่ถูกต้องและส่งกลับให้ผู้ยื่นตรวจสอบเพื่อทำการเพิ่มเติมหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลง

ในกรณีที่เอกสารหลักฐานต่างๆ ถูกต้อง เจ้าพนักงานผู้รับการยื่นตรวจสอบจะจัดทำการยื่นตรวจสอบและทำการลงบันทึกการยื่นตรวจสอบสถิติการยื่นรายงานในระบบอินเทอร์เน็ตของสำนักงานตรวจตราและตรวจโรค จากนั้นก็จัดพิมพ์และเซ็นรับใบยื่นรายงาน หลังจากนั้น เจ้าพนักงานจะคำนวณค่าธรรมเนียม เมื่อเจ้าพนักงานได้ทำการรับรองว่าถูกต้องแล้ว ก็จะพิมพ์ใบค่าธรรมเนียมให้แก่ผู้ยื่นตรวจสอบเพื่อชำระเงินค่าธรรมเนียมต่อไป หลังจากที่ผู้ยื่นตรวจสอบได้ชำระค่าธรรมเนียมการตรวจตราและตรวจโรคแล้ว เจ้าพนักงานผู้รับการยื่นตรวจสอบจะออกไปผ่านสินค้า เมื่อหัวหน้าผู้ควบคุมการตรวจได้พิจารณาอนุมัติและผ่านเกณฑ์มาตรฐานในการตรวจตราและตรวจโรคจากการตรวจสอบที่สถานที่จริงโดยหน่วยงานตรวจสอบแล้ว หน่วยงานตรวจสอบจะเซ็นออกไปผ่านสินค้าให้แก่ผู้ยื่นตรวจสอบ และต่อจากนั้นหน่วยงานตรวจสอบหรือองค์การตรวจตราและตรวจโรคจะทำการตรวจตราและตรวจโรคหรือติดตามการตรวจตราและตรวจโรคโดยแยกตามรายการที่ได้ยื่นตรวจสอบต่อไป

⁶ กฎหมายว่าด้วยความปลอดภัยทางด้านอาหาร ค.ศ.2009 มาตรา 66.

ในกรณีที่จำเป็นต้องทำการตรวจสอบที่สถานที่จริง เจ้าพนักงานจะไปทำการตรวจสอบยังสถานที่จริง โดยในการตรวจสอบที่สถานที่จริงนั้น ให้ทำการตรวจโรค ตรวจสอบบรรจุภัณฑ์และทำการฆ่าเชื้อในขั้นแรกสำหรับการนำเข้าผ่านแดนที่ท่าเรือ และจะทำการสุ่มเลือกผลิตภัณฑ์ตัวอย่างตามจำนวนที่กำหนดและที่จำเป็นต้องทำการตรวจตราและตรวจโรคที่ห้องตรวจ โดยทำการปิดผนึกและส่งไปทำการตรวจโรคที่ห้องตรวจ โดยเป็นไปตามมาตรฐานการตรวจโรคหรือตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หลังจากที่ได้ทำการตรวจตราและตรวจโรคที่สถานที่จริงหรือได้ทำการตรวจโรคที่ห้องตรวจสอบแล้วพบว่าสินค้าไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ให้ทำการจัดการด้วยวิธีต่างๆ เช่น กำจัด ฆ่า ทำลาย หรือเปลี่ยนสินค้าตามข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง และทำการตรวจตราและตรวจโรคใหม่อีกครั้ง

เมื่อได้ทำการตรวจตราและตรวจโรคหรือผ่านกระบวนการตรวจตราและตรวจโรคเสร็จสิ้นแล้ว หน่วยงานที่ทำการตรวจสอบจะออกรายงานผลการตรวจตราและตรวจโรคตามผลของการตรวจตราและตรวจโรค และจะพิจารณาว่าผ่านเกณฑ์หรือไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ในกรณีที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ก็จะออกใบรับรองโดยหัวหน้าผู้ควบคุมหน่วยงาน และจะส่งต่อไปยังหน่วยงานตรวจสอบต่อไป

เมื่อหน่วยงานตรวจสอบทำการพิจารณา รายงานการตรวจตราและตรวจโรค ใบรับรองและเอกสารการชำระเงินที่เกี่ยวข้องแล้ว ในกรณีที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ก็จะออกใบรับรองการตรวจตราและตรวจโรคให้แก่ผู้ยื่นตรวจสอบ

แต่ถ้าในกรณีที่การตรวจตราและตรวจโรคโดยหน่วยงานตรวจสอบไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงานตรวจสอบ ก็จะออกไปแจ้งคืนสินค้าหรือทำลายสินค้าเนื่องจากห้ามนำเข้าผ่านแดนหรือผล

การตรวจโรคไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน และแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้จัดการคืนสินค้าหรือทำลายต่อไป⁷

2.2 ผู้ประกอบการต้องยื่นขอใบรับรองฉลากสินค้าอาหารนำเข้า

การยื่นขออนุมัติฉลากสินค้าอาหารนำเข้าก่อน จะต้องยื่นคำร้องขออนุมัติต่อสำนักงานตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการเข้าออกผ่านแดนแห่งประเทศจีน (China Entry-Exit Inspection and Quarantine Bureau: CIQ) ที่ประจำแต่ละมณฑลหรือยื่นต่อสำนักงานใหญ่ที่กรุงปักกิ่ง เพื่อขอใบรับรองฉลากสินค้าอาหารนำเข้า โดยผู้ประกอบการจะต้องจัดเตรียมเอกสารในการยื่นขอใบรับรองฉลากสินค้าอาหารนำเข้า ดังต่อไปนี้

- (1) แบบฟอร์มการขออนุมัติฉลากอาหาร
- (2) ฉลากสินค้าที่ออกแบบแล้วและรายละเอียดในการใช้
- (3) ข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดที่ระบุบนฉลากสินค้า
- (4) กฎระเบียบที่เกี่ยวกับฉลากอาหารของประเทศที่ส่งออกสินค้าอาหาร
- (5) ตัวอย่างฉลากสินค้าอาหาร 6 ชุด กรณีไม่สามารถนำส่งฉลากอาหารได้ ให้อนุโลมใช้เป็นรูปภาพที่เห็นได้ชัดเจน
- (6) เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่เจ้าหน้าที่ร้องขอ

ทั้งนี้ รายละเอียดของฉลากอาหารที่นำเข้าจะต้องถูกต้องตรงกับความเป็นจริง และต้องเป็นภาษาจีน โดยรายการที่จะต้องแสดงในฉลากสินค้าอาหาร จะต้องมีรายละเอียดระบุรายการ ดังต่อไปนี้

- Product's Name
- Ingredients
- Standard Code
- Approved Label

⁷ สำนักงานยุทธศาสตร์การพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์, "สิ่งที่ควรทราบและขั้นตอนในการยื่นตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการเข้าออกผ่านแดน" สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2557 จาก <http://www.chineselawclinic.moc.go.th>.

- Production Date
- Preservation Period
- Storage Method
- Manufacture's Name and Address
- Quarantine and Sanitary Registration and Certificate Registration Number

นอกจากนี้ ในการยื่นขอใบรับรองฉลากสินค้าอาหารนำเข้า ผู้ประกอบการจะต้องมีตัวอย่างอาหารนั้นๆ มายื่น เพื่อทำการตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดด้วย

ในกรณีที่ชนิดของสินค้าและวิธีการมีความเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างในเรื่องของการบรรจุหีบห่อเท่านั้น ผู้ประกอบการสามารถนำมายื่นขอฉลากอาหารเป็นประเภทเดียวกันได้

เมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องครบถ้วนแล้ว จะดำเนินการพิจารณา หากเห็นว่าฉลากสินค้าอาหารและเอกสารต่างๆ ของผู้นำเข้าถูกต้องตามกฎหมาย ข้อบังคับ และมาตรฐานของประเทศจีนแล้ว ก็จะดำเนินการออกใบรับรองฉลากสินค้าอาหารนำเข้าให้แก่ผู้นำเข้า ซึ่งผู้นำเข้าจะต้องแสดงใบรับรองดังกล่าวเมื่อมีการนำเข้ามาสินค้าอาหารนั้นเข้าไปยังประเทศจีน มิฉะนั้นจะไม่สามารถทำเรื่องตรวจสอบสินค้านำเข้าจากหน่วยงานตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการเข้าออกผ่านแดนประจำท้องถิ่นนั้นๆ ได้

โดยในการตรวจสอบฉลากสินค้าอาหารนำเข้า เจ้าหน้าที่จะตรวจสอบว่าสินค้าที่นำเข้าตรงกับสินค้าตัวอย่างที่ได้รับอนุญาต รายละเอียดของสินค้าที่แสดงบนฉลากตรงกับสินค้านั้น และฉลากอาหารนำเข้าที่ได้รับอนุญาตสามารถจัดจำหน่ายในประเทศที่ยื่นขอได้ จึงจะอนุญาตให้มีการนำเข้ามาสินค้าอาหารนั้น

ในเรื่องของฉลากสินค้า นอกจากผู้ประกอบการต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ฉลากสินค้าที่ติดอยู่ในสินค้าอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งที่นำเข้าไปยังประเทศจีน จะต้องมีลักษณะและรายละเอียดดังต่อไปนี้ด้วย

(1) ฉลากสินค้าอาหารต้องไม่แยกจากหีบห่อบรรจุอาหาร

(2) รายละเอียดทั้งหมดในฉลากสินค้าอาหาร ต้องไม่ลบเลือนหรือหลุดลอกได้ง่ายในระหว่างการเคลื่อนย้ายสินค้า โดยต้องรับประกันให้ผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าอาหารหรือเวลาบริโภคมองเห็นสินค้าและอ่านได้ชัด

(3) รายละเอียดทั้งหมดในฉลากสินค้าอาหาร จะต้องเห็นได้ชัด รายละเอียดย่อ ตัวอักษรสัญลักษณ์และรูปภาพต้องสามารถมองเห็นได้โดยตรง เข้าใจง่าย ในส่วนของพื้นหลังและตัวอักษรให้ใช้สีที่ตัดกันอย่างเห็นได้ชัด

(4) ชื่อของสินค้าต้องอยู่บนตำแหน่งฉลากที่เห็นได้ชัด ทั้งนี้ชื่อของสินค้าและปริมาตรสุทธิต้องอยู่ในระนาบเดียวกัน

(5) ตัวอักษรที่ปรากฏบนฉลากสินค้าอาหารต้องเป็นแบบมาตรฐานตัวอักษรภาษาจีน ทั้งนี้สามารถใช้การสะกดตัวอักษรแบบพินอินควบคู่กันได้ โดยพินอินต้องสะกดถูกต้องและมีขนาดไม่ใหญ่กว่าตัวอักษรภาษาจีน นอกเหนือไปจากนี้ตัวอักษรที่ปรากฏบนฉลากสินค้าอาหารยังสามารถใช้ภาษาชนกลุ่มน้อยหรือภาษาต่างประเทศได้ แต่เนื้อหาต้องเกี่ยวข้องกับความหมายภาษาจีนอย่างชัดเจน ทั้งนี้ตัวอักษรภาษาต่างประเทศที่ใช้จะต้องมีขนาดไม่ใหญ่กว่าตัวอักษรภาษาจีน

(6) หน่วยวัดปริมาณที่ใช้ในมาตรฐานฉลากสินค้าอาหารต้องตรงกับหน่วยวัดปริมาณที่กำหนดไว้ในกฎหมายของประเทศจีน เช่น

หน่วยวัดมาตรฐานคุณภาพได้แก่ g/กรัม kg/กิโลกรัม

หน่วยวัดมาตรฐานปริมาตรได้แก่ ML, ml/มิลลิเมตร L/ลิตร

(7) เนื้อหาฉลากสินค้าอาหารที่ระบุต้องไม่มีความผิดพลาดหรือมีการชักนำให้เกิดการเข้าใจผิด หรือเข้าข่ายการหลอกลวงวิธีการหรือสรรพคุณของสินค้าอาหารนั้นๆ

(8) เนื้อหาฉลากสินค้าอาหารที่ระบุต้องไม่ใช้ลักษณะภาษาลับทั้งทางตรงหรือทางอ้อมรูปภาพ หรือสัญลักษณ์ที่อาจชักนำให้ลูกค้าสับสนกับสินค้าอาหารอื่นๆ

(9) เนื้อหาฉลากสินค้าอาหารที่ระบุต้องเป็นไปตามข้อบังคับของกฎหมายของประเทศจีนและสอดคล้องกับข้อบังคับตามมาตรฐานที่กำหนดไว้สำหรับสินค้านั้นๆ

(10) เนื้อหาฉลากสินค้าอาหารที่ระบุต้องสามารถอ่านเข้าใจได้ง่าย ถูกต้องและเป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์⁸

2.3 ผู้ประกอบการต้องยื่นขอเครื่องหมายรับรองมาตรฐานอาหาร (QS)

อาหารสำเร็จรูปแช่แข็ง ที่จะได้รับอนุญาตให้วางจำหน่ายในประเทศจีนได้ จะต้องผ่านการตรวจสอบจากหน่วยงานของจีน คือ State Food and Drug Administration (SFDA) เพื่อขอเครื่องหมายรับรองมาตรฐานอาหาร (QS Mark) เสียก่อน และเมื่อผู้ประกอบการได้รับอนุญาตแล้ว จะต้องตีพิมพ์เครื่องหมาย QS ลงบนบรรจุภัณฑ์อาหารที่ได้รับอนุญาตจากนั้นจึงจะสามารถกระจายสินค้าเพื่อวางจำหน่ายต่อไปได้

3. เปรียบเทียบกับการส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ

จากที่ได้กล่าวมา หลักเกณฑ์และขั้นตอนการส่งออกและนำเข้าอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีนมีหลักเกณฑ์และขั้นตอนที่ไม่แตกต่างจากการส่งออกอาหารประเภทอื่นมากนัก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับการส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำแล้ว

จะมีความแตกต่างกันอยู่บางประการ ได้แก่การส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ เช่น กุ้งหรือปลาแช่แข็ง จะมีกระบวนการขั้นตอนการตรวจสอบสุขอนามัยที่ค่อนข้างเข้มงวดตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตไปจนถึงขั้นตอนการส่งออก กล่าวคือ ก่อนที่จะดำเนินการส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำได้ โรงงานที่เป็นผู้ผลิตและส่งออกสินค้าจะต้องได้รับการรับรองมาตรฐานสุขลักษณะ (GMP) และระบบการวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุม (HACCP) ให้เป็นไปตามเงื่อนไขและข้อปฏิบัติของประเทศผู้นำเข้าเสียก่อน ซึ่งการตรวจรับรองโรงงานดังกล่าวจะกระทำโดยกองตรวจสอบรับรองมาตรฐานคุณภาพสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ (กตส.) กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จากนั้นเมื่อโรงงานได้ผ่านการตรวจรับรองแล้ว โรงงานจะได้รับการจัดระดับโรงงานและขึ้นทะเบียนรายชื่อ พร้อมทั้งแจ้งรายชื่อไปยังประเทศผู้นำเข้าที่มีข้อตกลงร่วมกัน ทั้งนี้ โรงงานที่ผ่านการตรวจรับรองจะถูกตรวจประเมินสุขลักษณะเป็นประจำอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพื่อต่ออายุหรือระงับการออกไปรับรองสุขอนามัย หากพบว่าผลการตรวจสอบไม่ผ่านมาตรฐาน GMP และ HACCP รวมทั้งผลวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการตามเกณฑ์ที่กำหนด จากนั้นในขั้นตอนของการส่งออก เมื่อโรงงานจะส่งออกสินค้าในแต่ละครั้ง โรงงานจะต้องยื่นขอไปรับรองสุขอนามัย (Health Certificate) ต่อกองตรวจสอบรับรองมาตรฐานคุณภาพสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ (กตส.) กรมประมงอีกครั้ง ก่อนที่จะดำเนินการส่งออกได้

⁸ สำนักงานยุทธศาสตร์การพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์, “กฎระเบียบการควบคุมฉลากสินค้าอาหารที่นำเข้าและส่งออก (คำสั่งของกรมตรวจสอบคุณภาพสินค้าและกักกันพืช คำสั่งที่ 19 ประกาศเมื่อวันที่ 15 ก.พ. 2543 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2543)” สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2557 จาก <http://www.chineselawclinic.moc.go.th>.

⁹ สมาคมอาหารแช่เยือกแข็งไทย “ข้อปฏิบัติในการส่งออกสินค้าสัตว์น้ำไปประเทศต่างๆ” สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2558 จาก http://www.thai-frozen.or.th/news_21.php และศึกษาเพิ่มเติมได้จาก กองตรวจสอบคุณภาพสินค้าประมง กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ “หลักเกณฑ์และข้อกำหนดการตรวจรับรองโรงงาน” สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2559 จาก <http://www.fisheries.go.th/quality/Inspection.php>.

จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนต่างๆ ก่อนที่จะมีการส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำไปยังประเทศต่างๆ ซึ่งรวมถึงประเทศจีนด้วย มีกระบวนการขั้นตอนในการตรวจสอบความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์อย่างเข้มข้นตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตสินค้าไปจนถึงขั้นตอนการส่งออก อันส่งผลให้ประเทศผู้นำเข้าผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำจากประเทศไทยเกิดความมั่นใจในด้านความปลอดภัยของสินค้ามากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดผลดีกับผู้ส่งออกเมื่อสินค้าไปถึงประเทศปลายทาง

วิเคราะห์และสรุปผล

ปัญหา

จากการศึกษาหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งจากประเทศไทยไปยังประเทศจีนตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยพบว่าหลักเกณฑ์และขั้นตอนดังกล่าวยังมีปัญหาและอุปสรรคบางประการต่อการเอื้ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ประกอบการและการส่งเสริมการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็ง ทั้งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากฝ่ายประเทศจีน และปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากฝ่ายประเทศไทย ดังนี้

1. แม้ประเทศจีนจะให้สิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีแก่ประเทศสมาชิกอาเซียน โดยการเก็บอากรขาเข้าในอัตรา 0% แต่ประเทศจีนก็มีมาตรการกีดกันการค้าที่ไม่มีใช้ภาษี (Non-Tariff Barriers : NTBs) เข้ามาใช้ในการควบคุมการนำเข้าของสินค้าจากต่างประเทศ ซึ่งอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งที่ส่งออกจากประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบจากการใช้มาตรการดังกล่าวเช่นกัน อันจะเห็นได้จาก เมื่อสินค้าอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปถึงยังท่าเรือของประเทศจีนแล้ว สินค้าดังกล่าวจะต้องถูกตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการนำเข้าสินค้า โดยเจ้าหน้าที่ของ China Entry-Exit Inspection and Quarantine

Bureau : CIQ ซึ่งเจ้าหน้าที่จะมีการดึงตัวอย่างของสินค้าเพื่อเอามาตรวจสอบและเทียบกับเอกสารที่รับรองอีกครั้ง ทั้งนี้การตรวจสอบดังกล่าวค่อนข้างมีความเข้มงวด ทำให้กระบวนการก่อนที่จะผ่านด่านศุลกากรเข้าไปยังประเทศจีนได้ ถ้าเอกสารถูกต้อง สมบูรณ์ และสินค้าไม่มีปัญหาอื่นจะใช้เวลาราว 15-20 วันทีเดียว โดยระยะเวลาดังกล่าวจะต้องดำเนินการผ่าน Shipping Agent ที่มีความชำนาญที่ท่าเรือด้วย¹⁰ ดังนั้น เมื่อระยะเวลากว่าที่จะนำสินค้าเข้าไปยังประเทศจีนได้ต้องใช้เวลาค่อนข้างนาน สิ่งก็ตามมาก็คือค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นของผู้ประกอบการสำหรับการดูแลสินค้าไม่ให้เน่าเสียที่ถูกต้องอยู่ที่ท่าเรือ ทำให้ต้นทุนอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของประเทศไทยเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

2. ระเบียบและขั้นตอนในการนำเข้าสินค้าในแต่ละท้องที่หรือมณฑลของประเทศจีนมีมาตรฐานการดำเนินการที่อาจแตกต่างกันในรายละเอียด ประกอบกับการปฏิบัติงานของหน่วยงานจีนในแต่ละท้องที่หรือมณฑลยังคงมีความไม่แน่นอนชัดเจน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อีกด้วย อาทิเช่น ก่อนที่จะมีการนำสินค้าเข้าไปยังประเทศจีน จะมีการเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) สำหรับสินค้าที่จะนำเข้า ซึ่งเจ้าหน้าที่ในบางท้องที่มีปัญหาในเรื่องการคิดคำนวณภาษีที่ไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับอัตราที่ใช้เรียกเก็บ ฐานภาษีที่ใช้ในการคำนวณภาษีใช้ฐานจากอะไรในการคำนวณ ทำให้การเสียภาษีในแต่ละครั้งของการนำเข้าสินค้าไม่แน่นอนแล้วแต่เจ้าหน้าที่ที่จะคำนวณให้ในแต่ละครั้ง ส่งผลทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถคำนวณต้นทุนของสินค้าที่แท้จริงของตนได้ เป็นต้น นอกจากนี้ อัตราภาษีมูลค่าเพิ่มที่ประเทศจีนเรียกเก็บจากการนำเข้าสินค้ามีอัตราค่อนข้างสูง คือ 13% สำหรับสินค้า 19

¹⁰ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ศูนย์ข้อมูลธุรกิจไทยในประเทศจีน ประจำเชียงใหม่

หมวด¹¹ และ 17% สำหรับสินค้านอกเหนือจาก 19 หมวดข้างต้น¹² ทำให้ต้นทุนอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอีก

3. ก่อนที่ผู้ประกอบการจะดำเนินการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีนได้ ผู้ประกอบการต้องดำเนินการขอหนังสือรับรองต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือรับรองสุขอนามัยทางด้านอาหาร (Health Certificate) ซึ่งอาหารแต่ละประเภทมีความจำเป็นจะต้องติดต่อขอหนังสือรับรองจากหน่วยงานที่แตกต่างกัน เช่น หากอาหารมีส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำ การขอหนังสือรับรองสุขอนามัยทางด้านอาหารก็ต้องยื่นขอที่กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แต่ถ้าเป็นอาหารประเภทอื่นก็สามารถดำเนินการขอได้ที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข หรือกรมวิชาการเกษตร หรือกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือในการขอหนังสือรับรองสินค้ากำเนิดสินค้า (FORM E) ผู้ประกอบการจะต้องดำเนินการขอที่กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ หรือหอการค้าแห่งประเทศไทย หรือสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งในการดำเนินการขอหนังสือรับรองต่างๆ เหล่านี้ หากผู้ประกอบการมีสถานประกอบการอยู่ที่กรุงเทพฯ จะไม่ประสบปัญหาเท่าใดนัก เพราะหน่วยงานต่างๆ ที่สามารถออกไปรับรองดังกล่าวได้ล้วนตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ นอกจากนี้ในกรุงเทพฯ ยังมีศูนย์บริการส่งออกแบบเบ็ดเสร็จ ของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ (ONESTOP Export Service Center : OSEC) อันเป็นหน่วยงานที่ให้บริการด้านเอกสารส่งออกและให้คำปรึกษาแบบครบวงจร โดย

ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ในการให้บริการ ณ จุดเดียว ทำให้ผู้ประกอบการสามารถไปติดต่อขอหนังสือรับรองสินค้ากำเนิดสินค้า (FORM E) และหนังสือรับรองสุขอนามัยทางด้านอาหารบางประเภทได้ที่ศูนย์บริการส่งออกแบบเบ็ดเสร็จที่เดียว อันเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการเป็นอย่างมาก แต่ถ้าผู้ประกอบการมีสถานประกอบการตั้งอยู่ที่ภูมิภาคและสินค้าของผู้ส่งออกจำเป็นต้องดำเนินการส่งออก ณ ด้านชายแดน เช่น ด้านอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายเพื่อไปยังประเทศจีนจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการรับขนส่งสินค้าจากประเทศไทยไปยังประเทศจีน ได้ให้ข้อมูลในกรณีนี้ไว้ คือ ผู้ประกอบการจะเริ่มประสบปัญหาความไม่สะดวกในการขอหนังสือรับรองสุขอนามัยทางด้านอาหารบางประเภทที่ไม่มีหน่วยงานของรัฐออกให้ได้ที่จังหวัดเชียงราย¹³ และไม่มีศูนย์บริการส่งออกแบบเบ็ดเสร็จเช่นในกรุงเทพฯ ทำให้ผู้ประกอบการต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อไปขอหนังสือรับรองดังกล่าวที่จังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นการเพิ่มต้นทุนแก่ผู้ประกอบการโดยไม่จำเป็น

ข้อเสนอแนะ

จากปัญหาและอุปสรรคบางประการในการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งไปยังประเทศจีนตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพื่อเป็นการขจัดปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะความเห็น ดังนี้

¹¹ สินค้า 19 หมวด อาทิเช่น ผักและผลไม้ที่ไม่ได้แปรรูป ผลิตภัณฑ์จากทะเล อาหารสัตว์ ปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช เครื่องจักรการเกษตร ก๊าซ ถ่านหิน หนังสือ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ สารานุกรมปกพื้นฐานที่ใช้ในบ้าน เช่น น้ำประปา ระบบความเย็น ความร้อน ก๊าซ เป็นต้น

¹² ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน “ระบบภาษีจีน” สืบค้นเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2558 จาก www.thaibizchina.com/thaibizchina/th/start/rule_tax.php

¹³ โดยส่วนมากหน่วยงานของรัฐตามภูมิภาคจะมีเฉพาะแต่ในจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางของภาคนั้น เช่น จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางประจำภาคเหนือจะมีหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจออกหนังสือรับรองตั้งอยู่แทบทุกหน่วยงาน เป็นต้น

1. เพื่อเป็นการผ่อนคลายความเข้มงวดในขั้นตอนการตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการนำเข้าสินค้า โดยเจ้าหน้าที่ CIQ ของประเทศจีนลงคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งควรใช้หลักเกณฑ์เช่นเดียวกับการส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ เพราะว่าขั้นตอนต่างๆ ก่อนที่จะมีการส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำไปยังประเทศจีน จะมีกระบวนการขั้นตอนในการตรวจสอบความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์อย่างเข้มข้นตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตสินค้าไปจนถึงขั้นตอนการส่งออกตามที่ได้กล่าวมาแล้วซึ่งหากมีการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้กับการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งก่อนที่จะมีการดำเนินการส่งออกด้วยการตรวจสอบโรงงานที่เป็นผู้ผลิตและส่งออกสินค้าจะต้องได้รับการรับรองมาตรฐานสุขลักษณะ (GMP) และระบบการวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุม (HACCP) ตามเงื่อนไขและข้อปฏิบัติของประเทศจีน และในขั้นตอนของการส่งออกแต่ละครั้ง โรงงานจะต้องยื่นขอใบรับรองสุขภาพอนามัย (Health Certificate) อีกครั้งหนึ่ง ก็จะส่งผลทำให้ประเทศจีนเกิดความมั่นใจในความปลอดภัยของอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งที่ส่งมาจากประเทศไทยได้ และในขั้นตอนการตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการนำเข้าสินค้า โดยเจ้าหน้าที่ CIQ ของประเทศจีนคงผ่อนคลายความเข้มงวดลง อันส่งผลให้ระยะเวลาเมื่อสินค้าไปถึงท่าเรือของประเทศจีนใช้เวลาในการตรวจสอบสินค้าและปล่อยสินค้าที่มาจากประเทศไทยน้อยลงกว่าเดิม หากไม่มีปัญหาประการอื่น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อผู้ส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งของประเทศไทย ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อผ่านการเจรจาทางการค้าระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลจีน

นอกจากนี้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และกระบวนการตรวจสอบ จึงควรมีการออกมาตรการทางกฎหมายในระดับกฎกระทรวงหรือประกาศ กำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนการตรวจสอบอาหารสำเร็จรูปแช่แข็ง

ก่อนการส่งออกไปยังต่างประเทศ เพื่อให้ผู้ประกอบการผลิตอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งได้ทราบถึงหลักเกณฑ์และสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องต่อไป โดยอาจนำหลักเกณฑ์และขั้นตอนการตรวจสอบการส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำมาใช้เป็นแนวทางได้

2. ก่อนที่ผู้ส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งจะดำเนินการส่งออกสินค้าไปยังประเทศจีน ควรที่จะต้องทำการศึกษาดังกล่าวไว้ก่อนล่วงหน้าว่า ในท้องที่หรือมณฑลที่จะนำสินค้าเข้าไปนั้น มีระเบียบ กฎเกณฑ์ในรายละเอียดแตกต่างจากท้องที่หรือมณฑลอื่นหรือไม่ อย่างไร และต้องคอยติดตามความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับระเบียบ กฎเกณฑ์ดังกล่าวอยู่เป็นประจำด้วย รวมทั้งควรศึกษาและติดตามความเปลี่ยนแปลงของกฎหมายภาษี โดยเฉพาะกฎหมายภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้าสินค้า เพื่อที่ผู้ประกอบการจะได้นำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการวิเคราะห์และปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องก่อนที่จะดำเนินการส่งออก

3. วิธีการที่จะเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ประกอบการอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งที่อยู่ตามภูมิภาคของประเทศไทย หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการออกเอกสารที่ใช้ประกอบการส่งออกและนำเข้า เช่น หนังสือรับรองสุขภาพอนามัยทางด้านอาหาร (Health Certificate) เป็นต้น ควรที่จะมีศูนย์รับคำขอของผู้ยื่นคำขอเอกสารอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ที่มีด่านศุลกากรในการส่งออกสินค้า หรือมีมิฉะนั้นควรมีการจัดตั้งศูนย์บริการส่งออกแบบเบ็ดเสร็จ (ONESTOP Export Service Center : OSEC) ขึ้นในแต่ละภูมิภาค ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ประกอบการมากยิ่งขึ้น และทำให้ผู้ประกอบการไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเกี่ยวกับเอกสารที่ใช้ในการส่งออกและนำเข้าโดยไม่จำเป็นได้

เมื่อการส่งออกอาหารสำเร็จรูปแช่แข็งจากประเทศไทยไปยังประเทศจีนยังมีโอกาสที่จะเติบโตอีก ดังนั้น หลักเกณฑ์และขั้นตอนต่างๆ ที่

เกี่ยวข้องกับการส่งออกและนำเข้าสินค้าจึงไม่ควรเข้ามาเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมการส่งออก ในทางตรงกันข้ามหลักเกณฑ์และขั้นตอนดังกล่าวกลับต้องอำนวยความสะดวกแก่ผู้ส่งออกให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้ แต่ที่สำคัญจะต้องไม่กระทบต่อมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้าด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ร่วมกันของประเทศไทยและประเทศจีน

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงที่สนับสนุนงบประมาณในการจัดทำวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ช่วยทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์(2548).เขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน : FTA fact book = Asean-China Free Trade Agreement : ACFTA. กรุงเทพฯ. ม.ป.พ.
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ “การค้าระหว่างประเทศของไทยกับประเทศคู่เจรจา FTA ปี 2556”, จาก www.thaifita.com/ThaiFTA/Portals/0/thaitrade_FTAdec2556.pdf.
- กลุ่มมาตรการ SPS สำนักมาตรการทางการค้า กรมการค้าต่างประเทศ, “มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืชและสัตว์ (Sanitary and Phytosanitary Measures : SPS) ของจีน” จาก www.chineselawclinic.moc.go.th.
- ธนา โดสิรัตน์. (2549). เขตการค้าเสรีไทย-จีน : วิเคราะห์ในเชิงกฎหมายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ. (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต)คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วาสนา ศิลป์รุ่งธรรม. (2549). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง ศึกษาการส่งออกสินค้าของไทยไปจีน.
- ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน “ระบบภาษีจีน” จาก www.thaibizchina.com/thaibizchina/th/start/rule_tax.php.
- สมาคมอาหารแช่เยือกแข็งไทย “ข้อปฏิบัติในการส่งออกสินค้าสัตว์น้ำไปประเทศต่างๆ” จาก www.thai-frozen.or.th/news_21.php
- ส่วนวิจัยธุรกิจ 1 ฝ่ายวิจัยธุรกิจ ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. “ตลาดสินค้าพร้อมรับประทานในจีน...โอกาสดีของผู้ส่งออกไทย” จาก www.exim.go.th/doc/newsCenter/9753.pdf.
- สำนักงานยุทธศาสตร์การพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์, บริษัท ที่ปรึกษากฎหมายพาร์อีส์ดี จำกัด และบริษัท โซซิโอ-เอกโคโนมิก คอนซัลแตนท์ จำกัด. “กฎหมายว่าด้วยความปลอดภัยทางด้านอาหาร ค.ศ. 2009” จาก www.chineselawclinic.moc.go.th.
- สำนักงานยุทธศาสตร์การพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์, “สิ่งที่ควรทราบและขั้นตอนในการยื่นตรวจตราและตรวจโรคสำหรับการเข้าออกผ่านแดน,” และ “กฎระเบียบการควบคุมฉลากสินค้าอาหารที่นำเข้าและส่งออก (คำสั่งของกรมตรวจสอบคุณภาพสินค้าและกักกันพืช คำสั่งที่ 19 ประกาศเมื่อวันที่ 15 ก.พ. 2543 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2543),” จาก www.chineselawclinic.moc.go.th.

ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยา เพื่อเรียกร้องสิทธิการทำประมงในกว๊านพะเยา

Social Movement of Kwan Phayao Local Fishery Network for Right Fishery in Kwan Phayao

อัครชัย เอื้อหยิ่งศักดิ์¹, สมศักดิ์ เกี้ยวกิ่งแก้ว²

Auttachai Aueyingsak¹, Somsak Keawkingkeo²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาและ เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาซึ่งมีขอบเขตพื้นที่คือ ชุมชนที่ได้รับผลกระทบ 4 ชุมชนคือ ชุมชนสันแกลบด้า ชุมชนประตูประสาธ ชุมชนแม่ต้า และ ชุมชนร่องไฮ โดยมีวิธีการเก็บข้อมูล 2 วิธีคือ 1). ข้อมูลปฐมภูมิได้จากข้อมูลภาคสนามที่ลงพื้นที่จริง และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูล 2). ข้อมูลทุติยภูมิได้จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารราชการ ตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้องและใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า 1). รูปแบบการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านมี 3 รูปแบบคือ (1). ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง เช่นการทำลายทรัพย์สินทางราชการ (2). ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ ได้แก่การเดินทางขบวนประท้วง การตั้งเวทีปราศรัยและ (3). ยุทธวิธีขัดขวาง โดยการตื้อแพ่ง คือสร้างเขตอนุรักษณ์พื้นที่ปลาโดยชุมชนประมง 2). ผลที่เกิดจากการเคลื่อนไหวคือ การเจรจาปรับความเข้าใจกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่ประมงกับชาวประมง รวมถึงมีกิจกรรมร่วมกันทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายมีความเข้าใจและสามัคคีกันมากขึ้น

คำสำคัญ: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม, เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยา, พื้นที่ห้ามทำการประมง, กว๊านพะเยา

Abstract

This qualitative research aims to study the social movement patterns of Kwan Phayao Local Fishery Network and results of their movements. The area study consisted of 4 communities

¹ นักศึกษาปริญญาโท, สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, e-mail. armrgomaroo@gmail.com

² รองศาสตราจารย์, คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, อาจารย์ที่ปรึกษา

¹ Master's Student of Politics and Government Program, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

² Associate Professor, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Adviser

that have been affected from this movement (Sunkrabdam, Phatuphasad, Meatom and Ronghai). The primary data collection was made by field survey and in-depth interview. The secondary data was collected by using official document and academic papers using descriptive analysis. The study reveals that the social movements of Kwan Phayao Local Fishery Network have 3 patterns; 1) tactical violence such as the destruction of government property 2) tactical politics such as demonstrations and speechifying, and 3) tactical blockade by intransigence. As a result of their social movements, there are negotiations and activities between fishery officers and fishermen, which will bring greater understanding and unity.

Keywords : Social movements, Kwan Phayao local fishery network, Fishing ban area, Kwan Phayao

บทนำ

จังหวัดพะเยา* มีแหล่งน้ำที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือตอนบนคือกว๊านพะเยา และมีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 4 ของประเทศไทยรองจากบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ หนองหาน จังหวัดสกลนคร และบึงละหาน จังหวัดชัยภูมิ กว๊านพะเยามีเนื้อที่ 12,831 ไร่ 1 งาน 26 ตารางวา ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยมีต้นกำเนิดมาจากป่าต้นน้ำทางทิศตะวันตก คือบริเวณเทือกเขาผีปันน้ำ(สหทัย วิเศษ และ นิคม บุญเสริม. 2547, 58) ซึ่งในอดีตก่อนปี 2482 กว๊านพะเยามีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเรียกว่า “ที่ราบลุ่มแม่น้ำอิง” มีหนองน้ำขนาดต่างๆกระจายอยู่ทั่วบริเวณ แต่ละหนองน้ำจะมีร่องน้ำเชื่อมต่อกัน (ชัยวัฒน์ จันธิมา. 2545, 16) กว๊านพะเยาในขณะนั้น มีลักษณะเป็น “พื้นที่สาธารณะ” ที่ชาวประมงสามารถเข้ามาหาปลาได้อย่างอิสระปราศจากการควบคุมจากรัฐ (จันทร์ดีบุ พูเพื่องและคณะ. 2546, 10) แต่เมื่อปี 2482 ได้มีการก่อสร้างประตูกันน้ำ จึงส่งผลให้ บึง หนองน้ำที่อยู่ตามธรรมชาติรวมถึงที่ราบลุ่มแม่น้ำอิง เปลี่ยนสภาพเป็นกว๊านพะเยาอย่างในปัจจุบันที่มีลักษณะ

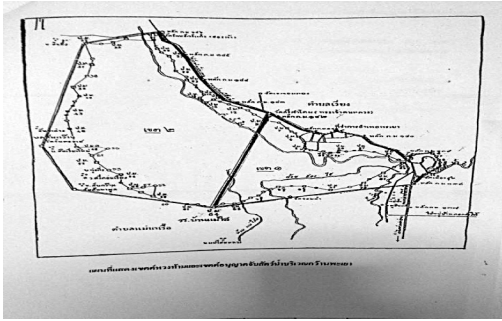
เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งและเป็นแหล่งขยายและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กว๊านพะเยาจึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตการดำรงชีพโดยเฉพาะการทำประมงขนาดเล็กของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณรอบๆกว๊านพะเยาที่ทำสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ (พระธรรมวิมลโมลี (ปวง ธรรมปญโญ). 2527, 22) แต่เมื่อปี 2492 ได้มีประกาศจังหวัดเชียงราย ลงวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2492 เรื่องกำหนดให้กว๊านพะเยาเป็นที่จับสัตว์น้ำประเภทที่รักษาพืชพันธุ์และ กำหนด เครื่องมือที่อนุญาตให้ทำการประมงโดยกำหนดให้บริเวณกว๊านพะเยาเป็นสถานที่จับสัตว์น้ำ ประเภทที่รักษาพืชพันธุ์ จึงได้มีการแบ่งพื้นที่บริเวณกว๊านพะเยาออกเป็น 2 เขต ซึ่งวัดศรีโคมคำเป็นจุดกำหนดการแบ่งเขตในกว๊านพะเยา โดยมีรายละเอียดดังนี้

เขตที่ 1 เป็นเขตอนุรักษ์ห้ามทำการประมงทุกชนิด

เขตที่ 2 อนุญาตให้ทำการประมงโดยให้ใช้เครื่องมือตามที่กำหนดไว้** และต้องทำการประมงนอกฤดูวางไข่

* จังหวัดพะเยา เดิมเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย และเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2520 อำเภอพะเยาได้ยกฐานะขึ้นเป็น จังหวัดพะเยา นับเป็นจังหวัดที่ 72 ของประเทศไทย

** เครื่องมือที่กำหนดคือ เบ็ดชนิดต่างๆ ลอบนอน ไซ จั้ม (ยกยอ) และลุ่ม

ภาพประกอบ 1 แผนที่การแบ่งเขตในกวันพะเยา

จากประกาศดังกล่าว ได้ส่งผลให้ชุมชนชาวประมง 4 ชุมชนที่อยู่ในเขตที่ 1 ซึ่งประกอบไปด้วยชุมชนสันแกลบตาชุมชนประตูประสาธา ชุมชนแม่ต้า และ ชุมชนร่องไฮ ได้รับความเดือดร้อนเพราะชาวประมงไม่สามารถทำการประมงเลี้ยงชีพได้อย่างที่เป็นมา หากฝ่าฝืนจะถูกเจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัดพะเยาจับกุม ยึดอุปกรณ์การทำประมงทั้งหมด และส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย จากความเดือดร้อนที่ชาวประมงได้รับ ชาวประมงจึงรวมตัวกันเป็น “เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวันพะเยา” เพื่อเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิในการทำประมงในกวันพะเยา

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงกวันพะเยา ที่ต้องการแสดงให้เห็นว่ากฎหมายหรือข้อบังคับที่ออกโดยรัฐไม่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านกวันพะเยา รวมถึงขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน โดยเฉพาะชาวประมงพื้นบ้านกวันพะเยา ที่ต้องอาศัยการหาปลาในการดำรงชีพ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวันพะเยา
2. เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวันพะเยา

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ใช้แนวคิดทฤษฎี ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) ซึ่งมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

รศ.ดร.สุวิทย์ รุ่งวิสัย ได้ให้ความหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ การที่ฝูงชนจำนวนมากมารวมตัวกันกระตุ้นและสร้างกระแสให้เกิดการรวมกลุ่มให้แสดงออกถึงความต้องการของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการสร้างภาพให้ฝ่ายตรงข้าม สะดุ้งหวาดกลัวและเร่งเร้าให้บุคคลภายนอก เกิดความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกระบวนการและสร้างกระแสความจงรักภักดีให้เกิดขึ้นเพื่อให้นักที่เข้าร่วมนั้นมีความผูกพันต่อกลุ่มและกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งการปฏิบัติงานนั้นก็เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายตามความต้องการของกลุ่มซึ่งจะต้องปรากฏออกมาในรูปแบบของความเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงสถาบันของสังคม ดังนั้นความมุ่งเน้นที่จะให้การเปลี่ยนแปลงรูปแบบพฤติกรรมของคนและสถาบันทางสังคมเป็นลักษณะสำคัญแห่งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และปัจจัยทางสังคมที่ก่อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวนี้มี 3 อย่างคือ 1.แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural Drifts) 2.ความไร้ระเบียบทางสังคม (Social Disorganization) และ 3.ความไม่เป็นธรรมในสังคม (Social Discontent) (สุวิทย์ รุ่งวิสัย, 2542, 1 และ 31-34)

ในส่วนของรูปแบบการเคลื่อนไหวนั้น รศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง ได้แบ่งแนวการเคลื่อนไหวสามารถจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบคือ รูปแบบแรก คือยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายตามระบบการเมืองปกติ ถือเป็นยุทธวิธีที่เข้าไปขัดขวางกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐ โดยแบ่งเป็น 2 ระดับคือ ระดับแรก เป็นการปฏิบัติการแบบทำลายที่ไม่ผิดกฎหมาย เช่น การนั่งประท้วง การบอยคอต เป็นต้น และ ระดับที่สอง เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะที่ผิดหรือละเมิดกฎหมายแต่ปฏิบัติการ

ด้วยยุทธวิธีที่ไม่ใช้ความรุนแรง เช่น การต่อแฝง อารยะขัดขืน เป็นต้น **รูปแบบที่สอง** คือยุทธวิธีการใช้ความรุนแรงวิธีการใช้ความรุนแรงขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอาจทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตายหรือเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน **รูปแบบที่สาม** คือยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ เป็นวิธีการที่อยู่ในระดับการยอมรับได้หรืออยู่ในบรรทัดฐานของความเป็นประชาธิปไตยสมัยใหม่ เช่น การลงชื่อ การเดินขบวน การนัดหยุดงาน เป็นต้น (ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2552, 157-167)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ยัสสัน คูมาลี (2555: 122-123) ได้ศึกษาเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ซึ่งได้ผลการวิจัยคือ การเคลื่อนไหวและต่อสู้ของชุมชนประมงพื้นบ้านรอบอ่าวปัตตานี อันเนื่องมาจากผลกระทบที่ได้รับทางด้านทรัพยากรชายฝั่งทะเลซึ่งเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญในการดำรงชีพจากการเข้ามาทำการประมงของเรืออวนลาก อวนรุน โดยรัฐผู้มีอำนาจหน้าที่ไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้กลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจึงเคลื่อนไหวด้วย 2 แนวทางดังนี้ 1. การใช้ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมือง (disruptive) ชาวบ้านจากชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ได้ทำการชุมนุมประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัดปัตตานี เมื่อ พ.ศ. 2543 เพื่อเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาเรื่องอวนรุนที่ทำให้ทรัพยากรประมงในอ่าวปัตตานีเสื่อมโทรมลง โดยใช้รูปแบบการนั่งประท้วง (Sit-ins) โดยปราศจากความรุนแรง 2. ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ (convention) คือการยื่นหนังสือเพื่อขอชะลอโครงการของรัฐได้แก่โครงการขุดลอกร่องน้ำและพัฒนาท่าเรือจังหวัดปัตตานี

จาคัพัจน์ รัฐกิจรุ่งโรจน์ (2545 : 185-187)

ศึกษาเรื่องการจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน : กรณีเขื่อนปากมูลรัฐมีการจัดการความขัดแย้งโดยยึดหลักยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า “หลักการแบ่งแยกแล้วปกครอง” โดยใช้วิธีที่ต่างๆ คือ 1. การใช้สื่อ 2. ยุทธศาสตร์การจัดการความขัดแย้งโดยกลุ่มชาวบ้านที่สนับสนุนรัฐและการสร้างเขื่อนปากมูล 3. การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ 4. การใช้กำลังเจ้าหน้าที่รัฐจัดการกับกลุ่มชาวบ้านปากมูล 5. ขบวนการมีตุ๊กตากลุ่มชาวบ้านปากมูล และ 6. กลไกราชการท้องถิ่นกับการจัดการความขัดแย้งภายใต้หลักการแบ่งแยกแล้วปกครองทำผู้บริหารประเทศได้หาวิธีการต่างๆ เพื่อใช้จัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ได้แก่ 1. การใส่ร้ายป้ายสีกลุ่มชาวบ้านปากมูล และ 2. การแยกมวลชน ทางด้านกลุ่มชาวบ้านปากมูลมีการจัดการความขัดแย้งใน 2 แนวทางคือ 1. การสร้างพันธมิตรหรือแนวร่วม และ 2. การชุมนุมประท้วงและการยื่นหนังสือแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์แบบพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีรายละเอียดการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้จาก ศึกษาจากการลงพื้นที่จริง (Field Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลคือ 1. กลุ่มแกนนำและสมาชิกเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาจำนวน 4 คน 2. กลุ่มข้าราชการสำนักงานประมงจังหวัดพะเยาและศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดพะเยาจำนวน 2 คน และ 3. นักวิชาการที่ทำงานวิชาการในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรประมง รวมถึงด้านสังคมและการเมืองของชุมชนชาวประมงรอบกว๊านพะเยาจำนวน 2 คน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งได้ข้อมูลจากหนังสือ ตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ และเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคั้งนี้ เมื่อได้รวบรวมข้อมูลทั้งจากข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิแล้ว จึงนำข้อมูลไปวิเคราะห์กับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาเพื่อเรียกร้องสิทธิการทำประมงในกว๊านพะเยา โดยใช้การตีความข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิที่ได้รับมาทั้งหมด รวมถึงการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการจำแนกและจัดระบบข้อมูลเพื่อหาความเกี่ยวข้องของข้อมูล จากนั้นนำเสนอข้อมูลในลักษณะเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่อที่จะตอบคำถามวิจัย (Research Question) ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการศึกษา

1. รูปแบบการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยา

การเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยานั้นเป็นสิทธิที่สามารถทำได้ในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ซึ่งได้รองรับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะ มาตรา 46 คือสิทธิการมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน และ มาตรา 59 คือสิทธิการมีส่วนร่วมในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เป็นต้น ซึ่งในอดีตไม่มีกฎหมายที่รองรับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากนัก แต่เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ปี 2540 ประชาชนจึงเริ่มมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านเริ่มขึ้นเมื่อปี 2539-2540 จากเหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่ประมงจากสำนักงานประมงจังหวัดพะเยาและจาก

ศูนย์ป้องกันและปราบปรามการประมงน้ำจืดภาคเหนือตอนบน จังหวัดลำปางทำการจับกุมชาวประมงที่ฝ่าฝืนกฎหมายเข้าไปหาปลาในเขตที่ 1 อย่างต่อเนื่อง และยึดอุปกรณ์การทำประมงไปด้วย เช่น ตาข่าย แห รวมถึงเรือที่ใช้ในการหาปลา เป็นต้น ซึ่งเรือที่ถูกยึดไปนั้นมีมูลค่าอยู่ที่ 10,000-15,000 บาท ทั้งนี้ชาวประมงที่ถูกจับจะถูกส่งดำเนินคดีในชั้นศาลและถูกปรับเป็นเงินประมาณ 3,000-5,000 บาท (สัมภาษณ์, บุญมี ใจจา, 29 มกราคม 2558) อีกทั้งวิธีการที่เจ้าหน้าที่ประมงทำการจับกุมมีความรุนแรงเช่น เมื่อเจ้าหน้าที่จับกุมชาวประมงได้ จะมีมัดมือของชาวประมงไขว้หลังแล้วซ้อม (สัมภาษณ์, สมชาย แผ่นทอง, 18 ธันวาคม 2557) หรือเมื่อจับกุมชาวประมงได้จะใช้อาวุธปืนข่มขู่ ทั้งที่ชาวประมงไม่ได้มีอาวุธร้ายแรงแต่อย่างใด (สัมภาษณ์, ขวัญชัย เครือพันธ์, 4 เมษายน 2558) จึงทำให้ชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาเกิดความรู้สึกที่ไม่พอใจและรู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมที่ได้รับ สิ่งนี้จึงทำให้ชาวประมงเริ่มมีความคิดต่อต้านการทำงานของเจ้าหน้าที่ประมง อีกทั้ง ประกาศจังหวัดเชียงรายลงวันที่ 29 ธันวาคม 2492 และ การใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่ประมงในการจับกุมชาวประมง ได้สร้างผลกระทบต่อชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาอย่างน้อย 4 อย่างคือ 1.ชาวประมงต้องพายเรือออกไปหาปลาในเขตที่ 2 ซึ่งมีระยะทางที่ไกลขึ้นและมีอันตรายถึงชีวิตหากเกิดลมพายุ ฝนฟ้าคะนอง 2. อาชีพการทำประมงในกว๊านพะเยามีแนวโน้มที่ลดลง เนื่องจาก บุตรหลานของชาวประมงมีส่วนร่วมที่จะสืบทอดอาชีพนี้ต่อจากพ่อแม่ และความไม่แน่นอนของรายได้ รวมถึงการตรวจจับของเจ้าหน้าที่ที่เข้มงวด 3. ชาวประมงหันไปทำอาชีพอื่น เช่น ค้าขาย พายเรือบริการนักท่องเที่ยว รับจ้าง เป็นต้น 4. เกิดการย้ายถิ่นของชาวประมง ซึ่งย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพประมงที่อื่น เช่น หนองหลวง จังหวัดเชียงราย เขื่อนกิ่วลม จังหวัดลำปาง และ เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก เป็นต้น (จันทร์ดีบุบ ฟู่เฟื่องและคณะ. 2546,44)

สิ่งที่เกิดขึ้นจึงเป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยารวมตัวกันเพื่อตอบกับสิ่งที่เจ้าหน้าที่ประมงได้กระทำไว้กับชาวประมง รวมถึงต้องหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอดของครอบครัวชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยา ทั้งนี้เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาได้ใช้แนวทางการเคลื่อนไหวซึ่ง รศ.ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง ได้เสนอไว้ 3 ยุทธวิธีดังนี้

1. ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง เป็นวิธีที่ชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาเลือกใช้ในการเคลื่อนไหวระยะแรก ประมาณปี 2540 ซึ่งเป็นกรตอบโต้เจ้าหน้าที่ประมงที่ใช้ความรุนแรงกับชาวประมงก่อน ซึ่งเป็นวิธีการแก้ไขปัญหามาแบบตาดต่อตาฟันต่อฟัน โดยชาวประมงได้ทำให้ทรัพย์สินของกรมประมงเสียหายคือการขูดสีรถและเจาะยางรถยนต์ของกรมประมง (สัมภาษณ์, สมศักดิ์ เทพดุ่น, 15 มิถุนายน 2557) รวมถึงมีการเข้าไปทำร้ายร่างกายเจ้าหน้าที่ประมงเมื่อพบเจอกันตามสถานที่ต่างๆ (สัมภาษณ์, สมชาย แผ่นทอง, 18 ธันวาคม 2557)

2. ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ เมื่อชาวประมงเห็นว่าการใช้ความรุนแรงเข้าแก้ไขปัญหา นอกจากจะไม่ได้ผลแล้ว ยังไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานเอกชนอื่นๆ ด้วย จึงหันมาใช้วิธีการที่เป็นที่ยอมรับจากสังคมนั้นคือการเดินประท้วง ซึ่งชาวประมงได้ส่งข่าวกันด้วยวิธีการบอกต่อกันไป ปากต่อปาก ซึ่งนอกจากชาวประมง 4 ชุมชนที่ได้รับความเดือดร้อน ได้มีชาวประมงที่อยู่ในเขตที่ 2 ซึ่งไม่ได้รับความเดือดร้อนแต่มีความเห็นใจกับเพื่อนร่วมอาชีพจึงเดินทางมาร่วมเดินประท้วงด้วย ซึ่งได้มาร่วมตัวกันที่ชุมชนสันแกลบด้า ซึ่งรวมตัวกันได้เกือบ 300 คน (สัมภาษณ์, ชาญชัย เครือพันธ์, 4 เมษายน 2558) ซึ่งการเดินทางไปประท้วงนั้นไปทั้งทางบกและทางน้ำมุ่งตรงไปที่สำนักงานประมงจังหวัดพะเยาเพื่อให้ทางเจ้าหน้าที่ประมงทบทวนการแบ่งเขตอนุรักษ์ในกว๊านพะเยา รวมถึงเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ประมง

ปล่อยตัวชาวประมงที่ถูกจับกุมไป 8 คน และคืนเรือ 8 ลำคืนให้แก่ชาวประมง (สัมภาษณ์, สมชาย แผ่นทอง, 18 ธันวาคม 2557) แต่การประท้วงเรียกร้องนั้นนั้นไม่สำเร็จเนื่องจากเจ้าหน้าที่ประมงปิดประตูทางเข้าสำนักงานประมงจังหวัดพะเยาและไม่สามารถทำตามข้อเรียกร้องได้เพราะชาวประมงได้กระทำความผิดจริงต้องส่งดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป และได้ขอความช่วยเหลือให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาดูแลการประท้วงและความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์, โสภกา สุขแสนโชติ, 27 มกราคม 2558) ภายหลังเมื่อการเดินทางประท้วงของชาวประมงไม่สำเร็จจึงได้ไปรวมตัวกันที่ลานเอนกประสงค์หลังเทศบาลเมืองพะเยาและตั้งเวทีปราศรัย บอกเล่าถึงความทุกข์ยากของชาวประมงให้สาธารณะชนรับรู้ ซึ่งไม่ได้รับความสนใจจากคนทั่วไปมากนัก (สัมภาษณ์, สมศักดิ์ เทพดุ่น, 15 มิถุนายน 2557) แต่ได้มีองค์กรภาคประชาชนอื่นเข้ามาให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา คือ ศูนย์สังคมพัฒนาสังคมมณฑลเชียงใหม่ สาขาจังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์, ดิเรกวงศ์ ภูริวัฒน์, 4 กุมภาพันธ์ 2558) ให้การสนับสนุนเรื่องทุน คือ สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา โดยนายประพันธ์ เทียนนิหาร ผ่านกองทุน SIF (Social Investment Fund) ได้เงินมาจำนวน 200,000บาท (สัมภาษณ์, ประพันธ์ เทียนนิหาร, 2 กุมภาพันธ์ 2558)

3. ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายตามระบบการเมืองปกติซึ่งทางเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาเลือกที่จะใช้วิธีการที่ผิดกฎหมายคือการตื้อแพ่ง หลังจากที่ชาวประมงได้รับเงินทุนจากจากกองทุน SIF ได้นำมาซื้อ ดาซ่าย ไม้ไผ่ ถึงแกลลอนพลาสติกขนาด 200 ลิตร โดยนำมาสร้างกระชังเลี้ยงปลา เพื่อสร้างเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบซึ่งประกอบด้วยกระชัง 4 กระชังและพื้นน้ำโดยรอบกระชังจำนวน 10 ไร่ เพื่อต้องการแสดงให้เจ้าหน้าที่ประมงเห็นว่า ชาวประมงไม่ใช่เป็นผู้จับปลาเพียงอย่างเดียวแต่เป็นผู้

อนุรักษ์ปลาด้วย แต่เมื่อสร้างกระชังอนุรักษ์ปลาเสร็จสิ้นนั้น เจ้าหน้าที่ประมงจะเข้ามาทำการรื้อถอน โดยให้เหตุผลว่า ชุมชนไม่สามารถสร้างเขตอนุรักษ์ปลาทับซ้อนกับเขตอนุรักษ์ปลาของกรมประมงได้ แต่ชาวประมงยังคงยืนยันที่จะดำเนินการต่อไป และได้ทำการพิสูจน์ว่าพื้นที่อนุรักษ์ที่สร้างโดยชุมชนได้ผลจริง โดยการเชิญเจ้าหน้าที่ประมงเข้ามาร่วมทำการพิสูจน์ด้วย ซึ่งผลที่ออกมาคือมีปลาชุกชุมในเขตพื้นที่อนุรักษ์โดยชุมชนมากกว่าเขตพื้นที่อนุรักษ์ของกรมประมง จึงทำให้เจ้าหน้าที่ประมงเลิกล้มการรื้อถอนกระชังไป (สัมภาษณ์, สมศักดิ์ เทพตุ่น, 15 มิถุนายน 2557 และ ประพันธ์ เทียนวิหาร, 2 กุมภาพันธ์ 2558) เจ้าหน้าที่จึงหันมาให้การสนับสนุนพันธุ์ปลา อาหาร ให้แก่ทางชาวประมง เพราะถือว่าเป็นประโยชน์แก่ทั้ง 2 ฝ่าย (สัมภาษณ์, นาวัน มหาวงศ์, 13 มกราคม 2558) พื้นที่อนุรักษ์ปลาของชุมชนที่สร้างขึ้นจึงเป็นเครื่องมือต่อรองกับเจ้าหน้าที่ประมงอย่างดี รวมถึงสามารถปล้ำคำล้างที่ว่า “ประมงปล่อยปลา ชาวประมงจับปลา ไม่ช่วยปล่อย” ได้อีกด้วย

2. ผลจากการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวันพะเยา

1. ภายหลังจากที่เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวันพะเยาสร้างเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในชุมชนเป็นผลสำเร็จจึงเกิดการเจรจา พูดคุยกับเจ้าหน้าที่ประมง โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยาเป็นคนกลางในการเจรจาเมื่อ วันที่ 21 ตุลาคม 2548 ซึ่งชาวประมงได้ขอความเห็นใจจากเจ้าหน้าที่ประมงในการหาปลาในเขตที่ 1 เพื่อความอยู่รอดของชาวประมง แต่ไม่ได้รับคำตอบที่ชัดเจนจากเจ้าหน้าที่ว่าอนุญาตหรือไม่ (รายงานการประชุมเรื่องคณะกรรมการกำหนดเขตอนุรักษ์ทรัพยากรประมงกวันพะเยา, จังหวัดพะเยา, 2548) ซึ่งทางด้านของชาวประมงยังคงยืนยันที่จะหาปลาในเขตที่ 1 ต่อไปเพราะเป็นอาชีพที่เลี้ยงปากท้องและชาวประมงได้หาปลาในกวันพะเยาก่อนที่จะมีการแบ่งเขตในกวันพะเยา

2. เจ้าหน้าที่ประมงใช้วิธีการกับชาวประมงที่หาปลาในเขตที่ 1 ในลักษณะที่อ่อนลง จากที่ใช้กำลังในการเข้าจับกุม เปลี่ยนเป็นการตักเตือนแทน เว้นแต่ว่าชาวประมงที่ใช้วิธีการระเบิดปลา ซีดปลา หรือใช้ตาข่ายตักต้อนมากจนเกิน เจ้าหน้าที่ประมงจะจับกุมโดยไม่มีการละเว้น

3. เจ้าหน้าที่ประมงเริ่มเข้าหาชาวประมงมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกวันพะเยาจะเชิญตัวแทนจากเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวันพะเยาเข้าร่วมด้วยเสมอ ในทางเดียวกันหากเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวันจัดกิจกรรมหรือโครงการใดมักจะเชิญเจ้าหน้าที่ประมงเข้าร่วมด้วยเสมอ เช่น กิจกรรมการบวงสรวงพ่อขุนงำเมือง ซึ่งจัดขึ้นวันที่ 5 มีนาคมของทุกปี เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวันจะจัดขบวนเรือแห่เครื่องบวงสรวงทางน้ำ นอกจากนี้ชาวประมงเข้าร่วมในขบวนเรือแล้ว ยังมีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานประมงจังหวัดพะเยาเข้าร่วมอีกด้วย ทำให้เกิดความสนิทสนม ใกล้ชิดกันมากขึ้น ส่งผลให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นลดลงไปอย่างมากแต่ยังคงมีความขัดแย้งเกิดขึ้นบ้างในบางครั้งแต่ไม่รุนแรงเช่นในอดีต

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวันพะเยามีความจำเป็นที่ต้องเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิการทำประมงในกวันพะเยา ซึ่งรูปแบบการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวันพะเยามี 3 รูปแบบด้วยกันคือ 1. การใช้ความรุนแรง 2. การเดินประท้วง 3. การดื้อแพ่ง จนนำไปสู่ผลที่เกิดขึ้นตามมาคือ เกิดการเจรจาปรับความเข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่ประมงกับเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวันพะเยา และ เจ้าหน้าที่ประมงมีวิธีการปฏิบัติกับชาวประมงที่เข้าไปหาปลาในเขตที่ 1 อ่อนโยนลง สุดท้าย ทั้งเจ้าหน้าที่ประมงกับเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวันพะเยามีการทำกิจกรรม

ร่วมกันและไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ ทำให้ความขัดแย้ง บาดหมางระหว่างเจ้าหน้าที่ประมงกับชาวประมงลดลงเป็นอย่างมาก

ในส่วนของข้อเสนอแนะมี 2 ข้อคือ

1. ควรยกเลิกประกาศจังหวัดเชียงราย ลงวันที่ 29 ธันวาคม 2492 เนื่องจากไม่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวประมงบ้านพะเยา และให้ภาครัฐออกกฎหมายหรือข้อบังคับฉบับใหม่ขึ้นมาโดยมีชาวประมงหรือประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายฉบับใหม่ด้วยทั้งนี้ในปัจจุบันชุมชนชาวประมงรอบกว๊านพะเยาได้สร้างเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาขึ้นในทั้ง 14 ชุมชนจึงสามารถช่วยเพิ่มศักยภาพในการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในกว๊านพะเยาได้มากขึ้นโดยร่วมมือกับศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดพะเยา

2. แกนนำเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาควรปลูกจิตสำนึกให้แก่สมาชิกและบุคคลที่เข้ามาหาปลาในกว๊านพะเยา ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรประมง โดยใช้วิธีการทำประมงแบบมีจิตสำนึก ไม่ใช้วิธีการจับปลาแบบมั่งง่าย เช่น การช้อนปลา การระเบิดปลา การใช้แห ตาข่าย ที่มีตาขนาดเล็กจนเกินไป หรือแม้กระทั่งวิธีการใช้เครื่องมือขนาดใหญ่ตักจับปลาในพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นคอขวด เป็นต้น

อภิปรายผลการศึกษา

เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาเป็นกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาที่รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิในการทำประมงในกว๊านพะเยาซึ่งได้เคยทำการประมงมาก่อนที่จะมีการประกาศบังคับใช้กฎหมายห้ามทำการประมงในเขต 1 ในกว๊านพะเยา ซึ่งการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยานั้นมีทั้งผิดกฎหมายและไม่ผิดกฎหมาย กล่าวคือ ยุทธวิธีในการใช้ความรุนแรงคือการทำร้ายร่างกายเจ้าหน้าที่ประมงและการทำลายทรัพย์สินของทางราชการนั้น

เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย ซึ่งต่อมาเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาได้ปรับวิธีการเนื่องจากไม่เกิดผลที่ดีขึ้น จึงมีการรวมตัวเดินประท้วงตลอดจนการตีแวง และนำไปสู่การเจรจากับภาครัฐซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ตามกฎหมายเพราะรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 รองรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริหารทรัพยากรธรรมชาติและภาครัฐควรรับฟังข้อเสนอแนะความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยา สอดคล้องกับการเคลื่อนไหวของชาวบ้านจากชุมชนประมงอำเภอบัตตาคัน แต่แตกต่างกันในเรื่องของการปฏิบัติ กล่าวคือ ยุทธวิธีที่ขัดขวาง เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยา เลือกใช้วิธีการ ตีแวง ในด้านของชาวบ้านจากชุมชนประมงอำเภอบัตตาคันเลือกใช้วิธีการนั่งประท้วงและ ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติคือ เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาเลือกใช้วิธีการเดินประท้วง ในด้านของชาวบ้านจากชุมชนประมงอำเภอบัตตาคันเลือกใช้วิธีการยื่นหนังสือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอีกทั้งวิธีการที่ภาครัฐใช้จัดการกับชาวบ้านที่ไม่เห็นด้วย มี 2 วิธี คือ 1. การใช้กฎหมายเข้าบังคับ และ 2. การใช้กำลังเจ้าหน้าที่เข้าควบคุม ซึ่งวิธีการที่รัฐใช้เกิดขึ้นในพื้นที่เช่น เขื่อนปากมูลและกว๊านพะเยา

ในส่วนของผลที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกว๊านพะเยาเป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์กับทั้ง 2 ฝ่ายกล่าวคือเกิดการร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรประมงในกว๊านพะเยา และเกิดการเจรจาพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนมากขึ้น อีกทั้งประชาชนตระหนักถึงสิทธิตามกฎหมายที่สามารถทำได้มากยิ่งขึ้น จึงทำให้เห็นว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดผลด้านลบเพียงด้านเดียวแต่เกิดผลด้านบวกด้วยเช่นกัน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง ความขัดแย้งระหว่างกรมประมงกับเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวี้นพะเยาในการทำประมงพื้นบ้านบริเวณกวี้นพะเยา โดยผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ

รศ.สมศักดิ์ เกี่ยวก๊งแก้ว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รวมถึงผู้ให้ข้อมูลทุกท่านทั้งสมาชิกเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน และเจ้าหน้าที่ประมง สำนักงานประมงจังหวัดพะเยาสุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ คุณเพ็ญสิริเพชรดี ที่มอบทุนในการวิจัยครั้งนี้

บรรณานุกรม

- จังหวัดพะเยา. (2548). รายงานการประชุม เรื่องคณะทำงานกำหนดเขตดอนุรักษ์ทรัพยากรประมงกวี้นพะเยา. 21 ตุลาคม
- จันทร์ดีบ พูเฟื่องและคณะ. (2546). *คนหาปลา : ชีวิตบนผืนน้ำกวี้นพะเยา*. พะเยา : อูษา.
- จันทร์ดีบ พูเฟื่องและคณะ. (2546). *วิถีชีวิตและสถานภาพชาวประมงกวี้นพะเยา*. พะเยา : โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา.
- จาดุพัจน์ รัฐกิจรุ่งโรจน์. (2545). *การจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน : กรณีเขื่อนปากมูล*. วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ชัยวัฒน์ จันธิมา. (2545). *กวี้นพะเยา : บทเรียนและความทรงจำ*. พะเยา : เจริญอักษร.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริคเบิลล์.
- พระธรรมวิมลโมลี (ปวง ธรรมปญโญ). (2527). *ประวัติกวี้นพะเยา*. เชียงราย : เชียงรายไพศาล.
- สุวิทย์ รุ่งวิสัย. (2542). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม Social Movement*. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สหทัย วิเศษ และ นิคม บุญเสริม. (2547). *การจัดการลุ่มน้ำโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ : เดือนตุลา.
- ฮัสสัน ดุมาลี. (2555). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี*. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สัมภาษณ์

- ขวัญชัย เครือพื่น. สมาชิกเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวี้นพะเยา สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2558
- ดิเรกวงศ์ ภูริวัฒน์. ผู้ประสานงานเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวี้นพะเยา. สัมภาษณ์เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2558.
- นาวิน มหาวงศ์. นักวิชาการประมงชำนาญการ สำนักงานประมงจังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2558
- บุญมี ใจจา. ประธานกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านกวี้นพะเยา ชุมชนร่องไเฮ้สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2558.
- ประพันธ์ เทียนนิหาร. นายกเทศบาลตำบลแม่กา จังหวัดพะเยาและที่ปรึกษาเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวี้นพะเยา. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2558.
- โสภา สุขแสนโชติ. อดีตเจ้าหน้าที่ประมงอาวุโส สำนักงานประมงจังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 27 มกราคม 2558.
- สมชาย แฝ่นทอง. ประธานกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านกวี้นพะเยา ชุมชนสันแกลบด้า. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2557.
- สมศักดิ์ เทพตุ่น. ประธานเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกวี้นพะเยา. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2557.

อัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประดิษฐ์ประเภทฉุยฉายของภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Identities Emerging From the Sets of Dramatic Arts Creation Concerning Chuichai of the Department of Performing Arts, Faculty of Fine and Applied Arts, Mahasarakham University.

อุรารมย์ จันทมาลา¹, ธัญลักษณ์ มวลสุวรรณ²

Ourarom Chantamala¹, Thanyalak Moonswan²

บทคัดย่อ

ศิลปะการรำรำในนาฏยศิลป์ไทยประเภทฉุยฉายเป็นการรำเดี่ยวที่ถือว่าเป็นศิลปะการรำชั้นสูงซึ่งมีความงดงาม ประณีต ทั้งกระบวนการทำรำ บทร้อง ดนตรีประกอบและเครื่องแต่งกายที่มีจารีตแบบแผนถ่ายทอดกันมาแต่โบราณ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประดิษฐ์ประเภทฉุยฉายของภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยวิธีการศึกษาจากเอกสาร โดยการสังเกต สัมภาษณ์ผู้รู้ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏยศิลป์ไทย ครู อาจารย์ นักแสดงจำนวน 27 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป จำนวน 20 คน และนำเสนอผลงานวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประดิษฐ์ประเภทฉุยฉายของภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีการศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543-2556 จาก 5 ชุดการแสดง ได้แก่ 1. ฉุยฉายไอ้คำแต่งตัว 2. ฉุยฉายเอกนารีศรีสุวรรณกรรม 3. ฉุยฉายเทวีวิษฐาน 4. ฉุยฉายนางอุสา 5. ฉุยฉายไอ้คำ ซึ่งได้แนวคิดของการแสดงดังกล่าวได้มาจากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานและสร้างนาฏยประดิษฐ์ในรูปแบบการแสดงฉุยฉาย ที่มีอัตลักษณ์ในด้านรูปแบบการแสดง การประดิษฐ์ท่ารำ การบรรจุเพลง การออกแบบเครื่องแต่งกาย ตลอดจนการแปรแถว โดยผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอผลงานในรูปแบบต่างๆ ตามแนวคิดเพื่อเกิดการแสดงที่มีมิติใหม่ แตกต่างจากของเดิมด้วยการผสมผสานความเป็นพื้นถิ่นกับจารีตนาฏยศิลป์ไทยโดยคำนึงถึงองค์ประกอบศิลป์จนเกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์และเกิดสุนทรีย์ภาพตลอดจนมีอัตลักษณ์เฉพาะที่ชัดเจน

สรุป อัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประดิษฐ์ประเภทฉุยฉายของภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นกระบวนการพัฒนาซึ่งส่งเสริมให้ผู้สร้างสรรค์

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² อาจารย์, ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Assistant Professor, Faculty of Fine and Applied Arts, Mahasarakham University.

² Lecturer, Faculty of Fine and Applied Arts, Mahasarakham University.

นาฏยประดิษฐ์ ได้ใช้ศักยภาพของตนเองในการพัฒนาการสร้างสรรค์นาฏกรรมและยกระดับศาสตร์แห่งการเรียนรู้ทางด้านนาฏยศิลป์ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ , นาฏยประดิษฐ์, อุยฉาย

Abstract

Dancing Art of Thai dramatic arts concerning Chuichai is classified as the dancing Classic art of the single dance with great beauty of the process of dancing movements, musical accompaniment and costumes. It has been perpetuated since ancient time consisting of a set of Chuichai Ram long Song (dancing movements which are created from bathing action of Chuichai), a set of Chuichai Taengtua (dancing movements which are created from dressing action of Chuichai), or a set of Chuichai Plaengtua (dancing movements which are created from disguising action of Chuichai)

This research aimed at investigating identities emerging from the sets of dramatic arts creation concerning Chuichai of the Department of Performing Arts under the Faculty of Fine and Applied Arts, Mahasarakham University through a documentary investigation, an observation, and an interview with 27 key informants. Research results were presented by means of a descriptive analysis.

The research results revealed that identities emerging from the sets of dramatic arts creation concerning from the sets of dramatic arts creation concerning Chuchai of the Department of Performing Arts under the Faculty of Fine and Applied Arts, Mahasarakhom University had been investigated during 2000-2013 From the fove performing sets as follows: 1) Chuichai Ai kham Taengtua, 2) Chuichai EK Nari Si Wannakam, 3) Chuichai Thewi Thitsathan, 4) Chuichai Nang Usa, and 5) Chuichai Ai Kham. The concepts of those performing sets were derived from local Isan literature and dramatic arts creation was created into many sets of Chuichai performances which had their own identities in terms of performing patterns, the creation of dancing movements, musical accompaniment, costume design, and dancing formations. The creators wanted to present a wide variety of Chuichai performances according to their concepts in order to originate new dimensions which were different from the original ones with performer numbers, dancing movements, musical accompaniment, and neat dancing formations.

In conclusion, the investigation of identities emerging from the sets of dramatic arts creation concerning Chuichai of the Department of Performing Arts under the Faculty of Fine and Applied Arts, Mahasarakham University is the development Process which encourages the creators of dramatic arts creation to use their own potential for developing Thai dramatic arts and upgrading learning science concerning dramatic arts as to its progression from now and into the future.

Keywords : Identity, Dramatic arts creation, Chuichai.

บทนำ

นาฏศิลป์ไทยเป็นศิลปะการละครฟ้อนรำและดนตรี อันมีคุณสมบัติตามคัมภีร์นาฏยะหรือนาฏยะ กำหนดว่า ต้องประกอบไปด้วยศิลปะ 3 ประการ คือ การฟ้อนรำ การดนตรี และการขับร้อง รวมเข้าด้วยกัน นาฏศิลป์ที่เกิดจากสาเหตุแนวคิดต่าง ๆ เช่น เกิดจากความรู้สึกรกระทบกระเทือนทางอารมณ์ไม่ว่าจะอารมณ์แห่งสุขหรือความทุกข์ และสะท้อนออกมาเป็นท่าทางแบบธรรมชาติ และประดิษฐ์ขึ้นมาเป็นท่าทางลีลาการฟ้อนรำ หรือเกิดจากลัทธิความเชื่อในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพเจ้า โดยการแสดงความเคารพบูชาด้วยการเต้นรำ ขับร้อง ฟ้อนรำให้เกิดความพึงพอใจ เป็นต้น (เรณู โกศินานนท์ .2548 : 96) นาฏศิลป์ไทยเป็นศิลปะวัฒนธรรมประจำชาติแต่โบราณ เป็นศิลปะชั้นสูง แยกประเภทการแสดงออกเป็น หลายรูปแบบใช้ภาษาท่าเหมือนกันแต่แยกลักษณะและประเภทการแสดงแตกต่างกัน เช่น การแสดงเป็นหมู่ที่สวยงาม การแสดงเดี่ยวหรือคู่ ที่รำอย่างสวยงาม และการแสดงที่เน้นการเต้น ซึ่งเป็นลักษณะการแสดงที่ประกอบไปด้วย ระเบียบ รำเดิน ซึ่งอยู่ในการแสดงนาฏศิลป์ละครและนาฏศิลป์โขน (สุมิตร เทพวงษ์. 2552 : 48)

ศิลปะการรำในนาฏศิลป์ไทยประเภทการรำเดี่ยว ถือว่าเป็นศิลปะการรำขั้นสูงที่มีความงดงาม ประณีต ทั้งกระบวนการทำรำ บทร้อง ดนตรี ประกอบและเครื่องแต่งกายที่มีจารีตแบบแผน ถ่ายทอดกันมาแต่โบราณ ไม่ว่าจะเป็นนุญฉาย หรือรำลงทรง แต่งตัว ซึ่งส่วนใหญ่ตัดตอนมาจากการแสดงโขน หรือละครใน แต่ปัจจุบันมีการสร้างสรรค์นาฏประดิษฐ์แบบนาฏศิลป์ไทย ที่มีรูปแบบการผสมผสานศิลปะการฟ้อนตลอดจนดนตรีตามวรรณกรรมต้นแบบ หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นเกิดขึ้นอย่างหลากหลาย รูปแบบของการรำเดี่ยวประเภทนุญฉายจึงเกิดการเปลี่ยนแปลง แปลกตา สวยงาม น่าชม เกิดมิติใหม่ในการแสดงเพิ่มอรรถรสให้กับ

ผู้ชมมากขึ้น (ฉันทนา เอี่ยมสกุล.2553 : 67)

การรำนุญฉายเป็นการรำรูปแบบหนึ่งของการแสดงนาฏศิลป์ไทย ที่มีลีลาหลากหลายลักษณะที่งดงามตลอดทั้งปั้งซีให้เห็นความสามารถของผู้แสดง ผู้ประพันธ์เนื้อหา การบรรเลงดนตรี และการแต่งกายที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์ของการแสดงนุญฉายนั้นๆ อย่างเหมาะสม ซึ่งการรำนุญฉายในสมัยก่อนนิยมเล่นกัน ไม่ใช้การรำเดี่ยว หรือรำเพียงผู้เดียว แต่บางครั้งอาจมีการรำเป็นคู่เช่น นุญฉายกิ่งไม้เงินทอง การแต่งกายแล้วแต่ความเหมาะสม หรือจุดประสงค์ของการแสดงหรือแนวคิดสร้างสรรค์การประดิษฐ์เครื่องแต่งกายให้เหมาะสมกับนุญฉายที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ การสร้างสรรค์งานทางด้านนาฏศิลป์รูปแบบใหม่หรือที่เรียกว่า นาฏยประดิษฐ์ นั้น หมายถึงการคิด การออกแบบ และการสร้างแนวคิดรูปแบบกลวิธีที่ครอบคลุมปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย และส่วนประกอบอื่นๆที่ทำให้สมบูรณ์ ซึ่งอาจจะมาจากพิธีกรรม ส่งเสริมกิจกรรม แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม พัฒนาอาชีพ หรือสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทางศิลปวัฒนธรรมก็ตาม (สุรพล วิรุฬห์รักษ์. 2547 : 29)

กระบวนการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ประเภทนุญฉายของภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นการนำเสนอรูปแบบใหม่ของการรำเดี่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแสดงให้เห็นถึงแนวคิดจากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานกระบวนการออกแบบท่ารำ ดนตรีประกอบ ตลอดจนเครื่องแต่งกายที่มีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่น มีการผสมผสานการออกแบบสร้างสรรค์จนเกิดเป็นนาฏยประดิษฐ์รูปแบบใหม่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะทางการแสดงการศึกษา อัตลักษณ์ที่ปรากฏจึงเป็นแนวทางในการพัฒนา การสร้างสรรค์นาฏกรรม และยกระดับศาสตร์แห่งการเรียนรู้ทางด้านนาฏศิลป์ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษานาฏยประดิษฐ์ประเภทอุบายของภาคทิวาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประดิษฐ์ประเภทอุบายของภาคทิวาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในด้านรูปแบบ การประดิษฐ์ท่ารำ การบรรจุเพลง การออกแบบเครื่องแต่งกาย ตลอดจนการแปรแถว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยนำแนวคิดด้านทิวาศิลปะท่ารำของฉันทนา เอี่ยมสกุล ในการศึกษารูปแบบ กระบวนท่ารำ บทร้อง ดนตรีประกอบ และเครื่องแต่งกาย การรำเดี่ยวประเภทอุบาย และแนวคิดด้านนาฏยประดิษฐ์รูปแบบใหม่ของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ ศึกษาการประดิษฐ์ท่ารำอุบาย

วิธีการศึกษา

งานวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการศึกษา 4 วิธี คือ ประการแรกศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องด้านการแสดงอุบาย ประการที่สอง ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏยศิลป์ไทย อาจารย์ผู้คิดประดิษฐ์ท่ารำ กระบวนการสร้างงานนาฏยศิลป์ ประการที่สาม ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการเข้าร่วมสังเกตการณ์แสดง ประการสุดท้าย เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เพื่อให้ข้อมูลและตรวจสอบเนื้อหาวิเคราะห์ อัตลักษณ์โดยนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์โดยมีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. นาฏยประดิษฐ์ประเภทอุบายของภาคทิวาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2. อัตลักษณ์ของอุบายของภาคทิวาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในด้านการประดิษฐ์ท่ารำ การบรรจุเพลง การออกแบบเครื่องแต่งกาย ตลอดจนการแปรแถว

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา อัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประดิษฐ์ประเภทอุบายของภาคทิวาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2556 พบสาระที่สำคัญได้แก่

1. นาฏยประดิษฐ์ประเภทอุบาย

1.1 นาฏยประดิษฐ์ประเภทอุบายของภาคทิวาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประกอบด้วย การแสดงอุบาย 5 ชุด คือ

- อุบายไต่คำแต่งตัว
- อุบายเอกนารีศรีวรรณกรรม
- อุบายเทวีธิษฐาน
- อุบายนางอุสา
- อุบายไต่คำ

ซึ่งทั้ง 5 ชุดการแสดงเป็นผลงานสร้างสรรค์ของนิสิตวิชาเอกนาฏยศิลป์ไทย เป็นการบูรณาการทักษะ ความคิดตลอดจนศาสตร์ต่างๆในการออกแบบก่อนสำเร็จการศึกษา โดยทุกชุดการแสดงจะมี แนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำ การบรรจุเพลง บทร้อง ลีลาท่ารำ และการแต่งกาย

1.2 นาฏยประดิษฐ์ประเภทอุบายทั้ง 5 ชุด มาจากวรรณกรรมและวรรณคดีไทย เช่น

- อุบายไต่คำแต่งตัว มาจากวรรณกรรมเรื่องผาแดง-นางไอ่

ภาพประกอบ 1 การแสดงชุด “ฉุยฉายไฉ่คำแต่งตัว”
จากวรรณกรรมเรื่องผาแดง นางไฉ่

- ฉุยฉายเอกนารีศรีวรรณกรรม มาจากวรรณคดีไทยหลายเรื่อง เช่น รามเกียรติ์ อิเหนา สังข์ทอง พระอภัยมณี กามนิธ วาสสิฎฐี และสามก๊ก
- ฉุยฉายเทวีวิษฐาน มาจากวรรณกรรมเรื่อง ปาจิต-อรพิม
- ฉุยฉายนางอุສามาจากวรรณกรรมเรื่อง อุສา-บารส
- ฉุยฉายไฉ่คำ มาจากวรรณกรรมเรื่อง ผาแดง-นางไฉ่

ภาพประกอบ 2 การแสดงชุด “ฉุยฉายนางอุສา”
จากวรรณกรรมเรื่องอุສา-บารส

1.3 ดนตรีที่ใช้ประกอบจะบรรเลงเพลงฉุยฉาย เพลงแม่ศรี เพลงเร็วลา เพลงเสมอเขมร เพลงเสมอลาว

1.4 บทร้องใช้บทฉุยฉาย และบทแม่ศรีตามแบบขนบการรำฉุยฉาย ที่กำหนดให้มีบท

ฉุยฉาย 2 บท แม่ศรี 2 บท

1.5 ลีลาท่ารำจะประดิษฐ์ท่ารำตามเนื้อร้อง และมีท่ารำที่แสดงความเป็นเชื้อชาติ

1.6 การแต่งกายแต่งตามลักษณะเชื้อชาติ ถ้าเป็นเรื่องที่เป็นลาวจะแต่งแบบลาว หรือถ้าเป็นเรื่องขอมจะแต่งแบบขอม

ภาพประกอบ 3 ลักษณะการแต่งกายฉุยฉายไฉ่คำ
จากวรรณกรรมเรื่องผาแดง นางไฉ่

2. อัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประดิษฐ์ประเภทฉุยฉาย

2.1 อัตลักษณ์รูปแบบการแสดง

เป็นการนำวรรณกรรมท้องถิ่น ได้แก่ ผาแดง-นางไฉ่ ปาจิต-อรพิม อุສา-บารส มาเป็นการแสดงประเภทฉุยฉายซึ่งมีทั้งการแต่งตัว การชมโฉม การแปลงตัว โดยกำหนดให้เป็นการแสดงรำเดี่ยว รำคู่ และรำหมู่ในบทร้องเดียวกัน

ภาพประกอบ 4 ลักษณะการแต่งกายฉุยฉายเทวีวิษฐาน
จากวรรณกรรมเรื่องปาจิต-อรพิม

2.2 อัตลักษณ์การประดิษฐ์ท่ารำ

เป็นการประดิษฐ์ท่ารำแบบขอม และท่ารำแบบลาวตามลักษณะตัวละครที่นำมาแสดงโดยคำนึงถึง ลักษณะที่เป็นนาฏยลักษณ์ตามเชื้อชาติ และสามารถสื่อให้ตรงกับคำประพันธ์ในบทร้องได้อย่างกลมกลืน

2.3 อัตลักษณ์การบรรจเพลง

จะใช้ขบวนการแสดงอุบาย โดยใช้เพลงอุบาย เพลงแม่ศรี เพลงเสมอลาว และเพลงเสมอเขมร แต่จะร้อยเรียงทำนองและบทร้อง โดยมีทั้งการร้องแบบอุบายรับด้วยเสียงปี หรือร้องแบบอุบายพวง ตามลักษณะของการแสดงให้ไพเราะ

2.4 อัตลักษณ์การออกแบบเครื่องแต่งกายเครื่องแต่งกายจะประดิษฐ์จากวรรณกรรมถ้าเป็นวรรณกรรมขอมจะออกแบบเครื่องแต่งกายมีลักษณะขอมจากภาพจำหลัก ถ้าเป็นวรรณกรรมลาวจะแต่งกายแบบลาว โดยให้มีความงดงามและถูกต้องตามบทประพันธ์ที่กล่าวไว้ในบทร้อง

2.5 อัตลักษณ์การแปรแถว

การแปรแถวที่ปรากฏในการรำประเภทอุบายของภาคทิวาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จะเป็นการแปรแถวตอน แถวคู่ แถวเฉียง แถววงกลม แถวตัววี แถวสลับคู่ หรือแถวเฉียงและแถวปีกกา อีกทั้งยังมีการตั้งซุ้มในรูปแบบต่างๆ อีกด้วย

ภาพประกอบ 5 ท่ารำอุบายไอ้คำ จากวรรณกรรมเรื่องผาแดง-นางไอ่

สรุป

อัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประดิษฐ์ประเภทอุบายของภาคทิวาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในด้านรูปแบบ การประดิษฐ์ท่ารำ การบรรจเพลง การออกแบบเครื่องแต่งกาย และการแปรแถว ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญ ในการสร้างสรรค์งานด้านนาฏยประดิษฐ์ที่นำเสนอต่อสาธารณชน ในกระบวนการประดิษฐ์ทั้งหมดจะต้องใช้แนวคิดจากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานความรู้ในการกำหนดท่ารำให้สอดคล้องกับบทประพันธ์ มีท่ารำที่ประดิษฐ์ชัดเจนมีความหมายบอกเชื้อชาติของลักษณะบทประพันธ์ มีทำนองดนตรี บทร้องที่ไพเราะ มีกระบวนการการใช้แถวในรูปแบบต่างๆ ทำให้เกิดความน่าสนใจและน่าชมยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

นาฏยประดิษฐ์ประเภทอุบายของภาคทิวาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นการนำวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานมาประดิษฐ์เป็นการแสดงประเภทอุบาย โดยยึดขบวนการแสดงอุบายด้วยบทร้องเพลงอุบาย และเพลงแม่ศรี มีกระบวนการท่ารำ การแต่งกายตามแบบลักษณะวรรณกรรม เป็นการรำเดี่ยว การรำคู่ และรำหมู่ ซึ่งสอดคล้องกับฉันทนา เอี่ยมสกุล (2553 : 67) ที่กล่าวว่าศิลปะการรำรำ ในนาฏยศิลป์ไทยประเภทรำเดี่ยว คือ เป็นศิลปะการรำรำชั้นสูงที่มีความงดงาม ประณีตทั้งกระบวนการรำรำ บทร้องดนตรีประกอบและเครื่องแต่งกายที่มีจารีตแบบแผนถ่ายทอดกันมาแต่โบราณ ไม่ว่าจะเป็นอุบาย หรือการรำลงสรอง รำแต่งตัว

ส่วนอัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประดิษฐ์ประเภทอุบายของภาคทิวาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในด้านรูปแบบ การประดิษฐ์ท่ารำ การบรรจเพลง การ

ออกแบบเครื่องแต่งกาย ตลอดจนการแปรแถว ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญ ในการสร้างสรรค์งานด้านนาฏประดิษฐ์ที่ต้องใช้แนวคิดจากรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ความรู้ในการกำหนดท่ารำให้สอดคล้องกับบทประพันธ์ ทำนองดนตรี บทร้องที่ไพเราะ มีกระบวนการใช้แถวในรูปแบบต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547: 29) ที่กล่าวถึง การสร้างสรรค์งานด้านนาฏศิลป์รูปแบบใหม่ หรือที่เรียกว่า นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด การออกแบบ และการสร้างสรรค์แนวคิด รูปแบบกลวิธีที่ครอบคลุม ปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย และส่วนประกอบอื่นๆ ที่ทำให้สมบูรณ์ เช่นเดียวกับสวภา เวชสุรกษ์ (2547 : 51) ได้ศึกษาหลักการนาฏยประดิษฐ์ของท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี พบว่า นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด การออกแบบและการสร้างสรรค์แนวคิด รูปแบบกลวิธีของนาฏยประดิษฐ์ชุดหนึ่ง que แสดงโดยผู้แสดงคนเดียว หรือหลายคนที่ครอบคลุมปรัชญา เนื้อหา ความหมายท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ้ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉากและส่วนประกอบอื่นๆ ที่สำคัญในการทำให้นาฏศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- ฉันทนา เอี่ยมสกุล. (2553). *ศิลปะการออกแบบท่ารำ : นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เรณู โกศินานนท์. (2548). *นาฏดุริยางค์คีตกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สวภา เวชสุรกษ์. (2547). *หลักนาฏยประดิษฐ์ของท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี. วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุริยางค์ บัณฑิต*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมิตร เทพวงศ์ . (2552). *นาฏศิลป์ไทย. นาฏศิลป์สำหรับครูประถมศึกษาและมัธยม* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพสุวรรณ

ข้อเสนอแนะ

1. อัตลักษณ์ที่ปรากฏในนาฏยประดิษฐ์ประเภทนุญฉาย ด้านความเป็นมา ดนตรีและบทร้อง ลีลาท่ารำ และการแต่งกาย เป็นลักษณะเฉพาะนุญฉาย ควรศึกษาถึงอัตลักษณ์ของการแสดงประเภทอื่นๆ เช่น รำตรวจพล รำแต่งตัว รำเกี่ยว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทย
2. ควรนำอัตลักษณ์ของการแสดงประเภทต่างๆ ไปใช้เพื่อพัฒนาแนวคิดในการสร้างสรรค์งานที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและประเทศชาติ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินอุดหนุนการวิจัยงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2557 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การศึกษาและสร้างสรรค์พุทธศิลป์ในวัดสี่สะเกด/หอพระแก้ว/พระธาตุหลวง/ ประตูชัยเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในศิลปะรูปแบบโพสต์อิมเพรสชันนิซึม

A Study and Creativity of Buddhist Arts in the Wat Si Saket / Hor Phakeo Museum / Pha That Luang / Vientiane Victory Gate, Lao PDR in Post-Impressionism Arts

สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง¹

Sathit Thimwatbunthong¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพุทธศิลป์ที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีบทบาทต่อบริบทของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ด้วยการแสดงออกในรูปแบบศิลปะโพสต์อิมเพรสชันนิซึม และการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ผ่านผลงานพุทธศิลป์ โดยศึกษาข้อมูลจาก 4 ศิลปิน ของ สปป.ลาว คือ บุนเล็ง เวียนวิลาวง ไมสิง จันนุดดี บุนแสง เทพพงศ์พันธุ์ และบุนสะหนอง ศรีหราช โดยมีกลุ่มตัวอย่างผลงานพัฒนาสร้างสรรค์ของผู้วิจัยจำนวน 31 ภาพ โดยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ 2 ประเด็นหลัก คือ แนวคิดในการสร้างผลงานและหลักการทางศิลปะ ซึ่งประกอบด้วย การจัดวางองค์ประกอบของภาพ (Composition) รูปทรง (Form) พื้นผิว (Texture) รูปและพื้น (Figure and Ground) สี (Color) โดยได้แสดงออกทางศิลปะตามแนวทางโพสต์อิมเพรสชันนิซึมตามตัวตนของผู้วิจัย เพื่อสะท้อนภาพพุทธศิลป์ในวัดสี่สะเกด หอพระแก้ว พระธาตุหลวง และประตูชัย

จากผลการศึกษาและสร้างสรรค์ของผู้วิจัย พบว่า จากผลงานจำนวน 31 ชิ้น จากสถานที่สำคัญ 4 แห่ง ดังนี้

วัดสี่สะเกด เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางด้านความเชื่อถือ ทรงอิทธิพลทางด้านต้นฉบับเรื่องศิลปะลาว และพระพุทธรูปที่เป็นเอกลักษณ์ แสดงออกเป็นลาวล้านช้าง **หอพระแก้ว** เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ศูนย์รวมทางด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ และเป็นศูนย์รวมผลงานทางด้านวิจิตรศิลป์ **พระธาตุหลวง** เป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใครในแถบอาเซียน เป็นทรงบัวเหลี่ยม เป็นศิลปะสมัยล้านช้าง ซึ่งเจ้าไชยเชษฐาธิราชไปดำรงอยู่สถานที่ใดก็จะสร้างวัดเป็นรูปทรงดอกบัวเหลี่ยม **ประตูชัย** ได้รับอิทธิพลจากที่ฝรั่งมาปกครองลาว ประตูชัยเป็นศิลปะสมัยใหม่ มีลักษณะร่วมสมัย เป็นจุดเข้าร่วมโอโลมราชฎร และประกาศชัยชนะในการรวมประเทศ

¹ สาขาวิชาศิลปจินตทัศน์, คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

¹ Department of Visual Arts, Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

ในการสร้างสรรค์ผลงานของผู้วิจัยจึงเป็นการนำแรงบันดาลใจจากสถานที่สำคัญในทางพุทธศาสนาที่ปรากฏร่องรอยของพุทธศิลป์ในการประดับตกแต่ง โดยผู้วิจัยได้แสดงออกทางศิลปะตามแนวทางรูปแบบศิลปะโพสต์อิมเพรสชันนิซึม มาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์จากเนื้อหาทั้ง 4 กลุ่ม ทั้งจากการสร้างสรรค์ที่อยู่ในพื้นที่ของสปป.ลาว และที่สร้างสรรค์ขึ้นในประเทศไทยอยู่ด้วยเช่นเดียวกัน เป็นต้น

ในการสร้างสรรค์ผลงานของผู้วิจัยเป็นการนำแรงบันดาลใจจากศิลปิน สปป.ลาว ในลักษณะบูรณาการ ด้านเทคนิค กลวิธีการ และลักษณะเฉพาะของผู้วิจัยด้วยเช่นเดียวกัน เป็นต้น

Abstract

This study is a research and development, aiming to examine study the Buddhist arts appeared in the historic monuments and antiques that play a vital role in the context of social, economic and political setting, expressed in the form of post-impressionism arts and the development of relationship with neighboring countries through the works of Buddhist arts. In present study, data from four artists of Lao PDR was investigated; including Boun Leung Veunvilavong, Maysing Chanboutdy Director, Boonseang Theppongpun and Bounsahoeng Sriharade. The thirty-one sample portfolios of creative works by researcher were gathered. The criteria for analysis rests in two main approaches; concept of creativity and principles of art, consisting of composition, form, texture, figure and ground, and color, expressed in the post-impressionism corresponding to the researchers' identity to reflect the Buddhist arts in figures of Wat Sisaket, Hor Phakeo Museum, Pha That Luang , Vientiane Victory Gate.

The results showed as follows; among thirty-one samples of creative works from four important historic monuments, Wat Sisaket is a holy place on belief and it is powerful on original Loa arts with the unique Buddha that is an expression of Lao Lanchang. Hor Phakeo Museum is the embodiment of the spirit, culture and history, and a hub of fine art works. Pha That Luang is a unique identity in the Asian region; it is in the octagonal shape of lotus, and the arts of Lanchang era, which Chao Chaijesthathirath built up in the shape of lotus for the places in which he resided. Vientiane Victory Gate was influenced by the Lao-ruling French. It is a modern and contemporary art comforting the people and declared its victory of reunification.

In present study, the researcher was creatively inspired by Wat Sisaket, Wat Sisaket, Hor Phakeo Museum, Pha That Luang , Vientiane Victory Gate, totaled of thirty-one work pieces; divided into four groups; firstly; 10 images of "Wat Sisaket", secondly; 7 images of "Hor Phakeo Museum", thirdly; 7 images of "Pha That Luang", and fourthly; 7 images of "Vientiane Victory Gate".

In creativity, the inspiration came from the important Buddhist attractions as signed in the Buddhist art decorations expressed in the post impressionism; this is to serve as guide to creativity for four groups in the areas of Lao PDR, and even in Thailand.

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของหัวข้อที่จะศึกษา
 สิ่งที่มีวามมนุษย์ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ให้ปรากฏอยู่ในมวลมนุษยชาติที่สามารถค้นหาได้ถึงความเป็นมาก็ด้วยจากร่องรอยที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ไว้จากรุ่นสู่รุ่น จึงเป็นที่มาของการค้นคว้า สืบค้นตามร่องรอยที่ปรากฏเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ที่สามารถสะท้อนบริบทของสังคมตามยุคสมัยนั้น เพื่อนำมาเป็นบทเรียนต่อสังคมในยุคปัจจุบัน ด้วยหลักการจากการค้นหาเหตุผลตามปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุปที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงให้ได้มากที่สุดดังที่ สันติ เล็กสุขุม ได้แสดงทัศนะถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

“วิชาประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีไม่ใช่เรื่องข้อสรุปหรือข้อเท็จจริง แต่เป็นเรื่องของการแสดงความคิดเห็นโดยพื้นฐานของเหตุผล ว่ากันที่จริงแล้ว ส่วนใหญ่ชีวิตเราในเรื่องของความรู้ เรื่องของวิชาการนั้นเป็นทฤษฎีทั้งนั้น ทฤษฎีแปลว่าจะต้องพิสูจน์ พอพิสูจน์ได้แล้ว ฟรุ้งนี้พิสูจน์อีกอาจจะไม่ได้ก็ได้ อาจมีหลักฐานเหตุผลอื่นๆ เข้ามาทำให้ความคิดจะต้องเปลี่ยนไป เรื่องในปัจจุบันยังซับซ้อนขนาดนี้ ถ้าเราไปศึกษาอดีตที่เราเกิดไม่ทัน ลึกลงไปอย่าไปหวังเลยว่ามันเป็นเรื่องของข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริงมันมีอยู่ แต่ถ้ามองอีกมุมหนึ่งอาจจะไม่ใช่เรื่องมันเยอะมาก

ด้วยเหตุนี้ จึงเขียนอย่างระมัดระวัง การอ้างอิงต้องมีเสมอ พยายามไม่ทำให้เป็นเรื่องน่าเบื่อ ยืดเยื้อ จึงรัก ตัดบททำให้ง่าย ใช้ได้ทั้งระดับธรรมดาอ่านเพลินๆ จนถึงสามารถนำไปค้นคว้าทางวิชาการได้ ส่วนใหญ่งานที่ผมทำ ถ้าเป็นไปได้จะเติมข้อมูลให้คนค้นคว้า คนอ่านจะได้ตระหนักว่าการค้นคว้านี้เป็นพื้นฐานของจริยธรรม เป็นพื้นฐานของจิตใจที่ดี” (สันติ เล็กสุขุม : 2557:15)

การที่สังคมมนุษย์นั้นมีความต้องการที่จะดำรงคงอยู่ได้ในสังคมจากด้วยปัจจัย 4 เป็นพื้นฐานในการดำรงอยู่ ของการที่มีชีวิตร่วมอยู่ในสังคมร่วม

สมัย โดยเฉพาะสังคมของพุทธศาสนา ที่มีความยึดมั่นในกฎระเบียบของการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่บนรากฐานของการถือศีล 5 คนไทยที่ต่างนับถือในหลักธรรมทางพุทธศาสนา เป็นจำนวนถึง 95 เปอร์เซ็นต์ และกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีศิลปะและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันอย่างมากที่สุดก็คือประเทศ สปป.ลาว ที่มีผู้คนนับถือพุทธศาสนาอยู่เป็นจำนวนถึง 70 กว่าเปอร์เซ็นต์ นอกนั้นก็จะเป็นศาสนาอื่นๆ รวมทั้งการนับถือผีก็ยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะผู้คนที่ย้ายมาอยู่บนภูเขาทั้งจากระดับสูงจนถึงระดับสูงสุด ด้วยสภาพสะท้อนในศิลปะและวัฒนธรรมของไทยและ สปป.ลาว จึงมีพื้นฐานมาจากเรื่องเดียวกันก็คือ การนำพุทธศาสนามาเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิต ด้วยจากภาพสะท้อนในผลงานด้านพุทธศิลป์ ที่จะต้องนำทั้งความงามจากการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบลวดลายที่มีที่มาจากธรรมชาติ อาทิ ลายดอกบัว สัตว์บังกช ลายกรวยเชิง หรือมีแรงบันดาลใจมาจากภาพสัตว์ อาทิ ลายกนกหงษ์ ลายกนกนาค เป็นต้น ซึ่งเป็นรูปแบบทางด้านความงามในด้านศิลป์ แต่ได้นำมาใช้ให้กับสถานที่ทางการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะด้านสถาปัตยกรรม ที่มีบทบาทอยู่ภายในวัดวาอาราม ทั้งจากฝั่งประเทศไทย และ สปป.ลาว จากด้วยการมีพื้นฐานในการนับถือพุทธศาสนาเดียวกัน โดย ดวงศักดิ์ ชื่นสินธุ ได้แสดงทัศนะถึงบทสัมภาษณ์ พระมหาผ่อง ณะมะเล็ก เรื่องพุทธศาสนาใน สปป.ลาว ไว้ว่า

กฎระเบียบอันนั้นชาวพุทธเราเรียกว่าศีล 5 หนึ่ง...อยู่ด้วยกันไม่ให้เบียดเบียนกัน ปานา สอง... อทินนา มนุษย์อยู่ด้วยกันไม่ให้มีการลักทรัพย์ของกันและกัน ข้อที่สาม...ไม่ให้ล่วงเกินหนี้ครองระหว่างผู้เมียของกันและกัน ข้อที่สี่...มนุษย์อยู่ร่วมกันไม่ให้หลอกลวงกัน ต้องพูดกันเินทางที่เกิดสามัคคี ข้อที่ห้า...มนุษย์อยู่ร่วมกันไม่ให้พากันแสวงสิ่งมีเงินมา (พระมหาผ่อง ณะมะเล็ก. 2556 : 14)

ซึ่งจากบทบาทของท่านพระมหาผ่อง ณะมะเล็ก ที่เป็นผู้ผู้นำในด้านพุทธศาสนา มาโดยลำดับทั้งจากฝั่งไทยและ สปป.ลาว การดำรงอยู่ทั้งการยึดถือ

ปฏิบัติในกฎเกณฑ์ในระดับประชาชนทั่วไปในการรักษาศิลปะ 5 นั้น ก็ได้รับการตอบรับได้อย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าประเทศจะมีการปรับเปลี่ยนการปกครองไปแล้วก็ตามแต่ พุทธศาสนาก็ยังดำรงอยู่เช่นเดียวกัน สถานที่ที่เป็นที่ประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาก็ได้รับการรักษาบูรณะปฏิสังขรณ์มาโดยลำดับ โดยเฉพาะสถานที่สำคัญในนครหลวงเวียงจันทน์ อาทิ วัดสี่สะเกด หอพระแก้ว พระธาตุหลวงหรือแม่แต่ประตูชัย ก็ได้inalวดลายลาวไปประดับตกแต่งในลักษณะของพุทธศิลป์อยู่ด้วยเช่นกัน โดยจุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ (2552) จากเรื่อง “สาระสำคัญในงานจิตรกรรมไทยประเพณี” ได้แสดงทัศนะถึงศิลปวัฒนธรรม กล่าวโดยสรุปไว้ว่า

“ศิลปวัฒนธรรม เป็นมรดกอันสำคัญของชาติ ประเทศและผู้คนแห่งประเทศชาติใด ๆ ย่อมมีมรดกด้านศิลปวัฒนธรรมอยู่ด้วยกันทั้งนั้น กล่าวเฉพาะศิลปกรรมเป็นวัฒนธรรมสำคัญประการหนึ่งซึ่งสำแดงคุณสมบัติให้ประจักษ์และเป็นเครื่องชี้วัดหมู่คนชาติพันธุ์แห่งบ้านเมือง หรือประเทศชาตินั้น ๆ เป็นอยู่มาแต่อดีตกาลด้วยอารยธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนเผ่าพันธุ์และสังคม ทั้งทางกายภาพและจิตภาพมีมากหรือน้อย ประณีตหรือหยาบกระด้าง ลุ่มลึกหรือตื้นเขินเพียงใด อย่างไรก็ตามศิลปกรรมก็เป็นทรัพย์สินทางปัญญา เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นทุนเดิมของชาติพันธุ์และสังคมแห่งอดีต อาจอาศัยเป็นต้นทุนก่อสร้างวัฒนธรรมด้านศิลปกรรม และอาจเป็นต้นทางสร้างสรรค์ศิลปกรรมสู่ความเป็นสากลสมัยได้ ด้วยคุณสมบัติอันมีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ให้ปรากฏ” (จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. 2552 : 10)

ฉะนั้นการทำงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาและสร้างสรรค์พุทธศิลป์ ในวัดสี่สะเกด / หอพระแก้ว / พระธาตุหลวง / ประตูชัย เมืองนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในศิลปะรูปแบบ โปสต์อิมเพรสชันนิซึม” จึงเป็นการศึกษาพุทธศิลป์ที่มีลวดลายลาว ที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถานโบราณวัตถุที่เป็นการนำศิลปะมารับใช้ใน

พุทธศาสนาที่สามารถสะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ด้วยการผ่านผลงานทางศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ที่ปรากฏตามร่องรอยจากสภาพความเป็นอยู่พร้อมด้วยการเล่าเรื่องจากการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญใน สปป.ลาว เพื่อที่จะได้เป็นการศึกษาให้ครอบคลุมทั้งจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยการวิเคราะห์ให้โดยมีความสัมพันธ์กับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ในการเป็นประเทศเพื่อนบ้าน และพร้อมกับการก้าวไปสู่การที่จะเป็นประชาคมอาเซียนร่วมกัน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพุทธศิลป์ที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีบทบาทต่อบริบทของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานพุทธศิลป์ที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถานและโบราณวัตถุในศิลปะรูปแบบโปสต์อิมเพรสชันนิซึม
3. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านด้วยผลงานพุทธศิลป์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R & D) ด้วยการได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่ เพื่อสำรวจและศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ การสัมภาษณ์ด้วยการมีส่วนร่วมในบริบทต่างๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในด้านแนวคิดเพื่อนำไปสู่การพรรณนาเชิงวิเคราะห์ด้วยข้อมูลจากเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวกับสถานที่สำคัญในนครหลวงเวียงจันทน์ที่สำคัญ 4 แห่งด้วยกัน ที่มีความสำคัญในเรื่องราวด้านพุทธศิลป์ที่ปรากฏอยู่ในงานสถาปัตยกรรม ด้วยการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะตามแนวทางโปสต์อิมเพรสชันนิซึม เพื่อสะท้อนภาพผ่านงานศิลปะที่จะเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ให้ประเทศเพื่อนบ้านมีความเข้มแข็งมั่นคงต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสังเกตทางภูมิศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม
2. ข้อมูลด้านพุทธศิลป์ลาว จากสื่อต่างๆ ใน สปป. ลาว
3. การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากประสบการณ์ตรงและจากสื่ออื่นๆ
4. การสัมภาษณ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่จริงผ่านการสำรวจ การสัมภาษณ์ และการสังเกต
5. สถานที่ทำการทดลอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมพุทธศิลป์จากการแสดงออกทางศิลปะ แนวทางโพสต์อิมเพรสชันนิซึม ในประเด็น

1. แนวความคิด
2. หลักการทางศิลปะ ได้แก่ การจัดวางองค์ประกอบของภาพ (composition) รูปทรง (form) พื้นผิว (texture) รูปและพื้น (Figure and Ground) สี (color)

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้ศึกษาเรื่องราวทางด้านพุทธศิลป์จากสถาปัตยกรรมที่เป็นโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ที่ได้จำลองลวดลายไปประดับตกแต่ง เพื่อเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ที่มีความผูกพันกับชุมชนและสังคมมาจากอดีตจนมาถึงปัจจุบัน โดยผู้วิจัยจะทำการสร้างสรรค์และวิเคราะห์ผลงานที่สะท้อนภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏอยู่ในสถานที่ดังนี้คือ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้จากการศึกษา ความรู้ด้านพุทธศิลป์เพื่อการบูรณาการความรู้ทางด้านศาสตร์และศิลป์ ได้อย่างมีเอกภาพ
2. ได้แนวทางการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากสถานที่สำคัญในนครหลวงเวียงจันทน์ตามแนวทางโพสต์อิมเพรสชันนิสต์ เพื่อการนำไปสู่การเป็นศิลปะร่วมสมัยได้ต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

พุทธศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่นำแรงบันดาลใจมาจากความเชื่อในหลักพุทธศาสนา ด้วยการแสดงออกในเชิงศิลปะตามลักษณะเฉพาะตัว ด้วยลวดลายในศิลปะลาวเป็นสำคัญ

วัดสี่สะเกด / หอพระแก้ว / พระธาตุหลวง / ประตูด้าย หมายถึง สถาปัตยกรรม ที่ตั้งอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ ที่มีรูปแบบในการสร้างในลักษณะการใช้พุทธศิลป์ด้วยลวดลายลาวในการประดับตกแต่ง เป็นต้น

โพสต์อิมเพรสชันนิซึม หมายถึง การแสดงออกทางศิลปะจากแนวทางของ 3 ศิลปินที่สำคัญ คือ วินเซนต์ ฟานโก๊ะ / พอล เซซาน / โกลแกง พอล โดยจะเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานของผู้วิจัย

เนื้อหา

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาและสร้างสรรค์พุทธศิลป์ในวัดสี่สะเกด/หอพระแก้ว/พระธาตุหลวง/ประตูด้ายเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในศิลปะรูปแบบโพสต์อิมเพรสชันนิซึม” ครั้งนี้ โดยผู้วิจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม ภาพวาด สีเสกเกต ภาพหอพระแก้ว ภาพพระธาตุหลวงและ ภาพประตูปัญญา ด้วยการได้รับแรงบันดาลใจมา สร้างสรรค์ในรูปแบบของศิลปะตามแนวทางลัทธิ โพสตีอิมเพรสชันนิซึม พร้อมด้วยการวิเคราะห์ ผลงาน เพื่อสะท้อนแนวความคิดและการใช้หลักการ ทางศิลปะในการสร้างสรรค์ผลงาน มีเกณฑ์ในการ วิเคราะห์แนวความคิดในการสร้างผลงาน

2. หลักการทางศิลปะ ได้แก่ การจัดวางองค์ ประกอบของภาพ (Composition) รูปทรง (Form) พื้นผิว (Texture) รูปและพื้น (Figure and Ground) สี (Color)

3. ศึกษาศิลปิน และนักวิชาการจาก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ด้วยการ ลงพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์แนวคิดด้านพุทธศิลป์ จากรูปแบบทางด้วยสถาปัตยกรรมสุบแต่้ม และ ลวดลายลาว ที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถานและ โบราณวัตถุ พร้อมด้วยบุคลากรรุ่นใหม่ ที่สร้างสรรค์ ผลงานในแนวทางพุทธศิลป์ เพื่อประมวลเป็นองค์ ความรู้ได้ต่อไป ซึ่งได้สัมภาษณ์บุคคลที่เป็นศิลปิน แห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านลวดลายลาว นัก วิชาการจากกระทรวงแถลงข่าวพร้อมด้วยนักศึกษา จากสถาบันวิจิตรศิลป์ สปป.ลาว

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. การสัมภาษณ์ศิลปิน/นักวิชาการ และนักศึกษาโดยผู้วิจัย

2. การวิเคราะห์ผลงานการสร้างสรรค ของผู้วิจัย โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์

5. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วมในประเด็น เกี่ยวกับแนวความคิด หลักการทางศิลปะ หลักการ ทางศิลปะ ได้แก่ การจัดวางองค์ประกอบของภาพ (composition) รูปทรง (form) พื้นผิว (texture) รูป และพื้น (Figure and Ground) สี (color)

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการ สัมภาษณ์และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมา ประมวลความรู้ เพื่อนำมาวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา เกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ในเรื่องของแนวคิดในการ สร้างผลงาน หลักการทางศิลปะที่เกี่ยวกับการจัด วางองค์ประกอบของภาพ ด้านรูปทรง พื้นผิว รูป และพื้นและการใช้สีโดยรวม ด้วยการนำบท สัมภาษณ์และข้อมูลด้านเอกสารของศิลปินนัก วิชาการและนักศึกษาในสถาบันวิจิตรศิลป์ ที่ ปรากฏอยู่ในสถานที่สำคัญทั้ง 4 แห่งด้วยกัน คือ วัดสีเสกเกต หอพระแก้ว พระธาตุหลวง และประตูปัญญา มาประมวลวิเคราะห์เนื้อหาในการสร้างสรรค์ผลงาน ทางพุทธศิลป์ โดยผู้วิจัยได้นำผลงานที่จะใช้ในการ วิเคราะห์ จำนวน 4 ภาพ จากสถานที่สำคัญทั้ง 4 แห่ง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ผลงานกลุ่มที่ 1 คือ “ภาพวัดสีเสกเกต”

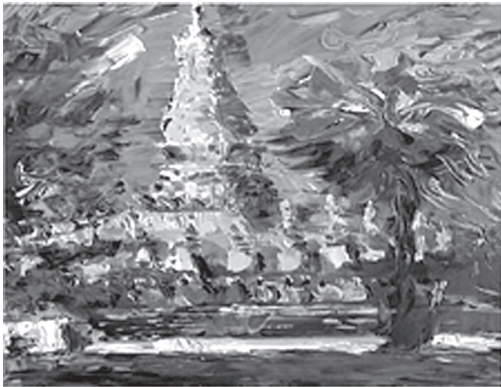
ชื่อภาพ “ช่องกูดที่วัดสีเสกเกต”

สื่อวัสดุ สีน้ำมัน

ขนาด 70x50 เซนติเมตร

ผลงาน สร้างที่ประเทศไทย พ.ศ. 2558

ผลงานกลุ่มที่ 2 คือ “ภาพหอพระแก้ว”

ชื่อภาพ “ลิมที่หอพระแก้ว”
 สื่อวัสดุ สีน้ำมัน
 ขนาด 70x50 เซนติเมตร
 ผลงาน สร้างที่ประเทศไทย พ.ศ. 2558

ผลงานกลุ่มที่ 4 คือ “ภาพประตูชัย”

ชื่อภาพ “ประตูชัยสัญลักษณ์แห่งเวียงจันทน์”
 สื่อวัสดุ สีน้ำมัน
 ขนาด 80x60 เซนติเมตร
 ผลงาน สร้างที่ประเทศไทย พ.ศ. 2558

บทสรุป

จากการศึกษาในด้านแนวคิดเชิงประวัติศาสตร์จากสถานที่สำคัญในนครหลวงเวียงจันทน์ด้วยกัน 4 แห่ง ผู้วิจัยได้พบว่าการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในรูปแบบพุทธศิลป์ ดังนี้

1. วัดสี่สะเกด

จากประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดสี่สะเกด ที่มีความผูกพันมากับเจ้าอนุวงศ์จากที่พระองค์ได้มาพำนักอยู่ในประเทศสยามในช่วงรัชกาลที่ 1-3 จึงทำให้พระองค์มีความรู้และความเข้าใจในศิลปะในรูปแบบรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยพระองค์ท่านได้นำแนวคิดและรูปแบบในศิลปะแบบรัตนโกสินทร์ไปสร้างอยู่ที่วัดสี่สะเกดที่มีรูปแบบทางด้านศิลปะที่มาจากประเทศไทย แต่ในการสร้างสิ่งที่เป็นภาพตัวแทนของศิลปะล้านช้างที่สามารถแสดงเอกลักษณ์ที่โดดเด่นได้อย่างที่ สุด ได้แก่ การสร้างพระพุทธรูปโดยสังคัมในปัจจุบันของ สปป. ลาว ต่างมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงนำไปสู่การสร้างองค์พระพุทธรูปเพื่อเป็นการที่จะทำให้พุทธศาสนามีความมั่นคงและยั่งยืนสืบไป ดังที่บุนเลิง เวียนวิลาวง ได้แสดงทัศนะถึงการสร้างองค์พระพุทธรูปในรูปแบบล้านช้างไว้ว่า

ผลงานกลุ่มที่ 3 คือ “ภาพพระธาตุหลวง”

ชื่อภาพ “พระธาตุหลวง เดือนกุมภาพันธ์ 58”
 สื่อวัสดุ สีอะคริลิก
 ขนาด 80x60 เซนติเมตร
 ผลงาน สร้างที่ สปป.ลาว พ.ศ. 2558

“ปัจจุบันถือว่าประชาชนมีความเลื่อมใสทางศาสนามากขึ้น ทำให้กำลังศรัทธามากขึ้นทุกวัน อีกประเด็นหนึ่งก็คือประชาชนลาวมีอิสระในการทำมาหากิน มีเงินมีความพอใจศรัทธามากขึ้น โดยมีจิตใจสามัคคี สร้างพระพุทธรูปขึ้นไว้บูชา และบำรุงทางใจ เพราะว่าพระพุทธรูปที่เราทำมาก็คือได้นำมาจากภายนอก คือ เอามาจากประเทศไทย ทำไมถึงเอาพระพุทธรูปมาจากไทย เพราะว่ามันคือพระพุทธรูป ที่ช่างลาวล้านช้างเคยทำในสมัยก่อน สงครามล้านช้างและสยาม คือจะต้องย้อนอดีตให้รู้จักนิดหน่อยว่า ในเมื่อก่อนอาณาจักรลาวล้านช้างมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรม ประเทศลาวมีนายช่างปั้นหล่อเก่งมาก และมีความมั่งคั่ง สวยงามมาก แล้วหลังจากเจ้าอนุวงศ์เสียชัยให้สยามแล้ว กองทัพสยามจะเก็บเอาบรรดาช่างลาวที่มีฝีมือไปอยู่แผ่นดินสยาม ลาวก็เลยไม่มีช่างอยู่ลาวประมาณ 100 กว่าปี หลังจากที่ประเทศลาวสร้างตัวเป็น สปป.ลาว ขึ้นมาใหม่แล้ว รัฐบาลได้มีนโยบายเร่งด่วนว่า พวกเราจะต้องฟื้นฟูการสร้างสรรควัฒนธรรมใหม่ โดยอาศัยพื้นฐานของบรรดาอาจารย์ที่เรียนจบจากประเทศไทย ก็มาพูดว่า เวียดนาม โซเวียต บุงกาเรีย มาร่วมกันอย่างบูรณาการ แท้จริงสมัยก่อนประเทศลาวจะมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรมอย่างมาก เนื่องจากเจ้าอนุวงศ์เสียชัย สยามได้ทำการทำร้ายจุดเผาวัดวาอารามที่มีความโดดเด่นในอาณาจักรล้านช้างออกไปหมด สิ่งใดที่มีคุณค่า และมีความปรารถนา สยามจะต้องเอาไปไทย พุทธแล้วพระพุทธรูปลาวไปอยู่ไทยเยอะมาก ในช่วงรัชกาลที่ 3 ของไทย ซึ่งในเมื่อก่อนใครชนะสงคราม คือจะต้องชนะเอาคน เอาทรัพย์ที่มีค่าไป คือเอาพลัดคน คือ 1. เอาพลัดคนที่มีความรู้ ความสามารถ ฉลาดหลักแหลม พวกที่ 2. บรรดาทหารเอกทหารเก่งๆ ไปส่วนที่ยังเหลือ คือ คนที่ไม่รู้อะไรเลย โดยฝ่ายสยามไม่ต้องการแล้วในสมัยนั้น สรรูปแล้วประเทศลาวไม่มีช่างปั้น ช่างหล่อแบบลาวล้านช้างแท้ๆ นับแต่สมัยเจ้าอนุเสียชัย จนถึงไม่กี่ปีหลังนี้เอง (ถ้าเทียบ

รัชกาลที่ประเทศไทยคือ นับแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 9)” (สัมภาษณ์ : บุณเลิง เวียนวิลาวง, 2558) กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

ด้านแนวความคิด

โดย บุณแสง เทพพงศ์พันธ์ ได้แสดงทัศนะถึงพุทธศิลป์ในวัดสี่สะเกด หอพระแก้ว พระธาตุหลวง และประตูดุ๊ย กล่าวโดยสรุปไว้ว่า

“วัดสี่สะเกด และหอพระแก้ว ถือว่าเป็นศิลปะตระกูล ช่างลาวล้านช้าง ที่มีฝีมือดี ที่ยังคงเหลืออยู่ให้เห็นในนครหลวงเวียงจันทน์ เพราะว่าในประวัติศาสตร์ลาวได้กล่าวไว้อย่างชัดเจน สมัยของเจ้าอนุวงศ์ เสียชัยให้แก่กองทัพสยามในเมื่อก่อน อาณาจักรสยามได้ทำการทำร้ายโดยการเผา วัดวาอาราม อยู่ในกรุงเวียงจันทน์จนหมดเกลี้ยงเหลือแค่วัดเดียวที่ไม่ถูกทำร้าย เพราะว่า วัดสี่สะเกดเป็นจุดที่ตั้งของกองทัพสยาม ที่มารุกรานอาณาจักรล้านช้าง อีกอย่างคือ เป็นสถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ทางด้านความเชื่อถือ ด้วยเหตุนี้วัดสี่สะเกด ถึงมีความสำคัญอย่างมากและทรงอิทธิพลทางด้านต้นฉบับเรื่องศิลปะลาวและพระพุทธรูปที่เป็นเอกลักษณ์แสดงออกเป็นลาวล้านช้างแท้ๆ แต่ก็มีศิลปะผสมผสานศิลปะจากส่วนต่างๆ เล็กน้อย เนื่องจากว่าอาจจะได้อิทธิพลจากสยามมาเล็กน้อย หลังสงครามสิ้นสุด บรรดาช่างลาวก็กลับคืนมาหากินในฝั่งลาวล้านช้าง

ด้านหลักการทางศิลปะ

จากการนำรูปแบบทางศิลปะมาจัดวางองค์ประกอบเพื่อการสร้างสรรค์จากสภาพความเป็นจริง ทั้งจากการสร้างสรรค์ในสถานที่จริง และการสร้างสรรค์ภายใน Studio ตามความเหมาะสมของการแสดงออกทางศิลปะ โดยเฉพาะผลงานจากการสร้างสรรค์ในเนื้อหาของวัดสี่สะเกดนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปผลงานสร้างสรรค์ได้เป็นจำนวน 10 ภาพ

2. หอพระแก้ว

หอพระแก้วจากอดีตที่ผ่านมาได้เป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต ที่จากเหตุการณ์สงครามระหว่างไทยและลาวที่ผ่านมา จึงทำให้พระแก้ว

มรดกได้ตกมาอยู่ที่ประเทศไทยแบบถาวร และเป็น พิพิธภัณฑที่ได้นำผลงานด้านพระพุทธรูปมาจัดตั้ง เพื่อแสดงให้ประชาชนได้ชื่นชมอย่างใกล้ชิดมา จนถึงยุคปัจจุบัน โดยไมสิง จันบุตตี ได้แสดงทัศนะ ถึงห่อพระแก้ว กล่าวโดยสรุป ไว้ว่า

“ถ้าพูดถึงเรื่องปฏิสังขรณ์ห่อพระแก้ว หรือ ที่อื่นๆ ที่สำคัญนั้นทางหน่วยงานผู้รับผิดชอบหรือ ช่างลาวได้ปฏิบัติการซ่อมแซมให้เหมือนเดิมทุกชิ้น งานอย่างน้อยให้ได้ในระดับ 80-90% โดยเฉพาะ การปฏิสังขรณ์ห่อพระแก้ว พวกเราได้มีความ ระมัดระวังอย่างมาก เพื่อไม่ให้มันสูญเสียจากสภาพ เดิมที่มีอยู่ ได้คิดสูตรวิธีทำหลายอย่างแบบดั้งเดิม เช่น ฝักกายเพชร ขมิ้น น้ำเกี๋ยง ซึ่งเป็นสูตรดั้งเดิม ของชาวลาว ในปัจจุบันมีการสืบทอดความรู้มาแล้ว โดยมีช่างลาวคนหนึ่งที่เคยหนีวีการ การสร้างโอชัน ด้วยสูตรน้ำเกี๋ยงจากประเทศพม่า แล้วมาทำเป็น ธุรกิจเป็นของตนเอง ตอนนี้อยู่ได้รับความนิยมชมชอบ จากสังคมเป็นอย่างมาก โดยสีน้ำเกี๋ยงจะมีชั้นตอน หลายชั้นตอน ในที่นี้จะขอกกล่าวถึงวิธีทำชั้น คือ ที่ แรกจะมีการสานเป็นโครงสร้างไม้ หลังจากนั้นก็ เคลือบด้วยสีน้ำเกี๋ยง ซึ่งมีความทนทาน เรื่องนี้ ทางสถาบันวิจัยศิลปป์ ก็ได้ปรึกษากับผู้ที่เรียนจบ สีน้ำเกี๋ยง แต่ส่วนมากจะเป็นญาติพี่น้องด้วยกัน เรียนรู้ และสืบทอดกันมา ซึ่งทางวิจัยศิลปป์ได้ส่ง อาจารย์ท่านหนึ่งชื่อ สะเหลียมพร แต่หลังกลับมา มีค้นหาเรื่องแนวคิดไม่มีหลักมันเลยลาออกจากการ เป็นบุคลากรครู ไปตั้งโรงเรียนเอกชนเป็นของ ตนเองขึ้น” (สัมภาษณ์ : ไมสิง จันบุตตี, 2558)

ด้านแนวความคิด

โดย บุนสะหนอง ศรีหราช ได้แสดงทัศนะถึง ห่อพระแก้ว กล่าวโดยสรุปไว้ว่า

“แต่ว่าห่อพระแก้วจะเป็นศูนย์รวมทางด้าน จิตใจ ศูนย์รวมทางด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ และ ก็เป็นศูนย์รวมผลงานทางด้านวิจัยศิลปป์ โดย จะมีลายปูนปั้น สีหน้าทางด้านทางเข้า ทางขึ้นจะมี นาคอยู่สองฝั่งซ้าย และฝั่งขวา สรุปแล้วห่อพระแก้ว ในปัจจุบันได้กลายเป็นจุดศูนย์รวมทางด้าน

วัฒนธรรมที่เก่าแก่ของลาว การที่นำพระพุทธรูปมา ตั้งไว้ด้านนอก ก็เพราะว่าลาวมีความเชื่อว่าเมืองลาว เป็นเมืองพุทธ ซึ่งลาวมีการปั้นหล่อพระพุทธรูป แท้ๆ แม่สมชัยเจ้าไชเชษฐา ในปัจจุบันทางกรม วิจัยศิลปป์ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังช่วย ดำเนินการปฏิสังขรณ์เป็นครั้งที่สาม”

หลักการทางศิลปะ

จากรูปทรงทางสถาปัตยกรรมที่เป็นศิลปะ ในรูปแบบของล้านช้าง ที่ได้ผ่านกาลเวลา จาก เหตุการณ์สงครามในอดีต ที่ทำให้ห่อพระแก้วได้ถูก ปรับเปลี่ยนสภาพที่เป็นไปตามบริบทของ สังคมจนมาถึงยุคปัจจุบัน ได้รับการปรับเปลี่ยนให้ เป็นพิพิธภัณฑห่อพระแก้ว ที่พร้อมต้อนรับกับการ มาเยือนของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยว จากประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความผูกพัน ในเชิงประวัติศาสตร์มายาวนาน ทั้ง จากความสัมพันธ์ในเชื้อชาติและศิลปวัฒนธรรมมา แล้วนั้น โดยผู้วิจัยสามารถสรุปผลงานการสร้างสรรค์ ได้เป็นผลงาน จำนวน 7 ภาพ โดยแบ่งลักษณะ ผลงานออกเป็น 3 กลุ่ม

3. พระธาตุหลวง

พระธาตุหลวงเป็นโบราณสถานที่อยู่คู่กับ นครหลวงเวียงจันทน์มายาวนาน ได้มีการบูรณะมา ตามลำดับ จนมาถึงในยุคปัจจุบันที่องค์พระธาตุ หลวงมีความงดงามด้วยรูปแบบในศิลปะแบบล้าน ช้างที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของการเป็นศิลปะแห่ง นครหลวงเวียงจันทน์ จากด้วยการใช้สีทองในการ ระบายลงบนองค์พระธาตุ พร้อมด้วยการประดับ ตกแต่งที่ใช้ลวดลายของกลีบบัวในการสร้างสรรค์ อยู่บนรูปทรงขององค์พระธาตุตามลักษณะของ ศิลปะแบบล้านช้าง ที่โดดเด่นอยู่ในสังคมร่วมสมัย ในยุคปัจจุบัน โดย ไมสิง จันบุตตี ได้แสดงทัศนะถึง องค์พระธาตุหลวง กล่าวโดยสรุปไว้ว่า

“พระธาตุหลวงเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือน ใครในแถบอาเซียน เป็นทรงบัวเหลี่ยม เป็นศิลปะ สมัยล้านช้าง เจ้าไชยเชษฐาธิราช โดยเอกลักษณ์ ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ไปดำรงอยู่สถานที่ใด

ก็จะได้สร้างวัดที่เป็นรูปทรงดอกบัวเหลี่ยม จะสังเกตเห็นได้ศิลปะของลาว ที่ปรากฏในธาตุต่างๆ เช่น พระธาตุหลวง ธาตุอิงฮัง ธาตุพระบาทโพนขัน จะเป็นสัดส่วนเป็นทรงดอกบัวเหลี่ยม นั่นคือ ศิลปะลาวล้านช้าง แต่ธาตุที่มีในประเทศลาวจะมีอยู่ 3 แบบ เช่น แบบหัวเหลี่ยม แบบทรงผาสะหวี (หอธรรมสะพา) และทรงหัวระฆังคว่ำ ส่วนศิลปะทรงระฆังคว่ำเป็นศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากศรีลังกาพม่า โดยเข้ามาในสมัยลาวล้านช้างเล็กน้อย” (สัมภาษณ์ : ไมสิง จันบุตรดี, 2558)

หลักการทางศิลปะ

จากแรงบันดาลใจของช่างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ให้ความสำคัญกับการออกแบบรูปทรงของพระธาตุหลวงด้วยการนำรูปทรงบัวเหลี่ยม ซึ่งเป็นศิลปะในแบบล้านช้างมาสร้างเป็นองค์ประธานของพระธาตุหลวงที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากพื้นฐานในการนับถือพุทธศาสนาเป็นแกนกลางทั้งจากการดำเนินชีวิตและการนำไปใช้ในศิลปะจากการตกแต่ง ในลักษณะของพุทธศิลป์ที่สะท้อน ความเชื่อความศรัทธาจากสิ่งเดียวกัน ในแถบประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ได้ก้าวไปสู่การเป็นศิลปะพุทธศิลป์ร่วมสมัยได้ในที่สุด โดยแบ่งลักษณะของผลงานออกเป็น 2 กลุ่ม

4. ประตูดุชชัย

จากด้วยแนวคิดในการที่ สปป.ลาว ได้รับชัยชนะในสงคราม ในช่วงเวลาต่างๆ ที่ผ่านมา จากจุดเริ่มต้นในสมัยของเจ้าฟ้างุ้มมหาราช จนผ่านมาถึงเหตุการณ์สงครามได้ตอกย้ำในสถานที่แห่งนี้ ได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะทั้งปวง จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นประตูดุชชัยที่ตั้งเด่นเป็นศรีสง่าแก่นครหลวงเวียงจันทน์ที่สะท้อนรูปแบบการสร้างสรรคในผลงานด้านสถาปัตยกรรมลาวร่วมสมัย ที่ทรงอิทธิพลความรู้สึกของประชาชนชาว สปป.ลาว ทั้งจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่ บุนสะหนอง ศรีหราช ได้แสดงทัศนะถึงประตูดุชชัย กล่าวโดยสรุปไว้ว่า

“ประตูดุชชัยเป็นศิลปะสมัยใหม่ แต่เป็นการประยุกต์ชนิดหนึ่ง แท้จริงเคยมี ญาติพี่น้องของอาจารย์ (พ่อของอาจารย์) เคยเป็นนายช่าง ตอนสร้างประตูดุชชัย ซึ่งได้สร้างขึ้นในปี 1966 ถือว่าเป็นยุคใหม่ ศิลปะจะเป็นการผสมผสานนิดหน่อย ซึ่งเป็นลายแบบดั้งเดิม แต่มีการพัฒนาในรูปแบบ ขบวนการทำ เช่น ลักษณะของลายจะใหญ่ และมีการทำเป็นบล็อก ซึ่งมีความแตกต่างจากการทำแบบดั้งเดิมนิดหน่อย” (สัมภาษณ์ : บุนสะหนอง ศรีหราช, 2558)

ด้านแนวความคิด

โดย ไมสิง จันบุตรดี ได้แสดงทัศนะถึงประตูดุชชัย กล่าวโดยสรุปไว้ว่า

“ส่วนประตูดุชชัยนี้ ตามการออกแบบที่แรกเป็นแบบประตูโขง แบบฝรั่ง โดยได้อิทธิพล ฝรั่งปกครองลาวเมื่อก่อน ต่อมาช่างลาวมาเสริมแต่งส่วนยอดเป็น 3 มุกขึ้น มีความหมายว่า พระพุทธ พระศิลา พระทรง ก็เลยเป็นลักษณะร่วมสมัย ผสมศิลปะลาวล้านช้างเข้าไป เอกลักษณ์และความงาม ประตูดุชชัยมีการประดับประดาดอกบัวเป็นกีบล้อม ด้านในก็จะมีรูปหงส์คาบดอกไม้ไฟ ประดับด้วยลวดลาย ด้านล่างจะมีรูปทรงต่างๆ ของหนูมาน ถือว่าช่างลาวได้นำเอาศิลปะล้านช้างประดับประดาเข้าไปได้อย่างสวยงาม”

“เมื่อก่อนเรียกว่า อนุสาวรีย์ เพื่อได้ระลึกถึงทหารฝ่ายปฏิวัติการ (ฝ่ายอเมริกัน) ที่ศูนย์เสียชีวิตปางสงครามเสีย มีแนวคิดสร้างอนุสาวรีย์นี้ขึ้น”

หลักการทางศิลปะ

จากรูปทรงของประตูดุชชัย ที่มีลักษณะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมที่สะท้อนภาพลักษณ์ในการสร้างสรรค์ในเชิงสมัยใหม่ตามที่เป็นที่นิยมได้ร่วมสมัยกับสิ่งก่อสร้าง ในรูปแบบศิลปะทางด้านตะวันตก แต่ในรายละเอียดของการตกแต่งนั้น ได้ใช้ลวดลายลาวมาประดับตกแต่งตามความเหมาะสมที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ในศิลปะลาวไว้ได้อย่างมั่นคง และจากการจัดวางผังเมืองด้วยการให้ประตูดุชชัยเป็นศูนย์กลางแห่งชัยชนะทั้งหมด ตามประวัติศาสตร์

ชาติลาวที่ผ่านมา โดยผู้วิจัยสามารถสรุปผลงานการสร้างสรรค์ ได้เป็นผลงานจำนวน 7 ภาพ

การอภิปรายผล

ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานวิจัยตามกระบวนการวิจัย และภายหลังจากสรุปผลการวิจัยใน 5 ประเด็นหลักด้วยกันคือ

1. แนวทางการผลิตวัตถุพินิจด้านศิลปะ

ด้วยจากการที่ สปป.ลาว ได้มีการพัฒนามาโดยในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านศิลปะที่จะต้องสร้างคนรุ่นใหม่ให้มาสืบทอดในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ การสร้างหอพิพิธภัณฑศิลป์ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่จะเพาะบ่มให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้มีแรงบันดาลใจในการสืบทอดและอนุรักษ์ ในศิลปะประจำชาติของตน หอพิพิธภัณฑศิลป์เป็นหน่วยงานที่สำคัญยิ่งในการขับเคลื่อน แนวทางการผลิตวัตถุพินิจด้านศิลปะ เป็นหน่วยงานตัวแทนของกระทรวงแถลงข่าว แต่ในนั้นบุคคลสำคัญที่ดำรงตำแหน่งเหมาะสมก็คือ อาจารย์บุญเล็ง เวียนวิลาวง เพราะไม่มีใครเหมาะสมกว่า ถึงแม้ว่าอาจารย์จะเกษียณจากราชการแล้วก็ตาม แต่อาจารย์ก็แสดงความเป็นห่วงเป็นใย บทบาทของบริษัท งานทั้งหมดที่สร้างขึ้นมามีภายใต้การนำพาของรัฐบาลให้รักษาการผลิตหรือรักษาฝีมือของลูกหลานลาว ทางด้านการปั้นหล่อ และผลิตเครื่องดนตรีพื้นเมืองและแกะสลัก

โดย บุญเล็ง เวียนวิลาวง ได้แสดงทัศนะถึงเรื่องนี้ กล่าวโดยสรุปไว้ว่า

“เพราะว่าภายใต้การนำพาของรัฐบาลมอบหมายให้ทำหน้าที่ 5 ด้าน คือ 1. เวียกงานปั้นหล่อ 2. แกะสลัก 3. เวียกงานผลิตเครื่องดนตรีพื้นเมือง 4. เวียกงานตกแต่งและประดับประดา 5. เวียกงานสร้างของที่ระลึกทางด้านวัฒนธรรม นอกนั้นยังมอบหมายให้เวียกงานผลิตพินิจด้านวัฒนธรรม ขาเข้าขาออก ของลาวด้วย พนักงานที่มาทำงานในบริษัท

ส่วนหนึ่งเป็นข้าราชการที่เกษียณ แล้วส่วนหนึ่งแม่่นภาคส่วนที่เรียนจบสถาบันวิจิตรศิลป์ แล้วมาทำงาน ส่วนหนึ่งแม่่นทางบริษัท สร้างขึ้นมาใหม่ ฝึกรุ่นสืบทอด”

2. เอกลักษณ์ของการเป็นพระพุทธรูปลาว

จากสังคมใน สปป.ลาว ที่มีการพัฒนาในทุกๆ ระดับส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนลาว ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งได้ส่งผลต่อการทำบุญตามหลักพุทธศาสนาด้วยการสร้างองค์พระ จึงส่งผลต่อพิพิธภัณฑศิลป์ที่จะต้องสนองตอบต่อกลุ่มคนรุ่นใหม่ใน สปป.ลาว ที่จะต้องการรูปแบบขององค์พระพุทธรูปที่เป็นแบบล้านช้างเพียงเท่านั้น จากด้วยความเคารพและศรัทธาจากเรื่องราวในอดีตที่ผูกพันกับประวัติศาสตร์ทางการเมือง โดยบุญเล็ง เวียนวิลาวง ได้แสดงถึงเรื่องนี้ กล่าวโดยสรุปไว้ว่า

“พูดเรื่องเอกลักษณ์ของการเป็นพระพุทธรูปลาวนั้นทุกอย่าง แม่่นดำรงในความเป็นลาวไว้ทุกประการ มีบางครั้งอาจารย์และช่างปั้นพระก็คิดว่าอยากจะทำแบบร่วมสมัย หรือทำตามชีวิตจิตใจชอบ แต่ภายใต้การชี้แนะขององค์การพุทธศาสนา พุทธสัมพันธ์ ลาวเขาไม่ให้ทำ เขาบอกว่าต้องรักษาแบบเดิมเอาไว้ในความเป็นลาวเอาไว้ในนั้นเอิ้นว่า ศิลปะล้านช้างสมัยก่อนและสมัยต่อมา โดยให้รักษาของเดิมเอาไว้อย่างมั่นคงสืบไป

3. การสอนศิลปะลาว

โดย บุญแสง เทพพงศ์พันธ์ ได้แสดงทัศนะถึงการสอนศิลปะลาว กล่าวโดยสรุปไว้ว่า

“ค้นคว้าแล้ว เรื่อง ศิลปะแม่่นเกิดมาจากอินเดีย เพราะศิลปะเกิดมาจากศาสนา โดยมีการเรียนแบบธรรมชาติ โดยแต่ละประเทศจะมีเอกลักษณ์ ดอกไม้ชนิดต่างๆ เป็นของตนเอง โดยประเทศลาวจะมีดอกบัว ดอกกระดังงา ดอกเคือกูด ดอกผักแว่น ชนิดต่างๆ ที่อยู่เ็นธรรมชาติของลาว”

“ลายลาว แม่่นกำเนิดเกิดจากธรรมชาติแต่อาจารย์เขาเป็นคนแรกที่ประดิษฐ์คิดแต่งลายเครือ

ดอกจำปา นอกนั้นลาลวยังมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น เรื่องรามเกียรติ์ พระเวชสังคร พุดไปแล้วไม่ว่าศิลปะลาว ไทย กัมพูชา พม่าที่เชื่อในศาสนา ล้วนแต่ได้รับอิทธิพลและกำเนิดมาจากอินเดีย”

4. การคุ้มครองทางด้านวิจิตรศิลป์

ด้วยการให้ความสำคัญกับบทบาทในการเฝ้าระวังในศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ จึงทำให้ภาครัฐได้ตระหนักในการที่จะต้องให้การดูแลในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม จากสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดำรงคงอยู่ให้ยั่งยืน มั่นคง ในเชิงการอนุรักษ์ พร้อมกับสิ่งใหม่ที่จะเกิดขึ้น ให้มีความพร้อมและอยู่ในความดูแลไม่ให้ผิดเพี้ยนไปจากขนบธรรมเนียมประเพณี ดังที่ บุนสะหนอง ศรีหราช ได้แสดงทัศนะถึงเรื่องนี้ กล่าวโดยสรุปไว้ว่า

“เฉพาะการพัฒนาและอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมนั้น ถือว่าเป็นพื้นฐานทางด้านการคุ้มครองทางด้านวิจิตรศิลป์ให้มีความถูกต้อง และสอดคล้องตามนโยบายของพรรคและรัฐบาล วางออกโดยทางกรมได้มีการสร้างดำรัส หรือเรียกอย่างหนึ่งก็คือ นิติกรรมและกฎหมาย เพื่อเป็นนโยบายในการคุ้มครองศิลปวัฒนธรรมด้านวิจิตรศิลป์ ยกตัวอย่างเราอยากสร้างสิม (โบสถ์) หอแจก หอกอง ต้องมีการเสนอแบบหรือผ่านคณะกรรมการทางด้านวิจิตรศิลป์

5. กระแสของสังคมสมัยใหม่กับลาลวย

ด้วยสภาพของสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดนิ่ง ที่พร้อมกับการรับสิ่งใหม่ๆ เข้ามาโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี

จึงทำให้ส่งผลต่อเยาวชนคนรุ่นใหม่ขาดความสนใจในสิ่งเก่าๆ โดยเฉพาะรูปแบบของศิลปะลาลวยที่นับวันจะหาคนรุ่นใหม่เข้ามาศึกษาค้นคว้าอย่างมุ่งมั่นเอาจริง แต่ก็ยังมีเยาวชนในบางส่วนของสังคมที่ยังตระหนักในคุณค่าของศิลปะประจำชาติ ดังที่ออกกลະสอน สุขปรหมวัน และ ดอนสะหวັນ วันวงษ์ ได้แสดงทัศนะถึงเรื่องนี้กล่าวโดยสรุปไว้ว่า

“เพราะอยากจะศึกษาและรักษามูลค่าศิลปะพื้นเมืองลาว เพราะว่าในปัจจุบันไม่ค่อยมีคนสนใจมากนัก น้องเองจึงอยากจะเป็นผู้สืบทอดในการรักษาวัฒนธรรมทางด้านศิลปะพื้นเมืองลาว”

“เป้าหมายอยากจะทำและสร้างสรรค์ผลงานไปเรื่อยๆ และในอนาคตหลังจากเรียนจบแล้วอยากเป็นอาจารย์สอนและจะรักษาผลงานไว้ในช่วงระยะที่มาเรียน ข้าพเจ้ามีความสนใจเรื่องและภาพที่เป็นแรงบันดาลใจคือเรื่องรามายณะ รามเกียรติ์ ในวัดที่หลวงพระบาง”

“อยากจะทำอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรมของลาว โดยให้เหตุผลว่าเคยมีตระกูลช่างของลาวล้านช้าง ได้สร้างไว้มาเป็นเวลาหลายร้อยปี แต่ในปัจจุบันหาคนที่จะมีเยาวชนรุ่นใหม่ให้ความสนใจและอยากจะทำสืบทอด อีกอย่างถ้าจะพูดในสถาบันการเรียนการสอนก็เป็นสาขาที่เปิดใหม่ เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าถึงมีความสนใจอยากจะทำเรียน อยากจะส่งเสริมศิลปะฝีมือทางด้านงานแกะสลักไม้ เพื่อการเผยแพร่ให้โลกได้รับรู้ว่าลาวก็มีศิลปะเป็นของตนเอง โดยเฉพาะจะเป็นงานจิตรกรรมฝาผนังในวัดสี่สะเกด ดังแสดงให้เห็นว่ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม วัดสี่สะเกดอย่างล้นหลาม อันเป็นที่ประทับใจของคนลาว”

เอกสารอ้างอิง

- จีรวารรณ แสงเพ็ชร. (2540). *การศึกษาเปรียบเทียบ ลวดลายประดับเจดีย์ทรงปราสาท 5 ยอด กลุ่มเมือง เชียงแสนกับกลุ่มเมืองเชียงใหม่ พุทธศตวรรษที่ 19-21*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2552). “สาระสำคัญในงานจิตรกรรมไทยประเพณี”, ปาฐกถาศิลป์ พีระศรี ครั้งที่ 14 ประจำปี 2552. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ฉัตรแก้ว สิมารักษ์. (2541). *ประติมากรรมปูนปั้นรูปเทพชุมนุมระดับผนังวิหารเจดีย์ยอด วัดเจดีย์ยอด (มหาโพธาราม) จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไชยันต์ ไชยพร. (2550). *POST MODERN ชะตากรรมโพสต์โมเดิร์นในอุ้งมือนักปรัชญาการเมืองโบราณ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- ไชยันต์ ไชยพร. (2544). *POST MODERN in Japan (นักปรัชญาการเมืองโบราณกับชะตากรรมโพสต์โมเดิร์นในสังคมญี่ปุ่น)*. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับประจำวันวันที่ 14-20 กันยายน.
- ดวงศักดิ์ ชื่นสินธุ. (2556, 13 ตุลาคม). “สังฆราชลาว พระมหาผ่อง สมะเล็ก”, คอลัมน์อาทิตยสุขสรรค์, มติชน. ไทยรัฐ, หนังสือพิมพ์. (2556, 6 มกราคม). “อหังการจักรพรรดิบนผืนผ้าใบ “ถวัลย์ ดัชนี” ชีวิตที่เหลืออยู่ ขอตีสนิทกับความตาย!!”, หน้า 20.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2547). *โลก MODERN & POST MODERN*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สายธาร. 2546.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. *ราชอาณาจักรลาว*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศยาม.
- บุญรัตน์ เจริญชัย. (2541). *ช่างเมืองเพชร: วิถีชีวิตร่วมสมัยของช่างปูนปั้น เพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประภัสสร ชูวิเชียร. (2557). *ศิลปะลาว*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา. (2555). *พระพุทธศาสนาในลาว*. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มติชน, หนังสือพิมพ์, (2556, 13 ตุลาคม). “สังฆราชลาว พระมหาผ่อง สมะเล็ก ใช้ศิลปะ 5 สร้างสันติภาพ”, คอลัมน์ อาทิตยสุขสรรค์, หน้า 13.
- มติชน, หนังสือพิมพ์. (2557, 15 มิถุนายน). “คิตัวอย่างนักประวัติศาสตร์ศิลปะ สันติ เล็กสุขุม การอนุรักษ์ คือ การพัฒนา”, คอลัมน์ อาทิตยสุขสรรค์, หน้า 13-14.
- มติชน, หนังสือพิมพ์. (2556, 8 สิงหาคม), “ศิลปะ และ วัฒนธรรมร่วมของ อาเซียน (อุษาคเนย์) สุวรรณภูมิ สังคมวัฒนธรรม”, คอลัมน์ประชาชื่น, หน้า 20.
- มารุต อัมรานนท์. (2542). *ลายปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมในเมืองเชียงใหม่ สมัยราชวงศ์มังราย*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2551). *ศิลปะพิจารณา สี่*. มติชนสุดสัปดาห์ 2544-2549. กรุงเทพฯ : อีแอนด์ไอคิว.

- วิลัยทอง สุวรรณวงษ์. (2557). *ภาพสะท้อนวัฒนธรรมในงานจิตรกรรมของศิลปินแห่งชาติลาว*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วีรชัย หวังยงกุลวัฒนา. (2549). *การศึกษาวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมของเฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 - 2547*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2555). *เจดีย์พระพุทธรูปอุโบสถัม สิม ศิลปะลาวและอีสาน*. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.
- สงวน รอดบุญ. (2526). *พุทธศิลป์ลาว*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี. (2550). *เพชรบุรีเมืองงาม งานงานสกุลช่างเมืองเพชร*. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- สุนทร ชูตินทรานนท์. (2556). *ไทยในสายตาเพื่อนบ้าน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ศรีบูรณะคอมพิวเตอร์-การพิมพ์.
- อารี สุทธิพันธ์. (2535). *ศิลปนิยม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2535.

หนังสือภาษาลาว

- ท่าม ทำ ไวยะลักเสมา. *ปะดู่ไซ*.
- สิลา วิระอังส์. (2510). *ปะหวัด พระเจดี โลภะจุลามาะ พระทาดหลวง*. ส.ป.ป.ลาว : พระไซ กราฟฟิก, 2010.
- ไพท ภูธา, ผู้แปล (จาก มหาบุญมี เทบสีเมือง). (2556). *ความเป็นมาของชนชาติลาว เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: ตถาตา.

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

หลักเกณฑ์และคำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์ บทความ หรือ บทความวิจัย

(Instructions for the Authors)

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีนโยบายในการส่งเสริมเผยแพร่งานวิชาการและงานวิจัยที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ และเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการ โดยครอบคลุมวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การศึกษาศิลปกรรม ดนตรี สถาปัตยกรรม ภาษา วรรณกรรม กำหนดการตีพิมพ์ปีละ 6 ฉบับ ออกราย 2 เดือน คือ เล่ม 1 มกราคม – กุมภาพันธ์ / เล่ม 2 มีนาคม – เมษายน/เล่ม 3 พฤษภาคม – มิถุนายน/เล่ม 4 กรกฎาคม – สิงหาคม /เล่ม 5 กันยายน – ตุลาคม และ เล่ม 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม โดยรูปแบบผลงานที่วารสารจะรับพิจารณา มี 3 ประเภท คือ บทความทั่วไป บทความวิจัย และบทวิจารณ์หนังสือ บทความวิชาการ และบทความวิจัยที่จะนำมาตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคามนี้จะต้องได้รับการตรวจสอบทางวิชาการ (Peer review) ซึ่งปกติจะมี Double Blind (ผู้พิจารณา 2 คน) หรือ Triple Blind (ผู้พิจารณา 3 คน) ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย เพื่อให้วารสารมีคุณภาพในระดับมาตรฐานสากล และนำไปอ้างอิงได้ ผลงานที่ส่งมาตีพิมพ์ จะต้องมีการทบทวนความรู้เดิมและเสนอความรู้ใหม่ที่ทันสมัยรวมทั้งข้อคิดเห็นที่เกิดประโยชน์ต่อผู้อ่าน ผลงานไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นใดมาก่อน และไม่ได้อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ การเตรียมต้นฉบับที่จะมาลงตีพิมพ์ ควรปฏิบัติตามคำแนะนำ ดังนี้

การเตรียมต้นฉบับสำหรับบทความและบทความวิจัย

1. **ภาษา** เป็นภาษาไทยหรืออังกฤษก็ได้ ถ้าเป็นภาษาไทย ให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์หรือการเขียนทับศัพท์ให้ยึดหลักของราชบัณฑิตยสถาน พยายามหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอังกฤษในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็น ศัพท์ภาษาอังกฤษที่ปนไทย ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมด ยกเว้นชื่อเฉพาะซึ่งต้องขึ้นต้นด้วยตัวอักษรใหญ่ ถ้าเป็นภาษาอังกฤษ ควรให้ผู้เชี่ยวชาญในภาษาอังกฤษตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่จะส่งต้นฉบับ
2. **ขนาดของต้นฉบับ** พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสี ขนาด เอ 4 (216 x 279 มม.) ควรเว้นระยะห่างจากขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมืออย่างน้อย 40 มม. (1.5 นิ้ว) ด้านล่างและขวามืออย่างน้อย 25 มม. (1 นิ้ว) พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด ด้วยรูปแบบอักษร browallia New
3. **จำนวนหน้า** บทความและบทความวิจัย **ไม่ควรเกิน 12 หน้า**
4. **การส่งผลงาน online** สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ www.journal.msu.ac.th

การเรียงลำดับเนื้อหา

1. **บทความวิจัย**
  - 1.1 **ชื่อเรื่อง (title)** ควรสั้น กระชับ และสื่อเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัย ไม่ใช้คำย่อ ความยาวไม่ควร เกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

1.2 ชื่อผู้พิมพ์และที่อยู่ ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานหรือสถาบัน ที่อยู่ และ E-mail ของผู้พิมพ์ เพื่อใช้ติดต่อเกี่ยวกับต้นฉบับและบทความที่ตีพิมพ์แล้ว

1.3 บทคัดย่อ (abstract) ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เป็นเนื้อความย่อที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย โดยเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา เช่น วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา ผลงานและการวิจารณ์อย่างต่อเนื่องกัน ไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด ไม่ควรมีคำย่อ ให้บทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อนภาษาอังกฤษ

1.4 คำสำคัญหรือคำหลัก (keywords) ให้ระบุทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ใส่ไว้ท้ายบทคัดย่อของแต่ละภาษา

1.5 บทนำ (introduction) เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย ให้ข้อมูลทางวิชาการพร้อมทั้งจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องอย่างคร่าว ๆ และมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาและการวิจัยนั้นด้วย

1.6 วิธีการศึกษา ให้ระบุรายละเอียดวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งที่น่าสนใจ จำนวนลักษณะเฉพาะของตัวอย่างที่ศึกษา ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษา อธิบายวิธีการศึกษา หรือแผนการทดลองทางสถิติ การสุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1.7 ผลการศึกษา (results) แจ้งผลที่พบตามลำดับหัวข้อของการศึกษาวิจัยอย่างชัดเจน ได้ใจความ ถ้าผลไม่ซับซ้อนไม่มีตัวเลขมาก ควรใช้คำบรรยาย แต่ถ้ามีตัวเลขมาก ตัวแปรมาก ควรใช้ตาราง แผนภูมิแทน ไม่ควรมีเกิน 5 ตารางหรือแผนภูมิ ควรแปลความหมายและวิเคราะห์ผลที่ค้นพบ และสรุปเปรียบเทียบกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

1.8 วิจารณ์และสรุปผล (discussion and conclusion) ชี้แจงว่าผลการศึกษาตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือแตกต่างไปจากผลงานที่มีผู้รายงานไว้ก่อนหรือไม่ อย่างไร เหตุผลใดจึงเป็นเช่นนั้น และมีพื้นฐานอ้างอิงที่เชื่อถือได้ และให้จบด้วยข้อเสนอแนะที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ หรือทิ้งประเด็นคำถามการวิจัย ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยต่อไป

1.9 ตาราง รูปภาพ และแผนภูมิ ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็น และต้องมีคำอธิบายสั้นๆ แต่สื่อความหมาย ได้สาระครบถ้วน ในกรณีที่เป็นการตาราง คำอธิบาย ต้องอยู่ด้านบน ในกรณีที่เป็นการรูปภาพ หรือแผนภูมิ คำอธิบายอยู่ด้านล่าง

1.10 กิตติกรรมประกาศ ระบุสั้นๆ ว่าได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย และความช่วยเหลือจากองค์กรใดหรือใครบ้าง

1.11 เอกสารอ้างอิง (references) สำหรับการพิมพ์เอกสารอ้างอิง ทั้งเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษโดยมีหลักการทั่วไป คือ เอกสารอ้างอิงต้องเป็นที่ถูกตีพิมพ์และได้รับการยอมรับทางวิชาการ ไม่ควรเป็นบทคัดย่อ และไม่ใช้การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ถ้ายังไม่ได้ถูกตีพิมพ์ต้องระบุว่า รอการตีพิมพ์ (in press)

2. บทความทั่วไป

2.1 ชื่อเรื่อง

2.2 ผู้แต่ง

2.3 บทคัดย่อ

- 2.4 คำสำคัญ
- 2.5 บทนำ
- 2.6 เนื้อหา
- 2.7 บทสรุป
- 2.8 เอกสารอ้างอิง
- 3. บทวิจารณ์หนังสือ
  - 3.1 ข้อมูลทางบรรณานุกรม
  - 3.2 ชื่อผู้วิจารณ์
  - 3.3 บทวิจารณ์

เอกสารอ้างอิง ใช้รูปแบบการอ้างอิง (APA Style)

การเขียนเอกสารอ้างอิง

ก. กรณีที่เป็นรายงานวิจัย มีรูปแบบและการเรียงลำดับดังนี้ : ชื่อผู้เขียน (ในกรณีภาษาไทย ใช้ชื่อและนามสกุล และในกรณีภาษาอังกฤษ ใช้นามสกุลและชื่อ). ปีที่พิมพ์. ชื่อเรื่อง. ชื่อย่อของวารสาร. เล่มที่พิมพ์ ฉบับที่พิมพ์: เลขหน้าแรกถึงหน้าสุดท้ายของเรื่อง. ในกรณีที่มีผู้เขียนมากกว่า 6 คน ให้ใส่รายชื่อผู้เขียนทั้ง 6 คนแรก แล้วตามด้วยคำว่า “ และคณะ” หรือ “et al”

ตัวอย่าง

อมรรัตน์ จงสวัสดิ์ตั้งสกุล, ลัดดา เหมาะะสุวรรณ. (2002). Evidenced based maillard reeaction : focusing on parenteral nutrition. *วารสารโภชนบำบัด*. 13(1) : 3-11

Vega KJ, Pina I, Krevaky B. (1996). Heart transplantation is associated is with an increase risk for pancreatobiliary diseases. *Ann Intern Med*. 124(11) : 980-3

ข. กรณีที่เป็นหนังสือ มีรูปแบบและการเรียงลำดับ เหมือนเอกสารอ้างอิงที่เป็นรายงานวิจัย (ในข้อ ก.) ยกเว้น ใช้ ชื่อหนังสือ เมืองที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์ แทน ชื่อย่อวารสาร

ตัวอย่าง

วิญญู มิตรานันท์. (2538). *พยาธิกายวิภาค*. กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์ . 629-78.

Ringsven MK, Bond D.(1996). *Gerontology and leadership skills for nureses*. 2nd ed. Albany (NY) : Delmar Publishers. 100-25.

ค. กรณีที่เป็นรายงานการประชุมและสัมมนา มีรูปแบบการเรียงลำดับ คือ ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อเอกสารรวมเรื่องที่ได้จากรายงานการประชุม. วัน เดือน ปีที่จัด : สถานที่จัด : สำนักพิมพ์ หรือ ผู้จัดพิมพ์. เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ณัฐนันท์ สินชัยพานิช, วราภรณ์ จรรยาประเสริฐ, ยุพิน รุ่งเวชวุฒิวินยา, มนต์ชูลี นิตินพ, สาธิต พุทธิพิพัฒน์ขจร. (2542). เกสัชกรพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง. รายงานการประชุมวิชาการเกสัชกรรมประจำปี 2542 ของเกสัชกรรมสมาคมแห่งประเทศไทย ; 24-26 มีนาคม 2542. กรุงเทพมหานคร : เกสัชกรรมสมาคมแห่งประเทศไทย. 89-105.

Kimmura J. Shibasaki H, editors. (1996). *Proceeding of 10yh International Congress of EMGand/ Clinical Neurophysiology* ; 15-16 Oct 1995; Kyoto Japan. Amsterdam: Elsevier. 80-90.

ง. กรณีเป็นวิทยานิพนธ์ มีรูปแบบการเรียงลำดับ คือ ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อวิทยานิพนธ์. สถาบันที่พิมพ์ : ชื่อสถาบันการศึกษา

ตัวอย่าง

อัมพร ณรงค์สันติ.(2541). การใช้ยาเจนตั้มยซินวันละครั้งเปรียบเทียบกับวันละสองครั้งในทารกแรกเกิดไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกสัชศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Kaplan SJ. (1995). *Post-hospital home health care: the elderly's access and utilization* [dissertation]. St. Louis (MO):Washington Univ.

ตัวอย่าง

จ. กรณีที่เป็นบทความในหนังสือพิมพ์ มีรูปแบบและการเรียงลำดับเหมือนเอกสารอ้างอิงที่เป็นรายงานวิจัย (ในข้อ 11.1.1. ก)

ตัวอย่าง

Lee G. (1996). Hospitalization tied to ozone pollution: study estimates 50,000 admissions annually. *The Washington Post* Jun 21.5.

ฉ. กรณีที่เป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีรูปแบบและการเรียงลำดับ คือ ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์ ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร (ปี เดือน วันที่อ้างอิงถึง) เล่มที่ (ฉบับที่) : ได้มาจาก ชื่อ website

ตัวอย่าง

Morse SS. (1995). Factors in the emergence of infectious disease. *Emerg Infect Dis* [cited 1996 Jun 5] ; 1(1): Available from:URL// www. Cdc.gov/ncidod/Eid.htm

ใบสมัครสมาชิกวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

โปรดกรอรายละเอียดในใบสมัคร ดังต่อไปนี้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ชื่อ – นามสกุล .....

ที่อยู่ บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน .....แขวง/ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์ .....

โทรสาร ..... E – mail .....

หน่วยงาน .....สถานที่ทำงาน .....

ถนน .....แขวง/ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์ .....

โทรสาร .....

มีประสงค์ให้ออกใบเสร็จในนาม (โปรดระบุ).....

- สมัครเป็นสมาชิกรายปี 6 ฉบับ   ค่าสมาชิก 240 บาท
- สมัครเป็นสมาชิกสองปี 12 ฉบับ   ค่าสมาชิก 480 บาท

ท่านสามารถส่งจ่ายชานาณัติหรือตัวแลกเงิน สั่งจ่าย ปณ. ทำxonนยาง 00033 ในนาม :

นางฉวีวรรณ อรรถเศรษฐัง งานวารสาร กองส่งเสริมการวิจัยและบริการวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150